

Č A S O P I S
MAĆICY SERBSKEJE
1897.

Redaktor:
dr. Ernst Muka,
ryčef serbskeho rjada Sw. Sawy.

Lětnik I.
Zešiwk I.

(Cyłeho rjada čisło 95.)

B u d y š i n.
Z nakładom Maćicy Serbskeje.

Č A S O P I S
MAČICY SERBSKEJE
1897.

Redaktor:
dr. Ernst Muka,
ryčeř serbskeho rjada Sw. Sawy.

Lětnik I.

Budyšin.
Z nakładom Mačicy Serbskeje.

Mythiske bytosće Łužiskich Serbow.

Napisał *Adolf Černý*.

(Pokračowanje.)

IX.

Kuzłařniča, khodota (chódota). Kuzłař.

Kaž pola wšitkich europejskich ludow, tak tež pola Łužiskich Serbow běše a z wjetša (wosebje w Delnjej Łužicy) je hišće džensa jara rozšěrjena wěra do ludźi, kotřiž pječa maju nadpřirodženu móc, dokelž steja we zwisku ze złym duchom. Tuta přiwersa, kotraž kćěješe w srjedźnym wěku a dostupi swojeho wjerška w XVI. a XVII. stolěću, ma zawěsće swoje korjenje w staršich, předkřesćanskich časach, kaž pokazuje cyły demoniski charakter tych bytosći a štož wobswědčěja wšelake jich samownosće a wosebje tež wobstaće přiwuznych bytosći pola džensnišich pohan-skich ludow. Tola móc přiwersow wo čerće, z kotrymiž buchu přiwersy wo kuzłařničach a kuzłařjach wuzko zwjazane, běše tak wulka, zo přenjoťne předstawy začěmni, tak zo nětko jich staru podobu njemóžemy jasnje zhódać.

Hornjoserbske mjeno ludźi, wo kotrychž praji powěsće, zo su čertej zapisani a zo maju wot njeho móc ludžom škodzić a wšelake kuzła dokonjeć, je *kuzłař*, *kuzłařniča* (słowjeso kuzlać, wobkuzlać). Ponich*) ma kozłařnica. Tola wužiwanje toho mjena je wobmjezowane jenož na połdnjowy džěl Hornjeje Łužicy — na „horjanow“ a „polanow“**) Wothladujemy-li wot toho, zo so tež w Delnjej Łužicy (tola nic powšitkownje, ale jenož z džěla) praji *gusłowař****), wužiwa so hewak w cyłej Łužicy a

*) Laus. Monatsschrift, 1797, 758.

**) Abo na wokolinu Budyšina a Lubija. Wobydlerjo hornjoŁužiskich horow rěkaju „horjenje“, bóle k połnocy (tola přeco hišće w sakskej Łužicy), hdžež je bóle runina a wjacj polow hać lěsow, su „polenjo“ — a hišće dale k połnocy (na pruskich mjezach a w pruskej Łužicy), hdžež je wjacj „hole“ (lěsa) hać polow, su „holenjo“.

***) Smolef, Pěśnički II. 265. Słyšach w Bórkowach (tež słowjeso „gusłowař“); tola „gusłowařka“ lud njepraji.

to v Hornjej*) slovo *khodota*, *khodojta*, *khodojca*, *khodolta* (Nowa Łuka), *khodotta* (Pful, Słownik), za muža *khodot* abo *khodotnik* (Pful) — w namjeznej Mužakowskej narěči a w Delnej Łužicy *chódota* (dial. *chydota*), za muža *chódot* abo *chódotnik*. Słowjesa su: *khodojćić*, *khodoćić*, *wobkhodoćić*; dł. *chódośiś*, *wobchódośiś*.*) Z tym samym mjenom mjenuja Delnołužicy Serbja tež přiwuznu mórawu (Alp, hl. slědowacy wotdžěl), kotruž husto tež z *khodotu* změšuja; z woprědka bě zawěsće tež za kuzłaŋniču wosebite delnjoserbske pomjenowanje, ale to je nětko zabyte. Tak wosta za wobě bytosći jenož jeničke pomjenowanje „*chódota*“, kotrež přendže tež do namjeznej řeče a do hornjeje Serbšćiny susodnych wokolinow, hdžež woznamjenja kuzłaŋniču. Potajkim je *khodota* (vulgo *khodojta*), dł. *chódota* — kaž jasnje wukładuje dr. E. Muka — poprawom šerjenje, kotrež na ludźi *khodźi* (*chózi*, vulgo *chózi*) a jich dusy. *Khodźić* mjenujey woznamjenja tež šerić; praji so: morwy „*khodźi*“ město „*šeri*“ (der Tote geht um, spukt). Přir. tež w słowjenskim „*pošast*“ (f.), *Gespenst*, *Hexe*, a w małoruskim „*pošest*“, *Gespenst*, woboje wot słowjesneho korjenja „*šed*“: *po-šed-t* — potajkim tež wot słowjesa „*khodźić*“. — Skónčnje hišće naspominam, zo *Megiser****) ma: *strix*, *saga* = koklaŋka, štož widžomnje zwisuje z něm. *Gaukler*.

Polu druhich Słowjanow maju *khodojty* z džěla podobnje tworjene mjeno, kaž naše „*kuzłaŋniča*“ wot *kuzłać*, *kuzłować*. Sem słuša čes. *čarodějnice* a *čaroděj* (wot *čarovati*), *pól* czarownica a czarownik, rus. *kudesnik* (wot *kudesiti*) a druhe. Hišće bóle su mjena kuzłaŋničow pola druhich Słowjanow wotwjedowane wot słowjesow „*wědžec*“ abo „*znać*“ (dokelž wjele *wědža* abo *znaju*), kaž *pól*. *wiedźma*, rus. *wěďma* (*вѣдма*), małorus. *widźma*, južnoserb. a khorw. *wještica*, masc. *wještac*,

*) W poŋjonaraŋšej Hornjej Łužicy srjedź Budyšina, Lubija a Wósporka džěla ludžo kruće mjez wurazomaj *kuzłaŋniča* a *khodojta*. Pola nich je *khodojta* jenož ta bytosć, kiž nocy na ludźi *khodźi* a jich dusy (= n. Alp), za „*Hexe*“ nałožuje pak so porjadnje wuraz „*kuzłaŋniča*“. (Podał Dr. Muka.)

**) Pódlu tych nałožuje lud słowjesa: *naćinić* (*pól*. „*uczynić*“, čes. „*udělati*“), *wobwjesć*, dł. *hobwjasc* (Nyčka w Čas. M. S. 1878, str. 21) atd.

***) H. *Megiser*, *Thesaurus Polyglottus* 1603. — M. *Hórnik*, Delnjoserbske słowa ze słownika H. *Megisera*, Časop. Mać. Serb. 1878, 46—67.

boh. wještirica atd.; rus. znacharъ, znacharka. — Pódlá toho praja Polacy jednorje tež ciota (četa). — Kaž Megiserowe „koklařka“,*) tak su tež wšelake pomjenowanja khodojtow pola druhich Słowjanow njesłowjanskeho pokhada, kaž pół. strzyga, khorw. štriga, słowjen. štrija atd. z řač. „strix“, ital. „striga“ — južnoserb. maćionica z ital. „magia“ — khorw. a słowjen. copernica, copernik z něm. Zauberer — khorw. lemonica z grichiskeho *δαίμονια* atd.

Přiwěra wo khodojtach je w Serbach, wosebje w Delnjej Łužicy, hišće džensa jara rozšěrjena. Kajki džiw, hdyž džě zakonodawařstwo prjedawšich lětstotkow a z nim cyrkej tutu žałosťnu přiwěru podpjeraštej; znaty „Klepak na khodojty“**) praji: „Haeresis est maxima opera maleficiorum non credere“ (najwjětšě kecařstwo je njewěrić do kuzľařskich wěcow)! Kelko njewinojtych woporow je sebi tuto žałosťne zabludženje žadało! Wo tom nas powučēja akta tak mjenowanych „kuzľařskich processow“, t. r. processow přećiwo kuzľařjam a kuzľařničam, z kotrychž spózňawamy, kak snadne podhladowanje a swědčenje přiwěriwych luďi druhdy dosahaše, zo by wbohu wobskorženu „khodojtu“ abo „kuzľařja“ na hromadu zažehlěneho drjewja přiwjědło.

Tež wo kuzľařskich processach w našej Łužicy su so někotre powěšće zakhowałe. Najnadrobnišo znajemy proces z l. 1621 přećiwo serbskej khodojće Khaće Wićazowej z Górkow w Grodkowskim wokrjesu w Delnjej Łužicy,**) kotryž tu z krótka podamy.

Na swojim hrodze njedaloko Lubnjowa wjedžeštaj po smjerći stareho knjeza z Weltwic jeho dvě džowcy, Marša a Hilža, wjesołe žiwjenje. Hačrunje jimaj nan ničo hač dohri zawostajit njebě, njebu tola hród ženje prózdny wot młodych, wjesolych knjezykow, kotřiž so wokoło teju rjaneju sotrow lišćachu a tofčachu. Wo póćiwosći sotrow džěchu tohodla wšelake rěče. Ale

*) Nětčiše „kekler“, „keklerka“ ma druhu wuznam.

**) *Malleus maleficarum*, spisał inquisitor Jakub Sprenger 1487 (w čišću je wušoł 1489 w Kelnje n. R.) po wudaću bulle bamža Innocencija VIII. z l. 1484, z kotrejž bě wobstaće khodotow připóznate a jich přescěhanje jako třěbne a wužitne poručene. Zo bu tuta bulla wudata, běše po prawom tež džěło Sprengera a druhého inquisitora Hendricha Institora.

***) *Lausitzische Monatsschrift* 1796, 276. — Haupt, *Sagenbuch I* řo. 231. — Łužica 1863, 44 („Kuzľařstwo, kuzľařniče a processy přećiwo nim“).

wjesole žiwjenje jě pjenjezy. Štož bě něhdže hotowych pjenjz a zamoženja po starym njebohim knjezu zawostało, to běše tehdyšī delnjołužiski krajny bohót, Hendrich z Promnic, k zarjadowanju do swojeju rukow wzał, zo by dołh njeboheho zezapłaćował, a přećiwješe so tohodla kruće, tymaj knježnomaj wuplaćić, štož jimaj, kaž mjenještej, słuša. Tuž wotmyslištej sebi tej sotře so jemu wjećić. Wonej džěštej toho dla k starej serbskej kuzłařniči Khatyrnje Wićazowej, kotraž w Górkach swoje kuski ćěrješe a bě jimaj hižo často kuzlařske srědki dawala, zo byštej scěham svojich njepočćiwych lubosćow wuštej. Na to je w juliju lěta 1621 krajny bohót, w Lubnjowje bywajo, do ćežkeje a dziwneje khorosće padnył a žadyn lěkař njeje jemu pomhać móhł. Tuž přińdže naposledku jena prjedawša služobna džowka teju knježnow a ta přeradźi, zo je stara Khata knjeza wobkuzłowała. Bórzy bu ta stara žona z lesu do Lubnjowa nawabjena a tam zajata. Jako jej wotewzachu drastu a maličke brēmješko ze šije, je pječa cyle womjelknyła a wostabnyła. W přeslyšenju pak wuzna, zo stej ju tej knježnje k wobkuzłowanju krajneho bohota namołwiłej, prošeše wo swoju drastu a slubi, zo chce načinjene kuzłowanje zaso zběhnyć. Ale sudnicy chcychu hišće wjacj wo jeje kuzłowanju zhonić a tuž ju (po wuprajenju prawnikow tehdyšeje Frankfurtskeje university) katomaj z Lubnjowa a Khoćebuza k ćwělowanju (torturje) přepodachu. Ale Wićazowa, ničo wažne njepřeradźiwši, na ćwělowanju wumrě. Kataj běštaj pječa spóznała, zo bě jej šija zlemjena a staj wobkrućała, zo je to čert był, kiž je kuzlařniču skóncował, kaž bě so to pječa tež w Hengersdorfje a druhdže stało.*) — Tuž buštej tež tej dvě zemjanskej sotře před sud přiwjedženej, a jako so kuzłowanja wuznać njechaštej, buštej tež ćwělowanej. Na martrach pak přidaštej, zo stej z Khatyrnu krajnemu bohotej načiniłej a zo stej tež z druhej kuzlařniču, „čornej Hilzu“ w zwisku byłej. Skónčnje buštej z mječom scatej.

*) J. S. Magnus, Hist. Beschreibung von Sorau, str. 237, piše: W lěće 1661 namakachu pola Schönwalda mortweho muža w lesu, tón měješe šiju jeno kusk z podbrodu do postronkoweho woka položenu a bě tola zadajeny. Jako pak jeho kat wobhlada, spózna, zo je šija zlemjena. Z toho widžachu jasnje, zo je jemu čert sam šiju zwinyl, wosebje dokelž bě so tónle muž, stary pohoň, sam wuprajil, zo je z ćěłom a dušu čertej zapisany.

Tón samy wosud podeńdže Kamjenskeho kata Pětra Vabusa w l. 1607, kaž powěda Haberkorn we swojej kronicy města Kamjenca. W tym léce knježeše w tamnej wokolnosći sylny mór mjez skotom, kiž bě tak nahle wudyrił, zo wšudže hódachu na kuzlařstwo. Podhlad padny na Kamjenskeho kata, kiž bu jaty, čwělowany a, potym zo bě so w bolosěch na čwělowadle wuznał, na torhojšću sěaty.*)

Hišće hórje so zeńdže landsknechtej, kotryž bu w l. 1619 w Žarowje z kołom łamany a potom hišće žiwy spaleny. Tón bě so na čwělach wuznał, zo je tři samodruhe žony skóncował a z porsćikow jich njenarodzenych džěčatkow a z wóska, kiž hodowničku wot swěčkow na wołtarju kapa, kuzlařske swěčki džěłał.**)

Na dopokaz, kak hišće džensa je pola Serbow žiwa přiwěra do kuzlařničow, podawam přikład z l. 1896. W Ochozy w Delnjeje Łužicy bu 24lětna Rizowa bładna a při tom zrubna swogjeho 81lětneho přichodneho nana ze sekeru; wbohi stare za něšto dnjow wumrě. To so sta w meji, a w juniju přinjese „Bramborski Casnik“ (w swojim 25. č.) slědowacu powěsć z Ochozy: „Naše luže njam'gu hobpsímješ, až wóna taki cartojiski statk de-jała hugbaš dla pjenjez abo dla gramoty, a togodla gódaju, až jo sedyme knigły Mojzasowe lazowała a psi tych słowach togo kuraktora su še zle duchy na nju pšišli, až njejo wěcej naslědk hulazowaš mogła, aby se minuli.“

Hišće nowišeho data je tónle podawk. W Klincy skhori burej Cechej kruwa, tak zo ju dyrbjachu dorazyć. Cechec Maja pak čisny kruch poľzhniteho mjasa wot khoreje a zabiteje krowy do susodoweje studnje, dokelž mēnješe, zo bě susodžina jich krowje „načiniła“. To so sta w oktobru 1896! Za to bu w decembru na 3 mēsacy zasudžena, kaž „Bramborski Casnik“ w 50. čisle wozjewja.

*) Łužičan, 1863, 111.

**) Magnus, 152; Haupt, Sagenbuch I, č. 233. Srjedźnowěkowa přiwěra; swěto tajkich swěčkow pječa džerži wšitkich ludźi w domje we spanju, tak zo paduch, kiž jich wužiwa, móže činić w domje štož chce. Powostank teje přiwěry w nětčišej ludowej přiwěrje namakamy pola Ciszewskeho, l. c. 185. — Wo kuzlařskich processach we Łužicy hl. hišće: Haupt, Sagenb. I, č. 230, 232, 234, 236.

Kotři lud'io khodojća? Na tute prašenje můžemy hižo z podatych podawkow wotmołwić. Su to po ludowej přiwrěrje najbóle žony, abo, kaž lud praji (zo by njekhmanosć tych žonow woznamjenil), žoniska. Jenož w Delnjej Łužicy so tež powěda wo mužach, kotřiž khodojća a kruwom načinjeja. W Hornjej Łužicy powěda so wo mužach-kuzłarjach jenož w basničkach, wo tych pak njemóže być w přítomnej studiji řeč.

Khodojty su najbóle stare žony, tola tež wo młodych khodojtach, zwjetša džowkach starych khodojtow, so powěda. Khodojty su wšědnje wohidne žoniska, abo žony z wosebitymi znamjenjemi. Schulenburg (W. Volkssag. 157) powěda wo khodojće, kotraž běše cyle čorna w bjezwoču. Na druhim městnje (ib. 164) ma powěsć wo khodojće, kotraž běše sucha kaž kosćowc. Tež špatne nohi pječa woznamjenjeja khodojty (ib. 157.)*) Rozšěrjene je měnjenje, znate na př. tež pola Polakow,**) zo žona z čerwjeny maj wočomaj je khodojta. W Skjarbošcu w Delnjej Łužicy su mi na př. powědali: „W Skjarbošcu jo stara žowka pla pachtmana (pola najeńka kubła); wót teje smy přecej gronili, až ma cerwjene wócy a jo chódota. Gaž jo přišla, smy hubjegali.“***) Je to powostank přiwrěry prjedawšich lětstotkow, wosebje XVI.—XVIII.; hakle srjedz zańdženeho lětstotka bu přišlušacy paragraf zakonškich knihow wuzběhnjeny. — Pful praji, zo ma khodojta błyskotacej, wohniwej woči.†) Tajke woči same su hižo za skót a čłowjeka strašne.

Hewak so praji, zo su cyganjo kuzłarjo. Tym dyrbi so zdźěwać rastup do dwora, abo dyrbja so srědki činić, zo njebychu móhli w dworje zeškodzić (Hózk). — Napřečiwo tomu Schulenburg zdźěluje, zo móža cyganjo zaprajeć skotu přećiwo mocy khodojtow.††)

*) To wšo naspomina „zlu žonu“, kotraž tež přez to so zblizuje z khodojtu, zo škodzi skotej. Jeje skutkowanje pak je strašniše, tak zo ju njemóžemy ke khodojтам přihić.

*) Wisła I. 18. w nast. dra. J. Karłowicza „Czary i czarownice w Polsce“ — VI. 393 w nast. „Wierzenia Mazurskie“ (přek. knihi M. Toepena, Aberglauben aus Masuren, 1867). — Z. Wasilewski, Jagodne, str. 98.

**) Přir. Ponich, Laus. Mon. 1797, 758. — Šořta, Łužičan 1876, 173. — Schulenburg, W. Volkssagen, 300.

†) Khodojty a kuzłarņice: Łužica 1887, 77.

††) W. Volkssagen, 165.

Tak tež wo žonje drača abo kata (tež wo draču abo katu samym) so pak praji, zo je khodojta — pak, zo wě pomhać přećiwo khodojtam.

Khodojta pónajš z toho, hdyž ji položiš na puć khošćo abo škórnu. Žona, kotraž jej překroči, njeje khodojta, kotraž pak jej wobeńdže, je z wěstosću khodojta. (Schulenburg, Wend. Volkssag. 157.) — Žona, kotraž ma wjacjy butry a mloka, hač so hodži wot jeje kruwow wočakować, je khodojta (ib.). — Kuzlarjow a kuzlařniče husto přewodža wulki wětr, štož so tež pola južnych Słowjanow wěri.* — W srjedźnym wěku běše rozšěrjena wěra, zo so khodojta we wodźe njepodnuri; powostank teje wěry w serbskim ludu zapisuje jenož Veckenstedt (278, č. 4).**)

*) Kraus, Volksgl. u. relig. Branch der Südsl. en, 117. „Hdyž jědže khodojta na reje kuzlařničow, zběha so . . . wicher.“ — Přiwěrki wo tym, kak so hodža pónać khodojty w cyrkwi, we Łužicy pobjrchuja. Polacy a Kašuboj na př. wěrja, zo duchowny w cyrkwi widži přez monstrancu khodojty z bowuži na hłowach. Wisła III. 729; Hanuš, Bájesi. Kalend. 144; Ciszewski, Lud rolniczo-górnicy 183. Tež Rusoj wěrja, zo khodojty steja w „swětljy prazdnik“ w cyrkwi z dójnicami na hłowje, čehož druzy njewidža; Sumcow, Kult. perež., str. 235. Južni Słowjenjo sebi powědaju: Stupiš-li so w božej noci w cyrkwi na stólěk, kotryž sy sebi sam wot Lucije (13. dec.) rězaš, wohladaš wšitke khodojty z khribjetom k woltarjej wobročene; Kraus, l. c. 120. Podobnje so wěri pola Čechow a Polakow: Zibrť, Staroč. výr. obyč. 238, Ciszewski l. c. 183. Z němskich přiwěrkow teje družiny přispominam: Štóz ma w kapsy jejo wot čorneje kokoče, wuhlada w cyrkwi khodojty z butrobasami na hłowje; Kuhn, Märkische Sagen und Märchen, 1843, 375. Wo wšelakich druhich podobnych přiwěrkach hl. Grimm, D. Myth. 1082.

*) Pola druhich Słowjanow je so hač do najnowišich časow zakhowala. Sumcow we swojich „Kult. perežiwanijach“ je tomu předmjetu cyły staw poswjećil (§4. Испытание вѣдьмъ водою). Kraus, l. c. 121—122, powěda, kak pola južnych Serbow hišće před něšto l'idses-ťkami pytachu khodojty přez to, zo žony z cyčjeje wsy (přiwjazane na powjazach) činsychu do wody; kotraž so hnydom podnuri, bu jako njewinowata hnydom wučehnjena, kotraž pak so hnydom njepodnuri, płaćeše za khodotu. Kraus podawa příklad hišće z l. 1857. Hišće nowiši podawk teje přiwěry z l. 1872 zaznamjenja (po dr. Rosenblattu) Karłowicz, Wisła I, 60. W tym lěće w pólskej wsy Džurkowje na přikazanje zastupnika gmejnskeho předstejičela (!) ponurjachu nahe žony do wody, zo bychu na to wěrobnje zhonili, kotra wot nich je dołhu suchotu načiniła!

Kak stanješ so z khodojtu abo z kuzlarjom? Khodojty steja we zwisku z čertom, byrnjež so přeco zjawnje njeprajišo, zo so dyrbja čertej zapisaé. Wo zapisanju čertej z krvju bě hižo řeč we wotdžěle „Čert“; bajki sem słušace su wosebje č. 187 a 194. Přez to so wotrjekuja swojeho Boha, do kotrehož wjacj njewěrja, štož je zjawnje widžeć z bajki č. 207, hdžež khodojty nuzuja krawca, kiž so mjez nje na Wałporu zabłudzi, zo by wěrił do hornca, kotryž tam mějachu, ale do lubeho Boha nic wjacj. Khodojty zapisuja tež swoje džěći čertej, kaž powěda Schulenburg:

(79.) Burej porodzi žona třecu holěku, z kotrejuž dyrbjese wotroček na druhi dzeń ke křěncy jěć. Wječor pak bě wotroček mučny a so lehny na kachlowu ławu wo jstwje, hdžež tež wosta. W nocy jeho wubudzi swětło. Wón wuhlada woheń srjedz jstwje a při nim hospoz, jeje džěćo a čerta. Džěćo džěše trikróc wokoło wohnja, po čimž jo čert zapisa do wulkeje knihi, a hospoza dyrbjese so z krvju podpisać. Rano wotroček spaše, doniž hospodař jeho njepridže ze swarjenjom wołać, zo tola dyrbi z džěšćom ke křěncy jěć. Wotroček wotmołwi: „Čeho dla dyrbju z wašim džěšćom ke křěncu jěć, hdyž móže wono samo hić?“ Tuž hospoza spózna, zo je wotroček w nocy wšo widzał, a poča jeho prosyć a slubi jemu wjele pjenjez, zo njeby wo tym dale powědał.*) (Ze Slepoho. — W. Volksthum 78, w dwěmaj variantomaj.**)

Powěda so tež wo tom, zo so móže hońtwjer abo z cyła třělef stać z kuzlarjom, hdyž na křižnych pučach do woblatka třěli a přez to do službow čerta zastupi. To pak je jara strašne, kaž pokazuje slědowaca bajka:

*) W podobnej hornjoserbskej bajce z Bukojny p. Barta spi hospodař wječor na ławcy při kachlach, mjez tym zo jeho žona ze susodžinku ne jstwje něšto „panca“. Při tym muž wocući, ale jemu z dobom woči tak sylzujetej, zo wón ničo njewidzi, što tej zonje pancatej. (Podař dr. Muka.)

***) Po němskich powěšćach wobkhdžeja khodojty z čertom; plody toho wobkhada su „elbe“ (dingler, holden), małe wački, mjetlički atd. Džěći, kotrež khodojta swojemu mužej w mandželstwje porodzi, dyrbi při porodze čertej slubić a je tež k jeho službje wotcahnýć. Grimm, D. M. 1028. We Łuzicy so to njepraji, jenož přitonna bajka na to pokazuje. Dale podachmy bajku č. 187 wo žonje, kotraž měješe čerta za muža, tola tu nje-možemy jako woprawdžitu khodojtu wobhladować.

198. Trašne třělenje.

We Wjerbnje stej byłej dwa młoženca k spjježi, a ako stej šłej hokoło hořtarja, stej hoblotk hupłunulej do šanta. Pytn su šli na křiene drogi, su ten hoblotk na wjerbu přibili a do njog' střělali. Wyt tom střělanju jo jaden hochromit a drugi jo huběgnuł na polo. Wyt njogo wstali pantochle na tym pólu a žednje wěcej njejsu jog' wiželi.

Powědaše Mato Bósan z Wjerbna, 51 lět.

(80.) Podobnu bajku ma Schulenburg (W. Volkssagen 194): Do Bórkow přińdže něhdy cuzy hořtwjeř, kiž běše we zwisku z čertom. Třo burjo so jemu z krvju do knihow zapisachu, kotruž wón potom do powětra čisny. Či třo džěchu čiehi pjatk k božemu bliđu a kóždy sebi skhowa woblatk. Potom dyrbjachu po poručnosći kuzłarja do njeho třěleć. Při tym, hdyž dwaj třěleštaj do woblatka, wobhladny so třeći a wuhlada w stóněku Zbóžnika na křižu. Wot stroženja hnydom skhromi. Druhi wumřě do lěta, třeći bu žiwy wotnjeseny.

Tež khodojty nałožuja woblatki při swojich kuzłowanjach, wo čimž wjacj zhonimy niže.

Za to, zo so jemu zapisachu, *pcmha čert khodojtam* w podobje čorneho kozoła, čorneho byka, čerwjeneho zajaca, čorneje kóčki*), sroki, hawrona, wrony, sowy atd.

Z tajkej helskej pomocu *móža khodojty wjele złeho načinić*. Wosebje powšitkownje je rozšěrjeny přiwerk, zo na wšelake wašnje *bjeru kruwam mloko*, štož je hewak hlowny rys charaktera khodojtow w europejskich powěsćach hižo wot srjedźnych wěkow. Wosebje namakamy jón pola słowjanskich ludow a pola Němcow, hač runjež wón pola južnych Słowjanow mjenje wustupuje pódlu druhich rysow, mjenujey pódlu načinjenja khorosćow čłowjekeje.

Po serbskej přiwerje khodojty kruwam mloko bjeru a načinjeja, zo deja krej, haj tež kapalcu**) město mloka. To dokonjeju na wšelake wašnje. Po někotrych powěsćach přikha-džeju khodojty w nocy do hródzow swojich susodow, zo bychu

*) Tež kuzłafniča (khodolta) w basničcy, kotruž podawa Pful we Łu-zicy 1887, 52, měješe wjele kóčkow, kotrež wokoło njeje skakachu a jej pomhachu.

**) Spale (w prus. H.-L.).

jim kruwy wudejile.*) Příkladžeju pak we svojim čele, pak jenož ze swojej dušu w podobje čłowjeskej abo w druhej podobje, mjez tym zo jich čelo demach leži a po zdaću spi.***) Po druhej rozšěrjenej přiwěrje maju khodoty čef wjeneho zajaca, kotrekož séelu w noci do cuzych hródzow, zo by kruwy wuđajil: *)

Hišće bóle rozšěrjena je přiwěra, zo khodoty přečahuja wužitk cuzych krowow na swoje.†) To činja wosebje na Wałporu do slóněka na wšelake wašnje. Pytaju potajnje kradnyé z cuzych hródzow kruch slomy, hnoja a ščěpku wot hródzineho proba††) — a tak symbolisey bjeru wužitk skotej, kotryž přez tón próh kroči a na tej slomje stoji a leži. Podobny symboliski srědk je: picowaé z cuzym synom, kradnjeny w noci na džen l. meje; dosaha horšé na džen (kotraž so k druhemu synu přidawa), zo bychu kruwy wulki wužitk dawale.†††) W tej samej noci syku (abo torhaju) khodoty na džewjeé cuzych mjezách trawu (abo na cuzych łukach) a přez to nadobuwaju wužitk tych krowow, kotrež so tam pasu. To činja

*) Kaž powěda Schulenburg w bajcy „Die verjagte Hexe“ (Wend. Volkssag. 170). — Podobnje wěrja Rusojo we Woronešskej guberniji; „wědyma“ deji do svojeho šórcucha, při dejenju pak obwija cucky wumjenja z włóskami, kotrychž ničtó njewidí a z kotrymiž krowom načinja. (Sum-cow, Kult. perež. 265.) Małorusojo „na Kupału“ (Jana Krčénika) spěwaju na wsy, wosebje před khěžami žónskich, podhladnych z khodojěuja: „Повій, витр, о пивночи — вылизуть видьми очи — щобъ по ночахъ не ходилъ — чужихъ коровъ не доила“ (Duj, wěťiko, wo poľnosy, w-řezu khodojěe woči, zo by po nocach njekhodžila, cuzych krowow njedejila). — Čubinskij, Труды этнографическо-статистической экспедиции въ западнорусскій край, 1872, III. 199. Sum-cow, l. c. 145.

**) Wo tym wobšěrněšo niže.

†) Lipa Serbska 1877, 19. — Něšto podobne wěrja ruscy wjesunenjo Kirsnowskeho wokrjesa, kaž zdžěluje W. Bondarenko w nast. Очерки кирсановскаго уѣзда, Тамбовской губ. (Etnogr. Obozr. 1890, III. 88.). Khodoty (wědymy) pječa maju wosebitych pomocnikow w družinje zajacow z wulkim hordlom, w kotrymž wone khodoé přinošeja mloko wot cuzych krowow a butru; mjenuja jich „kolowertyši“ (коловортыши).

†) Štož hižo Ponich zdžěluje: Zaubert durch allerhand Formeln und Mittel den Nutzen des Viehes aus andern Ställen in den ihrigen, und auch bei wenig Viehe fehlt es ihr an Milch und Butter nie.

††) Schulenburg, Wend. Volksth. 76.

†††) Schulenburg, Wend. Volkssag. 170.

tak: Liča mjezy, tola počinaju wot džewjateje, praja „džewjeć“ a pódla torhaju horšé trawy: potom 8, 7 atd.; při přenjeje mjezy praja „žana“. Doma rězaju trawu na drobne, warja a dawaju ju kruwom.*) W Delnjeje łužicy je tež rozšěrjena přiwersa, zo w tej nocy syku ze štrykom cuzu trawu, přez to z njeje rosu zetrěwaju a tak wužitk cuzych kruwow dostawaju.***) Z tym zwisuje přiwersk, zo móža khodoty ze štryka (z wotrěznjeneje kruwjaceje wopuše, z włosow a druhich předmjetow) młoko dejić, kotryž je powšitkownje rozšěrjeny, byrnež njebył přeco přiwdowany do zwiska ze zběranjom rosy. Přez dejenje štryka deji khodota poprawom cuzu kruwu, husto hač do bjezmocy, haj samo do smjerće. To však khodoty rade nječinja a hdyž na mloku wobkedžbujaju, zo by za žiwjenje kruwy strašne było, dale dejić, zastawaju. Sem słušeju sledowace powěšće:

(81.) Hóle w Brjazynje (w Delnjeje łužicy) paseše konje: Tón wuhlada wot nazdala žonu, kotraž činješe, kaž by žnjała.

*) W. Volkssag. 158, 253, W. Volksth. 76. — Pječa tež na džewjeć polach; potom te pola přez cyłe lěto žadyn wužitk njedawaju; Veckenst. 284 č. 17.

**) Je to přiwersa, znata tež pola druhich Słowjanow, kaž tež pola Němcow a Jendželčanow. Sumcow poswjeća jej w svojich „Kult. perežiwaniach“ cyły § 120. We nim na př. čitamy, zo w Kijewskej guberniji khodoty z tajkej rosu myja „čedičku“ (přecydzowak abo křidu, přez kotruž so nadejene mloko přecydzuje), z kotrejež potom deja mloko. — We wokolinje Krakowa wěra Polacy, zo khodoty do slónčka zběraju z powuzku rosu a z njeje pak ju wužimaju do sudobja, při čimž přeco praja: „Biorę pożytek, ale nie wszystek.“ (Karłowicz, Wisła I. 15.) Karłowicz podawa tež wučah z pólskeho kuzłafskeho processa ze XVII. lětstotka, kak bu žena wobskoržena kuzłafstwa, dokelž bě „rosę zbierała . . . a potem na ludzi, na zboże, na bydło kropiąc, psowała“ (ib. 172). Jónu rano wuhlada wotročk staru žonu, kotraž za sobu čehnješe po pastwišću někajku płachtu, při tym přeco prajicy: „Biorę pożytek, ale nie wszystek.“ Wotročk séahný z konja wuzdu, činješe kaž baba a praješe: „A ja niestatek, biorę ostatek.“ Doma je potom z wuzdy přeco mloko běžało. (Polaczek, Wieś Rudawa 110. — Wisła I. 16.) Podobnje poznamjenja Federowski (Lud okolie Żarek atd., 262): Na Jana Krćenika do slónčka zběraju khodoty rosu z powuzku abo ze štrykom, wuzdu atd.; potom z tych předmjetow přez cyłe lěto mloko běži. Přiwersa wo zběranju rosy z płachtu, z kotrejež potom khodoty deja mloko, je rozšěrjena tež w Českej, na Morawje a pola Słowakow. Hižo w staročeskich jutrownych hrach praji so wo babje, zo je „trlici dojila“ (čerlicu dejiła), ale na zběranje rosy so při tom njespomina. (Zibrť, Staroč. výroč. obyč. 99—100.) Tež pola Němcow namakamy přiwersu wo zběranju rosy (Grimm, D. Myth. 1026).

Wćipny hólce suwaše so pomałku bliže a skhowa so do hlubokeje brózdny. Tuž widžeše, kak ta žona ze štrykom (z powjazom) tak činješe, kaž by žnjała a pódlá přeco praješe: „Ja zběram hužytk, ale nic wšen.“ Hólce potom z džěćaceje wćipnosće činješe tež tak z křdom — z kotrehož potom přez cyłe lěto mloko bžěše. (Schulenburg, W. Volkssagen 167.)

(82.) Jónu přińdže někajki knjez do korěmy w Lěskej pola Slepoho. Tu sedžeše džowka zady kachlow a deješe ze štryka. Knjez so woprašá: „Što činiš?“ a džowka wotmołwi: „Deju susodowu kruwu.“ Knjez rjekny: „Dej dale“, tola džowka njechaše. „Hewak kruwa padnje“, praješe. Cuzbnik pak ju nuzowaše, zo by dale dejiła. Tuž džowka deješe, hač skóněnje ze štryka krej bžěše. „Nětko je susodowa kruwa morwa“, rjekny džowka. Knjez džěše do susodoweje hródze, a woprawdže, kruwa bě morwa; tuž ju zapłaći a džěše dale. (Ib.)

(83.) W jenej wsy běše jara zła khodota, wo kotrejž skóněnje tež faraf zhoni. Tón pak njechaše to wěrić, zo móhće tajke zte kuzłafniče na swěće być. Tuž džěše k njej a slubi jej 200 tolef, hdyž jemu někajki kusk pokaže. Khodota přiwjaza štryk na drjewjany hózdž a nadeji z njeho poŕny horné mloka. „Dale njesmēm dejić“, praješe, „hewak kruwa zańdže.“ Faraf wotmołwi: „Jenož deje dale, ja kruwu zaplaću.“ Tuž wza khodota druhi horné a deješe; najprjedy bžěše krej z mlokom, potom sama krej. Nadobo přiběhny susod a žalosćeše, zo bě jemu runje kruwa padnyła. Nětko dyrbješe faraf wěrić, zo su woprawdže khodoty na swěće. Chcyše pak khodotu rad wumóć, zo by zbóžnje wumrjela; wón činješe wšo móžne a so jara prócowaše, zo by ju z mocy zleho wumóhł. Po někotrym času khodota wumrě. Za měsac po jeje smjerći sedžeše faraf w khłódnicy před khěžu a wobjedowaše. Z dobom přileći ptačk, kotryž přeco wołaše: „Porst! Porst!“ Jako jeho faraf z Božim mjenom zakla, zo by jemu wěrnosć powědžil, zhoni, zo je ptačk duch woneje khodoty, zo jenož jenički porst khodoty je wumóženy, mjez tym zo cyłe druge čěło čěrpi w heli. (Schul., W. Volksth. 77.)*

* Veckenstedt, W. Sagen 283 č. 12: We Wulkich Dobrynjach měeše khodota w heli zady kachlow štryk; hdyž ludžo we wsy dejachu, čahaše wona za štryk, a mloko wot wšitkich kruwow bžěše do jeje hornow. —

Khodoty njebjeru jenož mloko kruwom, ale načinja tež, zo so druhim hospozam butra njeradzi, mjez tym zo maju same přeco butry dosć. Poradźenje butry skaža hižo přez swój přikhad, přez pohladnjenje na džěto, přez pokhwalenje a wosebje přez to, hdyž sebi pódla něšto poča abo hdyž skradžu něšto (byrnjež smjeće bylo) z hospodařstwa wozmu — přez to wšo wozmu hospozy „wužitk“ a jej so na žane wašnje butra njeporadzi. Khodota pak změje butru rjanu, dokelž bě k njej susodžiny wužitk přesoł. Schulenburg ma dvě sem słušacej bajcy:

(84.) Wěsta khodojta njeměješe rjanu butru, tuž džěše k susodžiny a wza jej wužitk. Hdyž nětko susodžina butru džělaše, njeměješe ju dodžělać. W tej khwili přińdže cuzbnik a cheyš kusk syrowatki. Hospoza jemu skoržeše, zo njeměje butru dodžělać. Cuzbnik cheyš hospozy pomhać, ale prikaza jej wuńć. Hospoza wuńdže, tola z wěpnosću hladaše přez džěrku, što budže cuzbnik činić. Tón sěahny kholowy a wus . . so do butrobasa. Potom zawoła hospozu do jstwy, zo by činiła butru. A hlej, nětko so jej poradzi najrjeńša butra. Potom dosta cuzbnik syrowatki. Po khwilcy pak přiběža susodžina-khodota a praješe: „Ach mój jej! ty maš tajku rjanu butru! Ja cheych tež butru džělać, ale mam do wšitkich hornecow nas . . .“ Jako potom khodota wuńdže, běše před khěžu mała lužička. Jej pak so zdaše, kaž by to Sprjewja była, tuž zběhny sebi sukne hač k ramjenjomaj, tak zo so ludžo dyrbjachu smjeć. (W. Volkssagen 192.)

(85.) Krawc šiješe pola jeneje žony. Ta runje butru džělaše, a jako bě hotowa a butru dosta, nala zaso butřanku do butrobasa. Nětko wuńdže krawc won a hladaše přez klučowu džěrku nutř; tuž widžeše, kak žona mazaše z někajkej zelenej žaľbu wobručki butrobasa. Jako pak so krawc do jstwy wróci, džělaše hospoza zaso butru a dosta jej zaso telko, kaž přeni króc. Při składosći sebi krawc wza kusk teje žaľby, z kotrejš pozdžišo namaza wobručki

Č. 13: Jedyn hospodař w tej samej wsy přińdže do hródze a wuhlada, kak jeho žona deji mloko ze štryka. Wón hnydom poča ze wšej mocu za štryk čahać, žona pak wołaše: „Nječiń, kruwa padnje!“ Wón pak njezasta, hač nadobo žane mloko wjacj njeběžeše. Na druhi dzeń pak zhoni, zo je susodej kruwa padnyła. Z toho widžeše, zo jeho žona je khodota a wuhna ju wot sebje.

butrobasa, hdyž jeho žena butru džělaše. Tuž přińdže khodota a rjekny: „Mój luby krawco, to wjac' nječiń!“ (Ib. 169.)

Khodojty njehladaju jenož za mlokom a butru, ale pytaju z cyła cuzemu skotej škodźić. Hdyž kruwy skhorja, dha je jim khodota načiniła; hdyž skót pada, dha su na tym khodojty wina; hdyž kruwy ćelata zmjetaju abo morwe na swět dadža a hdyž ćelata njedorostu, dha su we tom tež někajke činki khodojtow [č. (86.)]. Příklady poskićeju so w slědowacych bajkach:

199. Złe „činki“.

Na Pakostnicy mějachu w jenym kuble štyrjoch wołow a tójšto kruwow. Nadobo počachu skoćata khorować, a cyła hródź skotu spada. To pak njebě hišće kónc njezboža. Hospodař kupi noweho woła a jědžeše w nocy z drjewom do města. Lědma bě kruch puća wotjěl, zaslyša bože serleško žalosće a chceše so tohodla wrócić. Tola pak jědžeše dale — ale za mału khwilu złama sebi woł na mosće nohu. Potom kupi kobłu. Njedźelu puści ju na pastwu, sam pak džěše za někajkim džětom na łubju — a tuž wuhlada wot horjeka kobłu w rěcy, kak sedzi we wodze kaž pos. Prjedy hač k njej přiběža, bě so kobła zatepiła. Nětko hakle džěše k mudremu mužej do Hródka a skoržeše jemu swoju lubu nuzu. Tón pak jeho naswari, zo njeje prjedy přišoł. Poradzi pak hospodarjej, zo dyrbi cyłu hródź 3 lohće hłuboko přeryć a za „činkami“ slědźić. Hdyž potom přińdže žana žena něšto sebi požěić, zo jej njesmědža dać, njech sebi žada, štož chce. Hospodař so wróci a na to ryjachu w hródzi — a jako ju cyłu přerychu, namakachu před durjemi hornce, hdžež běchu „činki“ nutřka. Tuž přińdže susodžina Šoćina po widły, tola podarmo — hospodař ju kruće wotpokaza a wona dyrbješe woteńé z prózdnymaj rukomaj. Bórzy potom ćežko skhori a njemóžeše wumrjeć; jazyk měješe cyły čorný a ruješe kaž skót. Hakle hdyž ju wunjesechu na hnój, je w bolosćach wumrjela.

Powědaše 60lětna Hatasowa z Rychwałda. (Po zdźělenju Ernsta Herrmanna.)

(86.) K burej Michelej*) w Zaspach přikhadžeše do hródže wulka šera kóčka. Kóždy króc skhori potom skót, tak zo dyr-

*) Dopjelni k. Šwjela ze Skjarbošca.

bjachu někotre skočata zarazyć. Hdyž ničo njepomhaše, džěchu k dračej do Hródk, tón wědžeše wjacy hač khlěb jěsć. Wón přińdže do Zaspow, wury někotre dólčki w hródzi a tež jedyn před durjemi a zahrjeba do nich někajke kuzłařske srědky. Potom domjacym ludžom kruće prikaza, zo njesmědža do hródže ničo cuze pušćić, ani čłowjeka ani zwěrjo. Jako na druhi wječor dejachu, přińdže zaso šera kóčka a khětre skoći přez próh do hródže. Hospodař wza klumpač a chcyš je zahnać;*) hdyž so to jemu njeporađi, hrabny za widłami a z nimi kaľny kóčku do šije. Zwěrjo kaž džiwje wuleći a wjacy jeho njewohladaču. Na druhi dzeń zhonichu, zo ma jena susodžina rozkaľanu šiju. Nětko wšitcy wědzachu, zo to bě khodota. Ta pak měješe cyłe žiwjenje hubjenu šiju. (Rabenau, Der Spreewald, 126.**)

Na kajke wašnje khodoty skót wobkhodója,***) zhonichmy z džěla w předkhaďzacych bajkach. Stawa so to wosebje na Waľporu přez wupožćenje něčeho z hospodařstwa, wosebje mloka atd., kaž wo tom budže niže řeč; tež pytaju khodoty něšto z blizkosće skota wzać, kaž słomu, hnój atd. Dale přez kuzłařske zaprajenja a wosebje přez wšelake „činki“, t. j. wěcy, kotrež do hródže abo před (pod) próh z kuzłařskimi słowami zahrjebaju a přez to skotej naćinja. Wo tajkich „činkach“ řeči so w bajcy 199, njezhonjamy pak bliže, we čim wobstojachu. W Nowej Jaseńcy zapisach: „Raz jenej hospozy kruwy dejite njejsu. Tuž su raz při jenej kruwje tajki dólčk widźeli a jako su tam potom ryli, su tam tajki čwak kosmy wuryli. A jako su tón spalili, su kruwy zaso dejite.“ Ze Spal mam slědowacy zapisk: „Hdyž khodota kruwom naćini, dha jenož kapalcu deja, t. j. wodu, kotraž wostawa wot twaroha. Jenomu burej je so tež tak zešło; kruwy su tak dejite hač do nazymy, jako su na polo hnój wuwožowali. Spody hnoja pak su namakali tajke korjenjowe wěňki

) Cyle podobna bajka powěda so tež w Hornjej Łužicy, na př. w Bartskej stronje: Tam pak dyri hospodař, hdyž kóčku njemóžeše dosahnyć, z klumpačom wo stoľp srjedź hródže, a kóčka čekny z mjawćenjom. Na druhi dzeń zhonichu, zo je susodžina skhorila a zo ma wulke bolosće w križu, na čož tež skónćenje wumřě. (Podaľ dr. Muka.)

**) Tež Veckenstedt, Wend. Sagen 281 č. 8.

***) Khodota móže kóžde domjace zwěrjo wobkuzlać, jenož beju nic Schlenburg, W. Volkssagen, 162.

(wěňcki wot korjenjow), a hdyž su te wzali přeč a spalili, su te kruwy zaso derje dejite.“ W Skjarbošcu pak mi powědachu: „Doma smy raz ze groži ‚dobru zemju‘ huchysili. Toš namakaju rowno tam, žož krowa stoj, stary gjarne a we tom kósći ze žeńscynymi włosami zwězane.“ Veckenstedt ma powěsć z Myšyna, w kotrejž pomha mudra žona wot činkow. W konjencu wuhrjebachu črjopy, husace nohi, kosće, włosy, kruchi kože atd. To wšo kazaše mudra žona na křižnych pučach spalić. Potom skót wotkhorí.)

Zo bychu jich samsne kruwy byle rjane a derje dejite, nałožuja khodoty póđla toho, zo na nje přěcahuja wužitk wot cuzych kruwow, tež wšelake druhe kuzłařske srědki. Tak na př. warja mlokowe horny z někotrymi zelami, kaž z koprikom (*Anethum graveolens*, něm. Dill), z korwejdu (*Carum carvi*, něm. Kümmel) atd.; nałožuja tež běły a žoły torant a baldrijanowy korjeń.***) Kaž z cyła wěcy z kerchowa abo wotemřete wěcy (wěcy po zemřětych) słuža jako kuzłařske srědki w lubosći, pola hońtwjerjow, paduchow atd. — tak tež khodoty je nałožuja, zo bychu wot svojich kruwow wjacy wužitka měte. Tak zapisach w Skjarbošcu: „Pěrwje su na kjarchobje wót křicow wosłonaški wótrězali, te scynili do měška a ten w krowjecej groži hobjesnuli. Z tym su měli krowy dobre mloko.“***) Khodojty su dale tež wobłatki wot božeho blida svojim skočatam (kruwom, kozam) dawate, zo bychu wot nich wjacy wužitka měte. Tajke pak mějachu wosebje čezku smjerć, kaž widžimy w tejle powěsći:

200. Čezka smjerć.

W Małym Budyšinku†) raz žona štyri njedzele dołho wumřěć móhła njeje. Ta bě do podjanskich††) wsow k božemu

*) Wendische Sagen 280 ž. 7.

**) Schulenburg, W. Volkssagen, 157. Tež Polacy praja, zo khodoty nałožuja na wšelake wašnje zela, zo bychu jich kruwy dejite. Pak je jim dawaju pak je z nimi wukurjeju (St. Polaczek, Wies Rudawa 109; Ciszewski, Lud rolniczo-górnicy 186).

**)*) W Čechach jenej žonje njejsu kruwy dejite. Tuž su jej radžili, zo by wzała z kerchowa š hlowy, te na proch rozbiła a tón dała kruwom do pića. To wona sčini, a potom w nocy to přińdže ju šerić. Český Lid, V. 236.

†) Evangelskej wsy w Hornjej Łužicy.

††) Katholskich.

woprawjenju khodźiła a te woblatka svojim kozam dawata. Tak měješe wot nich přeco telko butry, zo by ju wot dweju kruwow njedostała. Skónčnje, jako wumrěc njemóžeše a žałosťnje jara ćerpješe, jo sej podjanskeho duchowneho z Róžanta zawołała. Temu so dyrbjše wuspowědać a so jemu tež wuzna, zo hišće jene woblatko spody khěžineho proha w rubišku zawalene ma. Tón duchowny jo potom te woblatko do Róžanta přenjesł. A domjacym ludžom jo prajił, zo ju dyrbja won na hnój wunjesé, njebudže-li wona do stónčka wumrěc. Potom jo wona wumrěta.*)

Powědaše 73lětna Khata Bjarsec z Boranec.

Toła khodoty njeskodźa jenož skotej, ale tež *čłowjekej* samomu. Hižo přez pohladnjenje a přez khwalenje móža čłowjekej a wosebje małym džěcom khorosé (dł. naglěd) načinić, haj tež smjeré jemu přiwjesé — hač runjež so we Łužicy khodotam we tym nastupanju daloko tajka móc a škódnosć njepricipiwa, kaž wosebje pola južnych Słowjanow.**)

*) Tež w pčofarskich přiwěrach měješe woblatk wuznam kuzłarskeho srědka. Powěsć wo tom, kak pčofy swjatemu woblatku (kotryž je přiwěriwy pčofač do kočča tyknył) wołtař natwarichu, je jara rozšěrjena w europejskich literaturach. Hl. Český Lid, V. 482.

**) Pola južnych Słowjanow, wosebje pola južnych Serbow, so wjele wo tym powěda, zo „wještica“ ludžom wutrobu jě. We spanju k nim (wosebje k džěcom) přileći, wočini jich wutrobno, wutorhny jim wutrobu a zjě ju; wutrobno potom samo wot so zaso zažije a čłowjek pak wumrje, pak je hišće někajki čas bědnje žiwy, tak dołho hač wještica jemu žiwjenje popřeje. Wuk. Stef. Karadžić, Žiwot i običaji nar. Srp. 211; Kraus, Volksglaube 113. Kaž so zda, bě to tež srjedźnowěkowy přiwěrku ludowy, zo khodotjy jědža čłowjeske wutroby. W rukop. „Indiculus superstitionum et paganiarum“ mjenujcy w zapisku přiwěrow, kotraž widžomnje cyrkej zakazowaše, namakamy tež: XXX. De eo, quod credunt, quia feminae lunam comedent, quod possint corda hominum tollera iuxta paganos. Dr. Č. Zíbrt, Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku, 144. — Mazurojo a Kašuboj wěrja, zo khodoty móža čłowjeka na smjeré „zaspiwaeć“ abo „pospiwaeć“ přez to, zo cyłe lěto kóždy dzeń čitaju jedyn psalm (traš 94) wot zady; hdyž so lěto minje, dyrbi čłowjek wumrjeć. Ta přiwěra je znata tež pola Němcow pod mjenom „totbeten, totsingen“. Karłowicz, l. c., Wisła I. 18—19. Wuttke, Der deutsche Volksaberglaube der Gegenwart (1869), str. 253. W pólskim ludu je tež jara rozšěrjena přiwěra, zo khodoty načinjeja „kołtuny“; je to khorosé hłowy, pokhadžaca z nječistoty, kotraž so pokazuje přez hromadu splećene wlosy. St. Polaček, Wiesł Rudawa, 112.

Khodoty a kuzlarjo (podobnje kaž čert sam) móža čłowjeka wobmamić (wobkuzlać) a k zlemu zawjesć. Hdyž so hewak dušny a porjadny čłowjek nadobo zabudže, zo někajke zľóstnistwo dokonja, dha su jeho kuzlařske činki zawjedle.*) Tak móža khodoty čłowjeka tež k samomordařstwu zawjesć, kaž widźimy ze slědowaceje bajki:

(87.) Jedyn muž zhubi wjele skota. Tuž jemu radzachu, zo by na Wałporu strážował. To wón sćini; při měsáčnej nocy steješe w hródzi z nabitej třělbu, kotruž měješe z načehnjenym honačkom pódla sebje stejo. Nadobo přileći suchi lisčik, kaž by jón wětrik hnał, a hnydom so tež zběhny wulki wichor, zo naš muž zhubi pomjatk. Jako so wichor miny, a wón zaso k sebi přinďže, dha steješe z wulkim palcom na honačku a třělbu měješe pod brodu. Hnydom hrabny třělbu a čekny domoj. Potom měješe dale přeco njezbože ze skotom; čelata kóždy króc, jako běchu tři štwóree lěta, zlemichu sebi paćeř. Jónu přinďžechu cyganjo a zaprajichu skót, a wot toho časa bě derje. (Schulenb., W. Volkssag. 164.)

Khodoty móža čłowjeka wobmamić, zo zhubi móc nad sobu, njemóže so hibnyć a njemóže činić, štož by chcył; to khodoty dokonjeja přez to, zo čłowjeka do koła wobeńdu. Wšak tež lud praji, zo so njesměš wot cyganow wobeńć dać, hewak tebe wobkuzlaju.**)

Rjad bajkow powěda wo khodotach, kotrež kóncowachu młyńskich abo z cyla w nocy w młynje šerichu.***)

(88.) Wětrnikaj njemóžeše młyńskich do služby dostać, přetož kóždy młyński, kiž w nocy we wětrniku mlěješe, bě do ranja

*) Schulenburg, W. Volkssagen 198.

**) Schulenburg, W. Volksthum, 76. — Z přeněmčeneje delnjolužiskeje wsy Zastomjenja podawa Rabenau (Der Spreewald, 118; tež Veckenstedt str. 294 č. 37) wo třoch khodotach, kotrež přinďžechu 1. meje připođnju k burej, jako běše sam domach, wobeńďžechu jeho třikróć do koła a přez to jeho wobkuzlachu, zo so njemóžeše z města hnuć. Potom z nim wšelako pakosćachu, pódla wot všeho w domje bjerjechu a skónčnje, jako wuhladachu při kachlach husycu na jejach sedźacu, husycu wučěrichu a jeho na jeja sadźichu. Jako wječor hospoza domoj přinďže, bórzy widžeše, zo njeje wšo w rjedže. Zastupiwši do jstwy a wuhladawši muža na hnězdu sedźaceho, zawoła: „Što ty tu činiš?“ Přez to zawoľanje so kuzlo miny a muž móžeše stanyć a swoje njezbože wopowědać.

***) Přir. něms. bajcy we zběrcy Jahna, str. 342—344.

mortwy. Jónu přińdže rjany młyński pytajcy službu. Młyńk pak jeho njechaše přijec a rjekny jemu tež přičinu. Tola młyński so njeboješe a měnješe, zo šerjenje přewinje. Tuž jeho młyńk zawjedže do wětrnika a widžeše, zo swoje džěto derje dokonja. Wječor w džewječich přinjese jemu jěsć a pić a wjeseleše so, zo je młyński dobreje mysle; potom so wotsali. Młyński čitaše hač do jědnaćich, potom sebi namaka sekeru a sčini wokoło stólčka, na kotrymž sedžeše, koło. Wo pońcocy přiběžeštej dvě pisanej kóčcy a hraještej khwilu na mlěwnišću. Młyński jeju wołaše, wonej pak njechaštej k njemu přińc. Skónčnje so jena kofej přibliži. Młyński ju hrabny za packu a ze sekeru jej ju wotća. W tej khwili so kóčcy minyštej, a młyński skhowawši wotćatu packu do kapsy, džěše spać. Zahe rano džěše do wsy k młyńkej na kofej. Młyńk so wjeseleše, zo jeho stroweho wohlada, a młyński powědaše swoje podeńdženje. Jako kofej dołho njeprřińdže, zamołwješe so młyńk z tym, zo bě jeho žona w nocy skhorjeła. Tuž hrabny młyński do kapsy a wučahny — žónsku ruku z pjeršćenjom. Młyńk hnydom spózna ruku swojeje žony, běžeše k nej — a woprawdže, ruka jej pobrachowaše. Nětko so młyńkowa wuzna, zo stej z fararjowej khodoće a zo stej we wětrniku njekazanstwo ćerijej. (Rabenau, 106. — Veckenstedt, 276, č. 6.)

(89.) Podobnu bajku ma Rabenau (111; Veckenstedt, 292 č. 34) hišće wo Lipjanskim młynje, jenož zo so we nej njerěči wo kóncowanju młyńskich. Ludžo wopušćichu mlyn tohodla, dokelž bě we nim kóždu nóc žałowne harowanje, w kotrymž běchu wosebje kóčki słyšeć. Tomu sčini kónc pućowacy drač. Tón zaswěći dvě swěčcy a sčini wokoło sebje koło. Wo pońcocy přińdže wulka črjoda kóčkow wšelakich barbow. Jako so přibližichu kuzlařskemu kołu, počachu so žałownje drěć. Jena wołaše: „Dži ty překi!“ Tola žana njechaše přez smuhu. Skónčnje zwaži sebi stara tołsta kóčka z jenej packu do koła — drač pak ju hnydom dyri z nožom, tak zo krwawješe. W tej khwili so wšitke kóčki minychu. Na druhi dzeń so powědaše, zo ma knjeni hamtmanowa z Göritz zranjenu ruku. Tola ludžo wědzachu nětko, što jej je — zo je khodota a zo z druhimi žonami z wokoliny kóždu nóc w młynje njekazanstwo ćerješe.

Khodoty a kuzłarjo škodza čłowjekej na wšelake wašnje. Hdyž so hońtwjer zetka z „gusłowarjom“ a tón jemu ruku poda a jemu zbože přeješe: „Bog śi pomagaj, žinsa śi njeb'žo nic hubjegnuš“ — tehdy wěsće za cyły džeń ničo njezatkěli. (Z Bórkow.) — Druhdy wobkhodoća koła wozow, tak zo so nje-wjerća, njech je tež z kołomazom mazaš kaž chceš. Tež čotm móža na wodze na město zaprajić, tak zo jón při wšitkim napinanju njedostanješ dale.*) — Tež młodymaj mandžel-skimaj móža khodoty načinić. Tohodla njesmě młoda žona přeni džeń ani kročele sama bjez „žěda“ (nawoženje) sčinić. (Z Bórkow.) Tohodla tež w starych časach bjerještaj njewjesta a nawoženja sobu do cyrkwje běly dorant, kiž bu po kwasu za durje tyknjeny. Přenju bufru njezdžěla młoda hospoza we swojim nowym hospo-dařstwje, ale pola maćerje, zo bychy k njej khodoty mocy nje-měle. Veckenstedt (278, č. 4) zdžěluje: Jónu w Skjarbošcu jě-džechu z njewjestu do cyrkwje, tuž čisny stara žona černjowu hałozu před wóz a přez to drje je slubjenymaj načiniła, přetož we tym mandželstwje potom njebě ženje zbože a měr.

Jara wažny rys charaktera khodotow je jich zwisk z meteorologiskimi wujawami w přirodže; wo tym mjez Słowjanami wo-sebje wjele baja Rusojo a Južnosłowjenjo. Pola lužiskich Serbow namakachmy jenož snadne powostanki teje něhdyšeje wěry, mje-nujcy zo kuzłarjo a khodoty móža zahnać mróčele; na tajke wašnje móža druhdy škodzić přez to, zo njedadza dešču hić a zo načinjaja suchotu, bjezdešćiwosć. Sem słuša tež, štož bu ho-rjeka prajene, mjenujcy, zo kuzłarjow a kuzłafniče druhdy pře-wodza wichor.

(90.) W lěće 1653 njebě wokoło Žarowa šesnaće njezděl dešćik soł. (Tehdy bě wokolina Žarowa hišće serbska.) Tuž nasta tajka suchota, zo wšě studnje a rěčki wuskhnychu. Jónu wuhlada čestny měšćan, za hunami stejo, staru babu, kotraž z nahej r... přećiwo wustupajcej deščowej mróčaľcy steješe a wołaše: „Padń mi z deščom do mojeje r... a nic na mój plat!“ Potom mróčel zaso zańdže. Měšćan běžeše nětko za khodotu, ale ta spěšnje čěkaše a skónčnje so jemu nadobo z wočow zhubi, tak zo ju nje-

*) Schulenburg, W. Volksthum 76; Wend. Volkssagen 171.

spózna. Jako to nětko hrabi z Promnie wozjewi, poručí tón krute přepytowanje, a hdyž njemóžachu ničo wuslědźić, zakaza bělenje plátu z cyła. A hlej, dešć bórzy přińdže! (Magnus, l. c. 214. — Haupt, Sagenbuch I, č. 229.)

(91.) Před něšto lětami služeše Chowanojc (abo Kowaloje) Albin (kiž je so pozdžišo wobwjesnył) pola jeneje hospozy. Jónu cheychu syno kopiéc. Tuž přińdže wulka čorna mróčel wot počnocy a hospoza poča žalosćić, zo jej syno zmoknje. Albin pak wza drjewo, sčini jo do kijiny a wjerćeše z nim přećiwo počnocy, při čimž mróčel zakliwaše. Bórzy wobroći so mróčel zaso na počnóc, a woni móžachu kopiéc. — Podobnje jedyn młynk zahna jónu při kopjenju syna čornu mróčel. Wón čenješe před sobu w powětrje z ruku křiže přećiwo njej a pokaza jej z ruku puć. Potym so mróčel wobroći a wotčahny. Młynk drje měješe šeste a sedme knihi Mojzasowe. (Schulenburg, W. Volkssag. 199.)*

*) Rusojo, wosebje Małorusojo podobnje wěrja, zo khodoty móža dešć zaprajić. Jónu pučowachu tři žony do Kijewa. Před Kijewom wotpočnychu, tola jako cheychu potom dale, njemóžeše jena stanyć. Tuž džěchu do Kijewa po duchowneho. Jako so z nim wróćichu, běše žona do poč cěła w zemi. Duchowny so wopraša, z čim bě zhrěšila — a wona so wuzna, zo je dešć na tři měsacy zaprajiła. Tuž ju duchowny zakla a khodota so přepadny do zemje. (Sumcow, l. c. 270.) Sumcow podawa hišće na druhich městnach wjele přińdadow teje přiwěry, wosebje tež ze starych sudnych processow (str. 17, 26 a dr.). Napřećiwo tomu wěrja Małorusojo tež, zo móža khodoty tež hrozne lijeńcy, krupy a hrimanja přiwjesć. To tež wěrja južni Serbja (Kraus, l. c. 118). Polacy wěrja, zo pričahuja grad (krupy) z pomocu hrochu, worjehow a jejow, na kotrychž w lěsach (kaž kokoše na jejach) sydaju; po tym je grad wulki kaž hroch, worjehi abo jeja (Federowski, l. c. 261). Přiwěry teje družiny běchu traš pola wšitkich ludow rozsěrjene; wosebje w srjedźnych wěkach běchu w ludu zakorjenjene, wo čimž wobšěrnje jedna Zibrť w džěle „Seznam power“ 119—124. Sem drje słuša tež přiwěrk našeho ludu: Hdyž kóčki wodu pija, budže dešć. (Z Pančić.) — Rusojo (a zaso wosebje Małorusojo) wěrja dale, zo khodoty móža kradnyć hwězdy a měsac. Podobne přiwěry maju tež Polacy, južni Serbja, Khorwatojo a Boharjo. W staročěskej Alexandreidze tež čitamy, zo ludžo wo přeměňowanju měsačka myslachu, zo jón jědža někajey kuzłarjo (i mluwie to sprostni dědi, by jej tehdy jedli vědi). To bě tež srjedźnowěkowa přiwěra a je tež hišće džěnsa přeswědčenje wšelakich džiwich ludow, tak zo móžemy tu přiwěru mjenować powšitkownu. Zo bě tež starym Serbam znata, to móžemy sudźić z jenoho města pola Ditmara (Lib. IV. c. 10, k lětu 809), hdžež napominaj, zo njeby ničo wěrił, zo traš khodoty jědža měsačk, hdyž

Kuzlarňiče a kuzlarjo móža wosebje přez to wjele zleho naciníc, zo so móža njewidzomni sčinić abo so do wšelakich podobow přewobroćić. Njewidzomne so khodoty činja přez mazanje ze žabjacym sadlom.*) Wo přeměňowanju dyrbinu wobšernišo porěćeć.

W bajkach wo přeměňowanju khodotow zblížuja so tute jara z mórawu, z kotrejž wosebje delnožulžiscy Serbja khodotu husto zaměňeja a změšeja. Lud mjenujcy wěri (kaž bě raz hižo horjeka z krótka naspomnjene), zo duša khodoty móže wuńć z ćěła a we wšelakich přiwzatych podobach so pokazować a kuzlarstwo ćeríc; wězo pak tež w prawej podobje khodoty. Tón ludowy nahlad je wuprajeny hižo w Smolerjowej basničcy „Prawo přeco prawo wostanje“.***) Woslepjeny hajnik lehny so pod šibjeńcu spać. „Po małej khwilcy wusłyša wón pikot, potom přiidźe zaso něchtó, a dołho njetraješe, dha so třeći přiwda. To běchu pak tři duchojo, kiž w nocy swoje ćěło wopuščachu a na swěće wšelake njekazanstwo ćerjachu.“ Tu je zjawnje wuprajene, štož wuslěduje ze wšelakich bajkow, kotrejž niže podamy.***) Jenož z bajkow wo lětanju khodotow w nocy na Wałporu wukhadža druge měnjenje, mjenujcy zo khodota na swoje khodoćenje khodži we swojim nahim ćele. Hewak we wšitkich druhich bajkach jenož duch khodoty so wotsala a ćěło leži we hłubokim spanju. Haj mamy bajki, w kotrychž so runje wopisuje, kak duša khodoty

so tón začmiwa (. . . sed cunctis persuadeo chisticolis, ut veraciter credant, hoc non aliqua malarum incantatione mulierum vel esu fieri). Sumcow, l. c. 268; Zíbrt, Seznam pověr 109—124.

*) Schulenburg, W. Volkssagen 159. — Veckenstedt (str. 278, č. 3) zděluje ze Żylowa w D.-E.: Khodoty khodža tež do přazow. Hdyž přiidźe khodota, začmi so we jstwjje, a khodota je njewidzomna; jeju fitymnośe přeradža jenož mócný wětr.

***) Smolef, Pěsnički II, 182.

****) J. Piątkowska zděluje tu samu wěru pólskeho ludu: „. . . ciała ich pozostają w chatach uspięne snem letargicznym, a duch tylko pod przybraną postacią zwierzęcia odbywa wspomniane praktyki.“ Wisła III, 482. — Podobnje piše Kraus wo južnosłowjanskich wješticach: „In jeder Hexe . . . hause ein höllischer Geist, der sie zur Nachtzeit verlasse, und sich in eine Fliege, einen Schmetterling . . . (atd.) verwandle.“ Volksglaube, 112. Přir. tež Grimm, D. Myth. 1036.

w zwěrjacej podobje ćěto wopušća a so zaso do njeho nawróća. Při tym přiběra najbóle podobu myše, kotraž z huby wuskoči a so wróciwši do njeje zaso skoči; druhdy tež ma podobu hada.*)

(92.) Jara zajimawu bajku pođawa Schulenburg w knizy W. Volksthum, 80. Žona běše khodota, a tej husto přikhadžeše, zo ležeše na zemi kaž mortwa a wački ju žerjechu. Ta měješe džowku, ženjenu w druhej wsy. Ta jónu njedzelu dopođnja k maćeri na wopyt přinđže. W zahrodecy před khěžu wuhlada někajku žonu ležo, a ju wački žerjechu. W khěži pak mać njenamaka; hakle po khwili přinđže mać, powita džowku a poskići jej khlěb z rjanej butru. „Haj, zo bych to doma měła; ale my dyrbimy suchi khlěb jěsć“, skoržeše džowka. „Budź jenož ze swojim spokojena a nježadaj sebi toho, štož ja mam. Čehodla njejěš?“ Nětko džowka wopowědaše, zo je w zahrodecy žonu widžala, kotruž wački žerjechu, a zo je so jej wot toho zlé sćiniło. „To běch ja“, wotmołwi mać. „Wy pak běšće cyle mortwa“, rjekny džowka. Tuž rjekny mać: „Ja ebcu to tebi pokazać“ — a hnydom wusny a myška jej z huby wuskoči; to běše jeje duch. Džowka wołaše a hibaše maćer a wołaše ju z mjenom w straše, zo wostanje mortwa. Tuž přiběža zaso ta myška, skoči do huby, a mać bu zaso žiwa. Potom rjekny mać: „Je-li chceš, móžeš to tež nawuknyć a změješ so potom tež tak derje, kaž ja; tola dyrbiš so dać wačkam žrać, kaž sy w zahrodecy widžala.“ Tola to džowka njechaše, woteńdže domoj a ženje wjacy k maćeri njeńdžěše. To jej stara khodota jara za zło wza a wobkhodoći jej skót, tak zo wón spada. Džowka pak k njej tola njeńdžěše a njedžeržeše sebi radšo žane kruwy, doniž bě jeje mać-khodota žiwa.**)

*) Podobne powěšće maju wot dawnych časow tež Němcy. Pawoł Diakon powěda wo kralu Gunthramu, kak je raz w lěsu wusnył. Jeho služobnik wuhlada, kak kralej wulěze z huby had, kiž so suwaše k rěčey a přez mječ, kotryž jemu služobnik přez nju položi, dale do někajkeje hory. Z tym samym pućom so wróciwši zalěze zaso spjacemu do huby. Tón wocuci a powědaše, kak so jemu dziješe, zo je přez železny móst do hory pońeje złota šoł. Tež w nowišich němskich bajkach wukhadža duša z ludži, mjenujey z khodotow, w podobje kóčki abo myše (Grimm, D. Myth. 1036).

**) Wjacy wo duši, wukhadžacej z ćěta w zwěrjacej podobje, hl. w přichodnym wotdžěle „Mórawa“.

Khodota (khodot) může so přeměnic do všelakich podobow, zwěrjacych a tež druhich.*) Najbóle so praji, zo so přeměnjeja do šereje mjetele, kóčki (wosebje čorneje), zajaca, žaby: abo husycy (w D. Łuž.). Tola pak so pokazuja tež w druhich podobach, kaž w podobje sroki, kozy, sowy, kohlicy, wosoła, njetopyrja, psa, sorny, konja, tobolicy, kurwoty, karnikla, plona, lisčíka [č. (86.)] abo zwjazka słomy**) atd. Tola hdyž khodotu w zwěrjacej podobje hač do połnocy (abo do 1 hodź.) kručé dzeržiš, dyrbi so přeměnic zaso do čłowjeka.

Hdyž dešé dze a runje slónce swěci, lěta kkhodota jako šera mjetel wokoło.***) W Zagorju a Brunojcach mi prajachu: 'Dyž jo tajki šery mjetel čileceč, toč su prajili: „To jo chódota.“ Małe nóčne mjetele (Microlepidoptera) rěkaju serbski „khodoty, khodojty“ (Pful, Słownik). Hdyž tajka khodota lěta wokoło swěta, wołaju ludžo we jstwjě: „Tam jo jana chódota“ a pytaju ju popadnyč a skóncowač.†)

Kaž widzachmy hižo w bajkach (86.), (88.) a (89.), přeměnjeja so khodota najradšo do kóčki. Najbóle do čorneje kóčki (z Hrodžišća, Bolborc, Skjarbošca atd.). Powěstka wo dwanaće-lětnym kocorje (hl. wotdžěl „Čert“) hodži so tež tu naspomnič.††) Pola Veckenstedta čitamy (278, č. 5): Stary muž padny do studnje; jako bě zaso wulěžl, wuhlada na kromje studnje běfu kóčku, kotrejž wotrězny packu. Na druhi dzeń powědaše jemu susod, zo je sebi jeho žena při rubanju drjewa ruku wotčala.

*) Khodota může so do „wšyknych“ podobow přewobrocič. (Skjarbošc.) — Rusojo we Woroněžskej guberniji wěrja, zo njemóže přiwzać wjacj hač 12 podobow: sroki, psa, kóčki, swinje, jehly, kopy syna, kłubaška niči, kozy, kohošća, koła a muchi. Sumc ow, l. c. 265.

**) Schulenburg, Volkssagen 158.

**) Smoleč, Časop. Mač. Serb. 1848, 221.

†) Schulenburg, W. Volkssag. 166. To tež činja južni Serbja; popadnuwši mjetel, spala jej křidła a praja: „Kumo, dogi sutra, daču ti soli!“ (kmótra, přinđz jutře, dam tebi sel), Kraus l. c. 112. „Wjěštica“ přikhadža ludžom (džběom) wutrobu jěsě w podobje mjetele. Słowjenski „wesha“ == mjetel a khodota. Tež po starej němskej přiwěrje wuleća duša khodoty w podobje mjetele; Grimm, D. Myth. 1036. — Wot insektow může so khodota pječa tež do tobolicy přewobrocič. Schul., Volkssag. 167.

††) Přir. něm. přiwěrk: dwacečilětna kóčka so stanje z khodojtu, sto-lětna khodojta nawopak so přewobrocič do kóčki. Grimm, 1051.

Stary muž wědžeše, što w tym tči a zo je susodźina khodota. (Z Rubyna.)*)

Runje tak husto zjewja so khodota w podobje zajaca. W Baćonju mi prajachu: Khodojta je stary, himpotaty zajac. W Nowej Jaseńcy słyšach, zo so khodota do zajaca přewobroća a kruwom mloko deji. Sem drje słyša tež přiwerk: Zajac abo kóčka éi njesmě přez pué běžeć, hewak maš njezbože (Wuricy). Zajac, kiž wodnjo přez wjes běži, je wěsće khodota.***) Wosebje tři-nohaty zajac (t. r. zajac, kiž jenož na třoch nohach skaka a štwórtu za sobu éehnje) je pječa kóždy króc khódota.***) W Bórkowach běše khodota, kotraž w podobje tajkeho zajaca při Sprjewi na pastwu khodžeše; wšelacy za njej třělachu, tola nichtó nje-móžeše ju třélić. Skóněnje ju wěsty drač zatřéli. Tón samy čas padny khodota mortwa, runje jako w khěži woheń činješe.†)

Husto tež so přeměnja do žaby. Hdyž „brjuchata škrodawa“ k durjam přiskaka, praja: „Tam jo chódota.“††) Hdyž so pokaza žaba w hródzi, budža kruwy hubjene mloko dejić; hdyž w hródzi škrěči zelena žaba, padnje skoćo; tohodla dyrbiš žabu w hródzi zarazyć, přetož wona je přeměnjena khodota.†††)

W Delnej Łužicy je rozšěrjena přiwersa, zo so móže chódotnik (chódotnik) přewobroćić do husycy.

201. Žiwna gus.

(W) Myšynje jo jadn gus chyšit, a ta jo z nim lešeća cez te płoty — a wón jo wužaržał. A pótn, gaž su pšeleseli, jo ta gus jadna žeńska wordowała. Ta jomu groniła, až njedej lěto nic pojedáš wót tego. A wón njejo lěto nic pojedał, kak jo buło.

Powědaše 80lětny muž z Bobowa (Del. Łuž.)*†)

*) Přir. Veckenstedt č. 22, str. 286.

**) Haupt, Sagenbuch I. č. 226.

***) Schulenburg, Wend. Volkssagen 158.

†) Ibid. 166. To same so powěda wo khodoće w podobje sorny.

††) Schulenburg, Wend. Volksth. 47.

†††) Müller, Das Wendentum i. d. Niederl., 147. Tež pola druhich Słowjanow, Němcow atd. namakachmy přiwersu, zo so khodota móže přewobroćić do kóčki, zajaca abo žaby.

*†) Přir. Schul., W. Volkssag. 163. Tam dđeržachu ju 3 mužojo a we wojowanju z njej porazychu džewjeć płotow. W podobnej Vecken-

202. Chódota-gus.

We Werbnje wachowašo wěsty Wjerchoš na Hopargi před dwórom chódoty, aby nutř njezalézli a nješkóžjeli. Ako tam wence stojašo, pórašo se k njomu euza gus. Ta zběrašo sebje ducy spječka, ako by gnězdo gótowała, a kšěšo do dwóru. Wón ju togodla łapi, mějašo pak cyniš, až ju hobzarža, přeto wóna běšo wjelgin móčna a ganjašo z nim po płotach a gumnach, tak až běšo wšen přemachtany. Na slědku jo jej křídlo złamał a ju pótom pušćil. Na zajtřa pak su jane žiší wjelgin plakali a powjedali: „Naša mama lažy a ma ruku złamanu.“ Luže pak gro-njachu, až jo wóna ta chódota, kenž běšo se na gus přegotowała.

H. Jórdan, Delnjoł. lud. bajki, Čas. M. S. 1877, 105.

(93.) Müller (l. c. 147) ma podobnu bajku. Jónu na Wałporu w nocy skót w hródzi jara ružeše; tuž tam dwaj mužež džěštaj, namakaštaj w hródzi husycu a popadnyštaj ju. Tola lědma ju móžeštaj přewinyć. Jedyn ju rězny z nožom a zrani ju na hłowje. Jako jenu ćepješe, dzeržeštaj muža, kiž z jenocho wucha krvawješe. Jedyn wot njeju powědaše wo tym do lěta a bórzy na to wumřě, přetož do toho časa njesmě so wo tym powědać. — W podobnej Schulenburgowej bajcy jej wuwinyštaj křídlo; to pak běše susodžina, a tej běštaj ruku wuwinyťoj.*)

(94.) W druhej bajcy (ib. 164) wón powěda: Na žonu tukachu, zo je khodota. Jutrowničku w nocy, jako holecy po wsy spěwachu a hóley třělachu, lećeše husyca přez płót. Tuž za njej hóley z kijemi mjetachu — a na druhi dzeń měješe jena žona khromu nohu. To bě ta sama, na kotruž tukachu. (Z Myšyna.)

(95.) Bur w Smogorjowje měješe přeco njezbože ze skotom. Tohodla stražowaše „na opargi“ (Wałporu) a posypa hródžiny próh z popjełom a z makom. Nocy w dwanaćich wuhlada w hródzi bětu husycu lětać. Khětře ju popadny za křídlo, wona pak běše tak móčna, zo jeho z hródze won wuwleče. Tam poča wona křićeć a žalosćić. Tuž ju pušćil a widžeše, zo jej jene křídlo wisy. Na druhi dzeń wježeše młynk swoju žonu do města

stedtowej bajcy (285, č. 20) buraj njedzeržeštaj słowo a powědaštaj wo swojim podeńdženju hišće do lěta. Bórzy na to khodota skhori a wumřě.

*) W. Volksagen, 163 (Die Gans im Stalle).

k lěkarkej a praješe, zo je sebi w nocy ruku zlemita. (Wend. Volksthum, 79.)*)

Kaž z podatych bajkow wukhadža, přeměnjeja so po delnjo-lužiskej přiwěrje wosebje žony-khodojty do husycow, mjez tym zo khodotnicy přijimaju podobu wosoła, kaž zaso ze slědowaceho widźimy.

203. Wósoł běšo chódot.

Na Hopargi wachowašo raz cłowjek chódoty, aby jomu do domu njeprišli. A toś po chyli pórašo se wóslow a kšěšo k njomu nutř. Wón pak jomu hoborašo a njekšěšo jogo do dworu pušćići. Dokulaž pak ten wóslow z mócu na njogo žěšo, přimje jogo za wuśy, a dokulž běšo wjelgin mócný, dobuwašo na njogo, a rozterga jomu wuśy. Na drugi zeń powjedachu sebje luže, až wěsty Kósyk jo zbitý a ma zrozrywanej wuśy. Njeběšo hynac, až to běšo ten chódot, ako běšo se do wóslowa přegotował.

H. Jórdan, Delnjołuž. lud. bajki, Čas. M. S. 1877, 104.*)

We Veckenstedtowej bajcy (284, č. 18) kałny bur tajkeho wosoła z widłami, a tón zawoła: „Mjertyn, Mjertyn! to som ja!“ Nětko bur widžeše, zo to njeje wosoł kaž kóždy druhi.

Zo so khodoty tež w podobjekozy pokazuja, čitamy pola Schulenburga:

(96.) Muž wuhlada raz na dworje cuzu kozu a čisny za njej z drjewom. Na druhi dzeń běše jena žona we wśy khora na križ a přeco wołaše: „Ten knopf, ten knopf!“ Nichtó nje-wědžeše, što to dyrbi woznamjenjeć. Tuž zawołaču duchowneho, a tón pósla po tamneho muža, kiž rěkaše Knopf. Tón potym wšo powědaše. — Přez ławku khodžeše přeco někajka koza. Jónu tam tež džěše, a muž, kiž runje spody ławki z čołmom jědžeše, ju dyri z wjesłom. Po někotrým času zetka žonu, a taměješe nohu zawjazanu; tuž so jej woprašaja: „Što tebi je?“ A wona wotmołwi: „Hišće so prašeš, ty njejsy mje dyrbjał tehdom

*) Přir. tež Veckenst., 285, č. 21.

**) Schulenburg (W. Volkssagen, 162) ma podobnu bajku, w kotrejž chcešo wosoł bura do bróny storčić, wisaceje na sčěnje; tola pak, dokelž jeho bur kruće džeržeše, sam sebi wo brónu wucho natorhny. (Přir. Veckenstedt, 285, č. 19.)

tak dyrić.“ Nětko wón wědžeše, zo je khodota. (Schulenb., Volkssag. 162, 163.)

Wo khodoće w podobje čorneho psa powěda Veckenstedt (286, č. 22): Třo burja stražowachu na Wałporu w hródži, a tuž so jim pokaza čorna kóčka. Hnydom ju počachu kaťać, tak zo kóčka padže na zemju; wona pak njebě mortwa, ale na dobo z njeje bu pos. Nětko so wšitcy stróžichu a čeknychu.

Schulenburg ma krótku bajku, w kotrejž so powěda, kak jěcha khodotnik na khodoće, kotraž bě so do konja přewbroćíla. Tež w podobje plona je so pječa khodota jónu pokazala.*)

Z přiwěru wo přeměňowanju khodotow zwisuje surowy na-
ložk přibiwanja někotrych zwěrjatow na wrota, kaž so-
wow, njetopyrjow, žabow, kohlicow. Wo tym, zo to po-
slednje zwěrjo z khodotu zwisuje, swědči tež, štož zapisach w
Košynje: Hdyž ma kruwa tołste wumjo, praji džowka: „Kněž-
nicka (kohlica) jo wumjo naperskała.“

Móc kuzlařničow (abo kuzlarjow) je najwjetša w nocy do
Wałpory (na 1. meju) a připołdnju 1. meje, tola su tež druhe
dny, hdžež je wosebity strach před khodotami. Jako tajki so
wosebje mjenuje dzeń swj. Lucije (13. decembra), kiž je pječa
runje tak strašny, kaž dzeń swj. Wałpory; tež na Luciju dyrbi
měć hospoza kedžbu před khodotami, runje kaž na Wałporu.***)
Hewak maju khodoty wosebitu móc z cyła kóždy předwječor
ročnych časow, potajkim w božej nocy, w nocy na ju-
trowničku a swjatkwončičku; tež předwječor swj. Jana
Křćenika so jako tajki mjenuje.***)) Dale so praji, zo mjez
hodami a Třomi Kralemi je tež strach před khodotami.
W tym času so mjenujcy pječa njesmě přasć, hewak kho-

*) W. Volkssagen, 162, 165.

**) Tež pola druhich Słowjanow plaći tón dzeń jako swjedžen khodotow. Tak wosebje pola Słowakow a na Morawje. Tam plaći swj. Lucija jako škitowarka přečiwo khodotam. Hanuš, Bájesl. kalendár, 285. Zíbrt, Staroč. výr. obyč. 238.

***)) Přir. moje feuilletonyw čes. dženniku Národní Listy 1896, č. 94. „Velikonoce u luž. Srbů“, č. 121 „Noc Walpurgina v Lužici“, č. 158 „Letnice v Lužici“ a č. 189 „Na Jana Křtitele v Lužici.“ — Podobnje pola druhich Słowjanow, Sumcow, l. c. 264.

lota wobkhodóci kudzél, a wowcy budža kołowrotne. (Z Přiluka w Deln. Łuž.)*)

Móc kuzlařničow njeje tež we wšelakich časach dnja jenajka. Wosebita jich móc so počina po slóněku a traje přez cytu nóc zaso hač do slóněka — přez což je jasnje woznamjenjeny jich daemoniski charakter. W nocy zaso maju najwjětšu móc runje w 12, potajkim wo pońnocy [hl. č. (88.), 205 a dr.]. Tola tež připođnju (štož je tež daemoniska hodžina), wosebje 1. meje maju wulku móc.**)

Móc kuzlařow a kuzlařničow wotwisuje hišće wot druhich wokolnosćow, kaž wot wšelakich astronomiskich a meteorologiskich wujawow — přez což so wobkruća jich zwisk abo přiwuznosć z duchami přirody. Tak mjenujey maju khodoty wosebitu móc nocy w dwanaćich při woteběracym měsačku (na křižnych pućach), štož so mi zda zwisować z přiwěru **) wo tym, zo khodoty jědža měsačk, kotryž potym tohodla woteběra. Najwjětšu móc pak maju na młody měsačk; tehdy swoje „pancanja“ činja. Wěsta žona z Łupoj, kotraž hišće do kuzlařničow kruće wěri, praješe pońnje přeswědčena: „Młody měsačk njeje přeco tón dzeń, kaž w protyey zapisany stej, ale jedyn abo něšto dnjow prjedy abo pozdžišo, zo njebychu kuzlařniče prawy dzeń wjědžate a swoje pancanja činić móhće.“ (Zdžělił Dr. Muka.) — Na móc khodotow maju dale wliw wšelake meteorologiske wujawy, štož tež pokazuje na jich přenjetny wuznam. Při njewjedrje khodoty mloko kradnu, praji serbska přiwěra.†) A druha, wosebje jara rozšěrjena přiwěra rěka: Hdyž dešć dže a do njeho slóněko swěći, khodojta butru džěła (Wulki Wosyk, Bórkowy atd.) — abo: khodojta smjetanu zběra.††) Tež džěći, hdyž dešćik dže a slóněko do njeho swěći, spěwaju: „Dešćik dže — slóněko

*) Schulenburg, W. Volksthum, 134.

**) Łuž. Serbja njemjenuja někajki dzeń tydženja jako wosebity dzeń khodojtow, kaž Polacy štwórtk, wosebje kóždy „nowy czwartek“ (při nowym měsačku). Tón wuznam měješe štwórtk tež w přiwěrje srjedźnych wěskow, hl. Zibrť, Seznam powěr 105.

***) Abo być jeje powostank.

†) J. B. Šolta, Łužičan 1876, 172.

††) Muka, Čas. M. S. 1833, str. 58.

swěcí — kuzlařníča butru džěla!**) Sem tež słuša, štož bu hižo wyše prajene, zo khodota w tajkej khwili zlětuje w podobje šěreje mjetele.

Skóněnje so mjenuja križne puće jako městno, hdžež je nawječor strach před khodotami (wosebje při woteběracym měsačku a na swjedženjach, wyše mjenowanych), dokelž so tam k swojim rejam z čertom skhadžuja.

Powěsće wo *zhromadźiznach khodotow*, we hłownych rysach jenajke z němskimi, so wosebje připojeja k Wałporinej noci (na Wałporu; dč. Hołpergu, Hopargi, Olpargi, Opargi, Wopargi atd.). Po khowanju slónčka a wosebje w pońocy so zlětuja k swojim zhromadźiznam. Štož je chce wuhladać, kak leća na swój sejm, njech dže w pońocy na križne puće. Tam je wuhlada, kak leća na khošěach, kachlowych hrjebłach, kachlowych widłach, na kósyšću, na čornych kozołach (čertach), na srokach, jena na druhej, kotraž je přeměnjena do konja, z cyła tež kak leća wšelako přewobročene atd. Wo tym, zo leća na srokach, powěda so wosebje w Delnej Łužicy. Tohodla pječa móžeš w dzeń 1. meje při khowanju slónčka widžeć jara mučne sroki z wisacyimi křidłami, přepóčene, kaž by je z wody wučahnył. Tohodla tež so pječa 1. meje sroka jara řědko pokazuje, přetož wšitke su z khodotami na zhromadźiznje.***) Kotrež leća na khošěach, te na nich pječa sedža wopaki.***) K zlětowanju khodotow na sejm připoja so stare wašnje palenja khodotow (khodoty abo kuzlařniče palié), kotrež přefidže wot Němcow k Čecham a tež k lužiskim Serbam. Nawječor poslednjeho hapryla pala so na polach a łukach stare khošća, „zo njebychu na nich khodoty na zhromadźizny jězdzić móhće“. (Z Ochozy w D. Ł., Müller, 147.)

Jako městno jich zhromadźiznow mjenuja so pak wěste lužiske hory, kaž wosebje Košynska hora (Kóšynoje, Košynec h.),

*) Pful, Łužica 1887, 78. Tam tež z dobrym prawom přirodženje wukładuje: „Tole tež hewak słyšane ‚přistowo‘ zwisuje drje z něhdušej přiwěru, zo je kuzlařníča načiniła, hdžž so při wurjadnje zymnym abo wurjadnje čopłym wjedrje butra džělać njecha.“ Pólske džěci maju podobne hróněko: „Deszczyk pada, słońce świeci, czarownica masło kleci. Żeby jej się nie schyćilo, w krowi ogon obróćilo.“ O. Kolberg, Lud, VII. 95. Ciszewski, l. c. 183.

***) Schulenburg, W. Volkssag. 159, 254.

****) Rabenau, l. c. 116.

Babina góra*) — pak někajka njewěsta hora, mjenowana w delno-lužiskich powěsćach „Chódošina góra“ — abo skónčnje přez wliw němskich powěsćow Blocksberg:**) Schulenburg w Delnej Łužicy zapisa, zo prawa hora khodotow je něhdže w Čěskej.***) W jonej bajcy mjenuje so jako městno zhromadźizny khodotow někajki hród (č. 205),†) kiž pak so pozdžišo pokazuje być jenož jebađlo, wón miny so, a město njeho steji štom we wodže. Wosebje we wokolinje Slepoho so powěda, zo so zlétuja na starych štomach,††) wosebje na starych krušwinach; jich staroba charakterisuje so w ludowych bajkach přez to, zo maju pječa džewjeć wjerškow. Tež na křížnych pučach so w tej noci skhadźuja. Skónčnje pak mjenuje so w spomnjenej Smolerjowej basničcy „Prawo přeco prawo wostanje“ (II. 182) jako zhromadzišćo khodotow šibjeńca.†††)

Přihotowanje khodotow k zhromadźiznje, zhromadźizna sama atd. wopisuje so w serbskich bajkach takle: Wot lećenja na sejm njeda so khodota na žane wašnje wotdzeržeć. Wona sćele wotročka won na polo z přikaznju, zo by jej přinjesł přenje, štož wuwora. Wotročk wuwora a swojej hospozy přinjese žabu, kotruž wona w noci škrje, a z wuškrěтым tukom (škrodawinym sadlom) so khodota naha maza. Něhdže so mjenuje jenož „někajka žalba“. Počinanje khodoty, husto tež sobu jeje džowki, wobkedźbuje wotročk (krawc, luby), kiž na ławje leži a po zdaću spi. Hdyž bě so khodota namazała, sydže so pak naha,

*) Schulenburg, W. Volksthum 76: Ze Slepoho leća khodoty „auf den Schönhaideschen Berg, die Babina góra.“ W Čechach tež so zlétuja khodoty na „babi hory“. Hanuš, B. Kalendář 178. Pođobuje w Słowakskej.

**) Litwinojo mjenuja „Kiewakalnis“ (Kijowsku horu), kotruž tež Rusojo a wosebje Mařorusojo mjenuja, Polacy „Łysą górę“, na Morawje „Radhošť“, w Slawoniji „Petrov vrh“ pola Daruvara atd.

***) W. Volkssagen, 159.

†) Přir. Veckenstedt 290, č. 30; tam maju khodoty někajku khěžu, kotraž so po zhromadźiznje do zemje přepadny.

††) Podobny detail přihadźa tež druhdže. Pola juž. Słowjanow mjenuje so w Sirmiji jako hłowne zhromadzišćo stary worjeh pola wsy Molowiny; Kraus, l. c. 116. Tež na kupje Siciliji skhadźuja so khodoty pod najstaršim worjehom; Wisła, III. 833. Pođobnje w němskich powěsćach so mjenuje lipa, dub abo krušwina; Grimm, D. Myth. 1003.

†††) Znata srjedźnowěkowa přiwěra.

pak na rubo zwoblekana na khošćo, widły, kozoła atd. a wuleći z wuhnjom won. Pódlá wupraji słowa: „Widzi, wadzi, nihdže njezawadzi.“ We wjetšinje bajkow so powěda, zo nětko tež wotročk (krawc, luby) so maza ze zbytkom sadła (žalby) a leći za khodotu. We swojej zhromadźiznje maju khodoty swjedgeńsku hosćinu wot škrodawow, potom rejuja a wobswědčeja svoju přiwisnosć k čertej a swoje wotpadnjenje wot Boha Knjeza; nowe zapisuja so z krowju na krowjacu kožu, maju na horje někajki hornce a tomu wopokazuja bójsku česć atd. Dale tam pječa tež butru džělaju. *) K zapřewanju Boha tež nuća tych, kotřiž tam připadnje přińdžechu; hdyž pak tući swoju wěru do Boha Knjeza wopokazachu a bože mjeno wurjeknychu, so wšo miny, a bjezdźakny wobkedźbować sedzi na štomje srjedz wody daloko wot domizny. Podobnje dže so tomu, kiž wot tam na čornym kozołu (byku) domoj lećeše a při jeho wulkim skoku w stroženju mjeno Boha Knjeza zawoła; tón spadny (do někajkeje wody) a ma tež daloko (lěto) domoj běžeć.

Njeh nětko slěduja přislušace bajki.

204. Na Hopargi.

Na Hopargi wótpołdnja jěžašo služobny gólc na wóranje. Ako kšěšo z dwóru hujěš, žašo gósposza k njomu: „Což bužoš žywego huworaš, to přinjas sobu domoj.“ Wón huwora škrodawu a přinjase ju tej gósposzy, myslašo se pak: „Co jan' ta z teju škrodawu bužo?“ a glědašo wjacor skřajžu za njeju. Ako běchu wšykne spat, weze gósposza škrodawu a škrějašo ju w škoponje. Pótom weze huškrěty tuk a namaza sebje a swójej žowce z nim ruce. Gaž mějaštej namazane, zmaowaštej z rukoma, ako by zlešeš kšětej, a žaštej při tom: „Wigi wagi, niži njezawoži.“ A gaž běštej z hugronilej, hulešeštej z dymnikom wen. Wónej běštej chódoše a póraštej se na Chódošinu góru.

H. Jórdan, Delujoł. lud. bajki, Č. M. S. 1877, 106.

205. Krawc mjez khodotami.

To jo był raz krawc či wudowje na šiću, a to jo se trjechoło na Hołpergu. Ta jo sebi po'n w tajkim tyglu něčo warila, a to

*) Zo bychu tam z čertom sexualny wobkhad měte, kaž w srjedźnych wěkach wěrjachu (wosebje Němcy), wo tym so w serbskich powěsćach ničo njepraji.

jo sebi ten ležo hobglědał. A pótn wo nocy dwanastu štundu jo wona so cyła z tej juchu, což jo warila, namazała. Pótn jo čilećeł z wugnjom dołoj tajki kozoł a ta jo se na njogo synuła a jo prajila: „Widzi, wadzi, nihdzi njezawadzi!“ Pótn jo z njej kozoł wulěčał z wugnjom wen. — Něnt jo se krawc tež tak mazał kaž wona, a kozoł jo tež zas' dołoj čišoł. Něnt jo se wón na njogo synuł a jo prajił: „Widzi, wadzi, nihdzi njezawadzi!“ Něnt jo z nim wen lećeł a pótn jo zasej z wugnjom dołoj čišoł. A pótn jo se zasej namazał, a kozoł jo čišoł zas' dołoj. Pótn jo prajił: „Něnt jědzom we čertowem mjenju“. Něnto jo kozoł z nim wulećeł, a wón jo čišoł do tajkeg' wjelikego groda. Tam bě wjele žeńskich, a jogo hósposza tam tež była. Něnto su měli tam tajki wjeliki gjernyk. Něnto dyrbjał do toho gjernyka wěrić, ale do lubego Boga nic wěcej. A ten jo prajił: „Ja naserjem do wašego gjernyka a wěrim do swójeho Boga!“ A to jo se ten cyły grod zgubił a te šycke žeńske — a wón jo na tajkem wjeblikem dubje sedžeł. Wokoło spody bě luta woda, do rići dłymoka. Pótn jo soł domoj daloko či (tři) dny.

Powědaše Matej Pjeńk z Trjebina.

206. Khodota a jeje wotročk.

Běšo tež raz w Košynje hospoza; ta měješo janego knjehta. Tomu na Wałporu čikaza, že debi na polo spod Košynec hory jěć worać. Což bužo wuworać, deji sobu domoj činjesé. Ten jo tam janu škrodawu wuworał, do lapó zawil a sobu domoj činjesł. Ako nětk w noce su spać šli, njamóžo ten knjecht husnuć a toś wizi čez šmarku w komorecynych durjach, kak jo hospoza w kuchnje tu škrodawu do janego tygela saźila a ju na wógnišću škrěła. Potom jo se z tym sadłom namazała, na khachlace hrjebło senuła a z pjecykom wen jěła na Košynec horu. Kus jo wona w tym tygelu hušej wostajila. Toś jo se ten knjecht tek namazał a gnał za njej čez pjecyk w runy puć na tu horu. Tam se nět zmaka z tymi khodojcami, ako se runej někotre nowe na wilku kruwjacu kožu, kiž běšo hižom skoro polna mjenow, ze samsnej krju zapisuja. Toś debi so tež zapisać a tłóčitej jomu juž dvě takej starej dźiwnej khodojcy z palca krej. Wón pak w swojim najwjetšim straše zawoła: „Mój Jezuso!“ Kaž by njewjedro do nich derilo, šyčne khodojce poskočihu a so na

jene dobo na njogo walichu, drapachu a šcipachu jog' a 'cychu jog' zarazyé. Tola jogo hospoza se nad nim smili a prošese wo jogo žiwjenje. Jesno sajži jogo na čornego bóka a čikaza jomu domoj rejtować, ale ničo prajić, hdžež jogo tež bók ponjese. Wón juž jogo wěsće domoj donjese. Tak rejtujo nět na swójim žiwim kónju a šumi tak čez zemju. Ten bók česakowašo čez wilke, šyroke hrjebje a čez cyte 'sy z nejwjetšimi tormami. Toš tež českocy čez wilki jazer a knjecht njamóžašo wjacej strach zdžeržec, ale zawoła jesno: „Mój Bog, kajki bó to skok!“ Na to jogo bók wotchycíl, a won zleci do wulkeje pary. Potom jo dejał lěto a žeń domoj hyć, tak daleko běšo bók z nim huběgnuł.

Ze rta stareho wówčerja pola Hózneje napisał E. Muka, Łuž., 1877, 117.

Schulenburg ma bajku wo krawcu, kotraž ma tež detail našeje druheje bajki. W hrodze khodotow běše „žalostnje“ wjele jědzi. Jako krawc njechaše wěrić do hornca a wupraji bože mjeno, sedžeše nadobo na krušwinje a měješe tři dny domoj běžeć.*)

(97.) Podobna Rabenauowa bajka (l. c. 116) rozdžěla so wot tuteju jenož w detailach. Wotročk leži na ławje a čini, kaž by spať; hospoza a jeje džowka přepytuja joh' z jehlami, hač spi. Namazawši so lećitej kóžda na khošću wopak sedžo. Wotročk potom tež tak sćini, ale rjekny kuzłafske słowa wopak, čehož dla potom we wuhnju přeco zawadžeše. W zhromadžiznje khodotow dyrbješe z nimi sobu rejować. Potom dachu jemu wulkeho kozoła. Jako z nim kozoł přesakowaše někajku wodu, spadny wotročkej čapka, a wón zakla; w tej khwili plumpsny do wody, a jeho ničtó wjacj njewohlada.**)

(98.) W jenej Schulenburgowej bajcy rjekny wotročk wopak kuzłafske słowa: „Wagi, wigi, wšuzi zawazi“, a tohodla zawadžejo njemóžeše přez wuheń wulećeć. W druhej powěda so wo lubym, kiž přińdže poslednjeho hapryla k swojej lubcy, z kotrejž pak, kaž tež z jeje maćerju njemóžeše rěčeć. Wón jenož wobkedźbowaše, zo běštej dvě we jstwje. Tej pječeštej žabu a mazaštej so z jeje sadlom, cyte čěto, tež jazyk. Na to wuleci stara z wuhnjom won. Młoda pak rjekny wopak kuzłafske słowa a wosta hnydom we wuhnju tčaca. Wězo potom ze žěntwy ničo njebu.***)

*) W. Volksthum, 78.

**) Wocišćana tež we Veckenstedtowej knizy, 288, č. 28.

***) W. Volkssag. 168. Die Hexe und die Kröte, Die Hexe und ihre Tochter.

(99.) W Schulenburgowej bajcy wo džěsću khodoty [hl. č. (79.)] powěda so tež wo lečenju khodotow na sejm. Tam so mazaju khodoty přez nadra na křiž z někajkimi žalbami. Wotročk najpjedy zaso wopak wupraji kuzlaŕske słowa, a tohodla so jemu njeporadzi z wuhnjom won wulećeć. Druhi króć pak je rjekny prawje, wuleći z wuhnjom a přińdže skónčnje na staru krušwinu, kotraž hižo džewjeć wjeřškow měješe. Tam sedžeše stary djabol, kiž wšo (zhromadžiznu) wjedžeše, a tón rjekny: „Co how 'cošo?“ A wotročk wotmołwi: „Ja 'cu wogłědać, kajku wěru wy how maćo.“ Tuž djabol wza prućik a klepnj jeho do praweje ruki — a wotročkej hnydom porst wotpadny. (Wend. Volksthum, 79.)

(100.) Zajimawe su slědowace zapiski Schulenburga: Při puću wot Slepoho steja w lěsu pola Rowneho tři budy. Tam steješe prjedy krušwina z džewjeć (z wjele) wjeřškami; ta bě žałosnjnje šěroka a daloko šěroko znata jako „křiwa“ abo „Krajnkoje křiška.“ Jónu běše bur wot Mužakowa w Budyšinje; tam so jeho někajka žona wopraša: „Steji hišće tamna křiwa krušwina pola Rowneho? Tam sym wjele króć snědała přnjejeje meje. Nětko pak njeprjědu wjac' tam dele. Sym nětko jara stara.“ Po druhich pječa stara žona rjekny: „Na tej sym wjele pječenych škrodawow zežraća.“ (Ze Slepoho. W. Volksthum, 79.) —

Lud znaje tež wšelake *srědky přeciwu škódněj mocy kuzlaŕničow a kuzlaŕjow.*

Jako tajke srědky so wosebje mjenuja khošćo, wěcy wot worcela (kaž sekera), wšelake zela, kaž wosebje měrik a paproć, brězowe hažužki, sel atd., kaž bliže wohladamy. Hdyž khodotu swariš, dyrbiš džen pódla mjenować, zo njeby so tebi móhla wjećić. Na př. njesměš ju swarić jenož: „Ty stara chódota“ — ale dyrbiš prajić: „Žins jo pětšk (stwórtk atd.), ty stara chódota!“*)

Zo njebychu móhli zli ludžo něšto načinić, połoži hospodař k hošćo a sekeru na próh, prjedy hač so w džen křěćency kmótrča we swjedžeńskim domje zeńdu — hdyž ma njezdělniča přeni króć ze swojim džěsćom ke mši hić — hdyž kobla zrěhjo poměwši přeni króć z konjenca dze — hdyž skót w nalěcu přeni króć na

*) Schulenburg, W. Volkssagen 158.

pastwu čerja — hdyž kupjenu kruwu do hródze wjedu a při podobnych skladnosćach.*) — Hdyž dze cyganka do dworu, dyrbiš na khěžiny próh toho runja khošéo položić; hdyž je přeč šla, su za njej z khošéom mjetali. (Z Hózka.) — Butra so lěpje džěla, maš-li pod butrobasom železko ležo abo što worceloweho do butrobasa tyknjene.**)

Najwjacy srědkow přećiwo kuzlařskej mocy počahuje so k Wałporinej nocy a wězo zaso k wobróńjenju skotu přećiwo wobkhodoćenju.

Poslednjeho hapryla hišće před khowanjom slónčka so dyrbja kruwy wodejić a napicować, po čimž so hródz wukuri ze wšelakimi zclami, kaž z dorantom, bałdrijanom abo z čertowym wotkuskom. Potom so maju durje kruće zawrjeć a ze wšelakimi wobaracymi srědkami zastarać. Tak w staršich časach powěšachu na durje smolane wěncy a křiže.***) Nětko město toho činja 3 křiže z krydu abo z drjewjanym wuhlom (w Delnej Łužicy, kaž w Skjarbošću a druhdže); w katholskich stronach tež durje ze swjećenej wodu wobkrjepjeju. Hižo na swj. Třoch Kralow činja so tež na hródzine durje pismiki K, M, B. Surowy přiwerk radži přibić žiwu žabu na durje.†) Dla wjetšeje wěstosće položa hišće khošéo na próh, abo dvě na křiž, sekeru abo sekeru z khošéom na křiž. Město toho druhdže posypaju próh z pěskom (Wuricy, Poršicy, katholske wśy atd.), z jahłami abo z makom, do kotrehož so sčinihu 3 křiže — wšo toho dla, zo by dyrbjała khodota hač do ranja zornječka ličić.††) Druhdy sypaju na próh tež popjeť.

Tola na tym njeje dosć, ale cyły dwór dyrbi so z wobaracymi srědkami zastarać. Najwažniše su brězowe haľužki, kotrež so tykaju do hnoja a z kotrymiž so wobtykaju wrota do dwora, wšitke durje a wokna. Brězowych prućikow so z cyła

*) Łužica 1891, str. 5.

**) Róla w Pražskej rkpnej Serlowcy, XX.

***) Smoleť, Pěśnički II, 223. Sreznewskij, Žiwaja Starina 1890, II, 56. Šolta, Łužičan 1876, 172. Podobnje činja Kašuboj, hl. Hanuš, Bájěsl. Kalendár 179.

†) Müller, l. c. 147.

††) Toho dla kladu na Čechach na próh dorn, zo by khodota dyrbjała wšitke trawički zličić. P. Sobotka, Rostlinstvo w nár. podání slovanském, 315.

khodoty jara boja; njechaš-li, zo bychu kruwom načiniće, khowaj přeco někotre tajke prućiki w hródzi. Dale so sypaju na dwór a na šćežku do dwora wšelake zela, čescěne w ludowym lékarjenju a wuznamne w ludowych bajach a přiwerach, kaž turančik (bertram), bałdrijan, woman, jałore atd. Su pak tež zela, kotrež wosebje pomhaju přećiwo zlej mocy kuzlařskej. To je na přnim městnje měrik.*) Hdyž jón dawaš kruwom do poleća, njemóže jim žana khodota ničo načinić. Dale sem słuša paproč (dł. paproč); štož tón při sebi ma, móže kóždy kuzlařstwo nješkódně sćinić. W Běłej (w D. Ł.) tyka so na Jana Křćenika do wrotow. Tež džećel zahonja wšelake kuzlowanje. Jónu běchu we wsy kuzlarjo; cyła wjes hladaše, kak honač na třěše tolstu česanku z pazorom éhnješe. Jena džowka pak so jim směješe: „Što tola widziće? Wšak to je jenož stwjelco słomy!“ Wona widžeše prawje, dokaž njesese na khribjeće brěmjo džećela. Jako pak džećel wotpołoži, zdaše so ji, zo dže přez wodu a tuž sebi suknje zběhaše.**)

Po khowanju slónčka njesmě hospoza žane mloko předać bjez toho, zo by do njeho šćečjatko sele njećisnyła; zabudže-li hospoza tak sćinić, budža jej kruwy wobkhodóćene. Z cyła njeseš-li mloko z dwora, najprjedy je wosel, zo njeby khodota kruwom načiniła, hdyž to tež njeje na Wałporu; wosebje wječor njeje radzić dejiwo z dwora nosyć.***) Na Wałporu samu (1. meje), tola tež džewječ dnjow prjedy njeje a džewječ dnjow po njej, kaž tež na swj. Luciju njesměš nič z hospodařstwa, wosebje nič wot skotu wupožćić, přetož ludžo, kotřiž w tón čas přikhadžeju, su kuzlarjo. Na žane wašnje pak njesměš požćić woheń, sel abo kwas. Hdyž sebi na př. něchtó pola tebe wot twojeho wohnja zažehli trubku tobaka a chce z njej woteńć, njesměš to

*) Měrik je z cyła *Apium* (něm. Eppich, Sellerie), wosebje *Apium graveolens*; po Pfulu rěka tak tež „boža martra“ (*Chrysanthemum parthenium*). Schulerburg praji, zo pola mnohich je to „Barbarea lyrata Aschs.“, pola druhich „*Oenothera biennis*“ (mjenowana dl. tež „uchacowy bob“), kiž rosće džiwja na keřchowach. (W. Volkssagen, 269.)

**) Schulerburg, W. Volkssagen 198.

**) Sel je tež w přiwerach druhich ludow čescěna jako srědk přećiwo khodotam, kaž pola južnych Serbow, Bołharow, Polakow, Němcow atd. Tak na př. francózska hospoza, ducy wokoło khodotnika, čiska jemu pod nohi sel ze słowami: „Njeboju so tebe!“ Wisła, I, 93.

dopušeć; najprjedy dyrbi pola tebjě trubku wuklepać a potom hakle smě woteńć.*)

Tola na tych srědkach a na tej wobhladnivosći hišće njeje dosć; w Delnej Łužicu hišće w nocy strážuja, zo njeby nchtó cuzy — čłowjek abo zwěrjo — do dwora přišoł; z najmjeńša so wo tym wjele powěda. Sem slušaja hižo podate bajki č. 202, 203, (86), (95).

Poruča so tež jěsě toho dnja poliwku z mloka, zo bychy so kruwy přećiwo wobkhodoćenju zawěsćile. Tak w Radšowskej wosadze na Wołporu kóždy, kiž ma skót, jě mlokowu poliwku, zo bychy kruwy derje dejite.**)

Přećiwo khodotam móžeš so tež při druhich składnosćach na wšelake wašnje zawěsćić. Hdyž je kruwa ćelo dostała, žada sebi džowka (w Košynje, Žarnowje, Jělcy) wot gospodarja pjenježk, połoži jón do dójnicy a wudeji na njón přenje mloko. Njedzeli na kemšach so pjenježk do cyrkwinskeje móšnički połoži, potom ma kruwa přeco dosć mloka. — W Slepom zaso patoržicu, hdyž w nocy z kemše domoj přińdu, kopaju z nohu do hródzineje „zemnicy“ (spodnja ćesanka, próh) wěrjo, zo potom njemóža khodoty skotej zeškodzić. (Ze Slepoho.) — Tu tež so hodži naspomnić, zo so křćeńske lisćiki swěru khowaju, dokelž pječa před wobkuzłowanjom škituja.***)

Móžeš pak tež wobkhodoćenje wot swojeje kruwy přez to wotstronić, zo jo na cuzu kruwu přenjeseš. Sćin něšto kosmow khoreje kruwy sobu z črjopami a zelemi do hornčka a staj jón wo pońocy na křižny puć. Štóz potom přeni na te wěcy stupi, toho skót skhori. (Z D. Łuž., Müller, l. c. 148.)

(101.) Neues Laus. Magazin 1832, 88 a po nim Haupt, Sagenbuch I, č. 227 ma slědowacu bajku, wo kotrejž njewěmy, hač pokhadža ze serbskeje abo němskeje Łužicy. Hospozy přestachu kruwy mloko dawać. Na radu mudreje žony džěše při woteběracym měsačku wo pońocy na křižne puće, tam zwjaza w měše tři suki, połoži měch na křižny puć a biješe do njeho ze wšěj mocu. Na druhi dzeń kruwy zaso derje dejachu, tole jeje

*) J. B. Šořta, Łužičan 1876, 172; Schulenburg, W. Volkssag. 159.

***) E. Muka, Časop. Mać. Serb. 1885, 109.

****) Łužica 1891, str. 5.

susodžina ležeše khora z mnohimi ranami a kulemi na čěle. Nichtó njewědžeše, čeho dla, ale burowka a mudra žona to derje wědžeštej.

W tutej bajcy pomha hospozy mudra žona; wyše podachmy hižo někotre powěsće wo mudrych mužach. Mudri mužojo a mudre žony (dł. mudry čłojek a mudra baba) su poprawom tež kuzłarjo, tola tajcy, kiž ludžom nješkodža, haj nawopak jim pomhaju ze swojej znatosću lěkařskich zelow, přez zaprajenje khorosćow, přez radu a pomoc přećiwo khodotam atd., podobnje kaž ukrajinscy znacharjo a znachafki. Lud wo nich praji: „Tón (abo ta) móže wjacy hač khlěb jěsć!“ Dračojó a pućowacy młyńscy (čės. krajánkové) pječa su zwjetša mudri mužojo. Wo tajkich mudrych mužach so powěda, zo maju swoje wědomosće z kuzłářskich knihow, štož su pječa šeste a sydome knihi Mójzasowe abo „koraktor“. Někotři tež pječa maju kuzłářske hladadło, kotrež jim pokazuje khodoty a paduchow.*) Tajki

*) Kuzłářskej knizy w Delnjej Łuž. praja koraktor, kuraktor abo korata. Ma pječa čorne listy a na nich běte pismo. (Schulenb., Volkssag. 197.) Hdyž so w korektoru dopředka číta, přikhadžeju k čitarzej zle duchy, kotrež zaso woteńdu, hdyž so w knizy wot zadu k spočatkej číta; štož to njemóže spěšnje dokonjeć, tomu so zlé zeńdže. Tudy naspominamy město z „Bramborskeho Casnika“, kotrež w spočatku tohole nastawka podachmy. Zli duchojo přikhadžeju druhdy w podobje wšelakich zwěrjatow. Powěda so, kak jónu čeledź (syn) čítaše w kuzłářskej knizy, mjez tym zo hospodař bě w cyrkwi (na poli). Při słowach „koraktora“ přikadźachu z kachleńka a přilětowachu přez wokna sroki, husy, hawrony, zajacy atd., tak zo skónčnje jich bě poľna jstwa. W tym času čuješe hospodař w cyrkwi (na poli) tajki njeměr, zo so z khwatkom domoj wróci. Widžo, što bě so stało, hrabny hnydom za knihu, spěšnje ju čítaše wot zady, a wšitke te njeplechi so zaso zhubichu. (Schul., Volksth. 87, Veckenst. 273, 5. Přir. tež Rabenauowu bajku z přeněmčeneje wokoliny Kalawy, 131.) Kuzłářske knihi měwachu pječa wosebje tež hajnicy; tajki potom měješe při hońtwje přeco zbože, haj třěleše zwěrinu tež z wokna we wulkej zdalenosći; druhim hońtwjerjam pak móžeše načinić, zo bychy ničo njezatřělili. (Schul., I. c.) Tajki hajnik pola Wětošowa móžeše přez čítanje w „korektoru“ wšitke zajacy z cyteje wokoliny před swojimi woknami zhromadzić. (Rabenau, 125; Veckenst. 273, 8.) Tola čłowjek, kiž tajku knihu ma, njemóže wumrěć, doniž ju druhemu njeřepoda abo na druge wašnje njewotbudže. Zničić ju njemóže, přetož kuzłářska kniha so njespali; jónu so spali khěža tajkeho muža, tola kuzłářska kniha ležeše spody kamjeńtneje kachloweje ławy nje-wobškodžene. Wotbudžeš pak ju, hdyž ju čisnješ do wody. Tak přikaza

mudry muž může ze zarjekowacym hrónčkom khodotu před so skazać, na což z njej wojuje. Tola nie kóždy króć, druhdy to njesmě činić, dokelž by sam podležať. Khodota druhdy na jeho zarjekowanje přikhadža widžomnje, druhdy jenož njewidžomnje, tak zo mudry muž po zdaću jenož z powětrom wojuje. Příklady tajkeho pytanja khodoty přez mudreho muža abo mudru žonu mamy w slědowacych bajkach.

207. Běda khodotam!

Běše khodolta, kiž ludžom wjele škody činješe. Hdyž dejíc přiúdzechu, bychu kruwy z napjatymi wumješkami staťe a mloka njedawachu. Duž pytachu radu a dachu sebi mudreho muža přiúć. Hdyž tón hródzine durje wotewri, zawoľa: „Wy maće tu rjaneho njepleka. Ale temu chcemy hižo měru stajić.“ Na to s(w)lěće so suknju, potom za něčim z wulkim nožom běhaše a na posledku do něčeho kľó. Za maťu khwilku susodowy syn při-běhny a woľaše: „Pójće khětře k nam; naša mać je padnyła, ju je najskerje boža ručka zajala.“ Nětko wědzachu, šťó khodolta bě a šťó bě jim škodźił, a khwalachu mudreho muža, zo je jej kónc sčinił. Tón pak rjekny: „Běda khodoltam a kuzłařničam! Kóždemu rada a hnada, kuzłařničam pak nihdy žana!“

Dr. Pful, Łužica 1887, 77.

(102.) Müller, l. c. 148, zdžěluje: Burej w Rogoznje přestachu kruwy dejić; běchu wobkhodoćene. Tuž skazachu mudreho muža z Uta pola Pienja. Tón přiúdze a činješe nad skotom wšelake znanjenja a pódlá bórbotšaše kuzłařske hrónčka. Tuž so zjewi na dworje žona ze wsy, kotraž plaćeše za khodotu, wob-

serbski Faust Krabat před swojej smjerću, zo bychu jeho kuzłařsku knihu čisnyli do hata; wođa při tym syćeše, pucherje njetaše a z pohlušacym hrimotom vysoko, vysoko stupaše. Powěće wo Krabaće njeslušeju do našeje studije; toho dla tu jenož podawamy literaturu: Krabat, Měsačny Přidawk 1858, 4 — Łužičan 1865, 168 — Bajka wo Krabaće, Łužica 1885, 90 — Krabat, ib. 1887, 95 — Njeswačilski stary hród, ib. 72 — Serbski Faust, ib. 1896, 26, 35 — Krabat, ib. 58. Tež powěće wo Měrcinu Pumpoće (Pumput, Pumput, Gräve l. c. 83, Haupt, Sagenb. I. č. 220, Schulenb., W. Volksth. 90), Sybilskim (Gräve, 88), wo Gusowu, Pětřiku u druhich kuzlarjacu (Schulenb., Volkssag. 194—199, W. Volksth. 87 a dr.), we wěstej měrje tež powěće wo serbskim kralu su nowišeho pokhada a njeslušeju sem.

hladowaše so bojazuje a hladaše potom w runej měrje do hródze na mudreho muža, přestupuju bojazuje z nohi na nohu. Potom zaso woteńdže. Mudry muž rjekny, zo dyrbi ze swojimi zarjekowanjami přirodženosć (natura) khodoty přewinyć, hewak by sam skhorjeł.

(103.) W Schulenburgowej bajce (W. Volkssagen 164) citowaše drač khodotu, kotraž tež přińdže, wohidna, sucha kaž kosćowe, a z wulkimaj křidłomaj kaž zmij. Potom wuleći přeže jstwiny wjefch, tak zo we nim nasta džěra.

(104.) W druhej bajce samsneho zběraćela (ib. 170) njeje so dračej poradziło khodoty přewinyć. Jako bě skotej zaprajił, rjekny: „Cheće khodotu wohładać?“ — „Haj“, wotmołwichu jemu, a w tym wokomiku stejše w durjach susodźina a praješe: „How som, to sebje dejšo markowaš!“ Na třěći džěń bu najlěpši kóń khromy. Zaprajeť njeje był dosć mócný.

Kónc Furłańtičow a ku Karjow je žalostny a wot helskich ćěrpenjow jich ani modlitwa duchowneho njewumože, kaž widzachmy w bajce č. (83.). Khodoty mrěju jara čězko, ruja z bolosću kaž skót a hakle, hdyž su je na huój wunjesli, wudychnu dušu (přir. č. 187, 199, 200). Při smjerći khodotow zběha so wulki wichor, pokazuje so čorny pos atd.

(105.) Jako stara khodota we Wětošowje wumrě, zběhny so w blizkosći jejneje khěže wulki wichor, kiž wěko kašća wuzběhowaše, tak zo jo dyrbjachu z powjazami kruće přiwjazać. Před smjerću pokazowaše so při jejnym ložu čorny pos, kotrehož wona přeco přeč honješe, tola podarmo. Pos so njezhubi, doniž wona njewumrě. Potom so zběhny wichor. (Rabenau, 129).*)

Podaty přehlad přiwěrow a bajkow wo khodotach pokazuje, zo we nich dyrbimy widźec powostank z pohanskich časow; pozdžiše přidawki a přibarbjjenja z časow křesćanstwa, byrnjež mnohe a wliwa polne, njemóžachu přenjotne rysy do cyła zničić. To tež dawno widzachu mythologowje a spytachu toho dla khodoty wšelako z pohanskeje mythologije wukładować. Jich wukładowanja wodžeše wosebje zwisk khodotow z wujawami přirody, a z toho

*) Wocišćana tež pola Veckenstedta 296, č. 39. Podobnje wěra tež družu Słowjenjo. Tak na př. južni Serbja wěra, zo pohrjeb wješticy přewodźatej hrimanje a grat. Kraus, I. c., 119. Wo tym, zo po ruskej a małoserbskej přiwěnje so žiwe přepadnu do zemje, rěčachmy hižo horjekach.

z poŕnym prawom*) wotwjedowachu, zo „wěra do khodotow je powostank dawneho nabožnisko-mythiskeho pohladowanja na swět a wosebje předstawow wo wosudnicach (rožanicach, sudičkach atd.), připođnicach, walkyrach, bělych knjenjach“ atd. Pola Čechow na př. so praji wo „divoženkach“ (dźiwich žonach), zo načinjaju kruwom;**) tež w ludowej wěrje Botharow přikhadžuju nam mnohe podobnosće mjez „samowilami“ (samodiwami) a khodotami.***) Takrjec powšitkownje je přiwzate wukładowanje, zo powěsće wo dejenju kruwow (přez khodoty) zwisuja z meteorologiskimi wujawami přirody, mjenujey pječa z přenjotnym pohladowanjom na dešć jako na njebjeske mloko wot njebjeskich kruwow, mróčelow. Tak w indijskich Vědach předstajaja so mróčele we wobrazu kruwow boha Indry, kotryž, hdyž je deješe, na zemju mloko w podobje dešća pušćese.†) Tež wšelake druge rysy kharaktera khodotow wjedźechu mythologow k wukładowanju khodoty jako personifikacije mróčelow. Mróčele dawaju dešć, zakrywaju njebjeske swětła — khodoty přikazuja dešćej, zo by padał abo nic, zběraju rosu††) a kradnu měsac a hwězdy.†††) Wšelake podrobnosće tych wukładowanjow wězo so njehodža přiwzać, tola w zakładnych smuhach, kotrež runje podachmy, so zda to wukładowanje być wěrne.

Wězo hodži so nastaće wšelakich bajkow wo khodotach na přirođenym puću wukładować. Tak připadne zranjenje, skhorjenje abo smjeré někotreje wosoby we wsy runje w času, hdyž něchtó na Wałporu stražowaše a pódla někajke zwěrjo zrani atd., bu z podložkom bajkow wo přeměňenych khodotach. A w časach primitivneje kultury běchu nadpady epilepsije a bjezwědomja z přičinu přiwěry wo wotkhadže duše z čěla khodoty a wšelakich na tym založenych bajkow, wo čimž hišće porěčimy w slědowacej studiji.

*) Hl. Sumcow, Кольдуны, вѣдьмы и ушеры, 1892, str. 2. Bohaty přehlad literatury wo khodotach, wampyrach atd.

**) Kořfál, Diví lidé, 5.

***) Přir. Сборникъ за народни вмотворенія, наука и книжина. 1889, II. 187—191.

†) Tež w našej literaturje mamy nastawk wo tym prašenju: Pětr A. Ławrowskij, „Mythiski wuznam słowa dešć“, kiž bu čitany w posedženju řečespytného wotrjada Mać. Serb. 3. okt. 1860 a wočišćany w Čas. M. S. 1860, 28—37.

††) Kotruž ma lud za mały dešć; přirunaj: dešć pała — rosa pada.

†††) Sumcow, Kult. Perez., 266.

Prínoški k starším serbskim cyrkwinskim a narodopisnym stawiznam.

Podawa dr. *Ernst Muka*.

(Pokračowanje.)

Tu scěhuja zapiski Serbow z třećeho a štwórtého zwjazka rukopisnych Wittenbergskich knihow wuswjećenych duchownych („Ordinantenbuch“), z kotrejuž třeći wot lěta 1573 hač do lěta 1589 a štwórtý wot l. 1590 hač do lěta 1606 dosaha. Zapiski z třećeho zwjazka sym tu hišće po słowje z wuwostajenkami njewažnych sadow a słowow podať. Wot štwórtého zwjazka pak sym swój rozmjět na to wašnje přeměniť, zo jenož mjeno a tu a tam někotre wažne wurazy po słowje laćanscy (abo němscy) podawam, wšě druhe statki a data pak w krótkim serbskim wučahu.

Tuž tu njech nětko najprjedy slěduja zapiski Serbow z třećeho zwjazka.

1573. 147) Ego M. Simon Rubellag Tribellensis . . . in patria . . . Francofurtum cis Viadrum per novem annos . . . conditionem scholasticam in oppido Bescko (Bezkw) ludirectoris per triennium . . . contuli me Witebergam . . . cum aliquot anni quadrantibus audivissem professores . . . vocatus ab inclyto senatu Zittauensi ad ministerium verbi divini . . . 16. aug.

148) č. 61. Ego Abrahamus Racijs (Rak) Finsterwaldensis cum in Liebenwerda prima literarum fundamenta icissem, a parente meo in celeberrimam Academiam Witebergensem missus sum, et ita studiorum causa commoratus sum ibi annos tres. Tandem singulari Dei ordinatione ad munus ecclesiasticum in pagum Liesk (*Liškow*) prope Finsterwaldam vocatus et solenni ritu ordinationis Witebergae initiatus sum . . . anno 1573 die 18. octobris.

149) č. 66. Šch Mattheus Hemisſch von Kriſchow (*Křišow p. Wósporka*) gebürdig,*) Šhn oberlaufitzen. Šhn Dorpf

*) Němske te někotre zapiski sym po słowje podať k wopokazmu, kajku němčinu naši vzdžělani Serbja tehdy pisachu.

Zur freibe (*Krychja*) ein schulmeister gewesen und hernach von dem Edlen und Erbesten Jundern Casper Heinwitz Zum kolmen (*Kholm*) und von Christoffen von gerdorpf Zum pitterschein (t. j. Petershain = *Hörnica*), zu Einem diener des wort gottes Ihu das hochwürdige Ampt der pristerschafft Erkoren und berupfen und gen Witembergk commendirt, Auch den 8. Novembris von dem Achtbaren Erwidrig herren Friderico Wydebramo Ordiniret Anno 1573.

Přisp. Hemisch w „Kurzer Entwurf“ atd. brachuje mjez Kholmjanskimi fararjemi, bě pak tam wěsće z fararjom wot 1573—84 resp. 86, wot 1586—1600 bě z fararjom w Bukecach a wot 1600—? w Delnim Wajezdze (hl. Kurzer Entwurf, str. 51 a 99, hdžež jeho pak Matthaeus Henisius pek Matth. Hänisius mjenuja).

1574. 150) č. 86. Ich Anthonius Pluntzk von Ruhlandt In Oberlaussnitz bin erstlich In meinem Patria in der schulen unterwiesen, darnach 3 Jahr Zu Dresden, 2 Jahr Zu Budissin, 1 Jahr Zu eisleben, und darnach in diser Universitet Wittenberg 2 Jahr studiret, hernachmahls Zu einem Schulmeister zu Ruhlandt Vociret. Entlichen von einem Erbaru Raht der Stadt Lobaw (Lubij) in Sechß Stedten Zu einem wendischen Diacono beruffen worden. Und den 24 ms. februarij Anno 1574 Alhier Zu Wittenberg Ordiniret worden

Přisp. W „Kurzer Entwurf“, str. 27 jeho wopaki Martin Pilanzkau mjenuja, pozdišo 1594 bě wón z fararjom w Křišowje (přir. K. Entw. p. 120 Ambrosius (sic!) Plunzkau).

- 151) č. 96. Ego Blasius Tuchmacherus (Sukelnik) Senfftenbergensis Misenororum prima Elementa studiorum percepi in patria, deinde Budissinam profectus integrum fere quadriennium ibi vixi, deinde Freybergam profectus duos annos in studio litterarum consumpsi. Hinc in patriam vocatus et quattuor ferme annis in officio Cantoris ibidem peractis A senatu amplissimo illius oppidi in Diaconum Vandalicae linguae sum vocatus. Itaque ordinatus sum Vitebergae Anno 1574 die 28. Aprilis.
- 152) č. 97. Ego Jacobus Muckius Budissinus (Muka z Budyšina) primum pietatis elementa percepi in patria. Inde peste expulsus Cracoviam me contuli, Academiaeque istius.

biennium ferme alumnus fui. Inde in patriam rediens consensu parentum et amicorum meorum Vitebergam me contuli, ubi per totum triennium bonarum artium studiis incubui. Hinc in collegam celeberrimae scholae Iglaviensis vocatus labores istius scholae ferme annum sustinui. Ac inde a generosissimo Domino Barone Hinko a Waldstein in Pyrnitz in pastorem pagi Lithieis vocatus. Accepi vero ordinationem a clarissimo viro D. Friderico Widebramo S. Theol. Doctore ac pastore eccl. Vitebergensis Anno 1574 die 28. Apr.

153) čo. 103. Ego Theodorus Birckholez Lieberosensis . . . per biennium in Academia Vitebergensi sum versatus . . . postremo . . . a generoso Joachimo de Schulenburgk ad ministerium Ecclesiasticum in pagum Zau (Sowje) sum vocatus et 16. die Mai Anno 1574 . . . ordinatus.

154) čo. 110. Ich Georgius Berger von Pettershain (Górník z Wikow) Im Marggraffenthum Niederlauffiß, Des ehrwürdigen Simon Berger des Pfarhers von Zu Pettershain Bin Zu Cottbus 8 Jar im studium gewessen, habe den windiſſchin Catheciffemum und die windiſche gefenge D. Martini Lutheri mit allem Fleiß gelernet. Bin derohalben der Chriſtlichen leere, der rechten windiſſchen Nation, Von dem Edlen und Ehrenvesten Cunczen von Loben Zu Geyffendorff und auch von der edlen und Ehrenvesten tugentſamen frauen Margareten von Zabelicz ſeligen Zum windiſchen Custodi beruffen worden, ferner bin ich von d. Chriſtlichen gemein Zu einem windiſchen ſelſorger und pfher gegen ſprewiß (do Sprjejeý) bey ſpremberg*) gelegen beruffen und den 19. Junii des 74 Jarß . . . ordinirt worden.

155) čo. 113. Ich Gregorius Zimmermann vom gebelcziaf (Česla z Hbjelska) bin erſtlich vonn meinem vater fegeu der liebe (t. j. do Lubija) bey Baugen gelegen geſchickt worden (da gewest IX ios) Alda Zu lernen meine initia artium

*) Njeje zapisany w „Kurz. Entw.“ str. 97.

liberalium Darnach legen Baugen geschickt alda gewesen 2 Jar Zum dritten bin ich von Baugen Zu einem Dorffschreiber vocirt worden auff dem Dorff mit namen Postwitz bin dagewesen 1 Jar von dannen bin ich von dem Joachim von gerstorff Zum predigampt Zu gebelzig (do Hbjelska*) gelegen bey Baugen In Slesien (sic!) vocirt, von welchem ich bin auch legen Wittemberg Zur ordination geschickt worden . . . Anno 1574 die 7. Julij.**)

- 156) č. 132. Ego Joachimus Leander Caloviensis in celeberrima Accademia (sic!) Witebergensi per biennium versatus vocatus ad munus Diaconi in Ruland***) et r. p. o. sum confirmatus 17. Nov. 1574.
- 157) č. 142. Ego Martinus Kischkius Cotbusianus vocatus sum ad munus ecclesiasticum in Deuplicz (Duplice) et r. p. o. c. 1574 die 22. dec.
1575. 158) Ego M. Abrahamus Cumberus (Komor) natus in oppido Misnie Ortranto vocatus ad docendum Evangelium in oppido Calo (Kalawa) Lusatiae inferioris ad r. p. o. admissus sum 1575 16. Martij.
- 159) Ego Martinus Lehman (Wiéaz) Budissinus (w „Kurzer Entwurf“, str. 49 „Goedav“) in inclita schola patria novennium Fribergae per quinquennium fere versatus — in clar. viri Hieron. Kranuiteri scribae camerae filio privatim informando per triennium meam locavi operam per triennium in Academia Wittebergensi. Tandem ut in Ecclesia Grödicensi (Hrodzišéo) pastoris loco

*) Hrehor Česla njeje zapisany w „Kurz. Entw.“ str. 114, ale jenož jeho nan Jakub.

**) Zajimawy dla mjena je zapisk č. 116. Ego Johannes Tarej Neusoliensis (Tara resp. syn Tary, lač. nom. Tareus, z Bańskej Bystricy w Słowakskej) oblata vocatione a ministris ecclesiae Neusoliensis missus Witebergam examinatus sum Anno 1574 die 10. Augusti. — Hač tež to nan našeho Handrija Tary-Mužakowskeho (syn fararja tam?), spisačela znateho katechizma „Encheiridion Vandalicum“ ze Słowakskeje abo Wuher-skeje njepokhadža, kaž bé na př. džéd Zachariasa Bierlinga, spisačela ominosneje knižki „Didascalia seu Orthographia Vandalica“ z Čech do Serbow přišol.

***) Njeprikhadža w „Kurz. Entw.“, str. 35.

praeessem legitimis modis sum vocatus et p. o. r. o. pridie Kal. Julii A. 1575.

160) Ego Andreas Duchmacher (Sukelnik) Senfftenbergensis . . . in patria . . . Budissinae triennium . . . Lipsiae quadriennium . . . a senatu Calouisiensi vocatus ad munus scholasticum (triennium) . . . ad munus docendi Evangelii in pago Leuten et Lein (Lutol a Linje, Lubinski wobwod) vocatus . . . ordinatione potitus sum Anno 1575 7 Septembris.

1578. 161) čo. 43.*) Ich Benedictus Schuppan (Župan) von Kulandt bürtig, bin in meinem patria In die Schule gangen, Dennach gen Dresden gezogen und alda meine Fundamente . . . studieret, hernachmals gen Wittemberg gezogen und alda studieret drey Jahr. Nachmals bin ich von den edl. u. ehrl. Hans u. Gorge von Gersdorff zum Pfarampt in den Flecken Weißenburg**) (do Wósporka) vociert. — ord. 1578 11. Mai.

162) čo. 62. Ego Georgius Mesouius Calensis . . . in patria . . . Dresdam (per annum) . . . Budissinam (per biennium) . . . postea ad ministerium Evangelii vocatus sum a R. viro M. Joanne Agricola Superintendente Sprembergensi in pagum Graustein (t. j. Syjk) . . . ordinatus a M. B. Appitio die 19. Nov. 1578.

1579. 163) čo. 93. Ego Casparus Retelius iactis fundamentis Sprottae patria. Budissinam proficiscens triennium ibi commoratus sum: abhinc Gorlicium a parentibus missus . . . annum fui. Hoyerswerdae initium scholastici muneris sumpsi, ubi post semestrem Sprembergam vocatus duodecim annos Cantoris officium sustinui. Jam a Nobilibus a Maxen in Pago Jheser (Jazory p. Kalawy) ad s. sanctum ministerium vocatus . . . ordinatus 29. Julij 1579.

1582. 164) čo. 190. Ich Sohaunes berger vom pettershain (Górník z Wikow) bin erftlich von meinem vatter nach Cothbus

*) Wot 8. meje 1577 počina so z nowym ordinatorom (D. Polycarp Leiser) tež nowe čišťowanje ordinantow w knizy; jeje čišťa stajamy zady našich porjadnych čišťow.

**) Župan njestoji w „Kurz. Entw.“, str. 36.

in die schulle gegeben worden Aldo 4 Jar gelernet und hernach zu Bautzen drey Jar Bin Auch hernach vor Einen wendischen Schulmeister Zu pettershain gewesen drey Jar Und hernach von d. W. g. b. S. Siegfr. v. Promnitz seinen Untertanen Als Namlich Zu Geyerswalde (do Lejna p. Wojerec) zum predigtamt*) beruffen ordiniert Ende Juli 1582.

1583. 165) co. 233. Ich Johannes Schuppan (Zupan) von Ru-landt Burtigt Im Marggraffenthumb Oberlausitz gelegen in meinem Patria in die Schuel gangen Darnach gen Dresden gezogen Alda meine Fundamenta studieret hernachmals für einen Paedagogum bey den Edlen Vnd Ehrenvehften Balthasarn von Schirnhäusen Zwey Jahr langt gedienet Nachmals bin ich Zum H. Ministerio Zu Schmellen (Smilna)* berufen . . . ordiniert 25. Sept. 1583.

1584. 166)**) Ego Paulus Birekholtz natus in pago Cossen-
 blat (Kósomtot, Storkowski wobwod) patre Johanne Birek-
 holz Ecclesiae ibidem pastore matre Anna Fleischere in
 scola Liberosana prima l. rudimenta . . . in scholam Cot-
 busianam (septennium) . . . in Academiam Francofordianam
 (quattuor annos) . . . in Academiam Witebergensem, unde
 tandem vocatus sum ad munus diaconi in Ecclesia Libe-
 nauiensis (Lubnjow) et a. 1584 die 9. Septembris ordinatus.

167) Ego Simon Schütz (w „Kurz. Entw.“, str. 48, połaćausćene „Sagittarius“) Hoyerschwendensis prima studiorum
 elementa in patria, deinde Budissinae, Halberstadtii, post
 Martisburgi, dehinc Jutreboci posui, per spacium triennii
 in Singulis, aliquamdiu et dedi operam Wittebergae. Cum
 autem amplius ob Sumtuum tenuitatem hic manere non
 liceret, statim misit ad me literas M. Johannes Agricola
 Superintendens Hoyerschw. ut in patriam reverterer, statim
 hoc feci. Cum itaque aliquamdiu moram feci Hoyersch-
 werdae vocatus sum a D. Seifrido Barono, ut Ecclesiasti-
 cum munus Susciperem in pago Gayerschwalde (Lejno):
 die 4. Octobris 1584.

*) Njesteji w „Kurz. Entw.“, str. 94.

***) Tu přestawa zaso čisłowanje w „Ordinirtenbuch-“u.

- 168) Ego Benedictus Georgius Sornauus (Żarnow) praefecturae Senfftenbergensis primum in patria dedi operam literis, postea Dresdae triennium, posthac inopia coactus sum suscipere paedagogiam apud ... Balthasarem a Kottwitz et sum ab incolis pagi partoviciae (Parcow)* legitime ad Ecclesiasticum munus vocatus ... 4. octob. 1584.
- 169) Ego Caspar Textor Vetescanus (Větošowski) Lusatius natus patre Anthonio Textore ibidem Ecclesiae pastore ... in patria ... in scholam Cotbusianam (biennium) ... Sangerhusiae (biennium) ... Budissinae (ferme biennium) ... in Academiam Francophordianam (semestre) ... in pago Bitterfelt (per semestre organista) ... paedagogus (1½ a.) ... vocatus in patriam (t. j. do Wětošowa) ad officium Diaconi promotus ... 21. Oct. 1584.
1585. 170) Ego Georgius Smeikius Calouiensis Lusatius ... in schola Cotbusiana (fere quinquennium) ... in schola Budissinensi (fere biennium). Ingruente tamen mutatione scholae propter pestem quamvis invitatus discedere coactus sum ... Dresdam (fere triennium) ... Sed postquam pater meus ... Dominus Jonas Smeikius, Pastor in Pago Gölnitz (Jeleńce), vicino Caloviae ex hac miserrima Valle in Caelestem patriam vocaretur (!), Urgentibus meis tutoribus in Celeberrimam Scholam Berlinensem profectus sum ..., in qua annum vixi. Tandem ... me contuli Francofurtum, in qua Academia per annum commoravi, donec ... ad munus Ecclesiasticum in pagum Partwitz (Parcow)**) vocarer ... Wittebergae 22. Sept. 1585.
- 171) Ego Georgius Hoffman (Dwórnik) Cotbusiensis ... in patria ... Budissinam (biennium) ... Vratislaviam ... in Academiam Francofordianam, postea vocatus ad munus Cantoris in oppitulo Lubbenaw (Lubnjow), isto officio functus triennium vocatus ad ministerium Ecclesiasticum ... ordinatus 21. Oct. 1585.
- 172) Ego Georgius Möllerus (Młynik) Cottbusiensis ... in patria ... Regimontem (triennium) ... Jam vero a

*) Njeje zapisany w „Kurz. Entw.“, str. 86.

**) Njepřikhadža tohorunja w „Kurz. Entw.“, str. 86.

- senatu Caloviensi vocatus ad ministerium Ecclesiasticum
 10. Nov. 1585.
1586. 173) Ego Abraham Müller Hoyerschwerdensis Lusatus in schola Hoyerschwerd. (annos quinque) Budissinam (spacium anni) ... Halberstadtam ... Martispurgum (in singulis civit. duos annos) ... Dresdam (fere triennium) in celeberrimam scholam Berlinensem (biennium). Deinde profectus in patriam ibi aliquamdiu propter pestem multis in locis eo anno grassantem moravi (!) patre suadente profecturus in Academiam aliquam, sed vocatio prohibuit et quoniam sum diligentia rogatus ne recusarem hoc oblatum munus, praesertim patriae meae officium meum denegare non potui. Vocatus sum igitur legitime ad munus Ecclesiasticum a ... fratribus a Gersdorff et a Domino Martino Hantzschio*) pastore in pagis Kreba et Cosel, qui etiam mihi suasit, ne denegarem hanc occasionem, ideo suscepi et diaconi munus subivi ... ordinatus 1586 11. Mai.
- 174) Ego Martinus Huhnus (Kokot) Caloviensis Lusatus in patria Francophordiam (quinquennium) vocatus Caloviam officio Cantoris per annum functus sum, postea ab Amplissimo Senatu ad Ministerium Ecclesiasticum legitime vocatus ... ordinatus 1586 29. Sept.
1587. 175) Ego Mathias Blasius Muscouiensis (z Mužakowa) Lusatus in patria Gorlicium (quadriennium) Vuratislaviam (quadriennium) Reversus in patriam in concionando me exercui et ad continuandum studium Theologicum Francofurtum sum missus (annum) ... postea ad munus Diaconatus in patriam (t. j. do Mužakowa) sum vocatus ordinatus 10. Sept. 1587.
1588. 176) Ich Blasius Raitzsch der Geburt vom Guttwitz auß der Laufnitz, bin Erstlich in meiner patria Untertwiefen worden, darnach bin ich kommen in Lips gen Baruphell daselbst auch studiert 4 Jahr lang, undt in der Leuttzsch 2 Jahr, darnach bin ich wiederumb heraußgezogen

*) W „Kurz. Entw.“ str. 44 a 66 njeprikhadžatej ani Hantšo ani Młynk.

- bis gen der Litta, daselbst zwey Jar lang für Einen Cantoren gedienet, Lehlich inß Osterreich thomen gen Eißgruab da gedienet für Einen Schulmeister auch Zwey Jar, und darüber beruffen worden von . . . geborne Greffin von Dritten Burgk, Frum vom Lichtenstein unter ihrer Gnaden gebüßt Zu Millowik vor Einen predicanten, . . . geordniert worden den Andern tag deß Horrnungs ihm Jar 1588.
- 177) Ego Joannes Muckius (Muka) Budissinus superioris Lusatiae prima fundamenta in patria ieci. Hinc consilio patris mei Iglauiae honestis literis nauauī per triennium. Ab hinc Schemnicium ad montanes ciuitates consilio parentis profectus ibi ferme per triennium bonis artibus incubui . . . Deinde Schemnicio discedens Viennae per medium annum paedagogiae praefui. Tandem consilio fratris mei et Reverendissimi Viri Mathiae Romene Decani Deutobrodensis et voluntate Senatus ad Diaconatum in pago Schlapnitz cooptatus sum. Wittebergae a . . . Doctore J. Matthaeo examinatus et a . . . M. Barth. Tilemano Archidiacono r. o. confirmatus sum Die 6 Martij 1588.
- 178) Ego Abrahamus Frostius (Zymny) Rulandensis e Lusatia Superiori . . . in patria . . . anno duodecimo suasu patris Ratisponam ueni . . . deinde Halam . . . postremo in . . . Accademia Wittebergensi duos annos honestis artibus incubui, hinc uocatus in patriam septem annos integros scholae praefui. Denique sum uocatus ad ministerium Ecclesiasticum . . . in pagum qui dicitur Polau (Palow), prope Budissinam in Lusatia superiore . . . ordinatus a M. Barth. Tilemano 10. Sept. 1588.
- 179) Ego Johannes Textor Lubenauensis (Tkalc z Lubnjowa) primum in patria, deinde Luccae ac Budissinae, postea Francofortiae operam literis dedi. Hinc in officium Cantoris postea ibidem in officium ludimoderatoris uocatus . . . postremo . . . ad Ecclesiasticam functionem in oppido Lieberosa uocatus . . . ordinatus 25. Nov. 1588.
1589. 180) Ego Andreas Martini Goedensis (z Hodzija)*, thoro genitus legitimo patre Martini Hertzink (Herčik) et

*) Po „K. Entw.“ str. 106 je Martini w Njezdašecach p. Hodzija rodzeny.

matre Elisabetha Buttradin (Budrad) liberalium artium prima initia didici in patria una cum institutione religionis verae: deinde consilio parentum meorum minus sum in superiorem Ungariam (montanas civitates ut appellant) ibi sexennium operam dedi bonis literis Schemnitii et Regiomonte postea Witebergam profectus sum ibi quoque biennium commoratus, inde vocatus sum a Domino Hieronymo Opatio Superintendente Bischofferdensi (sic!) ad munus Ecclesiasticum nimirum ut agerem Diaconum Goedae (do Hodžija), quae est sub ditione Illust. principis Saxoniae missus Witebergam versus, ubi sum ordinatus pastore D. D. Davide Voito die 31. Augusti 1589.

Zapiski serbskich duchownych w štwórtym zwjazku (1590—1606) su we wučahu tele:

Lěta 1592. 181) *Andreas Rubin Forstensis* (z Baršća) *Lusatius*:*) wuknješe domach, w Krosnje, Frankfurée n. W. 1 lěto, Brjegu nad Wódru 4 lěta, studowaše w Frankfurée 1½ lěta; bě z wučerjom w Baršću 4 l. a z domjacym wučerjom pola barona z Ketlic w Hródku, bu za fararja do Słomjenja (*in pagum Sasleben*) powołany a 10. sept. wuswječeny.

1594. 182) *Mattheus Stephani Lusatius* z Lubina: wuknješe w Lubinje, Khoćebuzu, Drježdžanach (2 l.), Budyšinje, Frankfurée (2 l.), Cellje w Hannoverskej (2 l.), poča theologii a filosofiju študowaš we Wittenbergu, dyrbjěše pak so „*sumptuum penuria*“ domoj wrócić a bu za diakona powołany do Luboraza a w oktobru 1594 wuswječeny.

183) *Jakobus Arbeiterus Tribulensis* (Robotnik z Trjebulow): wuknješe domach, w Žahanje 4 l., Hannoverje 4 l., Brunšwigu 6 l., Helmstadće 1½ l. (na akademiji), bu za fararja powołany do Duplic p. Baršća (*in pago Deuplitz*) a wuswječeny 31. augusta.

1596. 184) *Andreas Liescovijs Calensis* (Liška z Kalawy): wuknješe domach, w Khoćebuzu 6 l., Džewinje 3 l., stu-

*) Łaćańske słowa su tu a dale z kursivnymi pismikami ćišćane, zo bychu so lóže wot serbskich rozeznawaše.

- dowaše na universiće w Frankfurće 2 l., bě z domjacym wučerjom pola knježka Wolffganga z Zabeltitz 2 l., bu za fararja do Klěšišć p. Komorowa powołany (*a consistorio Miseno commendatus a quaestore Senfftenbergensi ad parochiam Cletitzensem vocatus*) a 17. měrca wuswjećeny.
- 185) **Joannes Kupfer Muscoviensis**: wuknješe w Mužakowje a Khoćebuzu (12 l.), študowaše w Frankfurće 2 l. a bu za diakona do Cybalina powołany (*a Nicolao Bruccatio pastore vocatus*) a 28. augusta wuswjećeny. — W „Kurz. Entw.“ str. 128 steji, zo bu wón hakle 1614 (?) do Cybalina powołany.
1598. 186) **Paulus Lehman Dalicensis Lusatius** (Lenik z Dalica w Delnjej Łužicy): wuknješe w Khoćebuzu a Džěwinje (Magdeburgu), běše z kantorom we Wětošowje 4 l. a bu za fararja powołany do Synjeńc (*in pago Zymitz*) a wuswjećeny 12. julija.
1599. 187) **Thomas Mollerus Muscoviensis** (Domaš Młyńk z Mužakowa, w „Kurz. Entw.“, str. 40: Thomas Müller): wuknješe domach, w Khoćebuzu, Wrótsławju a Frankfurće, bu za duchowneho do Mužakowa powołany a wuswjećeny 1. augusta.
1602. 188) **Bartholomaeus Dictus Cotbusiensis** (w „Kurzer Entw.“, str. 40: „*Peixensis*“): wuknješe w Khoćebuzu, Wrótsławju (1 l.) a we wuherskim hórskim měsće Šćawnicy („*Schemnitz*“) 3 l., študowaše we Wittenbergu, bě z wučerjom syna knježka Bałcarja z Pannewitz 4 lěta a bu potom za duchowneho powołany do Mužakowa (*in oppido Musco*) a wuswjećeny 2. junija.
- 189) **Matthias Crügerus Calensis Lusatius**: wuknješe w Kalawje, w Přiborje (*Fürstewaldi Marchiae*) a we Wittenbergu najprjedy hišće na gymnasiju (*in schola triviali*) a potom na universiće (*in sch. publica philosophiae et verae theologiae fundamenta*) 5 lět, bu za wučerja-kantora (*ad functionem scholasticam cantoris*) do Luboraza a po 2 lětomaj za pomocneho předarja do Njewěška (*ad substitutum in pagum Niewisch*) powołany a 25. aug wuswjećeny.

- 190) *Martinus Buchwaldius Finsterwaldensis Lusatus diaconi ibidem filius*: wuknješe domach, w Khoćebuzu, Budyšinje, študowaše 2 l. we Wittenbergu, bu za kantora (*ad functionem scholasticam Cantoris*) do Wětošowa a za poł lěta za subdiakona tam powołany a wuswjećeny 17. oktobra.
1603. 191) *Georgius Mathesius Forstensis Lusatius*: wuknješe w Baršću, Khoćebuzu, Wrótsławju, študowaše w Frankfurće 2 l. a bu za fararja powołany do Kotec (*in Cotice in superiore Lusatia*) a wuswjećeny 12. wulkeho rózka. — Je přeni znaty evang. faraf w Kotecach a njeje zapisany w „Kurz. Entw.“, str. 64.
- 192) *M. Michael Zeidlerus Pribusianus* (Pčolař z Přibuza) *Michaelis pastoris in Muscau filius*: bu za fararja do Mužakowa powołany a 29. junija wuswjećeny. — Njeje zapisany w „Kurz. Entw.“, str. 40.
- 193) *Fridericus Textor Vetzschauensis* (Tkalec z Wětošowa), *natus patre Antonio Textore, verbi divini ibidem ministro, et matre nobili Esther a Wambach*: wuknješe domach, w Khoćebuzu (4 l.), študowaše we Wittenbergu přez 2 l., bu potom za subdiakona do Wětošowa powołany a 9. oktobra wuswjećeny.
1604. 194) *M. Martinus Lehmannus Senfftenbergensis*: wuknješe domach a w Budyšinje a študowaše z podpjera sakskeho kurwjercha Khrystiana II. (*impensis Illustr. Princ. et Electoris Saxoniae*) 5 lět we Wittenbergu a bu za fararja powołany do Jězora (*in Sec*) a wuswjećeny 8. małego rózka.
1605. 195) *Georgius Barannius* (Baran) *Cottbusiensis Lusatius*: wuknješe w Khoćebuzu 13 l., Frankfurće 2 l., Hali 1 l. a bu na to hnydom wot Mužakowskeho burkhrabja z Dona za fararja do Čelna (*in pagum Tzelu*) powołany a 30. oktobra wuswjećeny; přir. „Kurz. Entw.“, str. 122, hdžež je Baran jako z Gołkoje rodzeny woznamjenjeny.
1606. 196) *Matthaeus Lehman Senfftenbergensis Vandalus*: wuknješe w Komorowje, Budyšinje 2 l., w Grimmje 3¼ l.,

študowaše we Wittenbergu 1 l. a bu za fararja powołany do Kotec (*Cottin*) a wuswjećeny 9. hapryla.

Přispomnjenje. Mjez wuswjećenymi duchownymi tutoho 4. zwjazka maju hišće tuéi z wonkach Łužicy rodženi a skutkowacy serbske mjena: 1) Fabianus Hornich (Hórnik) Erckmansdorfensis in Misnia, wuswj. 2. jul. 1590. — 2) Balthasarus Tscheppeilius (Čepel) Sonnenwaldensis, wuswj. 1. sept. 1594. — 3) Gabriel Grall (Kral) Dresdensis, wuswj. die Gregorii 1595. — 4) Philippus Petzsch (Pětr) Misnensis in oppido Waldheim natus, wuswj. w aug. 1596. — 5) Melchior Gaubisch (Kubiš), pastoris Langenwolmsdorffensis filius, 1597 die ascensionis. — 6) Elias Bartschius (Bartuš) Gorlicius, wuswj. 3. jun. 1599. — 7) M. Fabianus Peschelius (Pětr-el) natus in Windisch-bora, 1600.

(Pokračowanje.)

Dodawki k serbskemu słownikej.

Zestajał *Jan Radyserb*.

(Pokračowanje.)

Z.

Zababj-ak, -awa, Person, welche die Verhüllung übertreibt.	Zabitki, pl., Verhüllung durch Bretter.
zababjaty, gegen Wind und Wetter verpackend.	zabiwaŕski, totschlägerisch.
zababjene, ein Erwachsener, der sich ängstlich einhüllt.	zabječenje, plötzliches einmaliges Blöfen.
zababjenje, Vermummung, Verhüllung.	zabjeranje, Beschäftigung, Befassung, Interesse.
zababjenk, sorglich eingewickeltes Kind.	zabjeranki, pl., Zeitvertreib, kurzweilige Beschäftigung.
zababotać, anfangen zu plappern.	zablaznica, Verbleuderin, Mämmer-täufcherin.
zabahnjenje, Verschlammlung, Verjümpfung.	zablazniwość, Betörung, Neigung zur Irreführung.
zabachtać, anheben laut zu schwaŕen.	zablaznjenje, Betörung, Vernarrung.
zabarhjenje, Überfärbung.	zablaznjeŕ = zablaznik.
zabawjak, ungeŕichteter Unterhalter.	zablaznjeŕski, betörend, vernarrend.
zabawjenje, das Unterhalten.	zablućić so, sich verdunkeln, sich bewölken (Himmel, Antlit).
zabawki, pl., Unterhaltungsstoff.	zabludnišaty, mit Irrgängen versehen (Wald u.).
zaběhowańca, ungeŕtimnes Beginnen, stürmische Anläufe.	zabludzenc, ein Verirrter.
zaběhowanje, wiederholtes Anlaufen.	zabludžeńca, große Verirrung.
zabite (tola)! ei verŕigt!	

- Zabłuznić, verharren, vernarben.
 zabłuznjenje, Verharren, Vernarben.
 zabłyszknjenje, plötzlicher Blitzstrahl.
 zabłyskowanje, wiederholtes Erblitzen.
 zabodzenie, Tötung durch Stöße mit Hörnern.
 zaboljenje, plötzliches Schmerzgefühl.
 zabolowanje, wiederholte Schmerzempfindungen.
 zaborkać, -nyć, anschauen, finstern anfahren.
 Zabrodzan, -ka, Person aus Sabrod (Dorf).
 Zabrodzanski, aus Sabrod.
 zabródzenie, das Anfahren der ersten Furchen.
 zabróżny, hinter der Scheune befindlich.
 zabrubotać, plötzlich anfangen zu dröhnen, dumpf zu krachen.
 zabrudzić, gänzlich einschmugen.
 zabubnić, verquillen (z. B. Fensterahmen).
 zabywanje, öfteres Vergessen.
 zabywosć, Vergesslichkeit.
 zabywaty, vergeßlich.
 zacpiwak, einfältiger Verächter.
 zacpiwnje, adv., verächtlich.
 zaćkaty, mit Täschen versehen.
 zaćornjak, figürl. Verleumder.
 zaćornjenje, das Schwarzmachen, Schwarzwerden.
 zaćekaty, anschwellend.
 zaćemnienie, Verdunkelung, Finsternis (an Sonne und Mond).
 zaćepańca, große Totthauerei.
 zaćepjeć, -pować, Totschläger, Zugviehschinder.
 zaćiknyć, verenden, mißlich unkommen (vulgär).
 zaćmity, düster, dunkel, mürrisch.
- Zaćopleńćko, schwacher Erwärmungsbeginn.
 zaćoplenie, plötzliches Warmwerden.
 zadajenc, ein Erwürger.
 zadajeć, -ka, Erwürger, =in.
 zadań, günstige Verzinsung.
 zadkar, ein Zurückgebliebener (ökonomisch und psychisch).
 zadki, pl., Hinterteil des Wagens, Schlittens.
 zadłón, Handwurzel.
 zadnicy (auch hłowy), pl., Oberende der Bettstelle.
 zadnić so, zu tagen beginnen.
 zadnik, auch: Abtritt.
 zadolżene, ein in schwere Schulden Geratener.
 zadolżenje, Verschuldung.
 zadornity, rasenbildend.
 zadornjenje, Berraufung, Rasenbildung.
 zadrascenje, reichliche Bekleidung.
 zadręćk, unklare Wahrnehmung.
 zadrjeżdżanski, westl. von Dresden herstammend.
 zadrożeńca, schlimme Verteuerung.
 zadrozenie, das Verteuern.
 zaduchnienie, -njeńćko, plötzlicher einmaliger Anhauch.
 zaduś-ak, -owak, ein Ersticker (moralisch).
 zaduśawa, Stiechhusten.
 zaduśene, ein Ersticker.
 zadušenje, das Ersticken.
 zadwęle, pl., Verzweiflung.
 zadychnienie, -eńćko, Aufatmung bei Wiederbelebung.
 zadżewak, Behinderer, Störer.
 zadżewanie, schwere Behinderung.
 zadżewanka, unbedeutendes Hindernis.
 zadziwienie, grenliche Verwilderung.
 zadziwienie, das Verwildern.

- Zafkolic, zu flöten anfangen.
 zafrunčec = zabruncčec.
 zahaćenje, das Eindämmen, Mä-
 figen, Dämpfen.
 zahaćowaf, Verhinderer, Dämpfer.
 zahanibjenje, Beschämung.
 zahanjenje, Ausrottung, wieder-
 holtes Ausholen.
 zahatowski, jenseits des Teiches
 (der Teiche) befindlich.
 zahiknyć, einen Laut des Schluckens
 ausstoßen.
 zahnace, Vertilgung, Abschaffung,
 Ausholung (zum Streiche).
 zahnězdjenje, Einnistung, feste
 Niederlassung.
 zahoj & zahojenje, Heiligung.
 zahonaty, mit großen Flurstücken.
 zahončkaty, mit kleinen Parzellen.
 zahorjenosć, Entzündung, Begei-
 sterung.
 zahorjeny, entflammt, aufgereggt,
 begeistert.
 zahork, kleine Entzündung (medic.),
 kleine Geschwulst.
 zahórkniwy, leicht bitteren Ge-
 schmack annehmend.
 zahórkowaty, mit bitterem Bei-
 geschmack.
 zahorliwosć, Entzündbarkeit, Be-
 geisterungsfähigkeit.
 Zahorski, aus Berge (Dorf).
 zahrimańčko, schwacher Donnerlaut.
 zahrimanje, Donnerschlag.
 zahrimjenje, -njeńčko, einmaliger
 plöglycher (schwacher) Donnerdon.
 zahubjak, Verderber, Austilger.
 zahubjaty, zu Grunde richtend,
 vertilgend.
 zahubjerstwo, Thätigkeit oder Ge-
 nossenschaft des Verderbers.
 zahubnišćo, Vernichtungstätte,
 Greuelort.
 zahusćenje, Verdichtung, Verdichtung.
- Zahustnjeńca, lästiges Dickwerden
 (von Flüssigkeiten).
 zahušk, Kälteschauer.
 zahuzdjenje, die Einzäumung, Bän-
 digung.
 zahwizd, ein Pfiff.
 zajatosć, Gefangenschaft, Befangen-
 heit.
 zajecć, Schlaganfall, Gefangen-
 nahme.
 zajědmica, in Eiterung übergehende
 Wunde zc.
 zajědmjaty, zur Vereiterung geneigt.
 zajědmjenje, Verschwärung, Ver-
 eiterung.
 zajědojenje, Vergiftung.
 zajěrjenc, ein Spaßverderber, Un-
 muterregger.
 zajětrjenje, Beginn des Schwärens.
 zajim, zajimka, entlehnter Gegen-
 stand.
 Zajórdanski, östlich vom Jordan
 gelegen (Bibel).
 zajusk, ein Suchzer, Fodelgeschrei.
 zajutřišim, übermorgen.
 zakadjenje, Anfüllung mit Rauch,
 Verqualmung.
 zakalak, Totstecher (Mensch) und
 Instrument).
 zakalanje, Tötung durch mehrere
 Stiche.
 zakalany, getötet durch mehrere
 Stiche.
 zakalaty, totstecherisch.
 zakazjenje, Beginn des Verderbens.
 zakažestwo, Verderbnis, ruinierende
 Bande.
 zakidanje, Zuschüttung.
 zakidow-af, -arka, Zuschütter, =in;
 Anfüller, =in.
 zakisanje, Beginn des Särens,
 Säuerung.
 zakitanje, das Beschützen.
 zakiw & zakiwk, Wink.

- Zakjawk, kurzes Erkaufen.
 zaklada, Vorlegebalken.
 zaklada, Versperrung, Verrammelung.
 zakłóce, Lötung durch einen Stich.
 zakłóty, getötet durch einen Stich.
 zakleće, -kliwanje, Versuchung.
 zaklijenje, Verleimung.
 zaklinčenje, d. Anklingen, Erklängen.
 zaklink, kurzer Anflug.
 zaklusk, Dampverfäulung.
 zakomdzenje, Verspätigung, Versäumnis.
 zakomdź-ef, -efka, -dźow-ař, -ařka, versäumende Person.
 zakomdźeski, verzögernd, zaubernd, versäumerisch.
 zakonisko, schlechtes, fatales Geheß.
 zakopnjenje, einmaliges Anstoßen mit dem Fuße; Totschlag durch Pferdehuf.
 zakopnyć, mit dem Fuße erschlagen (Pferd).
 zakopowanje, öfteres Anstoßen mit dem Fuße, das Einscharren.
 zakorzenjenje, festes Anwurzeln.
 zakowac, zuschmieden.
 zakřiknjenje, Aufschrei.
 zakřipic, ekrirschen.
 zakřjudowanje, Lötung durch Geißelung, Peitschung.
 zakřjudowař, Marterknecht, Totpeitscher.
 zakručenje, das Festmachen, die Zusicherung.
 zakryće, -krywanje, das Zudecken, Bemänteln, Bedecken.
 zakupjenje, Erbkauf.
 zakusanje, das Totbeissen.
 zakuzlanje, Besetzung, Verzauberung.
 zakuzł-ař, -ařka, zakuzłow-ař, -ařka, verhexende Person.
 zakuzło, Zauberbaum.
- Zakhadz-ak, -awa; zakhadz-ef, -efka, tobende Person.
 zakhadźeńca, rohes Gebaren, Gewitte.
 zakhmur, Bevölkerung, Verdüsterung.
 zakhribjetny, heimtückisch, arglistig.
 Zakhobjanski, westl. der Elbe gelegen.
 založba, Grundlegung bei Gebäuden.
 založenje, das Gründen, die Brandstiftung.
 zalěpjenc, Schmutzbartel.
 zalěpk, Zullebestoff.
 zalubj-ak, -awa, Person, die unter Beteuerung etwas verredet, es aber nicht hält.
 zalubjenje, das Verreden.
 zalubj-ef, -efka, verredende Person.
 zalubo, fürlieb.
 zalutowanka (häufig im pl.), sorgsame Ersparnis.
 zalutow-ař, -ařka, sorgsam sparende Person.
 zamachnjenje, -chnjenje, Anfang des Schwingens, Auffluges.
 zamaz, Kleister, Stoff zum Verschnieren.
 zaměnka, Tauschobjekt.
 zamiškoric, antofeln.
 zamiškoric so, endlich Feuer fangen.
 zamjawk, Beginn des Miauens.
 zamjelč-ak, -awa, beharrlich verschweigende Person.
 zamjerzk, Zugefromes.
 zamjetańca, Zusichüttere.
 zamjezowanje, allmähliches Einfrieren.
 zamolwjak, mißlicher Schutpredner.
 zamorskać, totpriigeln.
 zamorski, pl., Mordpriigel.
 zamožn-ik (m.), -ica (f.), eine wohlhabende Person.
 zamožn-ik, -ica, Person von Kraft, Leistungsfähigkeit.
 zamrok, Bevölkerung, Verfinsternung.

- Zamućenje, starke Trübung, Auf-
rührung.
zamućowak, Unmutterreger, Fra-
gehler.
zamućk, das Getriebte, Unflare.
zamysleność, Tieffinn, Tieffinnigkeit.
zandzelitość, schläfriges, apathisches
Wesen.
zaničowak, Beschmäher, Ber-
leumder.
zanječ-ak, -awa, vernachlässigende
Person.
zanjerjedzak, Beschmutzer, Schmier-
fink.
zanjerodź-eř, -erka, vernachlässi-
gende Person.
zanjesenk, ausgefegtes Kind.
zanurjenje, das Eintauchen, Ber-
senken.
zapadkość, tiefe Lage, Eingefunken-
heit.
zapadły, eingefallen, tiefliegend.
zapadnitość, Undurchlässigkeit des
Bodens.
zapančawa, Panttschiese.
zapananje, Unpastelei.
zapanjenje, das Anbrühen, Tötung
durchs Brühen.
zapaność, Neigung zur Erbrühung,
Erhigung.
zapas, Schnallriemen.
zapasane, ein Festgegürteter.
zapananje, das Zugürten.
zapažmo, Bohle zur Wandverkleid-
ung.
zapisk & zapiskanje, Trompeten-
signal.
zapity, dem Trunke gänzlich er-
geben.
zapjatka, Hestel und auch: Schlingel.
zapječny (zapěcny), hinter dem
Backofen befindlich.
zapjeće, Zubestellung.
zapjelchowanje, das Verzärteln.
- Zapjelchowarka, verweilichende
Kinderfrau.
zapjerane & zapjerak, ein Wider-
williger, Widerspenstiger.
zapjerawość, Widerspenstigkeit.
zapłaćeřski, vergeltend, auch: rache-
übend.
zapłakanje, das Aufweinen.
zapłosenje, das Verschrecken, Ber-
treiben durch Scheuchen.
zapłoš-eř, -erka, Verschrecker, =in.
zapłuzdźić so, sich langsam ent-
flammen.
zaplacanje, Verflechtung, Zuschmier-
ung, Beginn vom Applaus.
zaplacowar, Zuschmierer, Bertuschter.
zaplapotać, zu plauschen anfangen,
tönen wie kochender Brei.
zaplěenje, Verflechtung, das Zu-
flechten.
zapletki, pl., geheime Anschläge,
Känfeschmiederei.
zapnjeńčko, Borrichtung zum Zu-
knöpfen: Knopf, Hestel, kleine
Schnalle.
zapoćenca, das Geraten in starken
Schweiß, Durchschwizung.
zapopadowaty, rasch ergreifend,
leicht fassend (fig.), anstellig.
zaporšk, einmaliges Niesen.
zapóslanje, Berfendung.
zapowěd & -powědk, Berforgung.
zapowěsenje, das Berhängen mit
Vorhängen.
zapozdžowak, zapozdžawa, Person,
die sich oft verspätet.
zapřadk, figürl., Anplattung.
zapřahanje, -howanje, wiederholtes
Anspannen (der Zugtiere).
zaprahnjaty & zaprahnity, perio-
disch verziegend (von Quellen).
zapřasć, auch: zuspinnen, zuweben
(z. B. pawk je jemu hubu za-
přadł).

- Zaprasć so, beginnen, sich vorbereiten (etwas Unangenehmes).
 zaprëwanje, fortgesetztes Verleugnen.
 zaprijatk, Bërfständnis, Fassungs-talent.
 zaprïsaha, eidliche Verbindlichkeit, Bërfchwörung.
 zapróšëna, starkes Bërftäuben.
 zapukotać, anfangen zu bubbern, klopfen (vom Herzen).
 zaput-ać, -ować, streng fesseln.
 zapyritosć, Heißblütigkeit, auf-fahrendes Wesen.
 zapyrjenje, Anheizung des Bad-ofens, tüchtiges Anfeuern.
 zapyrliwosć, Entflammbarkeit.
 zapyrliwy, leicht entflammt, schnell erjümt.
 zarażk, Tod durch Sturz.
 zarażowak, Totschläger.
 zaraźblowanje, das Bergittern.
 Zarëć-an, -anka, Person aus Sa-risich (Dorf).
 Zarëćanski, Sarisich betreffend.
 zarëćnik, Schutzredner, Sachwalter.
 zarëćowak, mißlicher Entschuldiger.
 zarejować, anfangen zu tanzen.
 zarejować sebi, vor Freude Tanz-sprünge machen.
 zarejować so, sich krank oder zu Tode tanzen.
 zarëżkaty, fleingekerbt.
 zarëżkować, fein einferben.
 zarëżkowc, Kerbholz.
 zarëżojty, mit Kerben, Einschnitten versehen.
 zarjadnica, Schaffnerin, Ordnerin.
 zarjadow-ać, -afka, Berwefer, -in; Berwaller, -in.
 zarjehotać, aufwiehern.
 zarjekow-ać, -afka, Person, die Krankheiten zc. versegnet.
 zarjekowařski, Bërfsegnungs-, Bë-zauberungs-.
- Zaróçowańca, frevelhafte Beteuer-ung.
 zaróçow-ać, -afka, beschwörende Person.
 zarodnosć, Angeborenheit, Natur-trieb.
 zarodny, instinktmäßig.
 zarodzenosć, Naturgesetzmäßigkeit.
 zarodzeński, naturgemäß.
 zaróšt, Zuheilung, Einwuchs.
 zarubańca, Totfaderci.
 zarub-ać, -ować, Totfader.
 zarubkaty, mit eingehacten Zeichen.
 zarubnišćo, Niedermechelungsstätte.
 zarućenje, Bërbürgung.
 zarućnik, Bërbürger.
 zarunanje, Entschädigung.
 zarunakstwo, Erziehung, Entschädig-ungs-genossenschaft.
 zaruwanje, das Aufbrüllen.
 zarżowanje, wiederholtes Erbeben, Erschrecken.
 zarżowaty, wiederholt erbebend, er-zitternd.
 zasad, Entschluß, Vorfaß.
 zasadzenje, Hinterhalt, Zupflanz-ung, Einhängung.
 zaskakowanje, Einjückerung, Über-ziehung mit Schuhknechten.
 zasedzenc, Stubenhocker.
 zasedzenje, Stubenhockerei, Krank-heit von vielem Sitzen.
 zaskakowanje, Bërhinderung durch Dazwischentreten.
 zaskakowak, -afka, Hinderer durch Dazwischentreten.
 zaskorżić, anfangen zu klagen.
 zaskhnywaty, periodisch eintrock-nend.
 zaslap, ertappung.
 zaslapjenc, ein ertappter.
 zaslapjenka, das ertappen, un-geahnte Wahrnehmung.
 zaslapnjenje, einmaliges ertappen.

- zaslapowanie, wiederholtes Er-
tappen.
- zaslapow-aſ, -aſka, ertappende
Perſon.
- zaslapow-aſtwo, Aufficht, Kontroll-
perſonal.
- zasłodz-enje, -owanje, d. Numalzen,
Wahrnehmung von Beiſchmack.
- zaston, Verdunkelung, Verſchattung.
- zastužbnoſć, Verdienſtlichkeit.
- zastuženka, verdientes Object.
- zastuženje, plöſliches Vernehmen,
Gerücht.
- zastuženko, flüchtiges, unzuver-
läſſiges Vernehmen, Gerücht.
- zaslepj-ak, -awa, Verblender, =in.
zaslepjenc, ein Verblendeter.
- zaslepjenje, Verblendung, gefähr-
liche Täuſchung.
- zaslepj-ek, -eſka, täuſchende Perſon.
- zaslepjeſki, verblenderiſch.
- zaslubjena, eine Angeſobte.
- zasměrki, pl., Dämmerſtunde.
- zasměrkować so, zu dämmern be-
ginnen.
- zasmėšenje, Verſachung, Verſpott-
ung, Verächtlichung.
- zasmjerdzenc, ein Stinſender, Faul-
pelz.
- zasmolenc, ein ſtarſ Beſchmutzter
(mit Harz, Deer, Bech).
- zasmolenje, daſ zasmolić.
- zasmolić, zupichen.
- zasnėhowańca, großes Verſchneien.
- zasobu, hintereinander, ohne Unter-
brechung, fortgeſetzt.
- zaspanje, daſ Verſchlafen.
- zaspėwanje, daſ Anſingen, der
Geſangsbeginn.
- zaspinać, feſſeln, verhemmen.
- zaspinka & zaspin-ak, -ačk,
Schnalle.
- zastaniſćo, Halteſtelle, Endpunkt
(beim Wettlauf zc.).
- Zastarjenka, etwas Veraltetes, An-
tiſes.
- zastatk, Stillſtand.
- zaston, Stoßſeufer, daſ Aufſtöhnen.
- zastonanje, daſ Erſtöhnen.
- zastorčenc, ein Verſtoſener, Ver-
nachläſſigter.
- zastorkowaty, aufstoßend, aneend,
ſtolprig.
- zastorčėnica, plöſliches gewaltiges
Erſchrecken.
- zastupj-ek, -eſka, Vertreter, Ver-
weſer.
- zastupjeſtwo, Stellvertretung, Vor-
ſteherſchaft.
- zasudžėnica, ſummarische Verur-
teilung.
- zasudžowak, hartherziger Beurteiler.
- zaswėć-enje, -owanje, Lichtanzünd-
ung.
- zaswitanje, erſter Morgenſtrahl.
- zasyk, Beginn der erſten Maß
(z. B. hóley na zasyk dzeja).
- zasykowanje, der Anfang des
Mähens.
- zasypanje, allmähliche Zuſchüttung.
- zašćekotać, anfangen zu ſchnattern,
ſchreii zu reden, plärren.
- zašćėpjenk, -šćėpk, aufgeſetztes
Edelreiſ.
- zašćerčec, -rknyć, -kotać, erſtirren.
- zašćowkać, -knyć, kurz aufbellen.
- zašerj-ak, -awa, Perſon, die gän-
lich verſcheucht.
- zašerjaty, verſcheuchend.
- zašerjenje, Verſcheuchung.
- zašerjenje, Beginn des Morgen-
grauens.
- zašiwak, Filſchneider.
- zaškrėk, Aufſtreiſ.
- zaškrėw & zaškrėwk, geſchmolzene
Einmache, Schmalzung.
- zašlahi, pl., Verhinderung durch
den Schlagbaum.

- Zašlipk, Verftigung, Verftlingung
(z. B. beim Peitfchen).
- zašmatańca, großes Gewirre, Gefüge.
- zašmatk, Stiz.
- zašmatowak, Verftiger.
- zaštap, Anftich mit der Spitze,
Totftich.
- zaštapawa, Totftech = Instrument
(Lanze, Pife).
- zašum, plözliches Erbraufen.
- zašusk, haftiges Entweichen.
- zašwórk, plözliches Erftwirren.
- zatajenc, ein Verftecter.
- zatajenka, verftecter Gegenftand.
- zatorhowanje, öfteres Reiften, Unter-
brechen, Stören.
- zatoržkaty, mit vielen kleinen Ein-
riffen verfehen.
- zatradańc, ein durch Darben Um-
getommener.
- zatradańca, Verendung durch Ent-
behrungen.
- zatrawic, mit Gras, Unkraut ver-
wachsen (Saat).
- zatrčelenc, ein Erfthoffener.
- zatrubjenje, plözliches Hornftgnal.
- zatrupic so, verftorfen.
- zatuchořski, hinter dem Taucher-
walde liegend.
- zatyčka, Stöpfel, Pfropfen.
- zatydžeńsi, nach einer Woche vor-
kommend.
- zawadzenje, das Anftreifen, Hängen-
bleiben, Verlegen.
- zawadzowaty, öfters hängen blei-
bend, anftoßend.
- zawalenčko, dürftige Hülle, ſchwa-
cher Umſchlag.
- zawar & zawara, Einſud, zum
Konſervieren ic.).
- zawlađe, das Vergeben mit Gift.
- zawdatk, Liebeszambertrauf.
- zawdaw-ař, -ařka, Giftmiſcher, =in.
- zawčec, vülliges Verwehen.
- Zawęstosć, Zuverlässigkeit.
- zawęsenje, das Anbringen vor
Vorhängen.
- zawęwanje, öfteres Zuwehen.
- zawidnosć, Mißgunft, Neid.
- Zawidow, Stadt Seidenberg.
- zawidz-ak, -awa, Neider, =in.
- zawinowanje, das Verftschulden.
- zawinow-ař, -ařka, Verftschulder, =in.
- zawisciwosć, Scheelfucht.
- zawjazanje, das Verbinden, Ein-
binden.
- zawjazk, auch: Geldeinlage in den
Patentbrief.
- zawjedowanje, wiederholtes Ver-
führen.
- zawjedow-ař, -ařka, gewohnheits-
mäßiger Verführer.
- zawjedźenc, ein Verführter.
- zawjedźenje, Verführung.
- zawjedźerstwo, verführerische Bande.
- zawjerčenje, Schwindelerregung.
- zawjerčenosć, Schwindelzuftand.
- zawjertk, Drehung, Wendung, Zu-
ſchraubung.
- zawłóčenje, das Eineggen.
- zawłóč-er, -owar, Einegger.
- zawodže-će, -wanje, ſorgfältiges
Zudecken.
- zawón, plözliches Erduften.
- zaworanje, Unterackerung.
- zawor-ař, -owar, Unterackerer.
- zawork, das Eingackerete.
- zawostaće, Verbleib, Aufenthalt.
- zawutlenc, ein Verftchmacteter.
- zawutleńca, allgemeine Verftchmact-
ung.
- zawuzdźenje, die Einzügelung,
Bändigug.
- zawuzdźeř, fig. Zügler, Bändiger.
- zawyskać, aufftauchen.
- zazhibkować, Fältchen, kleine Ein-
büge machen.
- zazhibnjenje, Einbug.

- Zazhibjeńčko, unmerkliche Einbiegung.
- zazło (= za zło), für ungut.
- zazlobjenje, Erbofung.
- zazwonjenje, Beginn des Läutens.
- zazybolic so, zu glänzen, zu blinken anfangen.
- zazymnjenosć, Erkältungszustand.
- zazynčenje, das Erklingen.
- zazynk, das Ertrönen.
- zazynkowanje, das Ertrönen in kleinen Intervallen.
- zazehlenje, das Erglimmen.
- zažiwaty, verheißend.
- zazlobjenje, das Vertiefen, Anbringen von Riefen.
- zaznica, Frühbirne.
- zazohnowanje, Besegnung, Bersprechung (mit Zauberformeln).
- zazohnowanski & -wafski, beim Besprechen u. gebrauchlich.
- zazołmjenje, Beginn des Wogens, Wellens.
- zazranc, ein Gefräßiger, Verbissener, Fanatiker.
- zazranosć, Gefräßigkeit, Verbissenheit, Hartnäckigkeit.
- zazwanosć, versetzter Zustand; Schwachhaftigkeit.
- zabot, rasches kurzes Gelaber.
- zabotać, kurz daherlabern.
- zbachtać, zusammenschwätzen, tratschen, quasseln.
- zbamboric, zusammenlabern.
- zbasnić, fertig dichten, improvisieren.
- zbědnusk, verkommenes Kind.
- zběhanka, Richtfest bei einem Neubau.
- zběhawa, Hebel.
- zberkać (Stdspr.), auflesen.
- zbitosć, Niedergeschlagenheit, unglücklicher Zustand.
- zblaznjenosć, verwirrter, verrückter Zustand.
- Zblaznj-ef, -erka, Anstifter, =in von Narrheiten.
- zblědnjenc, ein Bläßgewordener.
- zblesk, plözl. greller Lichtstrahl.
- zblesknyć, -kotać, plözlich grell erstrahlen.
- zblizenje, das Nähern.
- zblobotać, m. Geflächer aufflammen.
- zbob-ot, -otanje, plözl. Erdröhnen, Rollen.
- zbobotać, plözlich erdröhnen, zu rollen anfangen.
- zborbotać, rasch und kurz murmeln.
- zbožepřeće, Glückwunsch.
- zbožepřej-ef, -erka, Gratulant, =in.
- zbožepřejerski, glückwünschend.
- zbožnikować, öfters rufen: Ach du mein Heiland (mój zbožniko!).
- zbožnjenje, -zajowanje, Seligpreisung, Beseeligung.
- zbožnjow-ať, -arika, Seligpreiser, =in; Beseeliger, =in.
- zbrašćić, eine Heirat zuwege bringen.
- zbrinćeć, kitzend erklingen.
- zbrinkotać so, zu Falle kommen (v. Mädchen).
- zbrinkotana (scil. holca), Fallmädchen.
- zbrjesk, plözl. dumpfes Geklirr.
- zbrjeskać, -knyć, plözlich tief (dumpf) erklimren.
- zbrojeńca, Verursachung großer Unordnung.
- zbroj-ef, -erka, Unordnungsanrichter, =in.
- zbrubot, plözliches Erbrausen, Rollen, Donnern.
- zbrubotać, plözlich erbrausen u.
- zbrunćeć, plözlich erschwirren, erdröhnen.
- zbyrknyć, -kotać, mit Geräusch flattern.
- zbyrnyć, plözlich erdröhnen.
- zdatk, Anschein.

- Zdebizna, Zierrat, Schmuck, Auszug.
 zdnić so, böllig Tag werden.
 zdobytki, pl., sämtlicher Gewinn.
 zdobywanki, pl., das sämtliche Er-
 kämpfte.
 zdórniék, kleine schwache Lampel-
 stange.
 zdrapanje, Kratzwunde, mühsames
 Emporkommen.
 zdrascenje, volle Bekleidung, Art
 und Weise derselben.
 zdrasc-ek, -erka, Bekleider, =in.
 zdrémk, Schlummermoment.
 zdu-će, -njenje, das Zusammen-
 Weg-, Auf- u. Blasen.
 zdumpanje, tüchtiges Durchpuffen,
 Faustschläge auf den Rücken.
 zduš-ek, -erka, Erstickter, Dämpfer.
 zdybawjenje, das Heiserwerden.
 zdymjenje, das Verderben durch
 Stidrauch.
 zdypać, aufspießen, verlegen (mit
 dem Schnabel u.).
 zdźedzić, gänzlich auszeideln, be-
 erben.
 zdźedzić so, ganz großväterlich
 werden (alt, unbeholfen, grau).
 zdźelenje, Mitteilung, Verteilung.
 zdźelniwość, Mitteilbarkeit.
 zdźelniwy, mittelbar, offenherzig.
 zdźernjenje, d. Abstreifen, Striffeln.
 zdźerzić-el, -elka, Erhalter, =in.
 zdźerzićelski, nach Art der Erhalter.
 zdźwiwenca, zdźwjenje, Wildmach-
 ung, Wildwerdung.
 zećmieć, das Finsterwerden.
 zedr-ěć, -ěwać, abschinden, herab-
 reißen.
 zedrěwk, Abriß, Fezen.
 zedrjene, ein Zerklumpter, Schäßiger.
 zehnanć, ein Fortgejagter, Ber-
 wiesener.
 zehnanwanje, Zusammentrieb, Treib-
 jagd.
- Zejhrać někomu (ironisch), jemand
 übel mitspielen.
 zejhraw-af, -afka, Person, die
 Freudenbrünge macht.
 zekriwdž-ek, -erka, Beleidiger, =in.
 zekriwdž-ić, -eć, heftig beleidigen.
 zelaty & zelojty, mit Kräutern
 bewachsen.
 zelenk, Sinngrün (Vinca); Winter-
 grün (Pyrola).
 zeličkaty, mit vielen Heilpflänzchen
 bewachsen.
 zelowy, Kräuter betr. (Schachtel,
 Buch u.).
 Zemičanski, von Demig.
 zemička, günstiger Pflanzboden,
 Blumenerde.
 zemisko, unfruchtbarer Grund und
 Boden.
 zemjankojty, junterhaft, stugerhaft.
 zemjanskosć, Bornehmheit, adeliges
 Wesen.
 zemlěw & -mlěwk, das fertige
 Mahlgut.
 zemrěwanje, großes Sterben.
 zepinańca, wildes Auflehnen; Re-
 bellion.
 zepinanje, das Auflehnen.
 zepinatosć, Neigung zum Auflehnen.
 zepinaty, widerständig.
 zeprihot, fertige Bereitschaft.
 zeprihotować, vollständig vorbe-
 reiten, zurüsten.
 zeprikladować, alles noch Borrätige
 hinzulegen (beim Heizen).
 zeprimać so, anwurzen.
 zeprimanje, das Anwurzen.
 zeprimaniki, pl., angewurzelte
 Pflanzen.
 zepriprawa, genügende Vorrichtung,
 Einrichtung.
 zepripraw-ić, -jeć, alles gehörig
 vorrichten.
 zerzawizna = zerzawina.

- Zerzawjenje, das Kosten, Rostig-
werden der Saaten.
 zertzawojty & zertzawcojty, rost-
farbig, rotbraun.
 zesadzenje, das Zusammensetzen,
Fertigpflanzen.
 zesedłować, sämtl. Reittiere satteln.
 zesedzenje, das Kränklichwerden
durch Viehsücherei.
 zeskakać, sämtl. davonspringen.
 zeskowbać, sämtl. Vögel rupfen;
alle Läppchen zerzupfen.
 zeskhadzanki, pl., hervorragende
Keime.
 zeskhadz-enje, -owanje, völliges
Keimen, Aufgehen.
 zeskhnjenje & zeskhnyće, Ver-
härtung durch Wärme, Vertröc-
nung.
 zeslakać, sämtlich krepieren.
 zeslakańca, allgemeines Krepieren.
 zes(w)lękać, völlig entkleiden.
 zesmudzić, anbrenzeln, versengen.
 zesnědać, das Frühstück aufzehren.
 zesnop-ić, -ować, sämtl. Glieder in
Garben binden.
 zesnopičkować, sämtliche Flach-
häufchen in Bündel binden.
 zesnować so, ruckweise ans Ziel
gelangen.
 zespinanje, das Anstraffen, das
Beinefesseln der Pferde zc. auf
der Weide.
 zesrębańca, gieriges Ausschürfen.
 zesrębanje, Auffaugung, Aus-
schürfung.
 zesręzenje, Bildung von starkem
Reif, schwachem Eis.
 zestaj-er, -erka, zusammenstellende
Person, Komponist.
 zestarjenc, ein Gealterter.
 zestarjeńca, beschwerliches Alt-
werden, Althein.
- Zestawać, sämtliches Aufstehen.
 zestolpikować so, völlig ausshal-
men (in Halme übergehen).
 zestorkać, sämtl. stoßen, hinstoßen.
 zestup-anje, -owanje, Aufstellung
in Reihen.
 zestupjenje, Einlauf eines Gewebes.
 zesukać, fertig winden, drehen.
 zesuklować, zufüttern, Netze stricken.
 zesusuńka, ausgedörrtes Stüd; ab-
gemagerter Mensch.
 zesusić, ausdörren.
 zeswitać, (sämtl.) gänzlich verwenden.
 zesycenje, Beendigung des Nähens.
 zesydanje, das Niedersetzen aller
Anwesenden.
 zesydjenje, das völlige Gerinnen,
der gesamte Bodensaß.
 zesydjenje, gänzlich Verkäufen.
 zesyrjenje, das Feucht- oder Wind-
oder Kohl-Werden,
 ześćedrić so, freigebig, mild werden.
 ześćowk, kurzes Gebell.
 ześćudrawjeć, gänzlich struppig
werden.
 ześćuwać, mit Erfolg aufheben.
 ześćdziwizna, völliges Ergrautsein.
 ześćdziwjenje, gänzlich Ergrauen
des Haares.
 ześęperjeć so, struppig werden,
widerhaarig werden.
 ześęptać, rasch zuflüstern.
 ześęptańčko, kurzes rasches Zu-
flüstern.
 ześęptanka, kurze Zuflüsterung.
 ześęrieć, aufscheuchen.
 ześęrieć so, grau werden.
 ześębalić, einen mutwilligen Streich
ausführen.
 ześęće, das Fertignähen, Zusammen-
heften.
 ześęplenka, zusammen gepäfelte
Kleinigkeit.

Nekrolog XXXIII.

Praelat Jakub Buk,

prěni kralowski dwórski kaplan a praeses katholskeho duchownskeho konsistoria w Drježdžanach, čestny kanonik kapitla Sw. Pětra w Budyšinje, ryčef kral. sakskeho zaslužbneho rjada I. klasy, bywši redaktor Časopisa Mańicy Serbskeje.

* 6. měrca 1825, † 15. aug. 1895.

Połdra lěta po smjerći našeho njezapomniteho Hórniku přijnese telegraf z dalokich kupjelow Wildungen we Waldeku struchłu powěsć do Łužicy: knjez praelat Jakub Buk je zbóžnje wumřel! Krótke a wažne słowa wubudźichu pola wšitkich, kotřiž su přiležnosć měli, tohole wulcy wobdarjeneho, njewšědnje wustojneho a přecy jenak pokorneho Serba bliže zeznać, najhlubšu zrudobu. Naš Časopis ma winowatosć, wopomnjeće tutoho sławneho wótčince, kotrehož směmy a dyrbymy poruno najwjetšim synam našeje Łužicy stajić, zdobnje česćić; přetož Jakub Buk wuznamjenješe so kaž jako měšnik a wučenc powšitkownje, tak jako serbski wótčinc, wustojny spisowaćel a nadobny dobroćel Łužicy wosebje.

Jakub Buk narodzi so 6. měrca 1825 w Zywicach pola Khrósćic jako syn žiwnosćerja Pětra Buka a Hany Koklic (Šoćic) z Baćonja. Runje z toho, zo běše jeho mać z Baćonja rodzena, wukhadžeše wulkomyslna lubosć, kotruž praelat Buk w pozdžišim žiwjenju, haj na wšitke časy Baćonjej wopokaza. Hižo zahe běchu njewšědne dary žiweho hólčeca znać, a hdyž wón při wšej khudobje staršeju z wjesotej dowěru młodosće podpěranj wot dobroćelow swoje studije započea, móžeše so bórzy poznać, zo tu naložena próca njebudže podarmo. Hlubši začisć pak, hač móžachu krótke prózdny we Łužicy wo nim poskićeć, dawaše wustojny młodženc w Prazy. Buk je w Serbskim seminaru tam za wšě časy přikład sprócniweho wučomca zawostajił, a slawu tutoho spomóžneho wustawa wobkrućić pomhał. K njemu wučěčkach so wučomcy druhich wustawow, zo bychu pomoc w čězšich předmjetach namakali.

Swoje filosofiske a theologiske studije w Prazy dokonjawił wróći so J. Buk do domizny, hdžež bu 8. meje 1850 wot biskopa

Dittricha na měšnika swječeny. Jenož štyri léta bě jemu spožčene w srjedzišću Łužicy, serbskeje wzdželanosće a serbskeho pismowstwa, w Budyšinje skutkować; tu jeho biskop Dittrich póznawši jeho njewšědnú powšitkownu wzdželanosć na nowozaloženym katholskim wučerškim seminaru za wučerja a wicedirektora postaji. Runjež bě jeho skutkowanje na tutym wustawje tak krótko, spominaju tola jeho bywši wučomcy hišće džensniši džen po nimale 50 lětach z wulkim džakom na njo.

Jakubej Bukej pak bě druhe powołanje přihotowane, a wón sam je to přeměnenje na božu předwidziwość počahował. Léta 1854 přesadži jeho biskop do herbskich krajow, a tam je Buk přez 40 lět z wulkim žohnowanjom skutkował. W Drježdžanach, w stolicy sakskeho kralestwa, wotewri so młodemu měšnikkej nowy puć, na kotrymž móžeše swoje bohate wědomosće naložować a wudokonjeć. Za kapłana při dwórskej cyrkwi a wučerja při progymnasiju postajeny postupowaše na nastupjenej drózy, bu 1859 direktor progymnasia a praefekt kralowskeho wustawa za „kapalnych hólcow“, 1876 superior a farar při kath. dwórskej cyrkwi, 1886 praeses katholskeho duchownskeho konsistoria a přeni kralowski dwórski kapłan. We wšěch tutych zastojnstwach wuznamjenješe so runje tak z dokładnej wustojnosću kaž z wurjadnej swěru. Pódlá českeje došpólnje wobknježujo francózsku a pólsku řeč zastarowaše w cylych tych lětach Francózow a Polakow w dušowpastyfštwje a je wosebje w přenišej řeči často přédował, za Polakow pak najbóle w spowjednym stole skutkował. W tamnych lětach hišće wjele Polakow w Drježdžanach přebywaše; mjez nimi přikhadzeju najšlawniše pólske mjena. Jich wšitkich duchowne srjedzišćo běše ksiadz proboszcz Buk, wot wšitkich wysoko česćeny a horco lubowany. Tajkej lubosći pak je Buk ze wšěmi bohatymi darami swogeho ducha a swogej wutroby wotpowědował a hišće w swogej poslednjeje khorosći je na tamne zbožowne léta, kotraž pak w druhich hišće bóle wozbožowaše,*) z wulkej lubosću

*) Kak krasnje by było, hdy bychú někotre z tutych jeho spowjednych džěci k jeho wěčnemu wopomnjeću stipendij abo załožk při Maćicy Serbskej založike, kaž chcedža podobny stipendij česćowarjo našeho njezapomniteho Michała Hórnika založić.

spominaj. Tule lubosć měješe wón ke wšëm. Hač do poslednich lět swojeho žiwjenja pućowaše Buk do wšelakich městow wótciny, zo by tam přebywacym Polakam a Čecham duchownje k pomocy był, časěišo cyłe dny w spowjednym stole jim poslužujo. Tu so ani z najwjetšimi čezemi njeda wottrašić. Jeho horliwe a tola přeco ponižne a čiche skutkowanje so lěto a bóle na najwysšich městnach wažić poča. W lěće 1886 bu wón za čestneho kanonika kapitla swjateho Pětra w Budyšinje pomjenowany a runje tónle čestny titul wón rad trjebaše; něšto lět pozdžišo dosta so jemu njewšědne a wysoke wuznamjenje z Roma: praeses Buk bu za domjaceho praelata hamža Leona XIII. pomjenowany; a w samsnym času spožči jemu J. M. sakski kral Albert zaslužbny rjad I. klasy. Wosebitu dowěru wopokazowaše jemu naša kralowa Karola, a kak jara je Drježdžanski lud jeho lubował a česćić, to bě hakle po jeho smjerći najlěpje widžeć. Zo pak so tež jeho wustojnosć powšitkownje wažeše, je z toho póznać, zo bu po smjerći biskopa Bernerta najprije za biskopa a tachanta w sakskimaj diöcesomaj a pozdžišo samo na Hnězno-Póznański areybiskopski stoł požadany. We wobimaj padomaj knjez Buk so wysokeho dostojnstwa wzda, dokelž chcyše radšo tudy dale číše a pokornje skutkować.

Ze swojej narodnej džěławosću jako serbski spisowaćel, wótcine a dobroćel swojeho ludu rjaduje so J. Buk do najstawnišich synow našeje Łužicy a zawěsća sebi njezahinite wopmjěće.

Rodženy z čistoserbskeje swójby wotrosće Buk w čistoserbskej wokolinje a nasrěba tamneho narodneho ducha, kotryž dyrbi serbskeho spisowaćela zahorjeć, chce-li sam zahorjeny druhich zahorjeć. Tónle dobry zakład nabu w jeho studijach lěto a wjetšeje mocy. W času jeho studijow wón dokonja wótcinski skutk, kotryž swoje plody hišće džensa do našeho naroda sćełe: Z Wjacławkom a Cyžom zatoži Jakub Buk w Pražskim serbskim seminaru Serbowku, towarstwo za pšćenje serbskeje rěče mjez tamnišimi serbskimi wučomcami. Nimale cyłe pismowske skutkowanje a z tym cyłe duchowne žiwjenje katholskich Serbow ma swój započatk, swoje korjenje w Serbowcy. Tónle jenički skutk zawěsća jemu džak serbskeho naroda. Jara wažne za literarnu

džělawosć njeboh Buka běše jeho 4lětně přebywanje w Budyšinje. Tudy w srjedźišću serbskeje wzdžělanosće a džělawosće zahori so Buk za swój narod tak, zo dołhe lětdžesatki jeho dalšeho žiwjenja lubosć a přikhlilnosć k narodnej Łužicy jemu w ničem wostabić njemóžachu. Samo we wulkich a wysokich česćach stejo mjeno- waše so wón rady „Łužiski Serb“ a běše sebi wiski z tutym čestnym titulom čišćeć dať. Zo wón hižo po 4lětnym skutko- wanju srjedźišćo Łužicy wopuše, ma so z džěla dospołnej po- słušnosći, kotruž jako měšnik swojej duchownej wyšnosći wopo- kaza, připisować, z džěla z jeho samsnymi pokornymi słowami wuswětlić, „zo su do džěla za Serbow druzy zastupili a jeho džěło přesáhnywši za Serbow so lěpje starali, dyžli by wón to mohł.“

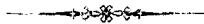
Sobustaw Maćicy Serbskeje bywajo wot lěta 1847, potajkim wot jeje faktiskeho załoženja, bu wón 1853 za redaktora Časo- pisa Maćicy Serbskeje wuzwoleny a je tutón přeni a naj- wažniši z našich časopisow 14 lět hač do lěta 1867 (potajkim hišće 13 lět zwonkach Łužicy přebywajo) redigował a wudawał. Jako spisowacel wozjewi Buk wšelake wudžětki a wosebite spisy w rěčespyće, zabawnych předmjetach a wjacore přiležnostne spisy. Rěčespytnej stej spisaj „Wendische Declinationslehre“ a „Zynki hornjołužiskeje ryče“, a narodopisna je dwoja wažna zběrka přisłowow: 1) 600 serbskich přisłowow a štyri kopy přisłownych prajidmow“ a 2) 1000 serb- skich přisłowow a přisłownych prajidmow.“ Do za- bawnych spisow sluša jeho přetožk „*Kak jo Bohusław z Du- bowina Boha lubo? Kneza spóznaw.*“ W Drježdžanach bě sebi Buk wulke džěło wotmyslił: přetoženje Noweho Zakonja. Lěta 1862 wuńdže jeho „Nowy Zakoń našeho Knjeza Jězusa Khrystusa“, 1. džěl, 1. zešiwk wopřijaacy sćenje swj. Mateja a swj. Marka 1 — 3, 8. Tola jeho Drježdžanske zastojnstwo a tehdy hižo wustupowaca khorowatosć jemu njedowoli w započatym džěle pokračować. Čim bóle radowaše so w poslednich lě- tach swojeho žiwjenja na tom, zo staj Łusčanski a Hórnik to wuwjedłoj, štož bě wón dyrbjal njedokonjane wostajić.

Spodźiwnje hluboka běše jeho lubosć k narodnej Łužicy; wšitecy, kotřiž su tež w jeho pozdžišich lětach z nim so bliže

zeznali, abo jako zastupjerjo narodnych naležnosćí z nim so zetkowali, su wulke a krasne dopokazy wo tym dostawali. Kak mile a něžnje je tale lubosć wosebje w jeho poslednjeje dołhej a ćežkej khorosćí so pokazowala! A to zawěrnó njeběše hoła platoniska lubosć, ně, za serbske naležnosće bě knjez Buk šće-driwy dobroćel. Ze zlutniwym žiwjenjom a mnohimi privatnymi džěłami bě sebi zemrěty knjez srědki nahromadził, kotrež móžeše po žadanju swojeje wutroby nałožeć. Wšelakim potrěbnym nadobnje wudžělujo a cyrkwinych naležnosćow herbskich krajow zawěrnó njezabywši měješe lěta dołho w mysli lubowanej Łužicy ze swojimi srědkami dopokaz wěrnej lubosće zawostajić. A wón je to wuwjeđ woprawdže wulkomyslne. W Baćonju, hdźež bě wurjadna woporniwość Serbow k Božej česći nowu swjatnicu postajila, za kotruž bě knjez Buk hižo wjacjy króć wjetše dary woprowať, bě za duchowneho hišće mało starane. Tuž wotkaza wón cyly zbytk swojeho zamoženja tutej nastawacej wosaďe a załoži městno za duchowneho a zastara tež mzdu za organistu. Po swojej poslednjeje woli cheyše w Baćonju pokhowany być. Tam při zakładnym kamjenju cyrkwy je so jemu, woprawdžitemu załožerjej abo fundatorej fary, městno wěčneho wotpočinka přihotowało, a tak wotpočuje wón, hdyž jemu njebě popřate było wosrjedz swojich lubych Serbow we Łužicy swojej woči zandželić, nětko mjez swojimi lubymi, wosrjedz dobreje serbskeje wosady, při rjanej mjez serbskimi honami so zybolacej swjatnicy w Baćonju. —

Hdyž smy z tutym wažniše rysy ze žiwjenja wurjadneho muža podali, smy jeničcy sprawnosćí dosć činili, a to čím radšo, čím bóle je zemrěty za žiwjenje pokornje do zady stupať a w čichej zakhowanosćí skutkowať, a směmy wobzamknyć: přidawamy, zo su družy za Serbow zjawnje wjacjy skutkowali, tola žadny njeje wutrobnijeje a wěrnišeje lubosće Łužicy a swojemu lubemu ludej wobkhowať dyžli praelat Jakub Buk.

Jakub Skala.

Wučahi z protokollow M. S.

1) Hłowna zhromadźizna, 8. hapyrļa 1896 popođnju w 3 hodź. w Gudźie hosćencu w Budyšinje w přitomnosći 62 sobustawow. Po powitanju přitomnych sobustawow přez předsydu Łusčanskeho čitaju so lětne rozprawy. Z rozprawy pisma-wjedźerja Skale wo statkach w 49. lěće M. S. ma so wuzběhnyć, zo je Maćica wudała: 1) dwaj zešiwkaj swojeho Časopisa pod red. dra. E. Muki — 2) Protyku „Předženaka“ na l. 1896 spisaniu wot diak. J. Křižana; předsydstwo wotmě hromadže z wubjerkom 6 posedzenjow a z Maćičnych wotrjadow je jenož rěčespytny džělawy był; w naležnosćach twarskeho wubjerka a nowotwarby Maćičneho doma so zdźěli, zo je Budyški twarc Mauerer kónc septembra 1895 Maćicu Serbsku wobskoržił žadajo za prjedy darmo slubjene naćiski 3600 hr., zo je so zastupowanje Maćicy kn. justicnemu radźićelej Mósakej Kłosopólskemu dowěriło, zo staj požadanej wěcywustojnej kk. twarski radźićel prof. Giese a twarski mišter Teichgräber w Drježdžanach Mauererowe džěło (jeli měło so z cyła płaćić) na 350 resp. 400 hr. hódniłoj a zo su so khorowatosće zastupnikow wobeju stronow a druhich přičinow dla sudniske wujednanja wotstorkowale, tak zo njeje so hišće žadyn wusud stał; dale pokaza so na postajenja předsydstwa w nastupanju přijěca nowych sobustawow, zo ma kóždy, štož chce do Maćicy być přijaty, do přijěca z najmjeńša na 1 lěto swój sobustawski přinošk do pokładnicy zapłaćić; nowych sobustawow je zastupilo 17, wumrěł je 1 sobustaw, kn. praelat Jakub Buk w Drježdžanach; k jeho čestnemu wopomnjeću wšitecy přitomni postanychu. Z rozprawy pokładnika Mjeřwy so zhoni, zo měješe Maćica w 49. lěće 2432 hr. 78 np. dokhodow a 2316 hr. 22 np. wudawkow, tak zo zbytk 116 hr. 56 np. a cyłe zamoženje w pokładnicy za wudawanje knihow 5049 hr. 6 np. wunoša. Zarjadnik doma Bartko podawa, zo je stary Maćičny dom z ležownosću měł dokhodow 2110 hr. a wudawkow 1317 hr. 75 np., po tajkim čisteho wunoška 792 hr. 25 np. a zo ma Maćica w twarskim fondu 14352 hr. 95 np. hotowych pjenjez, na ležownosći pak hišće 22300 hr. dołha, tak zo je, wotliča-li so hotowe pjenjezy, na Maćičnej ležownosći hišće 7947 hr. 5 np. dołha. Na

namjet revisorow Imiša a Sommera hłowna zhromadźizna pokładnikej a zarjadnikej wuwinenje wupraji. Po rozprawomaj knihownika Fiedlerja a knihiskładnika Kaplerja je Maćična knihownja wo 55 čisłow přibyla, a ze składa so 7889 exemplarow wšelakich knihow, mjezy 5890 protykwow, wudało. Skónčnje rozprawja lic. theol. Imiš jako předsyda wo skutkowanju rěčespytneho wotrjada, a stud. theol. Šwjela čita rozprawu njepritomneho pisma-wjedźerja delnjoserbskeho wotrjada Jordana; delnjoserbski wotrjad je w zašłym léće 1 nowu knižku wudał a přez 800 ex. swoich spisow rozpředał. Na to přija so 10 nowych sobustawow: kand. theol. Aug. Bohumiš Mikela z Kumšic, kand. theol. Gerhard Voigt z Klětnoho, kantor Jan Suško z Budyšinka, wučer Jurij Šudak z Bóšic p. Njeswačidła, młynk Michał Wawrik z Kanec p. Pančic, překupc Jakub Rjelka z Worklec, cyrkwjenc Jakub Hicka z Kulowa, hosćencaf Karl Kobanja w Małym Wjelkowje, stud. theol. Jurij Hejduška w Prazy a stud. theol. Pawoł Šořta w Prazy. Potom wuradźuje a wobzamkuje so w namjetach. Na namjet dra. Muki buchu dla swoich zaslužbow wo Maćicu a Serbowstwo za čestnych sobustawow M. S. jeno-hłósnyje wuzwoleni: Jeho Jasnosť wjefch Adam Sapiha we Lwowje, kanonik faraf Jakub Herrmann we Wotrowje a wyšši wučer em. Jan Radyserb-Wjela w Budyšinje. W nastupanju nowotwarby serbskeho Maćičneho doma so po dlějšim žiwym rozmołwjenju jeno-hłósnyje wobzamkny, zo ma so nowy dom po wěstym jednotliwym planje w třoch džělbach a to najprjedy 22 m. dołha džělba wot Märkelec twarjenja k wrotam ze přislušacym zadnym twarjenjom natwaric, zo ma w srjedźnej džělbe, kiž so pozdžišo twari, hosćenc z małej salu byc a zo ma so zakładny kamjeň k nowemu domej swjatočnje položic při 50lětnym jubileju M. S. srjedu 21. hapr. 1897. Při tym napomina dr. Muka, zo bychu wšitcy přítomni w napohladze tak blizkeho wuwjedźenja našich dołholětnych žadanjow k jeho zmóžnjenju dary šćednje składowali a pilnje w nastawacym jubilejnym léće zběrali, na což k. kapłan Jakub Šewčik z Worklec zakładny dar 100 hr. do pokładnicy zložil a faraf Matej Handrik-Slepjanski přilubi, a rěčnik Parčewski a kapłan Andricki přejetaj sebi, zo by předsydstwo serbski lud hišće bóle ertnje a pisnje wo nalež-

nosći a wažnosći serbskeho Maćičneho doma rozwučiło a rozwučić dało; štož so jimaj přilubi. Muka rěči za woziwjenje wotrjadow M. S. w napohladže jeje jubileja a slubi jako nowy załožić narodopisny wotrjad napominajo k přistupej do njeho. Dale žadaju dr. Rachel wudaće wjetšeje ličby serbskich mužskich khorow za serbske spěwanske towarstwa, Muka załoženje pućowanskich serbskich knihownjow a postajenje kolporteurů za Maćične ludowe spisy, Jakub Šewčik serbske wotdžěle při šulskich knihownjach, Parčewski załoženje agenturów na wsach za předawanje serbskich knihow, Handrik-Slepjanski pospěšene wudawanje zabawnych knihow za lud a džěći, wosebje z wobrazkami, a wučer Jurij Šewčik, zo by Maćica Serbska so starała za załoženje serbskeje wučerškeje konferency mjez ewangeliskimi wučerjemi, kajkaž hižo na 11 lět mjez katolskimi wučerjemi k spomoženju našich serbskich šulskich džěći wobstoi. Předsydstwo slubi na wšitke te přeća džiwać. Skónčnje postaji so hišće, zo ma k lětu srjedu po jutrach jenož swjedžeńska (jubilejna) hłowna zhromadźizna być a zo ma so porjadna lětna hłowna zhromadźizna předy a to wokoło póstnie 1897 wotměć.

2) Posedženje předsydstwa, 29. hapryla 1896. Přitomni: Łusčanski, Jakub, Mjerwa, Fiedler, Kapler a Skala. Wobzamkny so, zo bychu so za čestnych sobustawow nowe čestne diplomy čišćeć daće a zo by so čestnemu předsydzě M. S. far. lic. theol. Imišej w Hodźiju 7. meje při 50lětnym jubileju jeho zastupa do zjawneho zastojuństwa ze strony Maćicy čestny diplom swjatočnje přepodał. Knihownikej Fiedlerjej da so połnomóć, z Maćičneje knihownje serbskemu narodopisnemu museju na serbsku wustajeńcu do Drježdźan požčić a posłać knihi, kiž „so na druhim puću dobyć njehodža, z wuwzaćóm spisow, kotrež su *unica*“.

3) Posedženje předsydstwa a wubjerka, 8. junija 1896. Přitomni: Łusčanski, Bartko, D. Imiš, Sommer, dr. Renč, Smolef a Skala. Předsyda čita připis Maćičneho zastupnika kn. justicn. radź. Mósaka Kłosopólskeho, zo je so wón 4. junija z rěčnikom našeho skórzbnika Mauerera na to zjednał, zo Maćica skórzbnikej za jeho džěto 500 hr. da a polojeu sudniskich khóstow zaplaći, a zo wón nětko wo přihłosowanje předsydstwa a wubjerka prosy. Tuto zjednanje so jenohłósne přizwoli. Potom so wobzamkny,

zo ma so hypoteka Towarstwa Pomocy 5300 hr. na Maćičnym domje wotpočowaca 1. julija wupowědźić, dokoľž so přeměnenje tuteje hypoteki do požčonki na doľžne wopismo wot hłowneje zhromadźizny Towarstwa Pomocy přizwoliło njebě. Na namjet D. Imiša so plaćizna serbsko-němskich biblijskich stawiznow wot Maćicy wudatych wo 20 np. poniži, tak zo so wona nětko z plaćiznu němskich biblijskich stawiznow privatneho nakładnika runa. Skónčnje jedna so wo dobyću póselnika za Maćične knihi, wo wudaću serbskich mužskich chorow a wo nowym wudawku serbskeho towaršneho spěwnika.

4) Posedženje předsydstwa a wubjerka, 9. sept. 1896. Přitomni: Łusčanski, Jakub, Kapleř, Fiedleř, Bartko, Smoleř, dr. Reně a Skala. Jednaše so doľho a wjele wo nowotwarbje Maćičneho doma. Předsyda wozjewi, zo je so jemu přez D. Imiša Wjelanowe wotkazanje (2 zastawnej listaj à 100 rs.) dostało a wot njeho pokładnikej přepodało. Zwudow. Wjelanowej dawa so hač do jeje smjerće daň z tuteju papjerow. Wobzamkny so, zo ma so nowy rozmnožený wudawk serbskeho towaršneho spěwnika w 1200 ex. ćišćeć. Skónčnje slubi předsyda, zo chce kn. Nowaka z Dobrošic za póselnika Maćičnych knihow dobyć pytać.

5) Posedženje předsydstwa a wubjerka, 30. sept. 1896. Přitomni: Łusčanski, Jakub, Kapleř, Bartko, D. Imiš, Sommer, Mrózak, Kubica, Smoleř a Skala. Jedna so z nowa doľho a wjele wo nowotwarbje Maćičneho doma, ale nahłady jednotliwych su přeco hišće wšelake a napřećiwne. Skónčnje wobzamkny so, zo ma so, potym zo je stary twarski wubjerk jako přihotowacy wubjerk swoje skutkowanje hižo z posedženjom 5. junija 1895 skónčił a wot toho časa so wjacj njezešo, nowy twarski wubjerk z krutymi zasadami stworić a zo ma so, dokoľž budže w nalěu 1897 z nowotwarbu započane, přeco hižo Maćičnymaj najomnikomaj Grofej a Hóľčej k jutram wupowědźić. Skónčnje so podzakowanski list čestneho sobustawa kn. fararja kanonika Herrmanna z Wotrowa čitaše a tři nowe sobustawy so přijachu: Wojciech Cybulski, rejent w Kališu, dr. iur. Alois Kusák, redaktor w Kroměřižu, a Jan Šořta, šulski direktor w Lengefeldze w Rudohorach (z nowa).

6) Posedženje předsydstwa a wubjerka, 19. nov. 1896.

Přitomni: Łuscanski, Jakub, Mjerwa, Kapleř, Fiedleř, Bartko, dr. Muka, Imiš, Sommer, dr. Renč, Smoleř a Skala. Jedna so najprjedy wjele a dołho wo nowotwarbje Maćičneho doma a po dlějšej rozprawje dra. Muki wobzamknyštaj předsydstwo a wubjerk dźeržicy so wobzamknjenja hłownje zhromadźizny, zo ma so kn. architektkej Grothe w Drježdźanach wěsty program pošlać, po kotrymž by wón mohł nowe twarske plany wudźělać; twarske plany maju so za cyłu Maćičnu ležownosć wudźělać, natwarić pak ma so najprjedy třećina (něhdže 22 m.) ze zadnym twarjenjom w dworje na narańšej stronje. Na to bu za tutu třećinu nadrobny program zestajany, kotryž je předsyda 20. nov. knjezej Grothe pisnje zdźělił, a namjet jenohtósnyje přijaty, zo ma so měšćanska rada nětko hišće raz prosyć, zo by Maćicy za wotmyslenu nowotwarbu $1\frac{1}{2}$ metra wot dróhi (Lubinskich přikopow) předała. Dale bu hišće wobzamknjene: 1) za zakładnikow abo založerjow Maćičneho doma maju so wosebite diplomy čišćeć a jim přepodawać k wobswědčenju jich dostojnstwa; — 2) k 50lětnemu jubileju M. S. ma so wosebity jubilejski spis z krótkimi stawiznami a ze zapisom wšěch dotalnych sobustawow wudać. Skónčnje hišće předsydstwo redaktorej Časopisa M. S. dowoli, zo smě so brošurowanje a rozestanje Časopisa wot nětka w Freibergu stawać, a kupi na jeho namjet nowy wulki a wažny rukopis Radyserba-Wjele „Serbski zabawnik“ za 30 hr.

7) Posedženje předsydstwa a wubjerkka, 17. febr. (mař. róžka) 1897. Přitomni: Łuscanski, Mjerwa, Kapleř, Fiedleř, Bartko, Imiš, Sommer, Kubica, Smoleř a Skala. Předsyda zdźěli připismo měšćanskeje rady, zo je wona na našu wospjetnu próstwu zwólniwa nam žadane $1\frac{1}{2}$ metra Lubinskich přikopow (Lawskich hrjebjow) wotstupić, zo pak sebi wěstosć žada, zo my potom tež w bližšim času cyłu ležownosć při tutech přikopach wobtwarimy. Na namjet D. Imiša ma so měšćanskej radže wotmołwić, zo my přenju třećinu z wěstosću lětsa započnjemy twarić a zo budže cyła fronta při přikopach najpozdžišo za 10 lět dotwarjena. Dale čitaju so Mukowe namjety a rozpominanja we twarskej naležnosći a po tym so za nowy twarski wubjerk namjetuja wosoby, kiž maju so hłownej zhromadźiznje k wuzwolenju poručić. Lětuša porjadna hłowna zhromadźizna

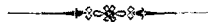
ma so na 10. mërca powołać a wotbyć. Wjefcha Jabłonowskeho Towarstwu wědomosćow w Lipsku a Narodopisnemu Museu Českosłowjanskemu w Prazy, kotrejž z našej Maćicu swoje spisy wuměnjatej, přizwola so na jeju próstwje wšě dotalne lětniki Časopisa M. S. po 1 ex., tak daleko hač su hišće na składze. Na namjet Sommera wobzamkny so, zo ma so 5 Pfulowych serbskich słownikow k tomu zwjazac, zo bychy so potom młodym studowacym Serbam wupožćować mohće.

8) Hłowna zhromadźizna, 10. mërca 1897 popołdnju w 3 hodž. w Gudźic hosćencu w Budyšinje w přitomnosći 45 sobustawow. Předsyda Łusčanski wotewriwši hłownu zhromadźiznu postrowi přitomnych a wosebje přitomneho čestneho sobustawa J. Radyserba-Wjelu, kotremuž zhromadźizna sławu přiwola. Na to buchu lětné rozprawy čitane. Z rozprawy pisma-wjedźerja Skale so mjez druhim zhoni, zo je w zašłym (50.) lěće Maćica wudała: 1. dwaj zešiwkaj swojeho Časopisa pod red. dra. E. Muki — 2. Protyku „Předženaka“ na l. 1897, spisanu wot diak. J. Křižana — 3. knižku „Zabawki“, t. j. powědańčka za lud wot Jana Radyserba; předsydstwo wotmě 6 posedźeni (5 hromadže z wubjerkom); Maćičny proces je 8. mërca z dospołnym dobyćom našeho towarstwa skónčeny; twarc Mauerer je swoju skórzbu wróćo wzal; sobustawow je Maćica 13 dobyła, zhubiła pak njeje žanoho. Po rozprawje pokładnika Mjeřwy měješe Maćica w swojim 50. lěće 2551 hr. 6 np. dokhodow a 2292 hr. 4 np. wudawkow a Maćične zamoženje je ze zbytkom tutoho lěta (259 hr. 2 np.) a z dostatym wotkazanjom njeboh fararja Wjelana-Slepjanskeho 642 hr. wučinjacy na 5828 hr. 76 np. zrostło. Pokładnikej wupraji so džak a wudžěli so wuwinjenje. Na to poda zarjadnik Maćičneho doma Bartko rozprawje wo Maćičnej ležownosći a wo twarskim fondu. Ležownosć měješe 2110 hr. dokhodow a dla drohich porjedzenjow atd. 1441 hr. 9 np. wudawkow, po tajkim jenož 668 hr. 91 np. čisteho wunoška; do twarskeje pokładnicy je so w zašłym lěće 7595 hr. 27 np. darow składowało a 314 hr. danje z nahromadzenych pjenjez přibyło; w twarskim fondu je runje 16118 hr. 98 np. hotowych pjenjez a na ležownosći wotpočuje hišće 14300 hr. doħa, tak zo přeni kapital za nowotwar Maćičneho doma 1818 hr. 98 np. w hotowych

pjenjezach wučinja. Knihownik Fiedleř a knihiskładnik Kapleř zdźělištaj, zo je Maćica do knihownje 114 exx. knihow a spisow dostała a ze składa 7334 exx. knihow a spisow, mjez nimi 5800 protykwow, wudała. Při séhłowacych nowowólbach wotstupowacych pismawjedźerja, pokładnika a knihiskładnika a dweju wubjerkow buchu wšitecy dotalni knježa ze zjawnym přiřosowanjom z nowa na 6 lět wuzwoleni a to za pismawjedźerja Skala, za pokładnika Mjeřwa, za knihiskładnika Kapleř a za wubjerkownikaj D. Imiš a Kubica-Bukečanski. Na to slěduje wuradźowanje a wobzamkowanje namjetow. Dr. Muka čita čišćowny naćisk přeprošenja sobustawow a swjedžeński program za 50lětny jubilej 20. a 21. hapryla swjećomny, kotrež buštej přijatej, a namjetuje wuzwolenje swjedžeńskeho wubjerka, kiž by swjedžen přihotował a zarjadował. Do tutoho wubjerka wuzwolichu so: řečnik Cyž (jako předsyda), katechet J. Šewčik, wučer A. Sommer, redakt. Marko Smoleř, wučer Pjech, wšitecy z Budyšina a k tomu stud. theol. Wićaz z Khwaćic; wšitecy 6 wólbu přiwzachu. Dla nuznych wudawkow staja so swjedžeńskemu wubjerkej z Maćičenje pokładnicy 100 hr. k dispoziciji. Powšitkownje žada so, zo by so wšo tak pospěšiło a přihotowało, zo bychmy mohli zakładny kamjeń noweho Maćičeneho doma při jubilejnym swjedženju na swjatočne wašnje položić, k tomu maju so Maćičeni jubilarowje, kotrychž je 9, wosebje přeprósyc. W nastupanju nowotwarby Maćičeneho doma postaji so skónčnje nowy twarski wubjerk (twarska kommissija), kotryž ma hnydom do skutka stupić; do njeho wuzwolichu so jenohłósny: předsyda Łusčanski, zarjadnik Maćičeneho doma Bartko, wubjerkownik Mrózak-Budestečanski, sobustawy řečnik Cyž a kapłan Nowak a k tomu kral. twarski insp. K. Schmidt w Drježdžanach, Budyški měšćanski rada Wjeclich a architekt Eisler, assistent při měšćanskim twarskim zarjadnistwje w Budyšinje. Dr. Muka dosta poručnosć wot hłowneje zhromadźizny, nětko definitivnje wšo wjednać z architektom A. Grothe, po kotrehož naćiskach ma so twarić, a z twarskim inspektorom K. Schmidtom, kotremuž so dohlad nad twarom dowěri, a hłowna zhromadźizna žada skónčnje z nowa, zo by so do srjedźneje twarby Maćičeneho doma hosćenc z restauraciju položil a zo by předsydstwo hišće raz

wo koncessiji k tomu so starało. Na to wuzwoli so na namjet dra. Muki kommissija za nabyće srědkow za nowy Maćičny dom; su to: Ad. Sommer (jako předsyda), Cyž, Pjech, kapłan Andricki, tachantski wučer Wjerab a Muka. Štož Maćične wotrjady nastupa, žada so, zo bychu wone při jubilejskim swjedženju swjedžeńske posedženja wotměte; to přilubištaj za rěčespytny a narodopisny wotrjad jeju předsyđe D. Imiš a dr. Muka. Při tym bu nowy hudźbny wotrjad založeny, kotryž maju wodźić a pěsćić: dr. ph. J. Pilk (předsyda), kantor P. Hila (městopředsyda), kantor Smoła (1. pismawjedźer), wučer Słodeńk (2. pismawjedźer), wučer Pjech (archivar). Wučer Jurij Šewčik wupraja z nowa swoju próstwu z łónšeje hłowneje zhromadźizny, zo bychu tež ewangelsecy wučerjo serbsku konferencu mjez sobu založili, na čož D. Imiš wotmołwi, zo je wón ze šulskim radźićelom Rabitzom hižo wo tej naležnosći rěčał a jeho jej přikhilneho namakał a zo ma hižo muža, kiž by předsydstwo a nawjedowanje konferency přijał. Na to přija so 1 nowy sobustaw: Dr. phil. Jan Panaotović, chemik w Drježdźanach. Potom rozprawješe pismawjedźer Skala wo wustojnym a wuspěšnym prócowanju našeho zastupnika kn. justicn. radź. Mósaka Kłosopólskeho w našim processu z twarcom Mauererom a přistaji, zo je kn. Mósak rěčniske khósty, kiž bě měł dostać, Maćicy dariť, za čož wšo jemu hłowna zhromadźizna džaknu sławu wunjese. Skónčnje napominaše dr. Muka k zastupjenju do noweho krajneho narodopisneho towarstwa w Drježdźanach, kotrež chce po swojich wustawkach (§ 6) runje tak na serbsku kaž na němsku luďnosć džiwać, a přispomni, zo je wón před krótkim po wobzamknjenju serbskeho wubjerka 3000 hr. jako čisty wunošk serbskeje narodopisneje wustajeńcy při łónšej Drježdźanskej wustajeńcy do Maćičneje twarskeje pokładnicy wotwjedł, na čož po namjeće Maćičneho předsydy Łusčanskeho přítomni spomnjenemu serbskemu wubjerkej džak wuprajichu. Hłowna zhromadźizna skónči so po starym khwalbnym wašnju ze zhromadnym spěwom „Hišće Serbstwo njezhubjene“.

Wučahnył dr. E. Muka.

W o b s a h.

Mythiske bytosće lužiskich Serbow. Napisał Ad. Černý (pokračowanje)	str. 3.
Prinoški k staršin serbskim cyrkwińskim a narodopisnym stawiznam. Podawa dr. Ernst Muka (pokračowanje)	„ 45.
Dodawki k serbskemu słownikej. Zestajal J. Radyserb (pokračowanje)	„ 57.
Nekrolog XXXIII. (Praelat Jakub Buk.) Woł J. Skale	„ 68.
Wučahy z protokollow M. S.	„ 73.

Z tutym wudawatej so jubilejnaj spisaj:

97) Zapiski Maćicy Serbskeje w Budyšinje. 1897.

98) Za dušu a wutrobu. Zběrka basni Jana Waltarja.

K tomu je Maćica Serbska jako dopomnjenku na swój 50-lětny jubilej we swojim nakładze wudała wulku a wubjernu nowu zběrku wótčinskih basni Jakuba Čišinskeho „**Serbske Hrosy**“, kotraž je dostać w expediciji „Serbskich Nowin“ a přez pokladnika M. S. (adressa: Kaufmann M. Mörbe in Bautzen, Sachsen) a to exemplar brošurowany za 3 hr., do pyšnych deskow zwjazany za 4 hr.

Wo zapłaćenje lětnych a wosebje tež zastatych přinoškow (kóždolětnje 4 *M.* abo w cuzych pjenjezech po kursu) a wo dary za dom M. S. najpodwólnišo prosymy. Lěto so bórzy minje! Pokladnikowa adressa za póst je: Kaufmann M. Mörbe, Bautzen (Sachsen).

Tež prosymy, zo bychu naše česćene sobustawy svojich znatych k přistupjenju do našeje Maćicy Serbskeje namołwjeli.

Přinoški kwitujemy w Časopisu a we „Lužicy“, darjene knihi buchu jenož w „Serbskich Nowinach“ kwitowane.

Časopisa M. S. su tež mnohe stare lětniki hišće na předań a móža so direktnje skazać pod adressu: An die Maćica Serbska in Bautzen (Sachsen).

Njesobustawam předawa so zešiwk Časopisa za 2 hr. 50 np. (2,50 *M.*) a cyły lětnik za 5 hr. (5 *M.*).

Rozeslanje Maćičnych spisow stawa so porjadnje dwójce za lěto a to stajnje po jutrach a wokoło hód. Hdy by něchtó wozjewjeny spis nedostał, njech sebi žada z lističkom pod adressu: Dr. Ernst Muka (Mucke), Freiberg (Sachsen).

Č A S O P I S
MAĆICY SERBSKEJE
1897.

Redaktor:
dr. Ernst Muka,
ryčef serbskeho rjada Sw. Sawy.

Lětnik I.
Zešiwk II.

(Cyłeho rjada čisło 96.)

B u d y š i n.
Z nakładom Maćicy Serbskeje.

ČASOPIS
MAĆICY SERBSKEJE

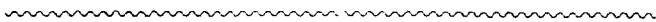
1893—1897.

Zwjazk X.

Lětnik XLVI—L.

(Zešivk 87—96.)

W BUDYŠINJE.

Z nakładom Maćicy Serbskeje.

Mythiske bytosće lužiskich Serbow.

Napisał *Adolf Černýj*.

(Skónčenje.)

Mórawa (kholdota).

W přnim wotdžěle rěčachmy wo wěrje přenjothneho čłowjeka, zo móže duša z čěła wukhadžeć a so do njeho zaso wróćeć — kaž w spanju, při zecenjenu atd. Tam tež zhonichmy wo hadach, dušach prjedownikow, a wo hadach, kotraž předstajeju žiwjenje čłowjeka. Tute přenjothne nahłady dóndžechu wosebiteho rozwića w bajkach wo mórawje, w kotrychž so zakhowachu hač do našich časow. Mórawa pak njeje ničo druhe hač zwosobnjene „nócne dušenje“ (*asthma nocturnum*).

K hižo naspomnjenej basničcy „Prawo přeco prawo wostanje“ přispomina Smolef: „Lud wěri, zo mjez tym, zo čłowjek spi, móže jeho duch z njeho wuńé a w nocy khwilu wokoło khodźić. Mi samomu powědachu wo holecy, kotraž sebi kóždy wječor hornyk wody k swojemu ložu staji, zo by jeje duch, hdyž by so jemu snadź wody chcyło, daloko hić njetrjebał. Přetož wona so boješe, zo móhl so snano zabłudzić a zo by wona potom morwa wostaé dyrbjala.“

To je ludowy nahlad wo čłowjeskej duši, zakhowany w rědkej přenjothnosći. K tomu přistupi pozdžiša přiwersa wo tom, zo bjerje čłowjeski duch na so zwěrjacu podobu, hdyž wukhadža z čěła, najbóle podobu myše abo hada, štož hižo w předkhadžacej studiji naspomnichmy. Tutu přiwersu wobsahuje tale bajka:

208. Duša — myš.

(W) Lubošcu běšo žowka, wót teje su wězeli, až cesto chejka*) a njemóna wóstawa. Raz běchu (w) slanju. Při pójědanku chopi zasej chejkaš a ak na nju poglědnuchu, huskocy ji rowno

*) Chejkaš = skoržić: Ach! Ach!

myšycka z guby. Wóni zowku woľachu, ale ta nic njewěžešo. Po chyli přijze myšycka zasej, sunu se do guby a zowka běšo žywa kaž pjerwej.*)

Zdžěli k. Šwjela, kantor w Skjarbošcu.

Slědowaca bajka je z runje podatej parallelna, tola holca, z kotrejež duša w podobje myše wuńdže, so we njej hižo mjenuje khodota (mórawa).

209. Khodota — myš.

Raz jo była jědna tajka džowka we pčaze wjecor, a se pótn 'čece (přeco) lěnuła na ławu a jo spała. A 'dyž su ju woľali, njejo ni'dy wocućeła. A pótn, 'dyž jo była štunda wokoło, jo sama wocućeła. Toć su raz pótn za tym glědali, cego dla wona 'čece we tej štundze spi, a pótn su widželi, až jo tajka wjelika myš pčilećeła a jo jej skócyła do guby. A pótn jo była zasej žywa. To su pótn prajili, až to była chódota.

Powědaše 73lětna Marja Nykowa ze Zagorja (p. Mužakowa).

W druhej bajcy teje družiny sama duša-myš so mjenuje khodota (mórawa):

210. Duša — khodota.

W Lubošcu pla Drjewka su celažiny we góli sťanje grabali. Ako psi pójědanku sejžechu, chopi jedna zowka na bom zlagnjona šěžko smarcaš. Wóni na nju glědachu a hupytachu, až jej myšycka z guby huskocy. Ta zowka pak ležašo kaž njaboga. Po chyli psijze myš slědk, sunu se do guby a zowka wóteuši. Ta myš běšo mórawa. — We Zaspach, žož som ja rožony, powjeda se take 'šake wót takeje myši; tam se groni, až ta myš jo ta duša.

Powědaše k. Šwjela, kantor w Skjarbošcu.**)

Skóněnje podawam bajku, w kotrejež duša z čěta wukhadža w podobje hada:

211. Duša — had.

W Prožymje běše „gólica“, ta je wusnuła na łukach, a ludžo su widželi, kak jej wuž z huby wulěžł a za khwilu so

*) Podobnu bajku podawa Schulenburg z Jemjelicy a Jabłońca pola Mužakowa. Dwě džowcy paseštej kruwy. Jena chceše, zo by ju druha podrapała trochu na hłowje, a lehny so druhej do klina. We tym jej z huby wuskoči myš, a holca ležeše kaž mrtwa. Po khwili so myš zaso wróci, skoči holcy do huby, a ta bu zaso žywa. Wona běše khodota. Wend. Volksth., 80.

**) Hl. hišće niže č. (107.) a (108.).

zaso wrócił a do huby zalěžł. Na druhi dzeń je zaso wusnuła w tej samej hodzinje a tón wuž je zaso z njeje wulěžł. Tuž su ju ludźo wzali a z toho města domoj wotnjesli. Tón wuž pak je so w nocy do toho doma wrócił, domjacy ludźo pak su jeho zarazyli. Wot toho časa bě holca khroma a khorowata.

Z Gózda pola Jasenja.

Tajke pohladowanja na čłowjesku dušu buchu z podložkom bajkow wo mórawah abo khodotach (pola starych *incubus*), štož su pječa ludźo, kotřiž (— abo po prawom jich duša —) khodža ludźi w spanju čwilować (morić).

Tuta bytosć rěka hornjoserbscy *khodota*, *khodajta*, *khodajca*, w mužakowskej narěči *chódota*, potajkim kaž kuzłařniča. Delnjoserbske mjeno je *mórawa*, *morawa*, *murawa*, w dialektiskim wuprajenju *myrawa*.*) W přeněmčenyh wsach wokoło Gubina kaž tež w druhich stronach přeněmčeneje Delnjeje Łužicy rěka die Murraue abo Mürawa pólne šerjenje, z kotrymž džěci šerja a kotrež tež khodźi ludźi dusyć.**) Dokelž słowo „khodota“ woznamjenja tež kuzłařniču, budžemy we swojim pojednanju trjebać delnjołužiske mjeno „mórawa“; wězo w bajkach wostajimy swěrnje mjeno, kajkež so w přisłušacyh stronach nałožuje. — Naspominamy tu tež čemne słowo zmór, wo kotrymž uize. — Wo mórawje so praji w Delnjeje Łužicy „mórawa tłocy“, w Hornjeje Łužicy „khodota dusy“, w mužakowskej narěči pak tež „chódota dušy“, pak „chódota mori“.

Druhe słowjanske mjena teje bytosće maju z wjetša tón samy korjeń, kaž delnjoserbske „mórawa“. Tajke mjena su: čes. mŕa, morous abo murák, tež morák (masc.), mora (na Morawje), morena (pola Słowakow); pól. mora, mara, zmora; kašub. mœra; rus. mora, mara, marucha; južnosłow. mora. Rědše su mjena wotwjedowane wot toho, zo mórawa khodźi w nocy a zo ludźi tlóći; tajke su: južnoserb. noćnica, słowak. nočnica; pól. nocnica a pola Sandoměřskich lěsowakow gnjótek.

Tež druhorěčne mjena su z wjetša při wuzne z delnjołužiskim słowom „mórawa“. Tak němske Mahr, Mahre, Mahrť, Nacht-

*) Sreznewskij ma „murowa“. — Máchal zmylnje zazaamjenja tež mjeno „wurlawa“, štož je druha bytosć.

**) Mittheil. der Niederlaus. Gesellschaft für Anthrop. u. Urgesch. I, 251. — Schuilenburg, W. Volkssag. 141.

mahr. atd., jendželske nightmare, francozske cauchemare, grichiske *Móga* a druhe. Němcy praja tež Alp.

Podoba mórawy so w serbskich bajkach bliže njewopisuje. Praji so jenož, zo ma čěto kaž hruby p[ř]at*) a jazyk do[ř]hi, škropawy.***) W bajkach druhich słowjanskich ludow, wosebje susodnych Čechow so praji, zo ludžo, kotřiž maju čornej, hustej, mjez wočomaj zroscenej wobwoči, su mórawy. Wot serbskich zběračelow ma tón přiwěrk jeničey Gräve. Ja wo nim w ludu ničo njezhonich, tola dr. E. Muka wobkruća, zo je wo tutej přiwěrje wjacy króe domach we Wosyku slyša[š].***) Na tón přiwěrk zda so mi pokazować tež prajidmo: „Wón hlada kaž zmór“,†) t. r. prawje pokhmurjenje, hroznje. Myslu, zo „zmór“ (słowo archaistiske, kotrehož wuznam je lud hižo zaby[š]) hjez dwěla woznamjenja mórawu mužskeho splaha (podobnje kaž česke „morous“), a zo tuž njeje Pful zmyli[š], hdyž w swojim „Słowniku“ wukładuje: zmór = finsterer, unfreundlicher Mensch, Nachtschleicher.††) Tež praji so, zo ma mórawa woči kaž piskor (wokoło Barta).

W našich bajkach su mórawy z prawidłom holcy a žony a jenož z wuwzaćom tež mužojo. Najbóle bywa z mórawu někotra susodžina, wo kotrejž so husto tež praji, zo je kuzla[ř]niča. Husto bywatej lubka a luby, hdyž na sebje jara myslitej, mórawje.†††) Mortwy, kotryž po našich bajkach p[ř]ikhadža druhdy

*) Po swědčenju Schulenburga, W. Volkssag. 150.

**) Lužica 1887, 78; Veckenstedt str. 132.

***) Str. 58, po nim Haupt, Sagenbuch I., č. 68.

†) Róla w Časop. Mač. Serb. 1877, 95 ma (z Ralbic): Wón hlada kaž tajki smór.

††) Sreznewskij wopisuje mórawu takle: čorna, sucha, hubjena baba (stara žona) ma[ř]eje postawy; woči wustupujetej z pod wěčkow a spěšnje so wobročujetej a na kóždého hroznje hladatej; druhdy tež khodži w podobje čłowjeka w čerwjenej drasće, předawajo zamó[ř]ske wěcy. — Čěša maju p[ř]iwěrk, zo ludžo z kónčojtym čětom a z plonej stopu su mórawy.

†††) W pólskich a kašubskich bajkach p[ř]ikhadžeju 3 sotry mórawy. Hdyž je w swójbje 7 džowkow a žadyn syn, je z wěstosću jena tych holčkow mórawa. Wisła VI, 201. Holca abo žona, do kotrejež zastupi djabo[ř], je mórawa. Ciszewski, l. c. 169. Zmory su holčki z blyšćatymaj, začeklymaj wočomaj, kotrež p[ř]ebywaju w lěsach a w noey wukhadžeju do wsy. Wisła IV, 786. — Zo kuzla[ř]niče khodža tež kaž khodoty ludži morić, wěrja tež Čěša a južni Serbja. Košťál, Časp. Čes. Musea 1891, 274; Karadžić, Žiw. i obyč. 216.

tež w nocy ludźi tłóčić, je poprawom hižo skerje wampyr hač mórawa.)*

Štó budže z mórawu? Hdyž sebi serbski lud (po swědčenju Grävy a wosebje dra. Muki) powěda, zo mórawa ma zrosćenej wobwoči, potom so tež w Serbach podobnje kaž w Čechach wěri, zo džěco, kotrež so narodźi ze zrosćenymaj wobwočomaj, budže mórawa.***) Z njedwělomnje prawych serbskich bajkow je jenož znate, zo hrěšny čłowjek, kiž njeje před smjerću swój njeskutk (złóčin) zjawnje abo duchownemu wuznał, dyrbi po smjerći jako mórawa na toho khodźić, kiž wo jeho hrěše wě. To wobsahuje tale bajka:

212. Njeboha mać — mórawa.

Mórawa chójži w nocy na luže, wosebje na młode luže a tłocy je, tak až ten čłowjek nic wótegroniš njamožo, sěžko dycha a jo jomu tak, ak by na njom něcht lažał. — Něga mějachu Bobrikoje w Wjerbnje služobnika, na toho chójžašo mórawa kuždu noc. Wón njekšěšo togodla wěcej w swójej komorje lažaš, ale lagnu se wo jspje na ławu. Ale teke tam přižo mórawa na njogo, a raz jogo dołoj howali. Wón huglědowašo chórowaty a hlědy a Bobrikoje jogo prašachu: Co by jomu było. Wón pak njekšěšo nic pikaš. Ako pak nic lěpje njebu, derbješo powježis: Až jogo zamrěta maš k njomu chójži a njedajo jomu měra. Ta

*) Tež w botharskich a čěskich bajkach zbližuje so na to wašnje mórawa z wampyrom. — Po čěskich a južnoserbskich bajkach móže tež zwěrjo być mórawa, wosebje kón. Košťál, l. c. 276, Karadžić l. c. — Po ruskej přiwěrje přikhadža „domowoj“ dusyć spjacych. Sumcow, Kult. perež. 294. Tu tež móžemy naspomnić ruske „kikomory“, kotrež so najbóle zbližuja z domowymi, z džěla tež z mórawami a wampyrami.

**) Čěša tež wěrja, zo tón, kiž so narodźi ze zubami, budže mórawa. Tež džěco, kotrež bu hižo wostajene a kotrež mać počina z nowa čěšće, budže ludźi dusyć. Dale po čěskich a pólskich přiwěrach wšelake zmylki při křeńcy abo při přěnim kemšikhodže zawinjeja, zo bywa džěco potom mórawa. Tak na př. hdyž kmótr při slubowanju wěry rjekny „mara“ město „wiar“, budže džěco mórawa. — doniž njeje překřěne na druge mjeno: To wěrja tež Němcy w Pomořskej. Hdyž duchowny město „Im Namen des Vaters und des Sohnes...“ rjekny „des Mahrtes und des Mondes“, budže džěco ludźi dusyć. Košťál l. c. 273—274, Wasilewski, Jagodne 91, Wista VI. 179. Jahn, l. c., č. 480. Po danskej přiwěrje žona, kotraž wužiwa kuzlařskich srědkow, zo by bjez bolosćow rodźiła, porodža džowčički mórawy a synow wjelkorazow. Grimm, D. Myth. 1050.

pak běšo jomu na smjertnej póstoli huznała, dokulaž humrěš njamožašo, až jo we Wjerbnje wěcej raz podpaliła. Ako běšo služobnik take huznał, mějašo měr před mórawu.*)"

H. Jórdan: Delnołuž. lud. bajki, Č. M. S. 1877, 105. — Wočišcał tež Veckenstedt, str. 133 č. 10.

Na koho khodži? Po tutej a po druhich bajkach khodži mórawa najbóle na młodych ludži, po Sreznewskim wosebje na džěci. Tón samy powěda, zo so druhy zasydli we wěstej swójbje a njewustanje, doniž wšitkich njezmori. Powšitkownje so wěri, zo wosebje rada woběčuje njedźelniče (č. 215, 218). Z cyła mórawa tłóči toho, kiž leži na khribjeće. Tež so praji: Myslički čłowjeka tłóča. Tak hdyž čłowjek na někoho jara myslí a za nim žedži, přińdže na njeho mórawa; abo tež, hdyž na někoho myslí, kotremuž je křiwdu sěiniť.**) Kak zakorjenjeny je tónle přiwěrk, pokazuje slědowaca bajka, po prawom wěrna powěsć:

213. Lubka — mórawa.

Z Wjelceje tudy běšo młody góspodař, kótregož mórawa tłóčašo. Wón jo gronił: „Ja južo wěm, chto ta jo — niht drugi, ako mója lubka, kótruž som seježecu wóstawił.“ Jogo nan rjaku: „Gaž tak jo, ga tej 'comy južo zaplašíš!“ — A wón schowa se w nocy z kneblom wó jspje, žož jogo syn spašo. Dłujko njetrajašo, ga chopi syn zasej chamorniš (žalosćić). Starki se myslašo: „Něnt jo tam“, popadnu knebel a chopi na spjuceg' rubaš, mēnjecy, až tu mórawu bijo. Syn se chopi drěš — a wót tog' casa běšo mórawa přec.

Powědaše k. Šwjela, kantor w Skjarbošcu.***)

Čłowjek móže tež sam zawinić, zo na njeho mórawa přińdže. Tak hdyž předliča pazdzerje na ławcy ležo wostaji, ju w nocy

*) Sem tež sliša, zo mortwy přińdže w nocy tłóčić toho, kiž je z kerchowa něšto wzał (hl. niže). — Bołharjo wěrja, zo zemrěte njekřćene džěci přiřhadžuju kaž „mory“ na ludži. Afanasjew, Poet. wozzr. III. 79. — Grohmann, Sagenbuch 209, powěda wo žonje, kotraž je w „morousu“ spóznała zemrěteho susoda.

**) Schulenburg, W. Volkssagen 151.

***) Tež Jahn ma bajku (č. 479), w kotrejž přiřhadža lubka jako mórawa na lubeho a nawopak.

khodojta tłóci.*) Tež na předlice, kotrež „mjaz gódami“ (mjez hodami a třomi kralemi) prađu, pječa přińdze mórawa.***) Z kerchowa njesměš ničo brać (kwětki šćipać atd.), hewak će přińdze w nocy mortwy (humarlik) tłócić. (Ze Žylowa a druhich wsow Del. Łužicy.)

Kaž je hižo Ponich napisał, woběžuja mórawy tež skót.***) Z nowišich zběracelow ma jenički Veckenstedt bajku wo konju, kotrehož je mórawa čwilowala:

(106.) Pohonč přińdze do konjeńca a wohlada konja, kiž na zemi bjez mocy ležeše. Jako pohonč bliže pohlada, namaka nad nim pječenku (pječenu krušwu), do kotrejež kusny. Hnydom poskoči kón a wjesele zahrjehota. Po někotrym času skoržachu jemu džěci jeneje žony, zo je jich mać khora, dokelž bě ji něchtó rjebła překusnył. Nětko pohonč wědžeše, zo běše ta žona mórawa. (Z Wulkich Dobryń, Veck. str. 135 č. 17.)†)

Čas a hodžina, hdy mórawa najbóle přikhadža, so tež mjeňuje. Štož róčny čas nastupa, přikhadža mórawa pječa najbóle „mjazy gódami“. Přikhadža w nocy dwanatu hodžinu. Ludžo, kotřiž su mórawy, dyrbja so wěstu hodžinu (w džesaćich wječor abo druhu hodžinu) lehnyć, a jich duša dze ludźi morić. Přir. č. 209; k tomu podawamy slědowacu bajku:

*) Dr. E. Muka, Časop. M. S. 1887, 70.

**) Veckenstedt, č. 21, 22, 24, str. 136—7.

***) Laus. Monatsschrift 1797, II, 759.

†) Přiwěra, zo mórawa čwiluje tež zwěrjata, je znata tež pola druhich Słowjanow: Čechow, Polakow, Rusow a Słowjencow, kaž tež pola Němcow (hl. na př. Jahn, I. c., č. 464, 466). Haj tež štomy, z cyla rostliny, wodu a skały pječa mori. W Čechach praja: „Mūra khodźi na skót a na štomy, skót hinje a štomy skhnu.“ Košťál, I. c. 276. W kašubskej bajcy so powěda: Staršej měještaj tři džowki a te wšitke běchu mórawy, wo čimž pak staršej njewědžeštaj. Jónu tam spaše prošeř a tón słyšeše, kak sebi holčki skoržachu. Najstarša praješe: „Haj, haj, ja mam najhórje, ja dyrbju konje dusyć, a te mje druhdy zbija.“ Druha skoržeše: „Ja dyrbju wodu morić.“ A třeća: „A ja čeruje.“ A woteńdžechu. Jako je rano přińdze nan wołać, rjekny prošeř: „Wostajće je na pokoj. Wone su so runje domoj wróciłe, su wšitke mórawy.“ Potom da nanaj radu, zo by je dał překřěić. Ramuť: Słownik jazyka pomor. 285. Přir. Wisła VI. 178—179, 200; Wasilewski, Jagodne 91; Jahn, I. c., č. 466.

214. Předliča — mórava.

Předliča wusny jedyn wječor kaž druhi w džesačich, hdyž druhe předliče hólcam přistup do přazy dowoliwši počachu so zabawjeć. Po přestawcy pak wona zaso wocući a z druhimi sobu dale předžeše a domoj džěše. Raz zaso kaž přeco wusny, a jedyn z tych hólcow to pytnywši dyri ji z hłuposću na hłowu, a hłowa so do hrómady zmjeće kaž gummijowa kula. Holca je potom přeco khora byla, a ludžo su prajili, zo je wona khodojta byla.

Powědała Bérkec Tina z Bukojny p. Barta. Zdžělil Dr. E. Muka.

Kak čłowjeka čwiliuje? Čłowjek, kotrehož mórawa dusy, čezko dycha, kaž by něchtó na nim ležał, njemóže so wobroćić, z cyła ani so hibnyć a njemóže we swojich wuzkosćach wołać. Někotři powědaju, zo so mórawa čłowjekej wali na nohi, a zo so potom čeza pomałku po cyłym čěle rozšěrja. Druzy praja, zo so položi na čłowjeka a z rukomaj so zepjera wo jeho bokl.**) Při tom jemu tłóči wutrobno a hordło,**) abo jemu tłóči jeho jazyk do šije, tak zo z nim njemóže hibać a rěčeć.***) Druzy praja, zo čłowjekej swój dołhi, škropawy jazyk do huby tyka. Tak powědaše Pfulej wotročk: „Ja běch so lědy dolehnýł a započal spać; duž slyšach, zo so komorne đurje wotčinichu, a widžach, zo žónska k mojemu ložu džěše; to bě khodołta: ta so na mnje lehny a mi dołhi škropawy jazyk do šije tykaše.“†) Z Hajnka w Delnjej Łužicy mam zapisk: „W Hajnku jo mórawa knechta tłocyła a jomu kosmaty hogon do guby tkała.“ Druhdy pječa tež tłóči čłowjekej poslešćo na wobličo, zo njeby móhl wołać a dychać.††) Husto jeho tak martruje, zo jeho z loža wali (přir. č. 212). Sreznewskij praji, zo džěćom (a z cyła ludžom, kotrychž mori) krej cyca a zo je na to wašnje tak zmartruje, zo njejsu sebi podobne; druhdy tak cyte swójby do cyła mori.†††)

*) Schulenburg, Wend. Volkssag. 150.

**) Müller, I. c. 162.

***) Veckenstedt, č. 9.

†) Łuž. 1887, 78. Mazurowje tež wěrja, zo „zmora kładzie jězyk do ust osobie, kotró dusi, aby nie mogła krzyčeć.“ Wisła, VI. 178.

††) Schulenburg, I. c.

†††) Podobnje kaž južnoserbska mora (a wještica). Tež Čěsa a Polacy wěrja, zo mórawy ludžom krej cycaju. Grohmann, I. c., Košťál, I. c. 278, Wisła IV. 786. Morena defom žiwotné sily wyssáwa, Slovenské Pohľady 1892, 213.

Mórawa *přikhadža* pak z durjemi, při čimž ju slyšiš po skhodže horje „tupotać“, durje wotčinjeć a potom po špundowanju z toflemi čerchać abo z drjewjancami klepotać, pak přez wokno, tola tež přez klučowu džěrku.

Při tom přiběra wšelake *podoby*. Husto přikhadža w žónskej podobje: jako běła abo šěra žona, po słowach Gräwy w podobje tołsteje žony z kijom.*) Druhdy so éhnje do jstwy jenož jako njejasny scěń.***) Hewak móže přiwzać tež zwěrjace podoby, kaž wosebje podobu myše, kóčki, psa abo šěreje mjetele.***) Tež do nježiwych wěcow so móže přewobroćić; hdyž telko mocy nadobudžeš, zo móžeš za nej hrabnýć, nahrabnješ stwjelco słomy, pyř†), pječenuku (pječenu krušwu) abo jabluko††). Njeh slěduja nětko někotre bajki:

215. Mórawa jako běła žona.

Stojanec mać jo jako njedźelniča sama wó jstwyje spała, a duž su so durje wotčiniše a do jstwy nutř jo běła žona zastupiła,

*) Veckenstedt praji, zo přikhadža tež w podobje čorneje žony abo běłeho muža. Tam tež namakachmy, zo mórawa přijědže na kózle.

**) Schulenburg, W. Volkssag. 150.

***) Štož ju zaso staji porno kuzlaŋniči. Šěra mjetel rěka „khodojta“, štož je kuzlaŋniča abo mórawa. Tu móžemy dopjelnić přirunanje ze słowjensćiny, kotraž podachmy w předkhadžacej studiji. Słowjenski veša (přenjoťnje véšča) = die Hexe, der Nachtfalter, z cyła mjetel; véšćec = der Weissager, der Zauberer, der Abendfalter (vešćeci = crepuscularia); véšćka = die Hexe, der Nachtfalter. M. Pleteršnik, Slovensko-Nemški Slovar, Lubl. 1895. W podobje mjetele pokazuje so mórawa wodnjo; Veckenstedt w jonej bajcy praji, zo spjacemu móže zalězć mórawa (kaž mjetel) do huby, hdyž ju ma w spanju wotčinjenu (č. 15 str. 135). Po Sreznewskim pokazuje so wodnjo tež w podobje čłowjeka z čerwjenej drastu, kiž předawa wšelake zamótske twory; tež Haupt wobkruća, zo so druhdy pokazuje w podobje čerwjeneho mužika. Woboje zaznamjenjamy jenož z rezervu, dokelž ani w ludu ani pola druhich zběraćelow njenadeněžechmy wobtwjerđenje toho zdźělenja, kotraž je tak wotkhiľne wot serbskich ludowych nahladow wo mórawje.

†) Z Trjebina: Hdyž skóněnje čłowjek tak daloko k swojim mocam přinđže, zo móžeše za „chódotu“ hrabnýć, je so jemu w nocy do pyrja přewobroćila.

††) Veckenstedt ma w jonej bajcy kožany měch (č. 11 str. 133). — Sreznewskij praji: „Druhdy lěta kaž sroka čłowjekej do wobliča, abo so kuli kaž kľubk čłowjekej pod nohi, abo leži na bliđze w podobje noža, kiž hnydom rěza, hdyž jón přimaš.“ To pokazuje skerje na kuzlaŋniču.

tajka, kajkež ke mši džeja. Ta jo k ložež šla a so tak na nju walila pa (= pola) nohow. Potn so mač njemóhla wjac' hibnyć. Pon jo skónčnje móhla prajić: „O, Jězus!“ — a pon je buło hinak. — Khodota přińdže najbóle (w) nocy dwanatu štundu.

Powědaše Hosmarjec Handrij ze Spal.

216. Khodota po skhodže běži.

Mojeho muža jo husto khodota dusyła, hdyž jo pola Balic w Němcach služił. Wón jo słyšał, kak wona po skhodže horje tupoco. Z dobom jo so wona na njoho walila. Potn, hdyž jo wón tak daleko přišoł, zo jo z porstom hibnyć móhł, dha jo hrabnył, a wona jo so z njeho sunuła delej, kaž bó so kóčka na špóndowanjo walila, a jo po skhodže delej běžała a so tak khi-chotała.

Powědaše Khata Wokowa z Němcow.

217. Mórawa — kóčka.

Raz sem doma (w) brožni lažał ho žnickem casu w nocy. W nejlěpšem spanju hokoło počnocy skwey mje na żywot taka kweka a ja se nejsem mygał gibaš. Tak jo mje z tymaj přědnymaj nogomaj do wycowu malsno sykała a rubała, ja sem měnił, až musym byś ceły krwawy. To mje byleło a sem stanul (w) třesej štunže (w) nocy. Mjha žeńska měni: „No, co ty přijžoš južo, co to jo?“ Ja gronim: „Glědaj, ja musym byś ceły krwawy.“ Glědam do glědačka, a njejo było nic. A to jo chydota była; ta se myžo tak přegytowaš.*)

Powědaše 82lětny Jan Šwikal z Jabłonja.

(107.) Z bajkami, w kotrychž bě so duša-mórawa jako myš pokazala, počachmy přitomnu studiju. Na tutym městnje podawamy zajimawu bajku Veckenstedta (č. 16 str. 135), kotraž ma njedwělonnje serbski charakter: Džowka běše mórawa. Jónu, jako na poli džělaše, cheyš wowčerja, kiž njedaloko wowcy paseše, čwilować. Hnydom padny kaž mortwa na zemju a z huby jej wuskoči myš, kotraž hnydom běžeše na wowčerja. Po nim wona běhaše horje a dele, zo so wón njemóžeše zběhnyć a jenož tak stonaše. Hdyž bě wowčerja dosć martrowała, wróci so zase

*) Wo mórawe-kóčcy hl. tež Veckenstedt č. 14, str. 134.

do čěta holčki, kotraž hnydom wstany a džělaše zaso dale kaž prjedy.*)

218. Pos — mórawa.

W Budyšinje pod hrodem bydleše šewc, kotrehož žona běše w njedzelach. Někotre dny hižom běše žonu khodojta martrowała. Muž spaše wo jstwje, žona w jstwicy. Tuž zasłyša muž, zo so jstwine durje wotčínjeju: wón stany a čorny pos do jstwty přińdže. „Tebje ja znaju“, wón při sebi pomysli, ale prjedy, hač swoje šidleško nahrabny, pos čekny. A ženje wjacy na žonu khodojta přišla njeje. Hdyž pak budžeše šewc swoje šidleško časa dosć nahrabnył a psa přikłóć móht, dha budžeše toho spóznał, kiž na jeho žonu khodžeše.

J. B. Šořta, Łužičan 1876, 171.

219. Spodziwna pječenka.

Na jenocho muža něhdy mórawa přińdže; we ložu ležacy pak ničo njewidžeše, hač zo na poslešću pječenka leži. Za tej hrabny a jej splěšk wottorhny, a hlej — mórawa jeho wopušeći. Na druhi dzeń pak přińdžechu k njemu džěći jeneje žony ze wsy a prošachu, zo by jim tola jich maćerny nós zaso dał, kotryž je jej wčera wottorhnył.

J. B. Šořta, Łužičan 1876, 171. *)

220. Mórawa — jabluko.

Raz jo tež khodota jenocho dusyła, a wón jo hrabnył a nahrabnył jab(ł)uko. Dokelž jo sebi móslil, zo jo to něšto pře pičo, jo je zjěd' a zwo(h)ruzk (= zwohryzk) čisnył z loža won. A rano ležachu čłowječe kosće před ložom. Třeća susodžina jo potom falowała — ta běšo khodota.

Powědaše 70lětny Handrij Hadam z Němcow.

*) Wo mórawje-myši hl. hišće niže č. (108.), (109.). — Veckenstedt ma bajki wo mórawje w podobje hada (č. 19, 28—30), kotrež pak su tak wotkihilne wot znatych serbskich bajkow wo mórawje, zo je njemóžemy přiwzać do swojeje studije. Najbóle hišće so znatym serbskim bajkam přibliža bajka č. 29 wo pjekafskim. kotremuž w spanju wonkach zalže had do huby; pjekafski stonaše a so wobročeše, doniž had z njeho njewulže.

**) Mam tež z Jemjelicy; jenož zo w tej bajcy, jako „su tej pjeconce wutergnuli hopyšku, jo była chódoće poten noga wuter(g)njona.“ Přir. tež č. (106.). Podobnje bu mórawje noha wutorhnjena w bajcy č. 477 pola Jahna.

Hdy dyrbi přestać dusyć? Wuzkosće spjaceho, kotrehož mórawa tłóci, traja tak dołho, doniž so jemu njeporučí so hibnyć, byrnjež jenož z porstom było. Wosebje so mjenuje wulki pale (na nozy); hdyž z tym móžeš hibać, „dha je hinak“. Čím bóle, hdyž móžeš něšto zapřimnyć, njech je štožkuliž chce, abo za mórawu samej hrabnyć, abo skónčnje so na bok wobroćí. Dale će dyrbi pušćí, hdyž móžeš słowo wuprajić, wosebje hdyž móžeš zawołać mjeno Jezus, hdyž sam swoje wołanje zasłyšiš abo hdyž će z wołanjom twojeho mjena wubudza.

Srědky přeciwo mórawje su dwoje; z někotrymi móžeš jej wobarać zastup do jstwy abo jej wzać móć nad tobu, z druhimi ju móžeš zahnać, hdyž je na tebe přišla.

Z druhich runje někotre spóznachmy: spytać z porstom hibnyć,*) něšto zapřimnyć, za mórawu hrabnyć,**) so na bok wobroćí***) abo něšto wuprajić. K tym móžemy hišće dodać radu ze Spal: kohož mórawa dusy, njech so prócuje dopomnić so na scenje wot poslednjeje njeźzele. — W Delnjej Łužicy radža spominać na toho, kiž je mórawu pósłał; hdyž so na njeho dopomniš, dyrbi će mórawa wopušćí.†)

Zo njeby mórawa na tebe přišla, přiwjazaj na klučowu džěrku na křiž dvě słomičcy (z Brětneje).††) Tež je derje, połožiť spody łoža khošćo (z Jělcy) abo škórnje (črije, tofle) z přědkom k durjam wobroćene; wosebje dobre je, postajić na próh škórnje z přědkom won wobroćene.†††) Dale so radži, hić do łoža z khribjetom wobroćeny a we łožu połožiť nohi na

*) Tłócić trikrát z wulkim palcom do postole; Veckenstedt, č. 4.

**) Dótknyć mórawiny mały pale; ib., č. 7.

***) Mazurojo praja, zo je derje lehný so na brjuch. Hdyž potom mórawa přińdže a spóznaje, zo čłowjeka njewokoša na hubje, rozhněwana woteńdže a wjacj njeprzyńdže. Wisła VI. 178.

†) Schulenburg, Wend. Volkssagen 150.

††) Veckenstedt ma bajku (č. 12), w kotrejž radži wojak wojakej, zo by na durje dwaj zwjazanej (na křiž?) tesakaj powjesnył.

†††) Schulenburg, W. Volkssagen 150, Müller, l. c. 162, Veckenstedt č. 5. Tón ma tež druhí srědk: přibić najdlěje nošenu drastu na sóěnu (č. 15).

křiž.)* Hdyž powědaš, kak je tebje mórawa tłóčila a što sy ty z njej sčinił, tomu, kiž na tebje jako mórawa khodźi, ženje wjacy na tebje njepríndže [hl. niže č. (109.)]. Dale so poruča, dać mórawje někajki nadawk, na př. zo by wučerpała hnójnicu z naporstkom, kaž to widźimy w tutej bajce:

221. Džěło mórawy.

Tudy w Skjarbošcu běšo stary žělašeř, hu Tycoje bydlecy, a tog' jo cesto mórawa tłocyła. Tegdy bu jomu hukazane, až dej jej, 'dyž přižo, groniš: „Hupoceraj pjerwej z palnicku našu gnójzicu!“ To wón cynjašo. Gnójzica běšo žajtra sucha, a mórawa wěcej njepríže.**)

Powědaše k. Šwjela, kantor w Skjarbošcu.

Tež druge srědky su, z kotrymiž móžeš z dobom tež *mórawu popadnyć a spóznać*. Tak hdyž će mórawa tłóči a ty sy skónčnje tak daloko k mocy přišoł, zo móžeš něšto wuprajic, pře-proš ju: Přińdź jutře k snědanju. Na ranje pak mjelčo přińdže, hdyž budžeće snědać.***) Hdyž ju ty pře-prosy, prjedy hač je so na tebje walila, pokaže so tebi hnydom w prawej podobje. Něchtó widžeše mórawu, kak z woknom nutř lěze; khětfje ju k snědanju pře-prosy, a na woknje žalosćo sedžeše stara žona ze susodstwa.†) Dale lud praji, zo dyrbiš do ranja dzeržeć,

*) Schulenburg, Müller, Veckenstedt (č. 1) ma hišće: dzeržeć kónce poslešća, hdyž mórawu čuješ; doniž jón dzeržiš, njemóže mórawa ze jstwy; hdyž jón dzeržiš hač do ranja, mórawa na tebje wjacy njepríndže.

**) Česa maju brónčko, kotrež so dyrbi před spanjom třikróc prajic, zo njeby „māra“ přišla: „Māro, māro, māro moři, njeprístupuj k mému loži, pokud nespočítáš písek w moři, hvězdy na nebi, cesty na zemi.“ Časop. Čes. Musea 1854, 526; Košťál, l. c. 279.

***) To ma hižo Ponich, dale Šoita; přir. tež Veckenstedta č. 9. (Tón tež praji, zo jej dyrbiš z cyła něšto přilubić.) Tež Česa, Polacy, južni Serbja a Němcy tak wěrja. Košťál, l. c. 277, Ciszewski 170, Kraus, Volksglaube 112, Jahn č. 469. W „Niederlausitzer Mittheilungen“ III. (1893), str. 67 zdžěluje dr. Willh. Schwartz w nastawku „Volksthümliches aus der alten Lausitzer Gegend von Flinsberg“ podobnu přiwěru. Hdyž nabudžeš mocy słowa, praj mórawje: „Přińdź jutře zaso.“ Štóz na ranje přeni přińdže, tón je mórawa a tomu dyrbiš twarhowu pomazku („eine Quarkstulle“) dać, je-li chceš, zo njeby wjacy na tebje mórawa přišla.

†) Šoita, Łužičan 1876, 171.

štož najprjedy přimnješ, hdyž je ée mórawa dusyła; potom spóznaješ, što na tebe khodží.)*

222. Džěci přikhadžeja po mórawu.

Štož čłowjek tehdy, hdyž jeho khodota dusy, zapřimnyé móžo, njech jo štož 'co, přestanje dusyé. — Jednoho jo tež khodota dusyła, a duž skóněnje móžeše tak daloko z ruku hibać, zo móžeše za słomičku přimnyé, kotraž na jeho hrudzi ležeše — a tu jo wón dzeržał hać do swětleho dnja. Duž přińdžechu džěci wot susodžiny, zo dyrbi jich mamu pušćić.

Powědaše Hosmarjec Handrij (něhdže 30lětny) ze Spal.

Toho runja mórawu popadnješ a husto tež w jeje prawej podobje spóznaješ, hdyž skhowaš do karana abo do hornca atd., štož na sebi w nocy namakaš, hdyž je ée mórawa tľóčila. Sudobje, do kotrehož sy namakanu wěc (pjeričko, kósé, myš atd.) sčiniš, dyrbiš ze swojej košlu přikryé. Tola do stónčka — po druhich do 24 hodžin — dyrbiš popadnjenu mórawu pušćić, hewak zahinje.***) Bajki teje družiny nakhadžamy w Delnjej Łužicy; tudy podawamy, kotrež su nam znate:

(108.) Holcu je mórawa tľóčila; tuž ta za njej hrabny a nahrabny — bělu myš, kotruž začini do butrobasa. Na ranje přińdže posoł z powěsću, zo je jeje luby w nocy éežko skhorjeł. Tuž sebi holčka pomysli, zo jeje luby je pola njeje w nocy z myslčkami pobył, a hnydom myš z butrobasa pušćić. A luby běše hižom popońdnu zaso strowy. (Müller, 163.)

(109.) Holcu čwilowaše mórawa tak jara, zo skhori. Tuž dosta radu, zo dyrbi to, štož na poslešću nahrabnje, hdyž ju budže zaso mórawa tľóćić, do kany abo do hornca sčinić, potom do stónčka pohladać, što w hornu a kanje je a hnydom pušćić. Přetož hdy by to dzeržała do swětleho dnja a stónčko na njo zaswěćilo, by to dyrbjało wumřéć, a wosoba, kotrejež duch to běše, tež. Holca sčini, kaž běchu ji radžili, a před skhadženjom stónčka wuhlada w sudobju bělu myš, kotruž pušćić. Wo tom pozdžišo powědaše tomu, na kotrehož sebi myśleše, zo ju tľóćić,

*) Tež pola Čechow a Polakow. Košťál, 277, Wisła VI. 178, 200.

**) Toho runja pječa zahinje, hdyž něchtó durje začini we khwili, hdyž mórawa čłowjeka tľóćić. Schulenburg, W. Volkssag. 151.

a mórawa na nju ženje wjacy njeprjindže. (Schulenburg, Wend. Volkssagen 152.)

(110.) Tež jenoho muža čwilowaše mórawa. Ludžo jemu radžachu, zo by za njej hrabnył, hdyž zamóže z wulkim palcom hibać, a zo by, štož nahrabnje, sčinił do kany a ju přikrył. To wón sčini a na ranje přindže susodžina z próstwu, zo by pušćil, štož khowa w kanje, hewak dyrbi jeje dzowka wumrěć. (Ib. 153.)

W jenej Veckenstedtowej bajcy (č. 27) mórawa woprawdže na to wašnje dyrbyeše wumrěć. Popadnychu mórawu w podobje žaby a začinichu ju do škleńcy. Na ranje běše žaba mortwa — a w tón samy čas wumrje tež susodžina, kotraž běše po tajkim mórawa.

Wšitke runje podate bajki maju podložk w přenjotnym ludowym měnjenju, zo jenož duša mórawy wukhadža z čěła a khodži ludži dusyć. Na druhim podložku, mjenujey zo mórawa khodži na ludži w swoim samsnym čěle, wotpočuje slědowaca bajka:

(111.) Někoho je mórawa tłóčila. Tuž hrabny za njej a nahrabny stwjelco słomy, sčini jo do sudobja a přikry. Na ranje běše tam woprawdžita „paršona“ z daloka. (Schulenburg, Wend. Volkssagen 152.)*

Tón nahlad, zo mórawa khodži na ludži ze svojim čěłom, wobkruća tež tale bajka:

223. Mórawa před woknom.

Jena předliča by na přazy wěčnje wusnyła. Přecy praješe, zo ju Bože dla wołać njesmědža. Junu běše so tež na kachlowu ławu lehnyła a spaše. Tuž ju wołać počachu, wona pak nje-

*) W pomořskej bajcy pola Jahna (č. 463) młodženc zalěpi klučowu džěrku z wóskom, hdyž k njemu mórawa přindže. Na ranje potom namaka rjanu knježnu, kotraž so wuzna, zo je z Jendželskeje. Młodženc skhowa jeje drastu, da jej druhu a wozeni so z njej. Tak běštaj někotre lěta hromadže žiwaj a měještaj 3 džěci. Jónu pak namaka wona svoju staru drastu, wobleče so ju a so zhubi. Tola w nocy přikhadžeše swoje najmłodše džěćo čěšić. — Tež Polacy praja, zo popadnjenu mórawu dyrbiš „wložyć do garnka, zatkać szczelnie i karmić, jak sić należy.“ Wisła, IV. 786. — Česa praja: Hdyž čuješ, zo na tebje mórawa dže, wstań khěťre a přikryj swěcu (swětło) z horncom abo z dójnicu; hdyž potom swěcu (swětło) wotkryješ, budže mórawa wisać w prawej podobje na klincej pola duri. Košťál, I. c. 276.

wocući. A hdyž za tym hladachu, dha tam jenož jeje drasta ležeše, holca sama pak tam njebě. Bórzy bě před woknom někajke skiwlenje słyšeć; a hdyž za tym hladachu, dha tam ta předliča naha steješe a prošeše, zo bychu ju tola nutř pušćili. (Rjebišowa k tomu doda:) Wona je khodojta byla.

J. B. Šořta, Łužičan 1876, 171. Podař tež k. J. Šewěik wot Rjebišoweje z Baćonja.

Na tym samym myslnym podložku wotpočuja druge přiwerki a bajki, po kotrychž móže być mórawa popadnjena, tola (druhdy bjez wotpohlada) tež morjena. Wopomímny bajku č. 219, hdžež bu mórawje nós (noha) wottorhnjeny, hdyž bě čłowjek wottorhnył plěšk pječency, kotruž bě na poslešću namakař. Hišće bóle drastiska je bajka č. 220, hdžež rano ležachu čłowječe kosće před ložom město wobryzka wot jabłuka, kotřež bě wot mórawy čwílowany na sebi namakař a zjědł.*) Veckenstedt zapisa bajku wo mlodym burje z Rogeńca, kiž, hrabnuši za mórawu, nahrabny stwjelco a jo na scěnu přibi. Na ranje tam wisaše jeho luba mortwa.**)

Wjelkoraz.

Bajki wo mórawje, přiběracej wšelake zwěrjace podoby, tworja překhad k bajkam wo wjelkorazach, rozšěrjenym po cyłym swěće. Snano pola wšitkich ludow na swěće nakhadžamy přiwěru, zo někotři ludžo móža so do wšelakich zwěrjatow přewobroćeć. Pola indoeuropiskich a pońócnoasiatskich ludow mjenuje so jako tajke zwěrjo najbóle wjelk — a tohodla tež tajka mythiska bytosć rěka wlkodlak (čěski), wilkořak, wilkořek, (pól.), wowkun abo wowkuřak (mařorus.), wukodlak (khorw-serb.), wlkolak, wrkolak abo fřrkuljak (boř.) atd., Werwolf (něm.), werewolf (jendž.), loup garon (franc.), wilkacis (řotyš.), Βρομοκόλακας (nowo-grich., widžomnje přewzate z boř.) atd. Město wjelka mjenuje so w bajkach afrikanskich ludow law,

*) Podobnje w Jahnowej němskej bajcy č. 470.

**) Č. 18, str. 136. — Podobnje baja Češa a južni Serbja. Kowar přibi tajke stwjelco na wrota a rano tam wisaše za suknu jeho kmótra. Košťál, l. c. 278. Muž přibi na durje, štož w nocy popadny, a rano tam wisaše maře džěčo. Krauss, Sagen und Märchen der Südslaven, II. 383.

hyena, leopard, w Indijskej tygr atd.: tola tež w bajkach druhich a wosebje tež europejskich ludow mjenuja so druge zwěrjata město wjelka, kaž na př. pola Maŕorusow kón, pos, kóčka atd. Wo podobnych přiwěrach pola Słowjanow mamy jara stare powěšće. Tak hižo Herodot praji wo Neurach (kotřiž přebywachu wot žórłow Dněstra hač do Dněpra a dale při rěcy Bugu), zo kóždy wot nich raz w léce na něšto dnjow so do wjelka přewobroća.*) Najstaršu słowjansku powěsć čitamy we słowje wo počku Igora: Wjefch Wsesław pječa w nocy běhaše kaž wjelk we wokolinje Kijewa.***) Bajki teje družiny su najbóle rozšěrjene mjez Maŕorusami a južnymi Słowjanami; pola Serbo-Khorwatow změšaja so z wampyrami.

Pola našich Serbow su hižo jenož powostanki teje přiwěry. Bajki wo njej pokhadžeja pak z Delnjeje Łužicy, pak z wokoliny Čorneho Khołmca; z cyła móžemy jenož 3 tajke bajki podaé. W jenej, wot H. Jórdana zapisanej, podawa so nam tež mjeno bytosće: *wjelkoraz*, kotrež ma tež J. B. Nyčka we swojich „Delnołužiskich dodatkach“ za słownik (Čas. M. S. 1876, 88); to pak je džensa hižo nimale zabyte. W Bělej na př. jo znajachu, tola njewědzachu, što dyrbi woznamjenjeé; někotři mi tam prajachu, zo wjelkoraz běše „čłowjek spózy a zwjercha wjelk“.***)

W Smogorjowje zaso mi wukładowachu, zo „wjelkorazy běchu młode wot wjelka a beje“. Schulenburg je w Myšynje zapisał: „Pola Myšyna běchu w starych časach džiwje zwěrjata, wjelkorazy, wilkorazy. . . . Přikhadzachu pod wokna a hwizdachu, při čimž džerzachu pale přédnjeje nohi tak při hubje, kaž čłowjek při hwizdanju čini.“ Zaso widžimy, zo je so jenož mjeno w pomjátku luda zakhowało, ale wuznam je zabyty.

Spomnjena bajka H. Jórdana běše přěni a hač dotal jenički přinošk ze Serbow wo tej mythiskej bytosći. Starši zběrarjo wo njej ničo njezapisachu. Jeničcy Gräve na njeho spomina, prajo, zo w zastarsku běchu wjelkorazy (toho mjena pak njeznaje) w Mužakowskej a Wojerowskej holi, zo stróžachu pučowacych ze swo-

*) Šafařík, Slovanské starožitnosti, 164.

**) Máchal, Nákras sl. báj. 180.

***) Tu samu přiwěru mamy pola Słowjencow (Máchal, Nákras 181).

jimaj žehliwymaj wočomaj a zo mačerje a pěstónče z jich mjenom džěci šerjachu.*) Potajkim piše jenož powšitkownje, njepodawajo žaneje bajki.

Z bajkow, kotrež niže podamy, sěčuje, zo po přiwerje našeho ludu so wjelkorazy připođnju do wjelkow přewobroćeja; tajki wjelk-čłowjek je potom tak džiwi a strašny, kaž wopravdžity wjelk; torha a žerje druhe zwěrjata, haj tež do ludźi so dawa. Tajki wjelkoraz dyrbi wostać cyłu hodžinu wot 12 hač 1 do wjelka přeměnjeny a hakle, hdyž so hodžina miny, dostawa zaso čłowjesku podobu. Kotři ludžo su wjelkorazy, lud njepowěda.**)

224. Wjelkoraz.

Něga mējašo bur Gjardy we Wjerbnje dweju služabnikowu. Ten jaden běšo wjelkoraz. To pak ten drugi njewěžašo. Raz nalěto běštej gromaže na pólu a ryjaštej. Ako běšo pódnjo, kšěšo jaden domoj hyś, ten drugi pak jogo nagraňašo, aby wostał. Chylu hyšcer ryjaštej, pótom přesta ten jaden a žěšo přez mroku; tam pak pasešo se na třawje młode žrěbje. Drugi se hogleđnu a wizešo, kak bu z jogo towarisha wjelk, a kak ten to žrěbje rozterga a žrašo. Wjelika bójazů přijžo na njogo, přeto wón huzna, až jogo towarish jo wjelkoraz. Ako běšo janu wótbišo, wroši se ten k njomu, ako by nic njebyło. Wón pak njepikašo

*) In der Muskauer und Hoyerswerdaer Heide wurde . . . nicht selten angetroffen, wo er die Wanderer mit seinen Feueraugen anlotzte, manche Unbilde verübte und dessen Erwähnung von Müttern und Ammen, um trotzige Kinder zu beschwichtigen, nicht ohne Erfolg angewendet wurde (str. 192).

**) Polacy (Mazurojo) wěrja, zo ludžo, kotřiž maju dwaj khochočkaj we włosach na hłowje, su „wilkołki“. — Hdyž kmótra při křeńcy w myslach spominaju na „wilkołkow“, budže džěco wjelkoraz. (Toeppen, Abergl. aus Masuren, přel. we Wisle VI. 180. — Hališcy Rusinojo wěrja, zo ludžo, pod wěstym njebjeskim znamjenjom narodźeni, su wjelkorazy; tajcy so potom kóždy króć na nowy měsačk dyrbja do wjelkow přewobroćić. Tež čłowjek, kiž bě so z wjelčeje stopy napił, budže wjelkoraz. (Fr. Řel. oř, Vlkodlak v podání hališských Rusinů. „Lumír“, 1890, 395.) — Mažorusojo wěrja, zo kuzłařniče maju móc ludźi do wjelkorazow přewobroćić. Tajka kuzłařniča tohođla „lyka krutiła z lipiny i warita i totoj wodoju podliła lid lude“. (Wójcicki, Zarysy domowe, II. 228. P. Sobotka, Rostpinstwo 100.)

nic, sam při se pak sebje pomysli: Ten raz som z tebu přez pólđnjo wence wóstał, ale žednje wěc'*)

H. Jórdan, Delnjołužiske ludowe bajki, Čas. M. S. 1876, 15.

225. Ranjeny wjelkoraz.

Knecht a žowka stej přezpólđnjo dwanasćich slanje grabatej w gnli. Knecht jo žowce gronił, bužo-li wjelk na nju přijs, pón dej se hobaraš. Toš jo knecht hujšet, a pón jo přišet wjelk. Ten jo kšět tu žowku kusaš, ale ta jo se z grabjami hobarała, jo biła toho wjelka přez gubu, až ten jo huběgnuł. Po chyli jo knecht zasej přišet a jo měł gubu cełu zrozbijanu.

Powědaše Jan Hablik z Kórjanja, stary 54 lět.

226. Muž wjelkoraz.

Raz stej muž ze swojej žeńskej hnój rozkid'wać štej. Hdyž jo dwanata štanda so čiblišała, jo muž prajił: „Rozkiduj ty, ja pólđdu kusk přeč“, a jo šoł do hole. A we dwanatej štundze jo čišo z hole zwěrjo na nju a jo ju za suknu drěc khopiło; wona pak jo se z widłami dowobarała. Hdyž jo była štanda nimo, duž jo zwěrjo wujššo. A duž jo čišoł muž zas' k njej, a wona jo wi-džała, zo jo měł čerwjeny bančík wot jeje čerwjeneje sukne hišći wo zubach. A duž jo spóznała, zo to jeje muž jo był.***)

Powědaše Lejna Bałcarjec (něhdže 20lětinja) z Čorneho Khołmca.

*) Podobnu němsku bajku podawa Strackerjan (Abergl. und Sage aus dem Herzogtum Oldenburg, I. 391) a po nim Andree (Ethnographische Parallelen und Vergleiche, I. 64). Tři młodzi mužojo žnějachu. Připołđnju so lehnychu spać; preni wusny, druhi činješe, kaž by spał, třeći pak wza pas, wopasa so z nim, bu potom wjelk a zežra žrěbjo, kotrež so njedaloko paseše. Potom, pas wotewzawši, wróci so jako čłowjek zaso k swojimaj towaršomaj. Na wječor pak skorzeše, zo je hlódný. Tuž jemu druhi, kiž njebě spał, rjekny: „Nimaš hišće dosé? Wšak sy ty cyłe žrěbjo zežrał.“ Wjelkoraz jemu rozhněwany wotmołwi: „To dyrbješe mi prjedy rjec, dha budzech tebi to same sčinił.“ Tež w delnjoněmskich bajkach w Pomońskej powěda so wo rjemjenju, kotryž ma móc přeměnjeć ludźi do wjelkow, hdyž so z nim wopasaju. Přir. Jah n, I. c., č. 488, 490, 491 atd.

**) Cyle podobnu bajku powědaju sebi haličscy Rusinojo. Jónu kopištaj muž a žona w Utoropach syno. Wokoło připołđnja přiđdze na muža „byha“ (žadósć), přeměnić so do wjelka. Tuž woteńdže do kefkow, wobróci so tři-króc na zemi, a bu z njeho wjelk. Tón chceše žonu roztorhać, ta pak so z widłami wobaraše. Na wołanje žony přiběžachu ludžo z wokołnych polow a wjelka zahnaču. Bórzy potom so muž wróci, cyły zbity we wobliču a

Wampyr.

Powostanki wampyrisma w přiwěrkach našeho ludu su jara snadne, ani serbske mjeno za tu mythisku bytosć njeje znate. Přiwzachmy tu najbóle rozšěrjene mjeno, přikhadžace w botharšćinje, južnej serbsćinje, pólsćinje, rušćinje a maľorusćinje; nic mjenje rozšěrjena je druha podoba toho słowa „upír“ (čes.), „upyř“ (rus., maľor.), „upiór“ (pól.), „wupi“ (kašub.) atd. Pokhad toho słowa je najskerje turkowski.*) Druhe słowjanske mjena su: wieszczy, strzygoń (pól.), wédomec (słowjen.), krwopijac, ustrěl (boh.) atd.

Wampyr je po ludowej přiwěrje mrtwy čłowjek, kiž wukhadža z rowa a ludžom krej z čěła wucycuje, přez čož jeho čěło wostawa stajnje čerstwe, mjehke, čerwjene a njezhnije. Tola druhdy jenož w rowje wšo wokoło sebje kusa, drastu, haj swoje čěło, a přez to dyrbja jeho přiwuzni zwuměrać. Hdyž wšitcy powuměraju, wukhadža (po kašubskej přiwěrje) z rowa a zwoni — tak daleko, hač je zwony słyšeć, ludžo mřěja.**)

W ruskich a maľoruskich přiwěrach zblizeja so wampyry z kuzľafničemi, w južnoserbških z mórawami. Přiwěra wo wampyrych běše jara rozšěrjena w 17. a wosebje w přěních lětdžesatkach 18. stolěca — tehdom sama swětna a cyrkwinska wyšnosć naľožowaše surowe ludowe srědki přećiwo wampyram; po ludowej přiwěrje dyrbi być čěło wampyra wuhrjebane, hłowa jemu z łopatu wotčata (po přiwěrje Lüneburgskich Słowjanow) abo wutroba z lipowej kľodu (hozďžom) překaľnjena (w pólskej přiwěrje atd.)***)

z ničemi wot žonineje sukneje w zubach. Žona, to wuhladašči, rjekny: „Njech sebi tebe Bóh ma, hdyž to ty sy“, a ženje wjacj njechaše k njemu pod třěchu. (Rehoř, l. c.) — Schulenburg (Volkssag. 91) ma podobnu bajku wo wichorje. Muž woteńdže a přińdže wulki wichor; žona so kručě dđeržeše žerďže, wokoło kotrejež stoh kopješe. Nadobo začu, kaž by ju zezady něšto za suknu přimnyło a ju ze stoha dele storhnyć cheyło. Jako pak bě so wichor změrowaľ a muž wróciľ, pokaza so, zo ma muž w zubach lapy wot jeje sukneje. — Přehlad literatury wo wjelkorazach hl. w spomnjenej brošurcy Sumcowa, Колдуны, вѣдьмы и упыри.

*) Miklošić, Etym. Wörterb.

**) St. Ramuľt, Słownik jez. pomor., 284.

***) Źaľostny přiľlad tajkeho zabľudźenja podawa z jeneje rukopisneje kroniki Christian d'Elvert w pojednanju „Geschichte der Heil-

Bajki wo wampyrach maju swoje źórło w ludowej wěrje wo nawróćenju mrtwych na swět, kotraž zaso wukhadža z přenjetneho pohladowanja na smjeré jako na sóń, kaž bě w zawodže spomnjene. Případy zdanliweje smjerće wězo tež běchu z podložkom bajkow wo wampyrach.

Polu lužiskich Serbow, kaž prajach, su jenož jara snadne powostanki tych bajkow a přiwerkow. Smoleř wampyra z cyła njenaspomina. Gräve (str. 113, a po nim Haupt, I. č. 60), narysowawši powšitkownu charakteristiku wampyra (nic po serbskich bajkach abo přiwerkach), podawa slědowacu powěsć: „W šesnatym lětstotku je pječa žónski wampyr, z mjenom hrabina Villambrosa, wšelake knježe dwory w Delnjeje Łužicy wopytał a w tych swójbach wulke zapuscenje načinił.“ Z wotkel ju ma, njewěm.*)

Slěd wampyrisma nakhadžamy w bajkach wo pryncesy, kotrejež čěło kóždy nóc z kašća stany a w cyrkwi stražowaceho wojaka zadaji. Bajku teje družiny podachmy hižo we wotdžěle „mór“ [č. (33.) str. 206—207].

Haupt zdžěluje, zo w Hornjeje Łužicy je přiwerk: Hdyž ma čěło čerwjene lica, počehnje za sobu wšitkich přiweznych jenoho za druhim. Tež njesmě žadyn kruch drasty k hubje mrtweho

und Humanitäts-Anstalten in Mähren und Oesterr.-Schlesien“ (Schriften der hist.-stat. Sect. der k. k. Mähr.-Schl. Ges. zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde. XI. Bd., str. 413): W léće 1720, džen 9. januara w nocy, tu wumř žona. Jako ju chychu 11. januara pohrjebać, njeběše hišće jeje čěło sprostnjene (verstarret). To je knjez tachant konsistoriju wozjewił, kotrež přikaza, zo bychu čěło z kaňanjom a rězanjom přepytali. To so sta džen 16. t. m. Pódlu běchu k. tachant a k. hetman z Janowitz, dale k. měšćanosta, měšćanski sudnik a radžielowje. Rowař na prikazanje měšćanskeho suda poča čěło rězać, najprjedy we wobliču, potom na rukomaj; tola ničo so pokazało njeje. Jako pak poča na spódnim džěle čěła rězać, pokaza so hnydom čerstwa krej. Hnydom po tym bu čěło wot cyrkwinskeje wyšnosće swětnej přepodate a na spalenje zasudžene. Kat jej wotča hłowu, rucy a nozy, a krej na wšě strony běžeše. Potom bu čěło spalene, a popjeť do běžaceje wody čisnjeny.

*) Druha powěsć pokhadža z přeněmčeneje Łužicy. Zapisa ju Martin Bohemus w „Chronik von Lauban“. (Wospjet ju wočišći Haupt, I. č. 70.) W l. 1567 wumř w Lubanju žona, na kotruž tukachu, zo bě khodojta (Pilweisin). Ta w kašću z hubjemi mlaskaše. Tuž jej rowař do huby kamjeń a pjenježk položi, zo njeby zło načinić móhła.

přínc, hewak jón kusa, a cyła swójba wotemrje. Podobnje zděluje Schulenburg ze Slepoho: Před farskim domom z mortwym zastawaju, kašć wotčinjeju a čěto hišće raz „přeglědaju“ . . . ; hdyž zaso wěko na kašć kładu, dyrbja na to keđzbować, zo njeby mortwemu žana sekla k hubje přišla (W. Volkstum, 113.)*) Sem slusa tež zdželenje Müllera (l. c. 141) z Delnjeje Łužicy: Kónčki drasty a rózki rubiškow so z jehłami připinaju; přetož hdyž mortwemu do huby přiřnu, wón na nich kusa, doniž wšitecy přiuzni za nim do rowa njeřiřnu. W Škodowje wumrěštej w jonej swójbje bórzy za sobu dvě džowcy. Tuž so staršej dopomništej, zo drje přez njedohladanje w kašću přenjeje zemrěteje rubiško wostajištej, z kotrymž bě wobličo přikryte. Zo njebychu dalši zwuměrali, wotčinichu potajnje row a kašć a rubiško wzachu přeč.**)

Skónčnje tu wočišćam kónce bajki, kotruž zapisach w Lutolu a hdžež so praji, „až luže njedeje nikogo daš zakopowaš ze stareju smjertnicu (= smjertnej košlu), dokulaž taki humarły prawego měra njama“. To přispomina pólski přiwerk, zo čłowjek, pohrjebany w starej košli, so stanje z „upiorom“.***)

X.

Smolef mjenuje mjez mythiskimi byćemi lužiskich Serbow tež rawsa, bobaka (bobo). třacha, drěmotku, hermana, honidło, bambora (bamboru), mjeru a lado. Tola sam dodawa, zo njewě, „hač słowa »bambor, bambora, mjera, lado« po zdaću někotrych woprawdže su mjena, kotrež so nam ze stareje mythologije zakhowachu“; a dale, zo je te słowa nawuknył w ludu znać jenož w tychle wuznamach: bambor — ein unnütze Dinge schwatzender Mensch, bambora — eine dergleichen Frauensperson, mjera — ein ausgelassenes Weib, lado — ein garstiges, lumpiges Frauenzimmer. Tež wo honidle praji, zo njewě, „hač

*) Podobnje zapisa wón w blizkich, přeněmčenyh Wulkich Ždžarach: Wenn die Leiche weich ist, holt sie einen anderen nach. Dem Todten soll nichts über Mund oder Gesicht hängen, sondern alles frei sein. W. Volksth., 110.

**) Podobne přiwerkli a bajki přeněmčenyh Hannoverskich Słowjanow wopisuje K. Henning w „Das Hannoversche Wendenland“. Lüchow 1862, 70.

***) Kolberg, Lud XV, 35. — Máchal, Nákres 184.

sebi jeho hišće nětko tu abo tam jako škitowarja pastyrjow mysla“; Smolef znaje to słowo jenož we wuznamje „Hirtenstab“.

Woprawdže njemóžemy wo słowach bambor, bambora, mjera a lado rjec, zo su mjena mythiskich bytosći, nětko za-bytych. Mjera je traš druha forma wot „wjera“ („Stara Wjera“).

Štož słowo honidło nastupa, to woprawdže ničo wjacy nje-woznamjenja hač „pastyrski kij“. Někotři*) přiwjeduja słowo „honidło“ do zwiska ze słowom „henil“, kotrež čitamy pola Ditmara. Tón mjenujcy, rěčo wo lužiskich Słowjanach, naspomina, zo bě slyšał wo někajkim kiju z ručku na jenym kóncu, kotraž dźeržeše železne kolesko; kij běše nosył gmejnski pastyr wot khěže do khěže a wšůdžom na prozy bě wołał: „kedźbu, henil, kedźbu!“ (*Vigila, Hennil, vigila!*) K tomu Ditmar dodawa: A hlupy lud měnješe, zo *henil* budže jeho škitować.**)

Přez tuto wopačne wukładowanje zawjedźeni, wukładowachu někotři: honidło = henil = někajke škitowace bójstwo. Henil pak widžomnje ničo druge njeje, hač gmejnska heja, hač dotal w někotrych stronach Serbow wužiwana, z kotrejž so wołachu zastupjerjo gmejny (wsy) do hromady. Słowa „kedźbu, henil“ rěkachu: „kedźbu, heja (dže)“ (hač dotal so praji: heja dže wo-koło, heja khodži). To bě hižo wukładowař Ditmara Ursinus w l. 1790 derje spóznał a wujasnił.***)

Słowo raws je znate jenož jako wudmo (ty rawso! ty sy hlupy raws!). Smolef praji, zo woznamjenja něhdže „Unhold“, Pful we Słowniku ma: Sappermenter, a poznamjenja: přirunaj z čěskim „ras“, Schinder. Hórnik wukładuje: raws = rabuš (pól. = rubježnik), rawus, raws, jako haľuza — haľza; abo „hrabus“ wot hrabać. W narańšej Čěskej rěka „rabas“ (rabáč,

*) Frenzel, De diis Sorab., Cap. 23. Preusker, Blicke III. 227 a po nimaj druzi.

**) Dittmari Chronicon, ed. Wagner 1807, str. 242.

***) Najposledy wo prawym wuznamje tych słowow pisaše Ant. Mierzyński we wubjernej studiji „*Nuncius cum baculo*“, Wista IX., 376. Dale dr. Čeněk Zibrť w runje wubjernej studiji „Rychtářské právo, palice, kluka“, str. 14—16 (wočišće z „Věstníka král. čes. společnosti náuk“ 1896). Wobaj pišetaj tež wo našej serbskej heji po mojej studiji (Různé listy o Lužici, 61).

rabiák = ein ruchloser Mensch) čłowjek, kiž so rad bije (= der Galgenvogel).*)

Delnjoserbske třach woznamjenja tak wjele, kaž pólske „strach“ (třachy, pól. strachy) abo kaž hornjoserbske šerjenje (Gespenst). Potajkim njeje z mjenom někajkeje wosebiteje bytosće.**)

Tohorunja boba, bobak, bobo (Slepo), bubak (Wojerecy) woznamjenja jenož někajke šerjenje, z kotrymž džěci šerja, kotremuž so žane wosebitosće njeprípisuja. W Bětej słyšach jenož: Bobak jo carny, ma pěchawu přez wócy přesěgnjonu.***)

Drěmota (w Mužakowskich stronach a w Delnjej Łužicy), *drěmotka* (w Hornjej Łuž.), *drěmotawka* (w katolskich wsach). — *Drěmak* (Bóšojce), *Herman*. — Drěmotka (Drěmak) so skerje zda byé powostank personifikowaneho (zwosobnjeneho) drěmanja (spanja). Tola džensa přikhadža mjeno drěmotka atd. jenož w prajidmach wo tym, kiž so zdrěmnjenja wobróc njemóže a kiwaé počina: „drěmotka na njeho dže“, „Herman na njogo dobywa“ (wokoło Mužakowa), „Ty maš Hermana“ atd. Zaspanej holcy so praji: „Ty sy kaž drěmota“, wo mjelčatej: „Sedži kaž drěmotka.“ Hdyž na přazach počachu holcy kiwaé, předstajachu drěmotku tak: jena wobleče sebi mužski kožuch na ruby, hłowu z hruźu a z rukomaj do ruba zawi a při hłowje dzeržeše bětu zawalenu přisydawku (kliboru abo paslicu). „Zwobleka so kaž připotdnica“, zapisa Schulenburg w Slepom. Tak zwoblekana drěmotka poklakny (w Slepom) před předliču, a rjekny: „Čota, wy deriće na čewodžanje čić, naš kintrušk jo se w katrušy zatopił. Budžoće čić?“ Hdyž holca wotmołwi „haj“, džěše drěmotka dale, hdyž „ně“, bodžeše ju tak dołho z praslicu, doniž njewotmołwi „haj“. Druhdy je tež drěmotka takle přeprašała:

*) Přirunaj tež, štož bu prajene w poznamcy k słowu grab, grabs (str. 122).

**) H. Jordan, Delnjołuž. słowa, Č. M. S. 1876, 76, Nyčka, Delnjołužiske dodawki, ib. str. 88.

*) W tajkim přestrojenju serja w Serbach do hód džěci. Husto khodži tajki bobak z „Božim džěšćom“; přěnišij bije z lěsku njepekne džěci, žónska na „Bože džěčo (jandžela)“ přestrojena pak dawa pěknym džěšćom worječich, jabluka atd. za dar. (Podat E. Muka.) — Bobak přikhadža w Serbach jara husto tež jako swójbne mjeno.

„Naš Hansko jo se woženil, wy derićo na swařbu čić.“ W Jabłońcu a Jemjelicy rěka „drěmota“ klanka ze słomy a lapow, kotruž hólcy w času pŕazow džěłaju a do jstwow žorta dla čiskaju, hdžež holey pŕadu.*) To su widžomnje zabawy, z kotrychž so njehodźi ničo sudzić wo někajkej pŕjedawšej mythiskej bytosći.

D o d a w k i.

W zapisku zběrkow pobrachuje:

10. G. Liebusch, Sagen und Bilder von Muskau, 1860.
K tomu hišće w poslednich lětach pŕistupi:
11. Alexander Rabenau, Originalmärchen der Wenden, w knizy „Der Spreewald und seine Bewohner“ wot E. Kühna, 1889.
12. Ewald Müller, Das Wendentum in der Niederlausitz, 1894.
(Str. 156—168: Überreste der Altslawischen Mythologie unter den heutigen Wenden der Niederlausitz.)

K u b o ŕ ě ĩ k.

227. Hobgusłowana tejska.

K č. (3) a (4).

Pawlikoje služabnik w Wjerbnje běšo raz z drugimi w gro-maže. A ako pijachu a se rozgranjachu, žašo jaden towariš k njomu, až 'co jomu rědnu tejsku daš, glich pak ju njedej pjerwjej wotcyniš, až gaž domoj pŕijžo. Wón weze tu tejsku, njemějašo pak wót togo hokognuša žednego měra wěcej a žěšo domoj. Ako něto domach tu tejsku wótczynijo, seži nutři jaden grozny ptašk, a togo wón se wjelgin polěknu, dokulž to njeběšo nic dobre. Rady kšěšo tu tejsku zasej wótbyš, ale to nježěšo. Gaž ju wót se chyši, mějašo ju kuždy raz po chyli zasej w kapsy. Raz chyši ju do hognja, ale tek to běšo dermo, wón mějašo ju pŕeto w kapsy. Wón se 'šuder wo radu pŕašašo, a naslědku hukaza jomu něcht, až dejał tu tejsku w nocy dwanasćich na kŕicnu drogu donjasé, ale se pŕi tom njehogłědnuš, ga bužo ju wótbyš. W nocy w dwanastej štunže žěšo togodla na kŕicnu drogu, chyši tu tejsku a gnašo, což jan' móžašo, domoj. Za nim jo se gnašo

*) Smolef, Pěsnički II. 269; Šořta I. c.; Schulenburg, Wend. Volkst. 67—68.

a jo rjagotało, tak až běšo třach. Wón pak se njehoglědnu a přijžo glucnje až do dwóru a po schóže górej. Něto bijašo dwa-naséo. Wón přimě do kapsy a glej, ta njeglucna tejska tam wěcej njeběšo.

H. Jórdan, Delujožušiske ludowe bajki, Čas. M. S. 1876, 19.

W přeněmčenej Delnjej Łužicy (wokoło Radowańka a dr.) zatykuja na Boži wječor powostanki wot jědze (kosće atd.) pod kozolniki (kózle), hdžež „kobold“ přebywa.*)

Zmij, plon.

228. Plony w Zaspach a Łakomej.

K č. 7, 11, 12 a (10).

a) Znate jo, až Zaspiske Š. wót starych casow plona maju. Ako gano gólcy tam chowanki grajachu, glědašo pytajucy góle teke do jadnjeje tuny — a huglědnu we njej pisane šele. Wón 'neđ dogna k drugim gólcam a groni, což jo wižeł. Š... cowy góle pak wóteldgajo, až su 'cora šele zarězowali a tu kóžu do tuny chyšili. Ten góle pak mjenjašo, až to njejo wěrnó, dokulž ma to šele swěsatej wócce. Ako raz Š. trochu napity z drugimi domoj jěžešo, chopi njepřašany powědaš: „Luže 'šykne grońe, až mamy plona, to pak nikula zanikul wěrnó njejo.“ — Małkowy syn wižešo na bělem dnju plona kaž carny štryk se wijucej' lešeš. Ako Małkowa z drugimi lužemi raz nježelu domoj žěšo, wižešo brunu kulu hušej 'šych domow lešeš. — Š... oje teke su cašnje bogate. Jich jaden syn jo se do Łakomej do C.. nic wóženił, kotrež tež plona maju.

b) Susodka tych C.. nic psjízje wjacor 10 domoj a wižešo plona hušej C.. nic dwóra; chwatajcy stupi se wóna pód wóstrěchu a pokaza plonoju nagu r.., na njogo wołajucy. Na to plon jo z hogonom za njeju bił, ale jo zgubił bejnu kopicu žyta, což jo na drogu před C.. nic dwórom padnuło. Ako na zajtřa swinjecy pastyr swinje nimo gnašo, ga jo jim to žyto žraš dał, ale jano C.. nic swinje jo žerjechu.

*) Mitteil. der Niederl. Ges. für Anthropol. u. Urgeschichte. I. zwjazk, str. 502. Wšelake tež w druhich lětnikach „Mitteilungen“ zdželene bajki su nimale wšě z přeněmčenych stronow D. Łužicy.

c) Góspodar kšěšo plona měš, jogo ženska pak nic, dokulž jogo nichten njam'žo wótbyš, kenž jogo ma. Tak se wažištej. Čłowjek žensku tek praša, kakego wóna 'co měš, žytowego abo pjenjzewogo — wóna wótegroni: „hus..nego“! Plon, kenž juž w blizkosći ľakašo, to słyšašo, a na žajtřa běšo cely dwór poľny gnoja.

Zdźěli k. G. Šwjela ze Skjarbošca.

229. Zmij w podobje kocora.

W zastarskich časach powědaše so, haj samo w nětčišich časach so hišće druhdy powědać słyši, zo maju ludžo zmija, kiž jim pjenjezy a žito nosy, zo su tam w nocy słyšeli z bětlemi mjetać, pjenjezy sypać, abo zo su jeho widźeli z wubnjom nntř zlečić. — W Njeswačidle běše něhdy kubleř C.ž, kiž běše bohaty a měješe wšeho dosć; tež tu běše zmij wšeho nanosyť, a hišće jeho mějachu w podobje wulkeho čorneho kocora; tehdom pak běše pola burow wašnje, zo mjasne jědže so njedźelu husto njejědžachu, ale so za to w mlocy jahły warjachu. Te tón zmij-kocor smjéré rad jědžeše. Tuž je C.žowa jemu husto warješe, abo tež w mlócy wósmuž. Junu njedźelu chečystaj C..ec mandželskaj hromadže ke mši hić. Tuž C...wa džowcy přikaza, zo dyrbi za nju w mlocy jahły warić, z dohom pak jej zakaza, dokelž hakle bě tam přičahnyła, zo njesmě sama kocorej ničo k jědźi dawać. Džowka swoje džěto činješe a w mlocy jahły warješe, kaž měješe přikazane. Hdyž jahły z kachli wučahny, zo by je měšała, dokelž so hewak rad zesmužza, tón kocor k nej přiběža a so wokoło njeje myraše. Džowka, dobroćiwa duša, sebi na ničo zle njemyslo, so njemóžeše zdźeržeć, wza z měšawku z hornyka kusk jahłow, kiž pak běchu jara horce, a čisnu je kocorej do šklički, zo by je jědł. Kocor lapnje jahły, zaškrěča a čěri z durjemi won. We tym samsnym wokomiknjenju pak na C...wu w kemšach někajki strach přińdže a njeměješe ža-neho měra, jako by so domach něšto stało było. A tak tež bě. Khwatajcy dom běžeše, ale přepozdže; přetož prjedy hač doběža, so hižo wšitke jich twarjenja palachu. Kocor běše z njemdrosću na horce jahły woheń na twarjenja wuplunyl a z tym twarjenja zapalił. Cyłe kubło so do čista wotpali, a kocor bě so tež zhubił.

Jako pak běchu zaso natwarili a do noweho domu začahnyli, tež kocor zaso přińdže, C . . . cy pak jeho wjacj rad njewidzachu a cheychu jeho wotbyć. Raz wza sebi C . ž wulki walčk słomy, popadny kocora a zwjazaj jeho twjerdže srjedža do njeho a džěše z nim khwatajo k Koslowej do swojich khójnów. Tam walčk na zemju položiwši zapali myslo, zo so kocor we nim sobu spali. Na to pak nječakawši, hač bě so walčk dopalił, běžeše khwatajcy zaso dom, a hlaj, před dworom přiběža jemu kocor z dwora napřećiwo a praji k njemu: „Kaž pak dyrbjachmoj mój tola domoj khwatać, zo so sobu njespalichmoj!“ A na to džěše z nim sobu do domu, hdžež C . ž mjerzacy zawoła: „A ty dyrbiš mi tola z wočow!“ Kocor pak jemu wotmołwi: „Jeli zo póńdu“, a wulke woči na njeho wuwaleše. Duž so njehodži prajić, hač je jeho wotbył. Tak wjele pak je wědome, zo runje lěto po tym C . ž wumřě, zawostajiwši mandželsku a dweju synow. . .

Z Njeswaćidła, podał E. Helas, Łužica 1891, 62.

Jako dopokaz, kak zakorjenjena je hišće w ludu wěra do zmijow, móže słužić slědowacy podawk, kotryž je mi swój čas k. redaktor Šwjela zdžělił. W kónc nalěca 1890 bur M. w Liš-kowje (w Delnjeje Łužicy) jónu zahe rano stany, wza dołhu žerdž, přiwjaza na kónc wěšć słomy, zapali jón a kóncowaše z nim husańče hnězda na štomach. Jeho susod B. a susodžina to widžeštaj a powědaštaj we wsy: „Pola M. dyrbi plon być!“ Z toho je M. žort měł a je wšo w „Casniku“ wopisał, štož je susoda B. jara rozhněwało. Tón so syny a napisa redaktorej „Casnika“ něhdže tajki list: „M. cheyše so přez swój list do Casnika jenož njewinowaty sćinić, tola to wón njemóže. Štož smój widžałoj, to namaj njemóže wurěćeć. Moja žena běše khorowata a dyrbjese zahe won na strowy powětr. Lědma bě so na próh stupiła, zawoła: Bliže M. brožnje lěta někajka žehliwa kula (plona dotal ženje njeběch widžał) a zleca pola khěžinych duri . . . Pozdžišo přińdže M. ke mni po sekeru a po powjaz — póđla z hubu klepotaše, kaž by mróz był, njesprawnoś je jeho tľóćila. Po tom je hišće dwójcy přišoł a po nim hišće raz jeho žena — kóždy króc sebi něšto žadachu. Njetrjebam k žanej mudrej žonje khodzić, zo by mi prajiła, što te wopyty dyrbjaj woznamjenjeć. M. hromadži wjele, jara wjele! . . . Štož sym wo

nim wuprajik, teho so njetrjebam hańbować; njech so tón hańbuje, kiž tajke něšto čini.“

Bože sedleško.

K přispomnjenju na str. 15 Č. M. S. 1891 dodawam, zo Liebusch (Sagen und Bilder aus Muskau und dem Parke, 1860, str. 13) z woprědka jenož zdźěluje: „In jenem Gebüsch hat der Sage nach die Wehklage oft ihre Stimme erhoben vor einem Unglücke.“ Potajkim cyle tak, kaž w tamnym přispomnjenju napisach: „Lud je zawěsće w tamnišim času jenož powědał, zo je tam Bože sedleško plakało prjedy njezboža, nic pak, zo je tam stajnje přebywało.“ Hakle niže Liebusch sam (nic pak lud) sudži: „Wie ein Heiligtum jenes Schutzgeistes war das wilde, dicke Gebüsch der Neisseinsel im Parke.“

Lutki.

Mjeno. W Smogorjowje (D. Ł.) rěka nymphaea (nuphar) lutea (Wasserrose): *lutki, lutki*.

Podoba. Lutki su jano tak wjelike byli, až šesé su mogli we jadnem pjecu młošiš. (Skjarboše.)

W obydlenje. W Bórkowach su byli na hórcy „wilišćach“. — Lutki su w pěskowych górach nutři bydlili a su byli wjelgin bogate. (Janšojce.)

Hospodářstwo. Lutki mějachu w farskej góli pjac (Skjarboše).

230. Rěč lutkow.

a) W Marijnej gnrje su lutki něga byli. Te su chnjžili do Strjažowa do Nowakoje. Nowakoje su měli jabłucynu před 'jažu; na tu jo jaden lutk zalěz' a jo gronił: „My se bój'my wašogo wóšćerjacka njewóšćerjacka; my 'comy žěžku nježžku*); my 'comy sej hupjac koľack njekoľack.“ Pón jo přišoł do jšpy, jo zalěz' na muľku a jo gronił: „Ich puterlich warlich — ja se baldy z teje murje zwarlich.“ (Powědaše stara Kopacka ze Strjažowa.)

b) Do Kņrjenja su teke lutki chnjžili sebje „štampaľku“ pōžycaš a su gronili: „Bužéo tak dobre a pōžycéo nam wašu štampaľku, mó 'comy trošku njezdoby přefyštaš, do nas budu přiš witře enochacy.“ To jo dejało groniš: „Pōžycéo nam štan-

*) Bžěžku nježžku. (Bórkowy.)

licku, my 'comy třešku zmjatany přecyníš (butru žětaš), do nas budu přis frejarje (gylcy).“ — Staromu Nuzoju w Kyrjenju su rěpku w gumnje ryli. Nuza jo jadnogo přebił. Pón su te druge lutki přišli a jogo prašali, chto jo togo „redenjaška“ bił. Ten jo gronił, komuž jo tu rěpu rył, a ten jo jogo bił. — Ak su zwóny přišli, ga su lutki gronili: „Te carši pak rice.“ A přez to su zajšli.

Powědaše Jan Hablik z Kórjenja, 54lětny.

Lutki a pokłady. Müller (166) ma tule bajku: Doniž je so hišće z pomocu worcela a sužoha woheń činił, nawróci so jónu žona z pola a prócowaše so podarmo, woheń sčinić. Přez wokno pohladnywši wuhlada na poli woheń płomjenic. Tuž khwataše tam z horncom, połnym sužoha, a prošeše lutki, kotrež při wohnju sedžachu, zo bychu ji něšto žehliwych wuhličkow darite. Jeden mały čłowječk jej nasypny něšto wuhlow do hornca, rjekny pak ji, zo so njesmě na dompuću wohladnyć. Žona sčini, kaž bě ji kazane, a na druhi džen namaka w horncu złoto. Tuž džěše hišće na druhi a tež na třeci džen k lutkam a kóždy króc dosta wuhla, kotrež so do złota přewobroćichu. Tola na třeci džen jej lutki rjeknychu, zo njesme wjacy přińić, hewak dyrbi wumrěć. (Škodow.)

Wukładowanje. Liebusch piše wo lutkach wobšěrnišo w „Chronik der Stadt und des Amts Senftenberg“ 1827, str. 14—28; wospjet w „Sagen und Bilder von Muskau“, str. 17; „Skythika“ 141. Wot lutkow wotwjeđuje mjeno wsy — Łuty!

Aug. Meitzen w nastawku „Land und Leute der Saale-gegenen“ (Zeitschr. des Vereins für Volkskunde, 1891) powědajo, zo po časach lodowych běchu w krajinach wokoło rěki Solawy tonidła a lěsy, w kotrychž móžachu być žiwi jeničcy hońtwjersey Finnowje — připušeća, zo traš z tych časow pokhadžeja powěsće wo lutkach.

Hobry.

Dla přirunanja čitaj powěsć z přeněmčeneje Łužicy, z wokoliny Gubina, kotruž ma Haupt, Sagenb. II., č. 326. Před potepjenjom swěta wobydlachu Łužicu hobry. Samo potepjenje njemóžeše jim zeškodzić, přetož woni běchu tak wulcy, zo z hłowu hišće z wody sahachu. Tohodla běchu jara samowólni, tak zo

skónčnje Bóh postaji, zo jich wutupi. Tuž pósła arcyjandžela Michała, zo by jich porubał. Jenož jeničkeho njemóžeše sw. Michał zarazyć; toho sam Bóh Knjez z błyskom porazy, zwali na jeho hłowu horu Landskronu a na jeho čěto kamjeńtnu zemju, kotraž so čehnje hač k Gubinej. Wón tam spody do nětčišeho leži žiwy, přetož wumrěc njemóže. Hdyž je lačny, wupije rěki a jězory, hdyž wodu pušća, cyły kraj so zatepja. hdyž so wobroća, zemja rži.

Cyle podobnu bajku wo hobru (kašubscy stolém), kiž je namakał čłowjeka a je měnił, zo je to wačka, kaž w našej bajce č. 41, namakamy pola Kašubow; podawa ju Hilferding w knizy *Остатки Славянъ на южномъ берегу Балтійскаго моря* a po nim E. Jelínek na str. 38 knižki „Zapomenutý kout slovánský“.

Dziwi ludžo.

Na kóncu studije wo grabach přizamkných poznamjenjenje wo dziwích ludžoch; k tomu móžu podač slědowacu bajku:

231. Žiwa žeńska.

Kupař Šorad (= Wšorad) jo twarił sebje rolu a ryby warił. Pón jo přišla žiwa žeńska, jo žaby łapała a jo je Wšoradoju nutř mjaz ryby chytała. Pótn jo wón jadno hognjece kopje 'zeł a za njeju chyšil, a ta se chopiła wjelgin drěš. Pón jich jo přišto wěcej; ga jo wón sebje jěsno cołn hobroćil a jo spódy njogo zalěz'. Te žiwe žeńske su jemu cołn skusali a drastu stergali. Gaž su prec buli, pótn jo wón huběgnuł. Pótn njejo wón jadn cas tam jěł wěcej. Pótn, gaž jo zas' drugi raz tam přišeł, njejsu wěc tam te žiwe žeńske přišli. Ga jo wón tu rolu dale twarił a ryby łojil a do města nosyl z bórkom. A přez tego čojeka su Bórkowy nastali.

Powědaše Hana Bobowkow. (70 lět) z Bórkow.

Dziwica.

Dokelž njemóžach zhonić, hač je bajka č. 46 woprawdže ze wšěmi swojimi nadrobnosćemi z ludu, pohladuju na nju nětko trochu skeptiscey.

Připołdnica.

Zejleř (w rukopisnej „Nowinje“ Łužiskeho Přědařskeho Towarstwa w Lipsku, 1827, č. 5) ma detail, zo ludžo, kotřiž su

přípoďnicy cytu hodžinu powědali, dyrbjachu ji jara husto hišće twarohowu pomazku přilubić, kotruž su ji pak něhdže wupožili, pak druhí raz sobu přinjesli — potajkim podobnje kaž błudničcy.

Ze Skjarbošca mam zdžělenje: Přezpoľnica běšo ceľa běľa hoblacona, z wjelikeju lapu, a jo ředne hoblico měľa.

W Strjažowje znajachu *serpowu šyju*. W Bobowje mi prajachu, zo je přípoďnica pječa hrozyla: „Ze serpom šyju — ze serpom šyju!“

W Janšojcach mi prajachu, zo je serpownica hrozyla: „Serpom — derpom, šyju přec!“ W Stražowje zapisach bajku:

232. Wobšudžena přípoďnica.

Serpowa šyja, to jo byla ta přezpoľnica. Něga jo stary Tonoje nan jabjeť (= rjebl) gytował; gaž jo žěrki wjeršił, toš jo přišla serpowa šyja a jo prašała: „Comu to jo?“ A wjn jo jej gronił, až dej tam bys pale zatkany nutř do tej' žěrki. Wyna jo pale zatkala nutř, a toš jo wjn jěsno přiklinił a pón huběgnuł do jšpy dom.*)

Na „Babinej górcě“ pola Błobošojce pječa přezpoľnica sydaše a wotpočowaše.

W přispomnjenju k bajkam wo serpašyji (za čisom 56) řečach wo bajcy, hdžež wustupja bytosé z mjenom „serp“. Myslach, zo je Máchal tu bajku přewzał wot Veckenstedta, tola přeswědčich so, zo ju ma z Erbenoweje zběrki „Sto prostonárodních pohádek a powěstí slovanských v nářečích původních“ (kaž běch tež na wobwalcy přenjejo zwjazka přispomnił). Spomnjenju bajku poda Erbenej Hendrich Kopf:

233. Serp. (!)

Ako błudy na łukach, tak bydlašo a mějašo swójo cynjenje na pólach žeňska. Ta běšo hoblacona z dlujkej běłej drastwu: do wócowu jej njeběšo wizeš; w ruce mějašo wjeliki wótrý serp, cogoždla teke mě „Serp“ mějašo. Tak jěsno ako poďnjo běšo, gónjašo Serp wšyčne luže z póla domoj, a kótryž 'ned nježžěšo, toho Serp ze swójim serpom rubašo tak dlujko, až jogo domoj hupora. Howac bydlašo serp w brozdach a cakašo na žiši,

*) Přir. č. (53.), hdžež so podobnje powěda wo wódnym mužu.

kótrež do třukow chójzachu, a jim głowu wótruba a ju do měcha zatka.

Erben: Sto prost. poh. str. 93.

Kopf bě rodženy w naněmčeny m Huštanju a skutkowaše jako wučer w Lutolu a tuž w stronje, hdžež so jara němcowaje a hdžež přeco bóle němčina dobywa. Tak móžemy sebi wuklasé wužiwanje mjena „serp“ (za serpownica), kotrež so hewak w čisto-serbskich stronach Delnjeje Łužicy njesłyši. Njesłyšach jeho tež w mjenowanej, nimale hižo přeněmčenej stronje; toho runja ludžo, wot kotrychž mějach powěsće z teje strony (na př. k. red. Šwjela ze Skjarbošca) wo tajkim mjenje ničo njewědža. Tuž mamy před sobu słowo, kotrež je nastalo přez zabyće, přez skaženje tamnje delnjoserbsčiny pod wliwom němčiny.

Nadpadna při tom přeco je podobnosć českeje bajki wo „kofsírkách“, kotraž je poprawom nimale dosłowny přeložk serbskeje bajki. Hač je ta bajka z Erbenoweje knižki do českeho ludu přešla? Abo česke klinčenje teje bajki njepokhadža z ludu, ale je poděisnjene? Čezko rozsudzić! —

Ze Skjarbošca mam zdžělenje: Hdyž džěci khodža do žita kwětki šćipać, hroža jim: „Serpownica bužo wam głowu wótrězaš!“ Abo: „Zubata Anna se póra, ta ma běly šant, serp, jo grozna a ma wjelike zuby.“

Směrkawa.

Wot red. Šwjela mam zdžělenje, zo směrkawu w Skjarbošcu znaja; wězo pak rěka „zmjerkawa“ (a nic „smarkawa“).

Wórawy.

Podobnje, kaž w serbskich bajkach wórawa, khlósta předliče w němskich bajkach Frau Berchta abo Perchta. Hdyž žona předže w nocy na třoch kralow, přindže Perchta a čisnje jej přez wokno do jstwy prózne wrjećena z prikaznju, zo je dyrbi za hodžinu počne napřasć. Žony ju tež na wšelake wašnje jebaju. (Grimm, D. Myth. 252.)

Přeměnk.

Zo njeby zły duch džěco přeměnił, dyrbi mać džěco z křižom požohnować a wótcenaš wuspěwać — abo psa (z cyla někajke štyrinohate zwěrjo) abo ptačka při džěsću we jstwjje wostajić,

potom zlý duch nad nim mocy nima. (Schulenb., W. Volkssag. 233, W. Volkst. 107.)

Kak přeměnka wotbyć. K tomu dodawamy, štož Müller ze Strjažowa podawa (str. 167): Přeměnk pječa přiběra w nocy podobu kóčki, psa abo kuny. Hdyž so poradzi, zwěrjo popadnyé a jo éezko ranić, potom so prawe džéčo wróci.

Mór.

264. Mór w Strjažowje.

(K přispomnjenju k č. 76.)

Ak něga jo wjelika mrětwa była, ga su Strjažow hobworali, tři brozdy su scynili. Bur Kopac jo z města jěł; toś jo ta smjerś se jomu synuła na wóz a se prašała, wjele luži w jogo domje jo — bur jo wšykně wymjenił, jedno knechta jo zabył. Gaž su wjacorjeli a za blidom sejželi, ga jo ta smjerś nutř přišla. Kopac jo ju wižeł, jo tek' wižeł, ako jo knechta tři raz ze šupu do głowy deriła. Knecht zawoła: „Mje jo głowa zabolila!“ — a hyšći w nocy jo humrjeł.

Powědaše stara Kopacka ze Strjažowa.

Smjerć.

K přiwerkam a prajidmam, kotrež pokazuja na to, zo sebi serbski lud předstaja smjerć jako wosebitu bytosć, dodawamy: Při jědzi w burskich domach na to hladaju, zo su wšě boki blida wobsadźene; wostanje-li jedyn prózdny, dha tam smjerć sedži a jě. (Z Baćonja.) — Štóž ležo jě, tomu smjerć zuby liči. (Łužica 1895, 7.)

K předznamjenjam smjerće dodawamy: Wot kohož patoržicu při wječeri sěćn njeńdže, tón tuto lěto wumrje. (Z Hózka.) — Hdyž križny pawk po prawym boku čłowjeka horje lěze, pokazuje to pak na smjerć, pak na wulke zbožo; hdyž po lěwym, na njezbožo. (Tež.) — W kotrymž domje psyk wuje a tajke wulke džěry hrjeba, tam něchtó wumrje. (Tež.)

Měsačk.

235. Muž w měsačku.

(Ludowa pěsnička, Smolef I., str. 273.)

„Što sy tak zrudny, Dawiće,
zo sebi nje'raješ?“

„„Och, kak dha njechał zrudny być,
hdyž nimam nikoho.

Nan a mać staj mi wumrěłoj,
wobaj so w heli palitaj.““

„Och, Dawiće, och, Dawiće,
wzmi sebi jeno huslički!

Wzmi sebi jeno huslički
a 'raj ty 'rónčka tři.“

Prěnje to 'rónčko 'raješe
tom' Bohu samemu.

Druhe to 'rónčko 'raješe
tej knježni Mariji.

Třeće to 'rónčko 'raješe
tom Duchej swjatemu.

„Och, zastań, zastań, Dawiće,
ty hižo dobył sy!“

Štóz njecha wěrić kěrlušam,
tón 'ladaj na měsačk.

Tam budže widžeć Dawita
w bozowej rukajcy,

haj w bozowej tej rukajcy,
w wólšowym kabaće,

ha w rokotowej štrympicy,
w brězowej kholowi.

Wichor.

Hdyž wichor włosy přeńdže, stanu so „kužerjate“. Pola Serbow su „kužerjate“ włosy nječestne. Wo tom, kiž ma „kužerjate“ włosy, so praji, zo je zły. — Tež „zawite bomy“ su wot wichora wobškodžene. — Hdyž wichor wowcy přeńdže, stanu so kołowrotne. (Ze Žyłowa.)

236. Wichor a njebojazny khěžkař.

Raz su wicharje lešeli a su jadnomu budku přewalili. Ten jo chyšil žabku (nož) do wicharja a jo jom' ju do riši zaštapil. Pón jo přišel wichar k njomu a jo jomu pogronil, wón dej jomu žabku hušěgnuš, a wón b'žo jomu potom budku zasej natwaril. To jo wón cynil. a wichar jo jomu budku zas' natwaril.

Powědaše stara Arnatka (86 lět) z Janšojc.

Nócný hajnik. Dyterbjernat.

Pokazowaše so w nocy mjez 12—1 hodž.

237. Nocne jagarje.

Młoge luže su nocnych jagarjow wizeli a słušali. Te seže na wózu a teke rejtuja. Styrjo su na dłužke zapřěgnjone. Luže pak a kónje njamaju głowy. Hokoło wóza a kóni ženu psy, teke přez głowy, a se zěru. Nocny jagar njeježo w lufše, ale pó zemi. — Ako w Gótkojcach gólcy hyšćer kónje po nocy po dwanašćich pasechu, lažašo jaden gólč w dwanašćej štunže na dwórje pód wrotami. Wón słušašo rjagotanje a jěženje wóza. A ako poglědnu, co by to było, wizašo nocnego jagarja, ten mějašo

striych kóni zapřěgnjonych, a wjeliki pjas gnašo připódlá, na kónjach pak a psuju njejo žedneje głowy wižeł. Pla kjarchoba jo se nocny jagař zahobrošil a zasej naslědk jěł. Ten gólc pak běšo se tak polěknul, až njejo wěcej za nim glědał. — Pla Kuzerkoje w Gólkocach, ako su hyšcer wó jsy bydlili, jo nocny jagař cesto přez dwór jěł, wiželi pak jogo tam njejsu; derje pak słušali, kak jo žurja wótcynjał a z nimi rjagał a we wótcynjonej groží zbórki zepřechytował. Togodla tek' tam žedna mlóda žowka słužys njeksěšo, kóždy se bójašo. — Teke přez Muslikoje brožnju mějašo nocny jagař swóju drogu, a raz jo Muslikojcom pjacykowu delku huchyšil a swětło zaduł.

H. Jórdan, Delnołužiske lud. bajki, Čas. M. S. 1876, 16.

238. Dobytk wót nocnych jagarjow.

Pla Bžězkich gatow blisko Libnjowa žěšo raz w nocy jaden cłowjek domoj. A wón słyšašo přegonjowanje a drěše, ako na někakej gónitwje, a toš drěšo se sobu, což jan' móžašo. Ako pak běšo domoj přišeł a se lagnuł, bu jomu kónjece placo na blido chyšone z tym gronom: „How maš teke něco za to přegonjowanje.“ Ten cłowjek se wjelgin polěknul, stanu a kšěšo to placo zasej huporaš, ale to nježžěšo. Wěcej razow su jo wen huchyšili, ale kóždy raz přižjo slědk. Njejsu sebje wježeli hynakšu radu, až fararja zawołaš, ten jo ten dom žognował a pótom hakle su to placo huporali.

H. Jórdan, Delnołužiske lud. bajki, Čas. M. S. 1876, 16.

239. Dyterbjanat.

Horišća srjedž Budestec a Huski, Hornjeje Hórki a Wjelečina maju wot ranja k wječoru tele wosebite mjena: Mnišonc abo Mnišonska hora, Dyterbjanatowa hora, Ždžařska hora, Wulki Pichow a Mały Pichow. Dyterbjanatowa hora ma swoje mjeno wot dziwjeho hońtwjerja, kiž ma tam po ludowym powědanju swoje sydło. W nalětnych a nazymskich nocach so wón tam husto ze svojim dziwim přewodom do powětra pušća a čaha tam a sem po horach hač k Čornemu Bohej a přez Sokolnicu do wulkeho émoweho Wysokeho lěsa a tež hišće ďale z wulkim hołkom a šćowkom, hwizdanjom a wołanjom, zo samotnemu nóc-nemu pućowarjej hroza přez khribjet běha. A hdyž tak prawje

wječor a w nocy wichor w horach tam wuje a howri, praja husto přiwěrliwi wokolni Serbja: „Dyterbjanat pak tam prawje zakhadža“, a němscy Wjazožčenjo: „Pandietrich wuje w cyrkwinym lěsu; wjedro so přeměni.“

Dr. Jurij Pilk, Łužica 1895, 47. — Přir. bajku č. (38).

Błudnički.

Podoba. Błudy su śmjate a swětłe. (Strjažow.) — Błudy su śmjate a swěšate; přédne su psy, kótrež pak daniž žeru daniž powjedaju abo howac něco gótuju, ale pórajú čłowjeka na wopacnu drogu. (Skjarbošc.) Potajkim přiběraju błudnički w delnjoserbskej přiwěrje tež podobu psow, kótrež pytaju čłowjeka zawjesć. — Błudy maju třošku namódre swětło. (Běla.)

Müller (str. 158) praji, zo sebi lud błuda předstaja jako małego mužika w módrojnym kabaće, na kotrymž swětło hraje; tež sebi jeho předstajaja w podobje kosćowca, kiž w rucy swěćnik njese. Njepřaji pak, z wotkel ma to podate.

Pokhad. Błudniki su husmjeršone žiši. (Skjarbošc.)

W ludowej wěrje je swětło symbol duše zemrěteho; duša při smjerći čłowjeka zjewja so na njebju jako nowa hwězda — duša njekřćenjatka pak wostawa na zemi jako błudne swětło (błudnička; Müller, l. c.).

Wódny muž a wódna žona.

240. Džowcy wódneho muža w Čornym haće pola Smjelneje.

Při połodnjowej podnozy Wysokeho Honaka abo Haja pola Smjelneje leži čorný hat, kiž je hižo dołhe lěta wotpušćeny a z hustej dołhej rohóđu zarosćeny. W starým času běše wón počny wody, a we nim bydleše wódny muž z dwěmaj lubostnymaj džowčičkomaj. Tutej wobkhadžeštej radej a husto z wjesołej serbskej młodžinu we wokolnych wsach. Kóždy znaješ rjanej wódnej holěcy na stajnje mokrym wobrubku pyšneju jeju sukničkow. Husto khodžeštej tež na swoje najlubše městačko, na wulki kamjeň z wurubanymaj sydłomaj na Klósterskej horje wyše Zemic, kotryž hišće džensa mjez ludom „Knježniski stol“ rěka. — A nježdělu wječor rejowaštej z wjesołymi młodými hólcami,

zhubištej pak so stajnje do počocy. Jónu přińdžeštej zaso na reje do Tućic abo Tupic. Tuž zrěčachu so někotři zwažni pacholjo, zo chcedža jeju dlěje zadžeržeć. Hdyž cheyštej pak wódnej holčcy mjelčo so z durjemi wusunyć, zastupichu jimaj skhód. Prošeštej nutrnje, ale podarmo. Skónčnje ze smjertnym strachom na rjanymaj wobličomaj žalosćeštej: „Pušćće naju! džensa je jutrownička a hdyž mój po počocy so wody dótknjemoj, je to naju njezbože!“ — „„Jutry su wšak dawno nimo““, džachu pacholjo. — „Ně pak!“ znapřećiwištej wódnej holčcy, „džensa je prawa, wěrna jutrownička, kotruž wy njewědomo čłowske džěći njeznajeće. Džiće dele do hródze a pohladajeće, kak njeměrne su tam skoćata, z kotrychž rodu jónu jene Božeho syna k jeho ćepjenjam njeseše. A hlejće, kak tam wósličer póđla sedži rucy pobožnje k modlitwje styknjenej; wón spóznowa na zakhadženju swojeje wósliny, zo je džensa prawa jutrownička. Pušćće naju!“ — Na to jeju hóley skónčnje pušćichu. Tola dwaj z nich džěštaj wćipnaj za holčkomaj, kotrejž lečo k Čornemu hatej khwataštej. Hižo přińdže jimaj jeju stary wódny nan napřećiwo a powita jeju njeluboznje. Ke kromje hata přistupiwiši šlipny jena teju holčkow z lěsku na křiž do wody, kotraž so hnydom rozdžěli. W tom zaklinča ze Smjelnjanskeje cyrkwineje weže dwanata hodžina. Z dobow pozběže so sylny wichor. Hrózbnje šumješe rohodžina w haće a korčo zhibowachu so horkach na horje mócne stare šmrěki. Bórzy zaso woćichny wichor, a mēsačk wustupi zezady čorneje mróće. Zhubili běchu so wódny muž a jeho džowčičcy. Jenož bolostny křik wudoby so z mokreje hłubiny horje k pacholomaj třepotajo při kromje hata stojacymaj. Po khwili zasłyšeštaj hišće jedyn tajki dołhi žalosćiwý křik. Zrudny džěše jedyn k druhemu: „Hlej, tej so ženje wjacy njewróćitej!“ A wón mēješe prawje — wódnej holčcy njepřińdžeštej ženje wjacy, jeju byće bě přeměnjene. W blizkosći Čorneho hata stej so pozdžišo husto dvě bělej postawje pokazowalej. Wóznicy su jej widželi, a jich konje njechachu nimo teju duchow, a z křudom honjene spłóšachu so a zawróćiwši so njepostuchajo pohončej hanjachu wróco přeč wot trašaceho Čorneho hata.

Dr. Jurij Pilik, Łužica 1895, 5. (Přirunaj podobnu powěsć z přeměneje wokoliny Drježdžan, Łužica 1895, 31.)

Čert.

241. Popjelic džowka.

Popjelic džowka měješe jara rjanu rjanosć a běše jara zamožita, w dobo pak tež horda a wysokeje mysle. Bórzy so nawoženjo za njej prašeć počachu. Wona drje chcyše so wudać, žadyn pak jej wosebny dosć njeběše. Hdyž přěni po nju přinđže, da jemu wotmołwjenje: „Je-li ja z tobu k wołtarju póndu, dyrbi mje čert wot wołtarja wzać.“ Hdyž sebi potom druhi zwaži na ženitwu z njej pomyslić, wona jomu wotmołwi: „Božo wodaj, to mi knoty tajkich w zahrodže natoča.“ Hdys a hdys so potom zaso jedyn skhrobli so wo nju woprašć; ale wona by stajnje hroznje wotmołwiła, hač naposledku ze strachom žadyn wjacy njepřinđže. Duž miny so lěto kaž wjele lětow, zo nchtó wjacy z nohu do njeje njekopny. Widžo potom, zo žadyn wjacy wo nju njerodži, pólša Popjelic džowka po tamneho, kiž bě přěni wo nju žadał; na to pak, štož bě jemu tehdy wotmołwiła, wona wjacy njespomni. Tón při sebi rjekny: „Ty sy dołho wubjerała; tola dokelž sym wšitkich předobyl, chcu hić: nětko budu ěi prawy.“ Tak přiby na knježninym hrodže, hdžež bu džě luboznje powitany. Slub so hnydom wuhotowa. Na kwas prošachu so swatojo, družki, slónki, přeceljo a susodza. Nawoženja a hosćo přijědžechu do kwasneho domu, hdžež bě wulke wjesele, připiwanje a juskanje do wěrowanja. Potom so na tón wažny puć podachu. Hdyž so wołtarjej samemu přibližichu, sta so žałowstny wrjesk: zady njewjesty steješe čert, kotryž ju zhrabny a z njej přez cyrkwinu wjefch wujě, hdžež je džěra hač na džensniši džěň.

Dr. Kř. Pful, Łužica 1887, 21.

Dodawki k serbskemu słownikej.

Zestajaž *Jan Radyserb.*

(Skónćenje.)

Z.	zeškrabać, zusammentragen, auf-
Zeškodženje, Verübung oder Er-	schuppen u.
leidung eines Schadens.	zeškrabanki, pl., Zusammenge-
zeškodź-eš, -erka, Beschädiger, =in.	geschrapptes.

- Zeškrěčec, gemeinschaftl. aufkreischen.
 zeškrěc, alles zererschmelzen.
 zeškrěk, allgemeiner Aufkreisch.
 zešlachčič so, einmal günstig ausfallen.
 zešlapac, alles hastig aufleppern; schluden.
 zešrótowač, kurzes Geräusch erzeugen.
 zeštapotač so, bis ans Ziel tripplig gelangen.
 zeštomječ & zeštomič so, zum Baume werden.
 zešukotač, hastig zulispeln.
 zešukotačko, kurzes, schwaches Gelispel.
 zešwikač, tüchtig durchpeitschen, alle zu Boden schmettern.
 zešwiki, pl., summarische Züchtigung.
 zetkowanje, oftmaliges Begegnen.
 zewjeranje, Flockenbildung (Milch).
 zewjeranki, pl., in Flocken Zusammengelaufenes.
 zezabiwanje, allgemeines Totschlagen.
 zezabiw-af, -arka, Person, die alles nach einander totschlägt.
 zezabyčec, gänzlich Vergessen einer Sache.
 zezabywanje, fortgehendes Vergessen aller Sachen.
 zezacínječ, alles nach einander zumachen.
 zezacěpač, alles nach einander tot machen.
 zezadk, Hinterteil.
 zezadkar, Nachzotfler, Feind von Neuerungen, im Betriebe Zurückgebliebener.
 zezadn-ik, -ica, die hinten befindliche Person.
 zezadžěwač, vollständig verhindern.
 zezadžěwańca, fatale gänzliche Verhinderung.
- Zezahanječ, alles nach einander vertreiben, ausrotten.
 zezahojič, alles heilen.
 zezakalač, alles nach einander totstechen.
 zezaklinič, alles fest verkeilen.
 zezakorjenič so, böllig anwurzeln.
 zezakowač, fest verschmieden, ganz zuschmieden.
 zezakusač, alles nach einander totbeißen.
 zezalěpječ, vollständig zufließen, verschmieren.
 zezamkač, alles gänzl. verschließen.
 zezamróčič so, sich gänzl. bewölken.
 zezapasač, alles eingürten, umschnallen.
 zezapikač, sämtlich tot knicken.
 zezapinanje, vollständiges Zuknöpfen.
 zezaputač, alles tüchtig fesseln.
 zezaspinač, gänzlich einhemmen.
 zezaswěčec, sämtl. Lichter anzünden.
 zezateptač, alles tot treten.
 zezatykač, alles verstopfen, verbergen.
 zezawjeranje, das Zuschließen sämtlicher Öffnungen.
 zezawłóčič, gänzlich eineggen.
 zezawobaleč, sämtliche Wunden verbinden.
 zezawodžěwanje, allseitiges Zubeden.
 zezaworač, gänzlich unterackern.
 zezawork, gänzliche Unterackerung.
 zezběrač (auch zezezběrač), reiflos auflesen.
 zezdačec, Anschein.
 zezdańčeko, flüchtiger Schein.
 zezdžerž-ec, -owač, bis ans Ende erhalten.
 zeznatk, Erkennungszeichen, Merkmal.
 zezrawič, vollends reifen.
 zezrawjenje, Vollreife.

- zezradować, gehörig ordnen.
 zežaha, zežahanje, Sonnenstich,
 Kopfweh infolge großer Sonnen-
 hitze.
 zežnjeć, zežněwać, gänzl. abſicheln.
 zežrańca, Auffreſſerei.
 Zhanibjenje, Schändung, Schmä-
 hung.
 zhanibj-ef, -erka, ſchändende Perſon.
 zhibitość, Biegsamkeit.
 zhimpać, -potać so, biß wohin
 humpeln.
 zhnikota, Fäulnis.
 zhodzić so, auch: ſich einigen,
 Freundschaft ſchließen.
 zhojność, Zuträglichkeit, Heilſamkeit.
 zhonitość, Wohlerfahrenheit.
 zhonity, erfahrungsreich.
 zhorbjenc, ein Budſtigewordener.
 zhorbjenje, das Budſtigwerden.
 zhorđenje, das Stolzwerden, die
 Zunahme an Hochmut.
 zhot, fertige Zurüſtung.
 zhotowanje, völlige Einkleidung,
 Ausſchmückung.
 zhotowjenje, Verfertigung.
 zhrabanje, das Anreihen, Zu-
 ſammenvaffen.
 zhrabanki, pl., Zuſammengerafftes.
 zhrabnjenje, plöbliches Erraffen.
 zhrěšenje, (einmaliges) Sündigen.
 zhrimot, -motanje, plöbliches Er-
 donnern.
 zhromadnistwo, Zuſammenkunft,
 verſammelte Perſonen.
 zhvizdać, zuſammenpfeifen.
 zjěrjenje, einer, der leicht ein bitteres
 Geſicht zieht: Sauertopf.
 zlobiska, pl., ſcheußlicher Grimm,
 wütende Boſheit.
 zlobj-ak, -awa, groſſhaltende Perſon.
 zlobjawość, Formnützigkeit.
 zlobjeńca, Begrimme, Groſſerei.
 złoćine & złoćinjak, Miſſethäter.
 złoć-ef, -erka, fig.: Beſchöniger, =in-
 zkomyslak, Hänkeſchmieb, Ubel-
 gefinnter.
 zkomyslaty, boſheitbrütend.
 zkomysleſki, mit boſhaften An-
 ſchlägen.
 Złopopratak, złopopręće, Schaden-
 freude.
 złościny, pl., Boſheit.
 złoſtność, złoſtnota, Laſterhaftigkeit.
 złota, pl., Goldgeſchmeide.
 złotk, Goldmünze.
 złotko, „Goldchen“, Herzblättchen.
 złotnikować, Goldſchmiederei
 treiben.
 złotobłyſć, Goldglanz.
 złotojtość, Goldartigkeit, hoher Wert.
 złotojty, goldig, wertvoll.
 złotokluk-af, -arka, Goldabluchſer.
 złotolakome, ein Goldgierer,
 Reichtumjüchtiger.
 złotopęsaćny, mit Goldſand ge-
 miſcht.
 złotopyſny, mit Goldſchmuć ver-
 ſehen, ſehr prächtig.
 złotopyt, Goldſuche.
 złotopytać, Goldſucher, Streber
 nach Reichtum.
 złotosadzak, Verſucher mit großem
 Geldanerbieten; Zahler reichlicher
 Beisteuer beim skład.
 złotuſk, Goldmünze.
 złowęſęaty, unglückprophezeiend.
 złowęſę-ef, -erka, Unglückswei-
 ſager, =in; Unheilſrabe.
 złowólność, ſchlechte Abſicht, Böſ-
 willigkeit.
 złowutrobnność, Herzensſchlechtigkeit.
 złowutrobnny, boſhaft, herzensböſe.
 złoźba, Anlage, Niederlage, An-
 gewöhnung.
 zleće, Zuſammenguß.
 złęmyslak, ein Schlechtgefinnter,
 auch Argwöhnlicher.

- Zlēmyslenje, Argwohn, Übelwollen, Verdacht.
 zleǰpenje, gänzliche Verflebung, Verflebung.
 zleǰšenje, gründliche Besserung, Verbesserung.
 zleršćaty, übel redend, verleumderisch.
 zleżanki, pl., Abgelagertes, lagerreifes Obst.
 zluč-ař, -ařka, Betrüger, =in.
 zlutowanki, pl., Ersparnisse.
 zmahowaty, wellenwerfend, wallend.
 zmażka, kleine, kurze Welle.
 zmażkowac, kleine Wellen verursachen (vom schwachen Winde).
 zmażkowac so, in kleinen Wellen gehen.
 zmażkowanje, kürzer Wellenschlag.
 zmażkowaty, schwachen Wellengang bewirkend.
 změnjenje, Verwandlung, Änderung.
 změr, Aufgabe, Ziel, Tendenz.
 změrnjenje, Stillung, Beilegung des Zwistes.
 změšćanić so, gänzlich städtisch werden.
 změšenje, Zusammenmischung, Untereinandermischung.
 zmiholić & zmiholić so, kurz und schwach regnen.
 zmiholk, leichtes Regenschauerchen.
 zmijowac, „Drache“ schimpfen.
 zmikotanje, das lebhafteste Zublinzeln.
 zmilosćaty, mildmachen, begütigend.
 zmilosćenje, das Mildwerden, die Begnadigung.
 zmilosćić, mild, barmherzig, gnädig machen.
 zmjadrić so, ganz verknochen.
 zmjedowac so, sich überzärtlich befreunden.
 zmjeljenawjeć, verrotten, mürbe werden (vom Erdboden).
- Zmjelnišćo (eigentlich zmjelnawišćo; auch: zmjernišćo), Romposthaufen.
 zmjenowac, benennen, Namen geben.
 zmjenowanje, Benennung, Benennung.
 zmjenow-ař, -ařka, Namensgeber, =in; (besonders von Spitznamen).
 zmjenšenje, Verfeinerung.
 zmjetańci, nachlässiges Hinwerfen.
 zmjetanki, pl., lieberlich Zusammengeorfenes.
 zmjetkojty, mit Bechricht vermischt.
 zmlódnjenje, Jungwerdung.
 zmlódnjenje, Jungmachung.
 zmlěwkowy, aus feinem Mundmehl bestehend.
 zmócnjenje, Kräftigung, Ermächtigung.
 zmocow-ař, -ařka, überwältigende Person.
 zmohaty, voller Wellen (Wasser).
 zmohojty, -howaty, in welliger Bewegung (von Saaten).
 zmocht, schnelle Vertuschung, Verwischung.
 zmoknj-eńca, -enje, völlige Durchnässung.
 zmorc, Träger, Umbringer.
 zmórc, Finsterling.
 zmórocojty, düsterblickend, mit finsterer Miene.
 zmorskanje, tüchtiges Durchbläuen.
 zmorsćenje, Faltung, Runzelbildung, Verschrumpfung.
 zmorsćowaty, öfters die Stirne runzelnd.
 zmortwychstaće, Auferstehung von den Toten.
 zmućenki, pl., Aufgerührtes, Getrübtes.
 zmut & zmutk, Aufgerührtes, Getrübtes.

- Zmužitosć, Mannhaftigkeit, Tapferkeit.
- zmužnosć, Kühnheit.
- zmužowanje, wiederholtes Mutig-machen, Mutigwerden.
- zmyće, das gründliche Waschen, Scheuern.
- zmylenje, das Verfehlen, Irren.
- zmyl-ef, -efka, einer, der verfehlt, unwissentlich Irriges thut.
- zmyslenje, Gesinnungsart.
- zmytk, rascher Abwasch.
- znahlosć & -hlota, Fähsorn.
- znahlenje, plötzliches Ergrimmen.
- znahlic, in Notreise verfehen (von heißer, dürrer Witterung).
- znahlic so, in Fähsorn entbrennen.
- znajomc, ein Bekannter.
- znamjeskaty, mit Muttermalen; voller Bildchen (Stubenwand).
- znamjeskowac, kleine Zeichen, Merk-male anbringen.
- znanc, Bekannter.
- znašik, die Schräge.
- znašikny, schräg.
- znatk, Merkmal, Kennzeichen.
- zněžnić, zart, fein, lieblich machen.
- zněžnjeć, lieblich werden.
- znjeenjeć, ganz unmaßig werden.
- znjesk & znjeswo, die Summe der gelegten Eier.
- znjesnosć, Erträglichkeit.
- znjeswarnić, schänden, gänzlich ver-unreinigen.
- znjewuž-ić, -iwać, mißbrauchen.
- znošk, das Zusammengetragene.
- znowakčew, Wiederblüte, Nachblüte.
- znowanarod, Wiedergeburt.
- znowaskhorjenje, Krankheitsrück-fall.
- znowj-ef, -efka, Erneuerer, -erin.
- znutřk, das Innere.
- zoliska, pl., schlechte Äscher, Laugen-rückstände.
- Zoliznojtosć, Äscherähnlichkeit, Torf-moorhaltigkeit.
- zornjeskaty, kleinörnig, reich an kleinen Körnern.
- zradowanje, Freudigkeit, Wohne-gefühl.
- zradowanka, Freudenfest.
- zradowaty, sich lebhaft freuend.
- zradula (masc. & fem.), frohherzige Person.
- zradžowanka, kurze Beratung.
- zranjenje, Verwundung.
- zranjenosć, Verwundungszustand.
- zrawjaty, reisend.
- zrawjenje, das Reisen.
- zraz & zrazk, durch Fall beschädigte Stelle; Knack, Zusammenschlag, Beschädigung durch Zusammen-schlag.
- zraženje, Niederschlag, Beschädig-ung durch Sturz.
- zraženosć, Niedergeschlagenheit (physisch und psychisch).
- zražowanje, öfteres Zusammen-prallen zc.
- zrěbiska, pl., schlechtes Grobwerk.
- zrěb-nosć & -nota, Roheit, Grobheit.
- zrěčenje, Verabredung, grundloses Gerücht.
- zrěčnosć, Redegewandtheit.
- zrěčny, redegewandt, sprachfertig.
- Zrěšin, Dorf Rieschen.
- Zrěšinski, von Rieschen.
- zrjad, Anreihung, das Angereichte.
- zrjadowanje, d. Einreihen, Ordnen.
- zrjadowakstwo, Regie, Komitee.
- zrjeńš-ić, -ować, durchweg ver-schönern.
- zrokoćenca, Zermürfnis, Zwietracht.
- zrozum, Begriff, Verständnis.
- zrozumjenje, Verständnis, das Be-greifen.
- zrubanje, Verwundung mit Hack-instrumenten, Ferkthackung zc.

- Zrudnosć == zrudoba.
 zrudzeńca, große Betrübniß.
 zrudzenje, Betrübung (subjektiv u. objektiv).
 zrudżizny == zrudżiny, pl., traurige Verhältnisse, Zustände.
 zrunanje, das Gerademachen, Ausgleichen.
 zryw, das Fertiggegrabene.
 zubokripijeńca, -pienje, das Zähneknirschen.
 Zubornič-an, -anka, Sauberniger, -in.
 Zuborničanski, von Saubernig.
 zukać, -knyć, -kować, hallen, schallen, tönen.
 zuzolić, kispeln, flüstern.
 zuzolk, das Geflüster.
 zwadliwosć, Zanftthätigkeit.
 zwadliwy, zänktisch, friedensstörerisch.
 zwadnisko, Straßler, Zanfteufel.
 zwadnosć, Streitsucht.
 zwadula (masc. & fem.), zänktische Person.
 zwadzeńca, große Uneinigkeit, heftiges Gezänk.
 zwadzeńćko, belangloser Unfall; harmloser Zwiespalt.
 zwal, plötzlicher Zusammensturz, Einwältzung.
 zwalbowaty, watschlig (nach Art der Enten).
 zwalnišćo, Einsturzstätte (Lehmgrube).
 zwaženje, Erdreiftung, Erföhnung, Herstellung des Gleichgewichts.
 zważk, Abgewogenes, auch: verwegene Unternehmung.
 zwěrnosćić, bewahrheiten, thatsächlich ausführen.
 zwěrnosćić so, sich bewahrheiten, in Erfüllung gehen.
 zwěrowanje, Vollzug der Trauung.
- Zwěsć-enje, -owanje, Sicherstellung, fester Abschluß.
 zwěsć-eř, -eřka, sicher erledigende, abmachende Person.
 zwěst, Überzeugung, volle Versicherung.
 zwihowańca, schreckliche Beängstigung (subjektiv).
 zwinjenje, Halsbruch, Verrollung, Umdrehung.
 zwink, Verrentung, Kollung.
 zwis & zwisk, Zusammenhang, Verbindung.
 zwitk, Verflechtung, Gewirr.
 zwitosć, verflochtener, verwortener Zustand.
 zwjazorić, herstammeln.
 zwječerjeć, als Abendbrot verzehren.
 zwječorić so, gänzl. Abend werden.
 zwjedować, Tanzordner, Wortänzer.
 zwjedrjenje, Aufheiterung des Wetters.
 zwjerchula, Oberfläche, Überzug.
 zwjert, Verdrehung, Zusammengedrehtes.
 zwjetkhnjenje, das Schäubigwerden, Altern (von Sachen).
 zwjetšenje, bedeutende Vergrößerung (powjetšenje == Vergrößerung überhaupt).
 zwjetšowaty, vergrößernd, übertreibend (in der Mitteilung).
 zwjezenje, heimliches Davongehen.
 zwjezysko, großes oder schlechtes Wehr.
 zwobdželanje, gänzlichliches Bearbeiten, Umarbeiten.
 zwobjedować, als Mittagsbrot ganz verzehren.
 zwob(w)lekanje, das völlige Ankleiden.
 zwobřez-anje, -owanje, gänzlichliches Beschneiden.
 zwobtykowanje, gänzl. Umstecken.

Zwoburjeć, total verbauern.
 zwobwěsenje, Henken Sämtlicher.
 zwolanje, Zusammenruf.
 zwomłocenje, völliger Ausbruch.
 zwonjedušnjeć, ganz nichtsnutzig werden.
 zwonk, Außenseite.
 zwonkolina, die Umgegend, das draußen Befindliche.
 zwonolijef, Glockengeißer.
 zwonolijernja, Glockengießerei.
 zwopłock, eiliger kleiner Aufwasch.
 zworak, einer, der etwas Unwesentliches verschuldet.
 zwork, Geackertes.
 zwoskomlić, ganz nörglerisch werden.
 zwosta-jić, -jeć so, völlig von etwas ablassen.
 zwožahanje, das Verbrennen mit Messeln (von sich oder anderen).
 zwrócenje, -owanje, das Umwerfen, Umstürzen.
 zwuduwać (wšě luže), völlig trocken blasen.
 zwukać, hallen, schallen, dumpf tönen.
 zwumurjować, vollständig ausmauern.
 zwuporjedzenje, erschöpfende vollständige Ausbesserung.
 zwuporjedz-ef, -ować, -owaćka, gründlich reparierende Person.
 zwutwarjeć so, sich außerhalb des Dorfes anbauen (von mehreren Abgebrannten).
 zwutyk-ać, -ować, gänzlich vollstopfen (wšě kuty).
 zwuwěšćić, alles ablisten.
 zwuzbytki, pl., sämtliche aufgehobenen Reste.
 zwuzdzenje, vollständige Anzäunung, Bäumung.
 zwuzdz-ef, -efka, (meist metaph.) vollkommen bezähmende Person.

Zwužiwanje, gänzlich Verbrauch durch Genießen.
 zybolatko, Funkenstein im Halsgeschmeide.
 zybolaty, funkelnd, blinkend, bligend.
 zyboleńca, augenblendendes Geflimmer.
 zybolenki, pl., Flitter, Finterlügen, glänzende Bierstückchen.
 zybolk, Gefunkel, Gebinke.
 Zyjić-an, -anka, aus Siebiß (Dorf).
 Zyjićanski, Siebißer.
 zykneńčko, schwacher Muck.
 zymawa, das kalte Fieber.
 zymumrěće, das Kälteerleiden.
 zymumrěwo, ein von Kälte Gequälter.
 zymuwěšćak, einer, der hartes Winterwetter voraussagt.
 zymuwě-šćaty, -šćefski, einen bösen Winter prophezeiend.
 zymzora, beschwerlicher Gewaltausüßer.
 zymzorić so, durch Gewaltthaten lästig fallen.
 zynčaty, tönend, klingend.
 zynčefica, unangenehmes Tönen, Klingeln.
 zyrkać, -kotać, -knyć, schwirren, surren.
 zywnjeńčko, ein leichter Gähnanfall.
 zywnyć, einmal gähnen.
 zyzyzy & zizizi (onomat.), Naturlaute der Bienen.

Z.

Žabišćaty, Ort mit Frochslachen.
 žabjencaty, reich an Wassersternen (Callitriche).
 žabkаты, mit viel jungen Fröschen.
 žabodrač, Frochsfänger zwecks Käschern.
 žabohubać, frochsmäuliges Pferd.

- Żabowokač, Mensch mit auffällig hervorstehenden Augen.
 żabowokaty, gloßäugig.
 żabr, żabrik, żabrk, Mundschwämmchen, häutige Bräune.
 żabrik, Mundfäule.
 żabriska, große Riemen (bei der Quappe).
 żabrkojty, schwämmchenleidend.
 żadańčko, Lieblingwunsch.
 żadławisko, moralisches Ungeheuer.
 żadławieńca, widerwärtiges Gebaren, Frevelverübung.
 żadliwc, begehrlicher Mensch.
 żadliwosciwy, voller Begehrlichkeit.
 żadmo (pożadmo), Gegenstand des Begehrens.
 żadnota = żadność.
 żahadleško, kleiner Stachel (von Insekten).
 żahanc, Brandstifter.
 żahańca, Sengen und Brennen (von Feindeshand).
 żahow, Zunder.
 żahowmólny, mürbe wie Zunder.
 żalbowaf, Bollzieher der Salbung.
 żalbowarc, żalbowarżef, Salbenkocher, Quackfalber.
 żalosciaty, jammernnd, wehklagennd.
 żalzawa, Drüsenkrankheit.
 żandawojty, mit viel Färbeginster.
 Żarkowski, aus dem Dorfe Särka.
 żarliwc, ein Eifersüchtiger.
 żarliwjenje, Nahrung der Eifersucht.
 Żarnowski, aus dem Dorfe Wendisch-Sornow.
 żarowak, der nur zum äußeren Schein Trauernde.
 żarowańca, große Trauer um einen Unwürdigen.
 żarowafstwo, Gemeinschaft der Leidtragenden.
 Żarowč-an, -anka, Sorauer, =in (Stadt Sorau).
- Żarowski, aus (der Stadt) Sorau.
 żebjeżkaty, mit Schwämmchen.
 żebjeżki, pl., Schwämmchen.
 żedżeńca, krankhaftes Sehnen, Begehren.
 żehel, auch: Lunte.
 żelaty, trauernd, Trauerzeichen tragend.
 żelbyćiwosc, Vereuung, Wehmütigkeit.
 żeleznicařstwo, das Eisenbahnbeamtentum.
 Żemrjowski, v. Sommerfeld (Stadt).
 żenich (żeńch), ein Heiratsbeflissener.
 żeńtwulubjak, einer, der die Heirat verspricht, aber sein Versprechen nicht hält.
 żerawcojty, in Kranichsgestalt.
 żerc, Fresser.
 żerdkowanje, das Stängeln, Vermachen mit schwachen Stangen.
 żerdkowy, von Stangen gemacht.
 żerdzikaty, mit dünnen Stängeln.
 żerchwica, Wiesenschaumkraut (Cardamine).
 żerchwićkaty, reich an junger Hornkresse.
 żerchwićcaty, mit viel Brunnenkresse bewachsen (Bachufer).
 żerchwjowy, gern Hornkresse essend.
 żeritosć, Schärfe, Ätzungseigenschaft.
 żerity, beißend, ägend.
 żeriznaty, mit angefressenen Stellen (Knochen, Baumstamm).
 żerjawićcaty, mit Moosbeeremooren versehen.
 żerjawićčo, Moosbeerensumpf.
 żerjawojty, moosbeerentia, groß wie Moosbeeren (von Preiselbeeren).
 żerniwosc, Freßlust (bei Mastvieh).
 żerny, gern Futter annehmend.
 żertwićcaty, mit (heidnischen) Opferplätzen.

- Žewrjeŋkaty, mit Bodsbart be-
 wachsen (Wiese, Graben).
 žežki, pl., Kleingebäck mit Schliſſ.
 žibrić, fein zwitſchern.
 žibrink, jedes zwitſchernde Böglein.
 žibrjenki, pl., feines Gezwitſcher.
 žičeŋk, Kleinſeiſchen.
 židleŋca, ſtarkes Herausprudeln.
 židlenje, dünnes Ausfließen.
 židmo, Mantſche.
 židnjeŋca, ärgerliches Dämmwerden.
 židſenje, das Verdünnen.
 židuprelča, Feingarnſpinnerin,
 Sanftthuerin.
 židy, pl., Seidenſtoffe, ſeidene Kleid-
 ungsſtücke (der Frauen).
 židzanosć, Empfindlichkeit, Zimper-
 lichkeit.
 židzenje, Seidenzeug.
 žičkojty, mit viel Gefäßer: äberchen-
 artig.
 žikozrež, Durchſchneidung der Puls-
 ader.
 žikupušćenje, Aderlaß, Blutab-
 zapfung.
 žikupušćeſ, Blutabzapfer (Wader).
 žikurbanje, Aderlaß.
 žikurubaſ, Aderlaſſer.
 žimarĳka, Wäſcheauswinderin; viel-
 weinende Frauensperſon.
 žimaty, ausringend.
 žimawa & žimadło, Wringmaſchine,
 Auswindeholz.
 žitokupc, Getreidehändler.
 žitozbiće, Verſchagelung des Ge-
 treides.
 žiwjaty, erhaltend, ernährend.
 žiwjenjasyty, lebensüberdrüſſig.
 žiwjenjazradny, lebelaſtig, lebens-
 froh.
 žiwnosćeſki (dar, robota), nach
 Maßgabe der Kleinbauern.
 žiwobyće, das Lebendigſein, am
 Leben ſein.
- Žiwodneſki, alltäglich, ſo lange
 man lebt.
 žiwostny (geſprochen: žiwosny),
 lebhaft, raſchen Weſens.
 Žižka, Huſſitenführer Biſka.
 žizolečĳ, Zwitſcherböglein (Not-
 ſchliſchen).
 žizolenki & žizolki, pl., feines Ge-
 zwitſcher, Geſäuſel.
 žizolić, fein zwitſchern, ſäuſeln.
 žizula, Singemüde.
 žlobaty, mit Vertiefungen verſehen,
 muldenförmig.
 žlobikaty, mit Riefen, kleinen Rinnen
 verſehen.
 žlobikowanje, das Falzen, Riefen.
 žlobinaty, mit Riſen, Buchten,
 Höhlungen (in Fellen) verſehen.
 žlobjenje, rinnenförmiges Aus-
 höhlen, Vertiefen.
 žlokanc & žlopanc, Sauſaus.
 žlokarnja & -parnja, Sauſbude,
 gemeine Kneipe.
 žmóroojty, finſterblickend (wie der
 dunkle Schmoriz).
 Žmórowſki, den Berg Schmoriz
 betreffend.
 žmow, ein dunkler Waldſee.
 žmowaty, mit dunklen Seen, Lachen.
 žmrik, žmrikanjenje, ein Augen-
 zwinker.
 žmrikaty, blinzeln, zwinkernd.
 žmriknýć, einmal blinzeln, zwinkern.
 žnjeŋcaſtwo, Schnittervoll.
 žoldžak, Eiſchelhäher.
 žoldže, pl., Eiſcheln in der Spiel-
 karte.
 žoldžórki, bitter wie Galle.
 žoldzi deleŋk, Eiſchelunter.
 žoldzi horjeŋk, Eiſchelober.
 žoldzi kral, Eiſchelkönig.
 žoldžojery, herb wie Galle.
 žolmičkaty, mit kurzer Wellen-
 bewegung.

- Žolmičkować, schwache Wellen bilden.
 žolmjaty, wellenschlagend, wogend.
 žolmjeńca, wider Wellenschlag.
 žoktačk, Kanarienvogel.
 žoktawojty, nach Gelbsucht aussehend.
 žoktnikaty & -kojty, mit viel Postentilla bewachsen.
 žoktopyskaty, gelbschnäblig.
 žoktowlóskaty, goldblondhaarig.
 žónkomajkař, Frauenstreicher.
 žonohidžak, Weiberfeind, Misogyn.
 žonopnišćo, Senffeld.
 žonopřahař, Einspanner seines Weibes, d. h. einer, der seine Frau mit Arbeit überlastet.
 žónšćina, das weibliche Geschlecht.
 žorćikar, Späßchenfreund.
 žorćikować, Scherze machen, witzeln.
 žorćikow-ař, -afka, Scherzmacher, =erin, harmloser Witzler, =erin.
 žorleńko, -leńćko, schwaches Quellen.
 žorlešćo & pl. -lešća, Quellenort.
 žorleškaty, reich an Quellen.
 žorleškowy, die Quelle betreffend.
 Žornosyč-an, -anka, Sornßiger, =in.
- Žornosyčanski, von Sornßig.
 žortkaty, voller Scherze.
 žortki, pl., nette Scherze, Späßchen.
 žortowak, plumper Späßmacher, Frevelscherztreiber.
 žortula & -tulka (masc. & fem.), harmlos scherzende Person.
 žortožwan, alberner Späßerzähler.
 žrowojty, reich an Markt im Holze (Holundertriebe).
 žukaty, reich an Brachkäfern.
 žumpaty, Gegend mit viel Sümpfen, Schlammstellen.
 županstwo, Amtshauptmannschaft, Amt des Kreisvorstehers.
 žurčec, žurkotać, surren, schnurren, schwirren.
 Žurič-an, -anka, Person a. Säurich, -čanski, von Säurich.
 žužolenje & žužolenki, pl., dumpfes Gezißel, Gelispel.
 žužolić, dumpf zischeln, lispeln.
 žwamle, pl., fummloses Gewässh.
 žwamleńca, lästiges Gelaber.
 žwankać, wiederkauerisch zerbeißen.

Prinoški k staršim serbskim cyrkwinskim a narodopisnym stawiznam.

Podawa dr. Ernst Muka.

(Skónćenje.)

W předležacym nastawku skónćam swoje wozjewjenja zapiskow Serbow z rukopisnych Wittenbergskich knihow wuswjećenych duchownych (*Ordinantenbuch*). Te zapiski wupisach z poslednich pjećoch zwjazkow (5.—9.), kiž wot l. 1607 hač do l. 1815 dosahaju, ale podawam je, kaž hižo zapiski ze 4. zwjazka, jenož štož mjeno a pohod (*nationale*) nastupa po słowje łaćanscy, wšo druhe pak z wjetša w serbskim wučahu z wuwzaćom jeničkich třoch zapiskow Hantuša Komora z Hodžija (zw. 5.,

čo. 196), Jana Chojnana (zw. 6, čo. 241) a Michała Frencela (zw. 6, čo. 256), kotraž po słowje wupisach a podach dla jich wažnośće za žiwjenjopis tutech serbskich spisacelow. Posledni Serb, Jurij Nowak z Wóslinka, bu we Wittenbergu (Bělej Horje) wuswjećeny lěta 1799. Tuž džě njech nětko ta sěčuja zapiski.

a) Zapiski Serbow z 5. zwjazka Wittenbergskich knihow wuswjećenyh z lět 1606—1627.

1607. 196) Ego *Antonius Gommerus* natione *Vandalus* patria *Goedensis* (Gomer t. j. Komor z Hodźija) hac mea manu testor, me primo Budissinae liberalibus artibus incubuisse, hinc singulari munificentia illustrissimi principis Saxoniae Dni. Christiani secundi in scholam ad Muldam sitam (na wjerchowsku [wysoku] šulu do Grimmy) sum adscitus, ibique sexennium transegi, tandem ad uberiores genii ac ingenii cultus capessendos Francurdiam ad Oderam me contuli. Sed cum pauperioris fortunae parentibus prognatus essem, per anni tantum modo spatium istic vivere potui. Postea relicta Francurdia in patriam me contuli ibique paedagogi munus apud Dr. Wenceslaum Warichium Goedensium pastorem per annum sustinui et cum subinde concionando me exercerem, singulari dei nutu ac voluntate pastoris munus ab amplissimo Lobauensium senatu mihi delatum (přir. „Kurz. Entw.“ str. 27) suscepi ac Witebergae a reverendo ac clarissimo viro Dno. Leonhardo Hüttero, s. s. Theologiae doctore primario sacro ordinationis ritu sum initiatus anno 1607 mense septemb. die 23. Faxit deus et in solius dei gloriam ac salutem quam plurimorum cedat.

Přisp. Sym tutón zjímawy zapis po słowje wupisał; wón nam swědči: 1) zo běše Komor derje wzdžěžany a lačansčiny mócný — 2) zo běchu na wjerchowskej šuli w Grimmy runje kaž w Mišnu swobodne (wjerchowske) města tež wosebje za Serbow — 3) zo měješe znaty Hodźijski farań a serbski spisaćel Worjech potomnikow — synow — 4) zo bě Komor swojeje sertskeje narodnośće sebi wědomy.

1608. 197) *Abrahamus Benedictus Forstensis Lusatius*: wuknješe doma, w Žitawje, Iglawje na Mor., studowaše

- lěto w Frankfurée, běše 3 lěta z wučerjom (*ad functionem Cantoris*) w Baršcu a bu 1608 za fararja powołany do Bjedrichec (Friedersdorfa, pola Storkowa abo Žarowa?) a 6. hapr. we Wittenbergu wuswjećeny.
1609. 198) *Johannes Fliccius* *Cotbusiensis Lusatius*: wuknješe domach a w Budyšinje, studowaše we Wittenbergu 2 lěće (1605/6), běše dvě lěće z kantorom a organistu we Wětošowje a bu na to tam ze subdiakonom („*ubi mihi non solum germanice, sed etiam Vandalica lingua concionandum est*“) a bu 26. hapyrła wuswjećeny.
- 199) *Paulus Cramerus* *Lieberosensis Lusatius*: wuknješe domach, w Khočebuzu, Budyšinje, študowaše 3 lěta we Wittenbergu, bywaše wot 1602 z kantorom w Braniborje a wot 1607 z rektorom domach w Luborazu (*vocatus in patriam ad restaurationem scholae ibi collapsae*) a bu 1609 za kapłana w Luborazu postajeny a 1. junija wuswjećeny.
- 200) *Bartholomaeus Agricola* *Lusatius natus in pago Künnewalda*: wuknješe w Lubiju 6 l., w Zhorjelicu 2 l., podawši so do Prus wopušći šulu (*in exoticis illis terris variis fortunae procellis iactatus totum quinquennium a scholis abfui, in typographia aliquandiu correctoris officium sustinui*), wuknješe dale 3 l. w Hale, študowaše lěto w Strassburgu, bywaše z domjacym wučerjom w Bornje, Torgawje a Džěži a bu wot Pětra z Gersdorf za fararja powołany do Kotec (*ad gubernationem ecclesiae Katticianae*) a wuswjećeny 14. junija. — Tutón Agricola abo Bur nješteji w „Kurz. Entw.“, str. 64.
- 201) *Johannes Schulz* *Muscoriensis*: wuknješe domach a wot 18.—26. lěta w Frankfurée n. W., bu domoj do Mužakowa za wučerja powołany a bórzy za diakona tam postajeny a dosta swjećizny 4. oktobra.
- 202) *Jacobus Neander* *Tribulensis Lusatius* (Nowak z Trjebulow): wuknješe w Trjebulach, 3 l. w Žitawje, študowaše poł lěta we Wittenbergu, bu za fararja powołany do Čelna (*in pago Zelna, a generosissimo D. C. Carolo Landgrafio*

in Musca) a wuswječeny 1. nov. — Nowak njestej
w „Kurz. Entw.“, str. 122.

1610. 203) *Georgius Thomae Sornensis Vandalus* (Jurij Domaš, Serb ze Žarnowa): syn fararja Domaša (*natus ex Georgio Thoma pastore in pago Sorna*), wuknješe we Złym Komorowje 6 lět, w Mišnu 6 lět, wróci so domoj a bu tam za fararja postajeny a wuswječeny 7. mërca.
- 204) *Andreas Copinus in pago Reppist in inferiore Lusatia prope Senfftenbergam* (Handrij Chopin z Rěpišća): wuknješe we Zł. Komorowje, w Porće (*in electoralem ludum Portensem missus sum*) 4 lěta, študowaše w Lipsku 3 lěta, bu za fararja do Hrodzišća (*ad off. eccles. in pago Grödes prope Budissinam*) powołany a wuswječeny 14. mërca 1610.

Prisp. Z č. 203 a 204 je dowidžeć, zo běchu na wysokimaj šulomaj w Mišnu a Porće swobodne wječhowske města tež wosebje za Serbow.

- 205) *Caspar Parthelius Kirchaymensis*: wuknješe w Grabinje, Drježdžanach, študowaše 2 l. w Lipsku a bu za diakona powołany do Kalawy a 24. hapryla wuswječeny.
1612. 206) *Daniel Biringius Gotä Vandalus* (D. Běrlink z Hućiny Serb): syn Jurja Běrlinka, fararja w Hućinje, a Hańže rodž. Hajnikec (Försterec), wuknješe w Budyšinje 3 l., w Žitawje 9 l., študowaše wot 1610 we Wittenbergu, bu 1612 powołany za diakona do Wojerec a wuswječeny 14. junija. Faxit deus, ut plebeculam, quae mihi imprimis erudienda erit idiomate Vandalico (w serbskej rěči) pascam pabulo saluberrimo atd.
1613. 207) *Petrus Blasius Muscauiensis Lusatius* (Pětr Błažij z Mužakowa; w „Kurz. Entw.“, str. 128 wopaki „von Schlawe (!)“): wuknješe w Mužakowje, Hrodku, Khoćebuzu, Wrótsławju, bu 1613 (nie 1625!) za kapłana powołany do Cybalina a 10. mërca wuswječeny.
- 208) *Georgius Haslerus Cottbusius (Lusatus)*: wuknješe w Khoćebuzu, Budyšinje, Zhorjelcu, Žitawje, študowaše w Frankfurće 1 lěto, bu 1612 z wučerjom a za poł lěta 31. mërca 1613 ze subdiakonom we Wětošowje; wuswječeny 21. hapryla.

- 209) *Georgius Druckschius ex Tribell*: wuknješe w Žarowje-
a w Iglawje na Morawje, študowaše w Frankfurće a bu
6. okt. 1613 we Wittenbergu wuswječeny.
1614. 210) *Johannes Supanus Cala-Lusatus* (Jan Župan z Ka-
lawy; patre Gregorio Supano matre Margaretha Radoch-
liana): wuknješe w Kalawje, Budyšinje 2 l., Žitawje 6 l.,
študowaše we Wittenbergu 1 l., bu za fararja do Změ-
šowa p. Kalawy powołany a 6. hapryla wuswječeny.
- 211) *Christophorus Lehmann Calovia Lusatus*, Adami
Lehmanni V. R. et docti filius: rodženy 10. dec. 1592,
wuknješe w Kalawje, Kamjencu 3 l., Budyšinje 2 l., štu-
dowaše w Göttingach, bu za fararja do Lubija powołany
a 16. aug. wuswječeny. — Njesteji w „Kurz. Entw.“, str.
27; tam zapisany Matej Lehmann, kiž 1640 wumrě, je
snadž jeho syn.
1615. 212) *Fridericus Chalybaeus Sprembergä Lusatus in-*
ferior natus patre Simone Chalybaeo hoc tempore (t. j.
1615) *ministro verbi divini in rure Geyerswaldensium*
(njesteji pak w „Kurz. Entw.“, str. 48 mjez Lenjanskimi
fararjami): wuknješe w Hrodku, Budyšinje 5 l., Džewinje,
Hali 2 l., študowaše we Wittenbergu 1 l., běše z domja-
cym wučerjom pola knježka z Zabeltitz a bu za fararja
powołany do Dubrawki (p. Mužakowa) a 8. febr. wu-
swječeny.
- 213) *Christophorus Raccius Finsterwaldensis* (Rak z Gra-
bina): rodž. 2. febr. 1590, syn Abrahama Raka, fararja w
Butynju p. Grabina, wuknješe w Grabinje, Budyšinje 3 l.,
w Džewinje 2 l., študowaše we Wittenbergu 3 l., bu za
fararja powołany do Stareje Darbny a 24. meje wuswječeny.
- 214) *Johannes Cupferus Muscaviensis Lusatus*: wuknješe
domach hač do 17. lěta, w Zhorjelcu 4 l., Džewinje 3 l.,
študowaše we Wittenbergu 1 l., bu za fararja do Kotec
powołany a 28. sept. wuswječeny. — Njesteji w „Kurzer
Entw.“, str. 64.
- 215) *Christophus Praetorius Vetschaviensis Lusatus*: wuk-
nješe w Budyšinje 5 l., w Speyerje nad Rhenom (in Spi-
ram Nemetum) 1 l., w Hdansku (in Dantiscum) 3 l.,

- študowaše we Wittenbergu 2 l., bu za diakona powołany do Stareje Darbny a wuswjećeny 14. augusta.
- 216) M. Georgius **Rutelius Spremberga Lusatius** (natus patre M. Francisco Rutelio Sprembergensium pastore et matre v. Margarethâ diaconi Cotbusiani Dni. Georgii Lehmanni filia): wuknješe w Hrodku, Khoćebugu, Budyšinje, Frankfurće, študowaše we Wittenbergu 4 l., bu za duchowneho do Hrodka powołany a 28. aug. wuswjećeny.
1617. 217) **Johannes Crügerus Cotbusiensis Lusatiæ**: syn Jana Krygarja z Lubošca a Hany Kr. rodź. z Rogozeje, wuknješe w Khoćebugu, Zhorjelcu, Frankfurće 1 l., študowaše we Wittenbergu 1 l., bu za duchowneho (*ad functionem ecclesiasticam*) powołany do Stareje Darbny a wuswjećeny 29. januara.
- 218) **Joannes Crügerus Cotbusiensis Lusatius**: syn Pawoła Krygarja, fararja w Žargonju (*pastore in Sergen*), wuknješe w Khoćebugu, Frankfurće, Brunswigu, bu za fararja powołany do Dubrawy (*in Dubrau*) a wuswjećeny 29. hapryla.
- 219) **Matthæus Hüfnerus Drebcoviensis Lusatus**: wuknješe w Drjowku hač do 17. lěta, potom w Frankfurće 2 l., w Žitawje 4 l., študowaše we Wittenbergu nimale 1 lěto, běše khwilku z domjacym wučerjom w Kopańcach, bu za diakona do Drjowka powołany a 16. sept. wuswjećeny.
- 220) **Martinus Praetorius Lübcrosanus Lusatius**: wuknješe w Luborazu, Žitawje, Braniborje, Goslarje, poda so do Wittenberga 1614, bu za duchowneho powołany do Baršća a w decembru 1617 wuswjećeny.
1618. 221) **Georgius Perlitius Storcoviensis Marchicus** natus a parente Andrea Perlitio pastore in pago Münchenhoff, matre v. Elisabetha Cernicks 13. dec. 1593: wuknješe w Přiborje a Kolnje (Cöln) nad Sprjewju, študowaše w Kralowcu a Wittenbergu a bu za fararja powołany do Kemjela (*in pagum Münchenhoff*) a wuswjećeny 25. hapryla. — Bě drje Serb.
- 222) **Georgius Brucatius Tribellensis Lusatius** natus Nicolao Brucatio patre matreque Ursula Redlichin: wuknješe domach

- wot 1611 w Zhorjelu, študowaše wot 1614 we Wittenbergu 3 l., bu za duchowneho (diakona) do Cybalina powołany a 26. aug. wuswjećeny.
- 223) *Abrahamus Mathesius Gubnâ Lusatus* (Matej z Gubina): syn fararja Abrahama Mathesia w Baršću, wuknješe w Baršću, Gubinj, Wrótsławju 1612—14, študowaše w Frankfurće 1½ l. a w Lipsku 2 l., běše z domjacym wučerjom poł lěta, bu za fararja powołany do Kosomłota (*in Cossenblatt*) a wuswjećeny 23. sept.
- 224) *Petrus Winckelmannus Lubenaviensis Lusatus* (Nuglik): wuknješe w Lubnjowje, Budyšinje 4 l., Hannoverje ½ l., Hildesheimje 3 l., Starohrodze (Stargardze) 1½ l., študowaše w Frankfurće 1 l., bě 2 l. domjacy wučer, bu za fararja powołany do Ogrozyny p. Kalawy a 15. okt. wuswjećeny.
- 225) *Gregorius Janus Spremburgâ Lusatus* prognatus patre viro rev. et docto Gregorio Jano, pastore in Buckaw (nje-daloko Hrodka): wuknješe w Hrodku, Budyšinje 6½ l., w Džewinje 1½ l., študowaše we Wittenbergu 1½ l., bu za fararja do Syjka (*in pagum Gravenstein*) powołany a 4. nov. wuswjećeny.
- 226) *Georgius Pan Spremburgensis Lusatus*, natus 1594: wuknješe w Khočebuzu, wučerše džěci w Drzenju (Drosnea), wuknješe dale w Brunswigu 3 l. a w Budyšinje, wot jow bu za duchowneho powołany do ? a wuswjećeny 11. novembra.
1619. 227) *Christophorus Wucropus Cotbusiensis Lusatus*, natus 1592: wuknješe w Khočebuzu, Žitawje, Budyšinje, Džewinje, Zhorjelu, študowaše we Wittenbergu 1 l., běše 2 l. z domjacym wučerjom p. knješka z Funcke w Brjazowje, bu za fararja powołany do Bóže mysli a 24. febr. wuswjećeny.
- 228) *Andreas Schcorcovius Cotbusiensis Lusatus* natus parente Andrea Schkorcka (Skórka): wuknješe w Khočebuzu, Kolnje n. Spr. 3 l., Brunswigu 1 l., běše domjacy wučer „apud nobilem Ladislaum a List in pago Wüstenhain (pola Drjowka) et ad ministerium vocatus a nobili Rodolpho a Rechenberg prope Budissinam habitante (ale hdže?) et 20. die octobris ordinatus.

1620. 229) M. *David Cichorius Hoierswerda-Lusatus* natus 24. oct. 1595 patre Johanne Cichorio et matre Catharina Gerstkin: wuknješe we Wojerecach 4 l., Khoćeubuzu 3 l., Budyšinje 4 l., Wittenbergu 4 l. „Cum in patriam meam venirem et pater meus Johannes Cichorius pastor ibidem moreretur, mihi functio a nob. D. Rud. a Ponikaw Dno in Hoierschwerda commissa est“, a bu we Wittenbergu 12. jun. wuswjećeny. — Ani Jan ani David Cichorius njestejitaj w „Kurz. Entw.“ str. 29 sl.
1621. 230) *Andreas Rubin Sprembergensis*: rodź. 17. okt. 1591, wuknješe w Hrodku 2 l., Budyšinje 3 l., Brěgu 4 l., študowaše w Lipsku $\frac{1}{2}$ l., běše z domjacym wuč. p. kn. Mikławša ze Schönfeld a bu za diakona do Lubina powołany a 12. sept. wuswjećeny.
- 231) *Abrahamus Withosius Pribusiciensis Silesius* natus patre Matthaео Withosio et matre Anna Cubanzin: wuknješe w Wrótšlawju a Frankfurće, bě z wučerjom we Wósličej Horje (*in pago Eselsbergk*) w Mužakowskej holi, bu za fararja do Budyšinka powołany a 12. septembra wuswjećeny.
1622. 232) *Jacobus Schackius Senftenbergu Lusatius*: wuknješe w Komorowje, Kamjencu 4 l., Dźěwinje 2 l. a so domoj wróćiwiši bu za duchowneho powołany (do Komorowa?) a 28. meje wuswjećeny.
- 233) *Johannes Liescovius Cleticensis Lusatus* (Liška z Klěčiše p. Komorowa): syn Handrija Liescovia, fararja tam, wuknješe w Kamjencu 5 l., Dźěwinje 1 l., běše z wučerjom w Luborazu a bu za fararja (tam?) powołany a 8. okt. wuswjećeny.
1626. 234) *Johannes Crügerus Lusatus* natus a. 1599 in opp. Drebkow a p. Martino Crügero, matre vero Anna Peprigs: poda so 1615 na studije do Sakskeje (*in Saxoniam*), bu 1622 „ad munus Cantoratus Caloviensis“ a 1626 „ad munus pastorale“ do Ogrozyny p. Kalawy powołany a 26. jul. wuswjećeny.

- b) Zapiski Serbow z 6. zwjazka Wittenbergskich knihow wuswjećenych z lět 1628—1673.
1628. 235) *Johannes Korn Calensis Lusatus* natus 7. aug. 1604 patre Daniele Korn p. t. pastore Racensis ex matre Ursula Krügerin Johannis Crügeri pastoris tunc temporis Lasensis (Łaz) filia: wuknješe w Bethania (?) 2 l., Drježdžanach 2½ l., Džewinje 3 l., študowaše we Wittenbergu ½ l., bu za fararja do Zasłomjenja p. Kalawy powołany a 29. okt. wuswjećeny.
1630. 236) *Melchior Crügerus Colbusianus Lusatus* Microdebrinae pago miliare a dicta urbe distante natus 28. jan. 1607 patre Caspate Crügero, Pastore tunc t. Microdebriensium (w Małych Dobrynjach), matre Anna Höppneriana, Ludimoderatoris scholae Hoyerswerdensis filia: wuknješe w Khoćebuzu 7 l., Braniborje 1 l., Šćećinje (in gymnasio Sedinensi) 2 l., študowaše we Wittenbergu 1 l. a domach 1 l., běše potom z konrektorom měšćanskeje šule w Khoćebuzu 3 l., bu na to za fararja powołany do Klětnoho (*ad paraciam Kliettensem*) a 6. hapr. wuswjećeny. — Běše lědma lěto z fararjom w Klětnom (přir. „Kurz. Entw.“, str. 118).
1631. 237) *Johannes Crinitus* (Krynica) natus in pago infer. Lus. Tschachsdorf (Trěšojce) 7. aug. 1602 patre Christophoro Crinito tunc temporis ibidem pastore: wuknješe w Khoćebuzu, Budyšinje, Lubinje, běše něšto lět z wučerjom w Trěšojcach (in patria) a bu za fararja do Skjarbošca powołany a 6. sept. wuswjećeny.
1632. 238) *Ernesius Büttnerus Sprembergâ Lusctus* natus Sebastiano Büttnero olim pastore in Sasseleben 3. maji 1609: wuknješe w Hrodku, wot 14. l. w Khoćebuzu 2 l., w Budyšinje 2 l., w Hali 2 l., študowaše wot 1630 we Wittenbergu přez lěto, bu za fararja do Krjebje powołany a 3. meje wuswjećeny.
1633. 239) *Johannes Richterus Lautâ Vandalus* natus 1609 patre Thoma Richtero pastore Lautensium (we Łutach): wuknješe w Mišnu 5 l., študowaše we Wittenbergu a bu za kapłana powołany do Ketlic a 11. hapr. wuswjećeny.

240) *Georgius Janus Lubenâ Lusatus* natus in pago Waldo mense Aprili 1608 patre Davide Jano tunc temporis pastore in Waldo (pozdžišo w Nowej Niwje p. Lubina), matre Gertrude Perlitia Andreae Perlitii pastoris Monacoviae in Marchia filia: wuknješe pola Salomona Nicolai, wučerja tehdy w Lubinje a pozdžišo fararja w Luborazu, wot 11.—13. l., potom běše 4 lěta *lector* pola swojeho woslepjeneho nana, z 17. lětom zastupi do gymnasia we Łukowje, wosta tam 2 l., džeše z 20. lětom do Kolna p. Barlina, dyrbyeše so domoj wróćić a bu w spočatku l. 1633 na město swojeho nana wuzwoleny a kónc toho lěta tež postajeny za fararja w Nowej Niwje a 30. dec. we Wittenbergu wuswjećeny.

1635. 241) *Σὺν Σέφ.* — Ego *Johannes Choinanus (otbusiensis Lusatus)* natus sum Anno 1610 d. 24. Augusti in pago Petershein, milliari à dictâ urbe distante, à Parentibus piis et honestis Patre Dn. Georgio Choinano*) tum temporis eiusdem loci, iam v. inde à Viro Strenuo ac Nobili Wigando ab Hacke p. m. avvocato Pastore in pago Briesen; matre Annâ Clementissimâ Viri quondam Reverendi ac Docti Dni Clementis Clementis, Pastoris in pago Leutten meritissimi relictâ filiâ. Horum meorum parentum jussu et porrecto sumtu in patriâ scholâ sub Rectore Viro Doctissimo Dn. M. Johanne Cichorio prima literarum fundamenta jeci. Postcâ monitu Parentum ac Amicorum Buddissinâ ad capessendum uberiozem studiorum fructum me recepi: ubi biennium commorari dabatur. Cum v. ob incidentem annonae caritatem sustentandi commoditas, licet Dni Praeceptores, quantum in ipsis, mihi non deerant, sese nulla amplius mihi offerret (puer n. hospitis benigni, cui instituendo praeficiebar, è varorum morbo obibat) coactus fui, in summâ hyemis intemperie ad durum satis iter me accingere.

In patriâ, ut et in huic vicinâ Marchiâ et Pomeraniâ palabatur tum temporis impius miles; ea propter eò me

*) Choinanus = wobydleŕ z Chójnow (Chójny = n. Chöne) w Gubinskim wobwodže, nic pak, kaž Hórnik myslí, wobydleŕ z Chójjan (Chójjany = Kantdorf) w Hródkowskim wobwodže.

conferre non erat tutum. Assumptis ergò Zittaviae comitibus, qui eandem mecum fortem experiebantur, per Bohemiam Austriamque in Hungariam perreximus. Ubi in Metropoli inferioris Hungariae à Viro Cl. Dn. M. Daniele Tiefenbacherò Gymnasii Rectore receptus sum in numerum discentium. Sed ob ingruentem ineunte statim Vere pestis saevitiem, ob quam Gymnasium claudebatur, relictâ Hungariâ in Silesiam proficisci necesse habui. Veni Vratislaviam; ubi satis comiter Vir Cl. Dn. M. Elias Major, Gymnasii Elisabethani Rector, me excepit, non tantum in numerum discipulorum suorum annumerando, sed etiam Hospitium studiis satis commodum procurando apud Cl. et Excell. Virum Dn. Casparum Cunradum Phil. et Med. Doctorem: ubi privatim informationis Filiorum muneri, publicè Gymnasii lectionibus biennium, ut ipsius mihi exhibitum testimonium comprobatur, impendi. Abhinc per literas à Dno Parente in patriam citatus, domum redii. Ubi deliberato consilio et collecto, quantum exiguae à Croatis nondum planè ereptae facultates admittebant, sumtu missus sum in hanc celeberrimam Academiam sub Magn. Rectore Vir. Excell. Dno Jeremiâ Reusnero J. U. D. Elapso anno et quod excurrerat cum parentes ob frequentes rapinas militares, quas experiri cogebantur, mihi sumptibus diutius succurrere non poterant, in patriam repedavi. Quod tempus in formando Nobilem juventutem consumi. Usque tandem à Generoso Dno Barone, Dno Siegmund Sigfried à Promnitz ad Pastoris officium in pago Schlepzig legitime vocatus et in templo Parochiali à Viro admodum Rev. Cl. et Excell. Dno Paulo Röbero S. S. Th. D. Pastore, Prof. ac Superintendente Generali praemisso examine ritu solemnè ordinatus sum d. 27. octobris Anno 1635.

In me quod coepit prosperet ipse Deus.

Prisp. Jara rjany wulki, wěsty a wupisany rukopis ma tón naš mlody Jan Chojnan.

1640. 242) *Abraham Mathesius* natus 1611 in pago Cybell (Cybalin) in superiori Lusatia patre Georgio Mathesio Pastore primario eius loci: wuknješe w Baršeu 2 l., Žarowje

- 2 l., Džewinje 2 l., študowaše wot 1630—33 we Wittenbergu, běše pomocny předař swojeho stareho nana a bu 1640 postajeny za koadjutora (Coadjutor Eccl. Cybellensis) a 3. junija wuswjećeny.
- 243) *Benedictus Bohuslai* natus 1614 30. nov. Sorae in inf. Lusatia patre Georgio Benedicto Bohuslao Archidiacono Sorano: wuknješe w Gubinje a Stargardže Pomořskim, študowaše w Roztoku, bu 1636 z wučerjom w Khočebuzu a 1640 z fararjom w Pětrojcach (Gross-Petersdorf) w Žahanskim wobwodže. — Hač běše Serb, je trochu nje-wěste, runjež ma prosto serbske mjeno.
1641. 244) *Johannes Rösicher* (Rězykaf) natus 2. sept. 1612 in Sackro prope Forstam patre Johanne Rösicher pastore eius loci: wuknješe w Baršću, wot 1629 w Hali, študowaše wot 1635 we Wittenbergu, bu 1641 za fararja powołany do Strěgowa (Strege) a 23. nov. wuswjećeny.
1643. 245) *Christianus Melitius Tribulensis Lusatus* Adami, Pastoris supremi vici illius triginta annos filius, natus 15. nov. 1620: wuknješe domach a w Žerowje, študowaše 3 l. we Wittenbergu a bu 1643 za fararja powołany do Nižej Górki a Mjodnicy (Niedergurk und Mednitz) a 5. jul. wuswjećeny.
- 246) *David Sturmius (Wichor) Sprembergensis Lusatus* natus 22. martii 1619: wuknješe domach a w Hali, študowaše wot 1638 we Wittenbergu a bu 1643 za fararja do Łojowa (Gros-Luja) powołany a 20. okt. wuswjećeny.
1646. 247) *Johannes Grunt Sprembergensis Lusatus* natus 18. febr. 1622: wuknješe w Hrodku, Khočebuzu 1637—40, Budyšinje 1640—44, študowaše we Wittenbergu, bu za fararja do Łojowa powołany a 17. hapr. wuswjećeny.
1648. 248) *Casparus Bierling* natus 20. dec. 1625 patre Daniele Bierling Pastore tum temporis *Gottano* (w Hućinje), matre Gertruda Mittoin (Mětec) Hoierschwerdana: wuknješe w Budyšinje, študowaše we Wittenbergu wot l. 1645, běše khwilku z domjacym wučerjom w Lichanju pola knjenje z Nostitz, bu 1648 do Budyšina powołany „ad Pastoratum

- Ecclesiae Vandalicae S. Michaelis die 30. Marti*“ a 28. hapr. wuswjećeny.
- 249) *Johannes Suchanđt* (*Suchan*) natus 15. Apr. 1626 patre Johanne Suchandt cive in urbe Rulandt, matre Catharina Gorkin Cothbusiana iam habitantes in oppido (?) Dreyweybern (Tri Žony): wuknješe w Kamjencu, Budyšinje a Hali, študowaše wot 1645 we Wittenbergu, bu 29. meje 1648 do Wojerec za subdiakona powołany a 13. jun. wuswjećeny.
- 250) *Georgius Keyser Elstra Lusatus* natus 8. jun. 1622: wuknješe domach, wot l. 1638 w Budyšinje 2 l., Drježdźanach 2½ l., študowaše we Wittenbergu 2 l., běše 3 l. z domjacym wučerjom pola knjenje Sophie z Ponickau, bu 1648 do Bukowa za fararja powołany a 28. sept. wuswjećeny.
1649. 251) *Zacharias Praetorius Hoierswerdae* natus 7. oct. 1627 patre Petro Praetorio Archidiaconó ibidem Matre Anna Bierlingin Gottanâ (z Hućiny): wuknješe we Wojerecach, Hrodku, Budyšinje, študowaše wot 1647 we Wittenbergu, běše z domjacym wučerjom pola Kaspara z Metzradt we Wujezdźo n. Spr., bu za fararja powołany do Boršće a 26. hapr. wuswjećeny.
- 252) *Johannes Richter* natus 11. aug. 1624 patre Johanne Richtero († 1632), custode in pago Doberstrow (Wótfow) in inf. Lusatia: wuknješe w Zł. Komorowje, wot 1641 w Jutrobozy (*in schola Jütrebocensi*) 3 l., 1644 w Šćećinje (*in g. Sedinensi Pomeranorum*) a hišće w samsnym lěće w Stołpnu (*in g. Stolpensi in orientali Pomerania*), hdžež 4 lěta wosta, w lěće 1648 poda so na universitu do Wittenberga, hdžež 27. jun. zastupi, ale wróci so „ob sumptuum deficientiam anno iam currente in patriam“, bu za fararja powołany do Čorneho Khołmca a 14. sept. 1649 wuswjećeny.
- 253) *Hieronimus Neander* (Nowak) *Ruhlandensis* natus 4. jun. 1629 patre Gregorio Neandro*) pastore in Ruh-

*) Njeje zapisany w „Kurz. Entw.“, str. 35.

land, matre Anna Bergerin, dni M. Johannis Bergeri Primarii in Ruhland filiâ: wuknješe w Rólanach, Khoćebuzu, Budyšinje, študowaše wot 1648 we Wittenbergu přez lěto, bu za fararja powołany do Sprjejcy a 22. nov. wuswjećeny.

1650. 254) *Martinus Canabaeus Sprembergae* (Konopka) in Lusatia inferiori natus 10. nov. 1623: wuknješe w Hródku, Lubinje $\frac{1}{2}$ l., Khoćebuzu 6 l., Kolnje nad Sprjewju, w Šćećinje, študowaše wot 1646 we Wittenbergu poldra lěta, bě nimalo lěto z domjacym wučerjom pola fararja w Picnju, dvě lěce z kantorom w Hródku a bu skónčnje za subdiakona do Picnja powołany a 14. febr. 1650 wuswjećeny.

255) *Caspar Wehlan* ex agro *Budissino* Lusatus natus 1627 patre pastore *Venedorum* in pago *Hoehkirch*, nomine *Caspar Wehlan* (*Kaspar Wjelan* z *Bukec*): wuknješe w Budyšinje a *Torunju* (3 l.), študowaše we Wittenbergu lědma lěto, dokelž bu domoj powołany za fararja (do ?) wot knježkow *Jana Jurja* a *Kaspara Hendricha* z *Temritz*, a bu 15. nov. wuswjećeny.

1651. 256) *Ego Michaël Frentzelius**) natus sum Anno *ἑξακοσίωντας* 1628 in pago *Bischwitz* (*Michał Frencel* z *Běčie*) a parentibus quidem vilis conditionis, honestis tamen, nimirum *Michäele Frentzelio* patre, matre vero *Maria Zimmermannin* (*Čěslic*). Studiorum meorum fundamentis positus in *Schola Budissinâ* missus sum a parentibus meis in *Illustre Electoris Saxoniae Gymnasium Misnense*. Absolutô tandem totô sexenniô ibidem suasu parentum meorum contuli me in *Inclytam Academiam Lipsiensem*, absolutis ibidem loci quinque quadrantibus anni, statim ob penuriam pastorum *Wandalicorum* vocatus sum in pagum *Kossel* in *Lusatiâ Superiori*. Acceptâ eâ *Vocatione* profectus sum *Wittebergam* 1651; ubi praemissô *Examine à plurimum Reverendo atque Excellentissimo Viro Dno D. Abrahamô Calovio* ordinatus sum. *Deus dirigat coep̄ta mea; cui sit laus et perennis gloria. Amen.*

*) Curriculum vitae tutoho našeho sławneho wótčina *Michala Frencela* sym po słowje wupisał a tu podał.

- 257) *Christian Crügerus* natus 7. febr. 1628 in pago Klein-döbern (Małe Dobrynje) prope Cobusium patre Joanne Crügero pastore istius loci et matre Mariâ Radochlaus, viri Rev. Dni Johan. Radochlai Pastoris in Gross-Kölsig (Kólsk) filia: wuknješe w Khoćebuzu hač do 1644, Barlinju 5 l., študowaše wot 1649 we Wittenbergu 1 l., poda so dla njedostatka srědkow domoj, bu 1651 za fararja do Lutola powołany a 26. sept. wuswjećeny.
- 258) *M. Georgius Bierling* natus patre Daniele Bierlingo pastore in Klyx et matre Gertruda Mittoin (Měto) Hojersverdana: wuknješe w Budyšinje, Hali přez 3 l., študowaše 3 l. we Wittenbergu, běše 3 l. z domjacym wučerjom pola někotrych knježkow a na to bu jemu farske město w Boršci (*in Fürstichen*) poskićene; dokelž pak mějše so hišće za přemłodeho do farskeho zastojnstwa, njeprjwza a bu pozdžišo 28 lět stary z fararjom w Kumwaldze (*pastor Cune-waldensis*) a 28. sept. 1651 wuswjećeny.
1652. 259) *Georgius Geringius* natus 13. jun. 1626 patre Paulo Geringio primum cantore apud *Lubenenses* (w Lubinje), postea diacono ibidem, tandem pastore apud Wittmansdorffienses (Witanojce) ad 34 annos et matre Ursulâ Sturmantzin filiâ Diaconi apud Sprembergenses in Lusatia inferiori: wuknješe z wonkach Łužicy, študowaše we Wittenbergu a bu z fararjom w němskej wosadže Beyern pola Hertzberga a 16. jul. wuswjećeny.
1656. 260) *M. Johannes Cichorius Hoierswerdae Lusatus* natus a. 1630 *Micro-Sorae* (Germ. Serchen, Dynastiae Hoiersw. pagus) patre M. Davide Cichorio, pastore Micro-Sorae (nětko n. Gross-Särchen, s. Žďary) iam per 36 annos, ubi antecessorem parentem per 30 annos habuit et circuli Hoiersw. nunc seniore et matre Hedwigia Fröhlichin (Wjeselic) Wittchenaviensi: wuknješe wot 11. lěta we Wojerecach 5 l. a w Budyšinje tež 5 l., študowaše wot 1648 we Wittenbergu 5 l., přebywaše potom domach, bě 1656 krótki čas z domjacym wučerjom pola kommandanty twjerdzizny (*arcis munitae*) w Złym Komorowje, bu za subdiakona do Wojerec powołany a 30. sept. wuswjećeny.

1657. 261) *Martinus Agricola* natus 6./16. febr. (takle!) 1632 in pago *Cascl. Lusat.* (w Kózlach p. Khoćeбуза w Delnjeje Łužicy) patre Martino Agricolâ p. t. Aedituo ibidem, matre Anna Jurischen: wuknješe w Khoćeбузу, Łukowje, Lubinje, Gubinje, študowaše wot 1652 we Wittenbergu 1 l., běše z domjacym wučerjom pola knježka von der Heiden w Žrobołcach (*Trebazsch*) a bu za fararja powołany do Grossen Ziescht a 21. jan. wuswjećeny.
1658. 262) *Paulus Lehman Senftenbergensis* (Wićaz ze Zł. Komorowa) *Misnicus* natus 1635 patre Johanne Lehmanno matre Anna Petschiken: wuknješe domach, w Hali a Brunswigu, študowaše we Wittenbergu 1 l., bu 20. dec. 1657 za fararja do Sprjejeje 23 lět stary powołany a 8. jan. 1658 wuswjećeny.
1661. 263) *Matthias Crügerus Muscoviâ Lusatus* 13. sept. 1635 natus patre Christophoro Crügero Pastore Cibellensium, matre Ursula Dni Jeremiae Güntheri Pastoris Linderodensium filiâ: wuknješe w Žemru 3 l., Gubinje 2 l. a w Budyšinje, študowaše wot 1655 we Wittenbergu, bu 1661 powołany za diakona do Cybalina a wuswjećeny w měsacu augusće.
1669. 264) M. *Johannes Faber Finsterwaldâ Misnicus* natus 17. jan. 1645 patre Michaële Fabrć (t. j. Kowaf) Archidiacono primum Finsterwaldae, pastore nunc Lautensium (we Łutach), matre Annâ Röttingiâ pastoris apud Finsterwaldenses primarii filiâ: wuknješe w Zł. Komorowje, wot 1658 w Budyšinje 8 l., študowaše wot 1767 we Wittenbergu, bu 1669 za fararja powołany do Rolan (*ecclesiae Ruhlandinae*) a 10. dec. wuswjećeny.
1672. 265) M. *Paulus Praetorius* 1650 natus *Neschwitzii* prope Budissini Lusatorum patre Daniele Praetorio, pastore ibidem: wuknješe w Budyšinje 5 l., študowaše wot 1668 we Wittenbergu 2 $\frac{1}{3}$ l., bu za subdiakona do Lubija powołany a 20. mërca 1772 wuswjećeny.
1673. 266) *Tobias Tschuderly Hojerswerdâ Lusatus* 1647 natus patre Johanne Zschuderly cive ibidem: wuknješe wot 1658 w Budyšinje, študowaše wot 1670 we Wittenbergu

2 l., bu powołany za fararja do Görssdorf (Gersdorf = Gerharćicy p. Kamjenca) a 20. aug. wuswjećeny.

c) Zapiski Serbow ze 7. zwjazka Wittenbergskich knihow wuswjećenych z lět 1674—1726.

1674. 267) *Caspar Daniel Bierling Budissa Lusatus* natus 14. mai 1651 patre Casparo Bierlingio pastore ibidem ad Div. Michaellem, matre M. Davidis Cichorii pastoris Micrô-Sorani (w Žďzarah): wuknješe w Budyšinje, študowaše we Wittenbergu 3 l., bu za serbskeho fararja Michalskeje wosady (*coelestiac Varoalicae Evang. ad Div. Michaellem pastor designatus*) powołany a 4. sept. 1674 wuswjećeny.

1676. 268) *Christophorus Simonis* 11. dec. 1650 natus in pago superioris Lusatiae *Reichwaldu* patre Johanne Simone (Šiman) loci illius per 27 annos Aedituo: wuknješe wot kónc l. 1660 w Mužakovje, wot 1664 w Budyšinje, študowaše wot 1670 we Wittenbergu, běše wot l. 1674 z wučerjom domach, bu za kapłana do Ketlic powołany a 25. febr. 1676 wuswjećeny.

269) *Johannes Georgius Keyser* in pago superioris Lusatiae *Königeswartha* (Rakocy) natus 25. apr. 1651 patre Georgio, pastore in Königeswartha: wuknješe w Kamjencu, Budyšinje, študowaše wot 1670 we Wittenbergu, běše potom z domjacym wučerjom pola zwud. knjenje z Gersdorff, bu za fararja do Budyšinka powołany a 16. mërca 1676 wuswjećeny.

1678. 270) *Johann Caspar Faber Scaftenbergâ Misnicus* 6. jan. st. vet. 1652 natus patre primum archidiaconatus officio apud Finsterwaldenses, postea pastoris apud Lautenses (we Łutach) functo: wuknješe w Komorowje, wot 1664 w Budyšinje, študowaše wot 1674 we Wittenbergu, běše nimale 3 lěta z domjacym wučerjom pola knježka z Luttic, bu za fararja do Bukowa powołany a 2. dec. 1678 wuswjećeny.

1680. 271) *Johannes Raecius* 4. jun. 1652 natus patre Martino Raecio (Radca), molitore quondam *Demicensi*, matre Ursula cognominata Ziesin (Cyžec): wuknješe w Mišnu 6 lět, študowaše we Wittenbergu a Lipsku, běše přez lěto z wu-

čerjom w Biskopicach, bu powołany za fararja do Palowa a 25. mërca wuswjećeny.

1707. 272) *Johannes Casparus Zschuderly* 8. aug. 1674 in *Gerssdorff* vicô Camentiae Lusatae superioris propinquo natus patre Dno. Tobiâ Tschuderly pastore Lohsaniensi (we Łazu), matre Annâ Mariâ natâ Bierlingin: wuknješe wot 1684—94 w Budyšinje (*acribus atque curis Dui Patruelis Casparis Danielis Biclängii, Pastoris Sorabici Budiss. fidelissimi commendatus*), študowaše 3 lëta we Wittenbergu, bu 9. aug. 1707 za fararja do Radšowa (*in pago Gross-Radisch*) powołany a 18. aug. wuswjećeny.
1726. 273) *Johannes Friedericus Petzschkius* 9. jun. 1698 *Krischawiae* in Lus. Sup. (w Křišowje) natus patre Friederico Petzschkio pastore illius agri per 30 annos: wuknješe w Budyšinje 9 l., študowaše we Wittenbergu, bu pola swojeho khoreho nana *pastor substitutus* w Křišowje a 26. mërca wuswjećeny.
- d) Zapiski Serbow z 8. zwjazka Wittenbergskich knihow wuswjećenych z lët 1727—1782.
1730. 274) *Johannes Wähle* natus mense Dec. 1702 in pago Lus. sup. *Lautitz* (Łuwoóicy): wuknješe wot 1714 w Budyšinje, študowaše wot 1725—26 we Wittenbergu, běše 4 l. z domjacym wučerjom pola knježkow, bu 10. hapr. 1730 za fararja do Nosaćic powołany a 21. hapr. wuswjećeny.
1736. 275) *Fridricus Gottlobius Bulitius Kittlitzensis* in Lus. Sup. natus 25. nov. 1706 (pater Christianus Bulitius Pastor Kittlitzensis): wuknješe w Budyšinje, študowaše wot 1727 we Wittenbergu, bu 21. febr. 1736 powołany za fararja do Hbjelska a 22. febr. wuswjećeny.
1740. 276) *Johannes Gottrau Boehmerus* 29. aug. 1710 natus in *Postwitz* vico prope Budissam patre Johanne Boehmero Pastore Postwitzensium, matre Anna Sophia nata Frenzelin: wuknješe wot 14. lëta w Budyšinje, študowaše wot 1732 w Lipsku 3 l., běše (*deficientibus sumtibus*) 3 l. z domja-

- cym wučerjom we wšelakich swójbach, bu na to substitutus swojeho stareho nana a 30. meje 1740 we Wittenbergu wuswjećeny.
1741. 277) *Michael Friedericus Brade Budissa - Lusatus* 25. marti 1711 natus patre ludimoderatore Johanne Brade: wuknješe w Budyšinje, študowaše w Lipsku 3 l., běše 7 l. z wučerjom w Budyšinje, bu za kapłana Michalskeje cyrkwe (*ad Diaconum ad templum St. Mich. Budissae*) 28. jul. 1741 powołany a 9. aug. wuswjećeny.
1742. 278) *Joannes Justus Matthenius Franckenbergi-Hassus* 1717 natus: wuknješe pola swojeho nana (gymn. wučerja w Franckenbergu) hač do 15. lěta a potom wopytowaše *gymnasium Lusatum* (w Budyšinje?), študowaše w Marburgu 1 l., Giessenje 2 l., a skónčnje w Hali (*Alma Hallensis Friedericiana*) 1 l., a piše: „ab illustrissimo comite a Gersdorff Regis Poloniae consiliario intimo in superiorem Lusatiam linguae Vandalicae discendae gratia vocatus sum et per duorum annorum spatium annuente Deo ad didici, ut concionem sacram de Servatore mundi possem habere Sorabis. Cum vero Pastore Nostizensis (t. j. Šerach) per novam vocationem prope Silesiam (t. j. do Holzkirch) hanc parochiam relinquens abiret, eligebat me Servator ad hoc munus sacrum die oct. 1742 et hodie (2. nov. 1742) solenni ordinationis ritu muneri huic sacro praefectus sum.“
1743. 279) *Matthias Gerdessen**) *Minsenae Jeveranorum* (z Nadrhejskeje krajiny Němc) 1. mai 1710 natus: wuknješe domach, študowaše w Jenje wot 1730, běše lěto z domjacym wučerjom, študowaše zaso w Jenje, běše 4 lěta dohladowař syrotownje w Žarowje a bu 1743 wot hrabje z Gersdorff (hl. w předkhadźacym čisle) za pomocneho předarja do Delnjeho Wujezda powołany (Uhystam ad Spream flumen . . . pastor adiunctus et substitutus vocatus) a (Dominica Sexagesima concione *δοκιμαστικῆ* habita) 27. febr. wuswjećeny.

*) Njesteji w „Kurz. Entw.“, str. 100.

e) Zapiski Serbow z 9. zwjazka Wittenbergskich knihow wuswjećenych z lět 1783—1815.

1799. 280) *Georgius Noack Osslingae* pago prope Camentiam sito natus 9. apr. 1768 patre *Matthia* ludimagistro ibidem: wuknješe hač do 12. lěta pola nana, 3 l. we Wjelkowje (*Gross-Welckae*) p. Budyšina, w Budyšinje hač do 1790, študowaše we Wittenbergu 3 lěta, wróci so domoj, wučese najprjedy džěci fararja *Gretschela* w Porchowje (*liberos Gretschelii pastoris Burckauensis*) a potom kublerja Ptačka w Bobošojcach (*Vogelii, qui agrum Bahnsdorffianum in tribu Cottbusensi possidet*), bu za fararja do Malešec powołany a wuswječeny 26. febr. 1799.

Nowak, kiž 1823 w Malešecach wumrě, je potajkim posledni Serb, kiž we Wittenbergu duchowne swjećizny dosta.

Přinoški sobustawow M. S.

Swój lětny přinošk zaplaćichu w běhu lěta 1897 tute sobustawy:

Na l. 1898: kk. direktor Pohoně w Lipsku; probst Solowjew w Koburgu, tež na l. 1899; Stefan Ramułt, spisowaćel we Lwowje; kand. theol. Nowy z Bórkow (D.-Ł.); dr. med. Dučman w Budyšinje; Gusta Hatas, khěžer w Hornim Wujězdze; wyšši wučer emer. Nyčka w Charlottenburgu.

Na l. 1897: kk. kapłan Jan Šotta w Kulowje; can. cap. farař Herrmann we Wotrowje; dr. E. Muka, gymn. wyšši wučer w Freibergu; prof. dr. Baudouin de Courtenay w Krakowje; dr. med. z Boetticher w Budyšinje; farař Golč w Rakecach; professor Basil Kopytczak w Tarnopoli; dr. W. R. Morfill, prof. w Oxfordze; dr. Amad. J. L. Vozárik w Geesthacht p. Hamburga; kapłan Jan Just w Khrósćicach; dr. Jovan Panaotovič w Drježdźanach; kubler Mlýnk w Čemjericach; hosćencar Kobanja w Mał. Wjelkowje; dr. theol. Imiš, farař Hodzijski; referendar Imiš w Budyšinje; ryćer J. Jakub, farař w Njeswaćidle; sejmski zapóslanc Smoła w Spytecach; řečnik M. Cyž w Budyšinje; diak. Domaška w Ketlicach; farař emer. Rejda w Mužakowje; kubler Skop w Křiwej Boršći; inspektor Skop w Lutowću; twarski mišter Winkleř w Budyšinje; kantor Bur w Königshainje; měšć. wučer Sommer w Budyšinje; tach. předař Šewčik w Budyšinje; měšć. twarski assist. Eissler w Budyšinje; dr. med. Pě-

tranc w Malešecach; kantor Symank w Baćonju; farař Kubaš w Nje-
hjelčicach; sekr. Delenčka w klóštrje Marijinej Hwězdze; kanolist
Holka w klóštrje Marijinej Hwězdze; dr. med. Rachel w Panči-
cach; dr. med. Dućman w Budyšinje; prof. Pol. Syrku w Pětro-
hrodze; B. Šořta, dir. fabr. w Drježdźanach; krajny twarski insp.
Schmidt w Drježdźanach; architekt Grothe w Drježdźanach; že-
lezniski džět. Kóncan w Rownem p. Slepoho; prof. Adolf Černý
w Prazy; Bjedr. Tallowitz, wulkopřekupc w Prazy; farski admin.
Žur w Ligocekej Turawje (H.-S.); direktor Pohonč w Lipsku; farař
Tešnař w Nidze; farař Urban we Wókranećicach; kantor Zahrjeńk
w Hrodzišću; kubleř Čemjera w Kołwazy; tach. wučer Kral w
Budyšinje; kapłan Žundálek w Hodkowicach p. Liberca; kapłan
Loskot w Jabłonce; pomocny předař Rychtař w Budestecach; kapłan
Jedlička we Worklecach; wučer Kral w Zarěču; překupc Rjelka
we Worklecach; dwórski radžićeř prof. dr. Jakub w Drježdźanach;
can. cap. sen. Kućank w Budyšinje; can. farař Skala w Budyšinje;
probst Solowjew w Koburgu; dr. Pilk w Drježdźanach; řečnik
Havlíček w Železnym Brodže w Č.; Fr. Kovačić w Romje; kantor
em. Kocor w Ketlicach; wučer Jenč w Drježdźanach; student
Daneš w Prazy; Louisa Hoffmannowa w Frankfurée n. W.; gymn.
Žur w Chomutowje w Č.; Gusta Hatas w H. Wujězdze; farski
admin. Hicka w Kamjencu pod Špitalom; kapłan Andricki w Ral-
bicach; farař Mrózak w Hrodzišću; kapłan Domaška w klóštrje
Marijinej Hwězdze; kapłan Křižank w Seitendorfje; farař Wjacks
w H. Wujězdze; khěžeř Budař w Džěžnikecach; Stefan Ramuřt,
spisowaćel we Lwowje; kantor Kocor w Hodžiju; kantor Jordan
w Popojcach; missionar M. Francke w Leh w Kašmirskej; dr. med.
Jurij Wjela w Drježdźanach; kand. theol. W. Nowy z Bórkow
(D.-Ł.); farař Bjedrich w Ralbicach; kantor Šewčik w Ralbicach;
farař Matek w Barée.

Na l. 1896: kk. kapłan Jan Šořta w Kulowje; dr. Jurij
Sauerwein z Bantelna w Hannoverskej; kantor Jordan w Popoj-
cach; wučer Sommer w Budyšinje; farař emer. Domaška w Nowo-
salcu; wučer Kral na Sokolnicy; překupc Mjerwa w Budyšinje;
sejmski zapóslanc Kokla w Khrósćicach; kapłan Jan Just w
Khrósćicach; prof. Wlad. Francew we Wařawje; kantor Hila w
Khrósćicach; farař Kubica w Bukecach; kantor Šewčik w Ral-

bicach; řečnik Cyž w Budyšinje; kantor em. Bartko w Budyšinje; diakonus Domaška w Ketlicach; sem. wyšši wučef Fiedleř w Budyšinje; farař em. Rejda w Mužakowje; kapłan Křižank w Seidentorfje; kubleř Žur w Delnim Wunjowje; kubleř Skop w Křiwej Boršći; inspektor Skop w Lutowću; kantor Bur w Koenigshajnje; kantor Šořta w Radworju; kantor Symank w Baćonju; dr. med. Pětranc w Malešecach; sekretar Delenčka w klóštrje Swj. Marijinej Hwězdze; kancelist Holka w klóštrje Swj. Marijinej Hwězdze; dr. med. Rachel w Pančicach; řečnik Tilsch w Prazy; Katholska Bjesada w Jaseńcy; dr. med. Dučman w Budyšinje; prof. Adolf Černý w Prazy; farski admin. Žur w Ligocekej Turawje (H. S.); hejtman Šelčik w Debricach; farař Tešnar w Nidže; dwórski radzičef prof. dr. Jakub w Drježdžanach; can. cap. sen. Kućank w Budyšinje; can. farař Skala w Budyšinje; probst Solowjew w Koburgu; kantor em. Kocor w Ketlicach; wučef Jenč w Drježdžanach; Fr. Strnád w Kraslicach; farski admin. Hicka w Kamjencu pod Špitalom; kapłan Andricki w Ralbicach; prof. Age Benedictsen w Kopenhagu; direktor Pohoně w Lipsku; wučef Štođeńk w Radworju; kant. Kocor w Hodźiju; farař Bjedrich w Ralbicach; farař Matek w Barće; serbske towarstwo w Bukecach.

Na l. 1895: Serbske towarstwo w Bukecach; kk. kapłan Jan Šořta w Kulowje; farař emer. Domaška w Nowosaleu; wučef Štođeńk w Radworju; kapłan Jan Just w Khrósćicach; kantor Hila w Khrósćicach; řečnik Cyž w Budyšinje; farař Handrik w Huscy; kubleř Žur w Delnim Wunjowje; kubleř Skop w Křiwej Boršći; kantor Bur w Königshajnje; assessor Kral w Kamjenicy; wučef Sommer w Budyšinje; kantor Šořta w Radworju; kantor Symank w Baćonju; řečnik Tilsch w Prazy; Katholska Bjesada w Jaseńcy; dr. med. Dučman w Budyšinje; prof. Adolf Černý w Prazy; farski admin. Žur w Ligocekej Turawje (H.-S.); direktor Pohoně w Lipsku; hejtman Šelčik w Debricach; farař Tešnar w Nidže; stud. th. Šwjela w Barlinju; can. cap. sen. Kućank w Budyšinje; probst Solowjew w Koburgu; wučef Jenč w Drježdžanach; farski admin. Hicka w Kamjencu pod Špitalom; kapłan Andricki w Ralbicach; wuč. Klimank w Kukowje; prof. Konvalinka w Hródcu Kraloweje; kantor Kocor w Hodźiju; farař Bjedrich w Ralbicach; kantor emer. Kocor w Ketlicach; Fr. Strnád w Kraslicach.

Na l. 1894: kk. wučer Sommer w Budyšinje; kantor Hila w Khrósćicach; wučer Klimank w Kukowje; řečnik Cyž w Budyšinje; farař Handrik w Huscy; kantor Bur w Koenigshainje; assessor Kral w Kamjenicy; kantor Symank w Baćonju; Katholska Bjesada w Jaseńcy; dr. med. Dučman w Budyšinje; farař dr. Sella w Meranje w Tyrolskej; wučer Jenč w Drježdžanach; prof. Adolf Černý w Prazy; farski admin. Žur w Ligocekej Turawje (H.-S.); hejtman Šelčik w Debricach; farař Tešnař w Nidže; can. cap. sen. Kućank w Budyšinje; farski admin. Hicka w Kamjencu pod Špitalom; kapłan Andricki w Ralbicach; prof. Konwalinka w Hródcu Kraloweje; Fr. Strnád w Kraslicach.

Na l. 1893: kk. wučer Sommer w Budyšinje; kantor Hila w Khrósćicach; řečnik Cyž w Budyšinje; kantor Bur w Koenigshainje; assessor Kral w Kamjenicy; kantor Symank w Baćonju; farař Mrózak w Budestecach; farař dr. Sella w Meranje w Tyrolskej; prof. Adolf Černý w Prazy; farski admin. Žur w Ligocekej Turawje (H.-S.); hejtm. Šelčik w Debricach; far. Tešnař w Nidže; can. cap. sen. Kućank w Budyšinje; Ant. Novák, korrektor w Prazy.

Na l. 1892: kk. wučer Sommer w Budyšinje; kantor Hila w Khrósćicach; kantor Bur w Königshainje; farař Mrózak w Budestecach; farař Krušwica we Wjerbnje; dr. Sella, farař w Meranje w Tyrolskej; farař Tešnař w Nidže; řečnik Cyž w Budyšinje; Ant. Novák, korrektor w Prazy; kant. Šořta w Bjenadźicach.

Na l. 1891: kk. kantor Hila w Khrósćicach (tež na ll. 1887—1890); řečnik Cyž w Budyšinje; farař Mrózak w Budestecach (tež na ll. 1889, 90); farař Krušwica we Wjerbnje (tež na lěta 1889, 90); dr. Sella, farař w Meranje w Tyrolskej (tež na lěto 1890); farař Tešnař w Nidže (tež na ll. 1889, 90); Ant. Novák, korrektor w Prazy.

Dary za dom M. S.

W běhu lěta 1897 składowachu jako dobrowólne dary w hriwnach: Serbske towarstwo w Bukecach 5; kk. Króna w Bukecach a J. L. C. w Kh. po 1, njemjenowany bur w Hodzijskej wosadze 50; kantor H. Jórdan w Popojcach 100; Delnołužiski wotřad Maćicy Serbskeje 100; Bjarnat Krawc, hudźbnik a serbski komponista w Drježdžanach 100; knjeni A. R. w Drježdžanach 3;

k česáci dr. Mukoweho Slepjanskeho mótká w „Bělým Kouju“ w Budyšinje skladowane 4; na křiciznach w Slepjanskej farje 20; Serbske towarstwo za Khwačicy a wokolnosť (na přichodne 100) 25; hosćo na Manjokec kwasu w Libuchowje 3,70; na Šymcek kwasu w Slepom 7,50; na mištrskim jubileju wojnafskeho mištra Dučmana we Wojerecach 2; přez k. hosćencarja O. Dietricha w „Liščeje Jamje“ w Budyšinje: kk. Holak a Otto Beil po 3, Jan Šolta-Kočinjanski a Jan Bibas-Wulkokhójničanski po 1, Adolf Dathe 0,50, wšitcy w Drježdžanach; Oskar Dietrich, hosćencaf w „Liščeje Jamje“ 15,15; wučef Adolf Sommer 2,37; fabrikant Otakar Červený w Kijowje 54; na Dubrawic-Šylic kwasu w Slepom nahromadžene přez knjeza Brězana 4,70; z fonda Kraszewského Mačicy Serbskeje 25; dr. E. Muka, gymn. wyšši wučef w Freibergu, tydžeńscy 1 = 29; Jurij Mokry z Wósporčan Jenčoweho piwa natočil 7,06; Serbski wubjerjck Drježdžanskeje wustajeńcy čisty wunošk „serbskeho museja“ **3000**; žiwnosť Grofa w Bolborcach 1; mištr H. w Slepom a jeho přirodny H. D. 4; dr. Jurij Pilk, spisowačel a hudźbnik w Drježdžanach, 150; J. K. Šolta we Wóslinku 1; přez k. Laušku na Hermanec kwasu we Wóslinku 3; dr. M. Imiš, referendaf w Budyšinje 5, wučef Adolf Sommer, kóždy tydžeń po 1 = 13; Hana Boršec w Hodźiju 1,50; wjefch Anatol Evg. Gagarin z Okny 20; kaplan Mikławš Jawork w Nebjelčicach (jako přeni přinošk na 100) 20; prof. Wl. Francew we Waršawje 2,70; prof. Pawoł Sofrić w Šabacu 1,50; kollegium wučerjow při gymnasiju swj. Hany w Krakowje 34; knjeni dwórska fotografowafka Mila Höffertowa w Drježdžanach 165,50; Jan a Jurij Laduš a Jurij Pětrk we Wochozach po 0,50; Wroblik na Židowje 0,50; faraf emer. Rejda w Mužakowje 100; faraf Kubica-Bukečanski 10; Janaš w Zarěču 2; lěkar Handrik Česla w Neveklowje w Čechach 10,18; inspektor Skop w Lutowiču 100; kantor emer. Bartko w Budyšinje 100; E. Lohe w Schwedt nad W. 10 (jubilejski dar); Jurij Křižank, kaplan w Seitendorffe, 10; faraf Jan Waltar we Wóslinku 30; dr. Gintl, rěčnik w Prazy, 5; rěčnik dr. Karl Havlíček w Žel. Brodže 8,48; kublěf Jan Žur w Delnim Wunjowje 100; kantor Smoła w Budestecach 5; faraf Urban we Wókrancicach 100; kaplan Jakub Bart-Čišinski w Kamjenicy (jako přeni přinošk na 100) 20; probst Eugen Solowjew w Koburku 120; dr. med. Pětranc z Malešec 100; Miliduch ze štyrjomi ryčerjemi z Hrodziška 1,25; faraf J. Jakub-Njeswačidlski jako jubilejny dar 100; faraf Handrik z Huski 100; knjeni A. R. w Drježdžanach tydžeńscy 0,50 = 4; Wojnar z Jawory 2; knježefski radzičef Ota Hanowski w Lipsku **1000**; faraf M. Halabala w Rajhradze na Morawje 8,45; kublěf G. Smoła w Lešawje 100; Hajna z Běčic 3; Hofman we Łuzy 1; knjeni Cyžowa z Budyšina 20; dr. med. V. Šamánek w Libercu 8,18; serbska Bjessada w Jaseńcy 20; wjefch Anatol Evg.

Gagarin z Okny p. Odessy 100; někotři ryčerjo z Hrodziška 0,60: wudowa H. 3; Wojerowske serbske burske towafstwo 10; Jurij Valtyn z Wojerec 10; Stanisław ryčeř Nejedlý z Wysokeje 6,01; farař Jan Gólc w Rakecach 100; K. 2; farař Bjedrich Tešnař w Nidže 100; Bolesław Hirszfeld we Wařawje nahr. 13; inženjer Jul. Diviš z Brězowej Hory 1,66; farař F. Ekert w Prazy 6; Hans Kóncan w Rownem p. Slepoho 1; přež kn. Adolfa Černého w Prazy: kk. abiturientowje gymnasija w Táboru 16,96, dir. P. K. Kotler, wučer P. J. Váchal, konsist. protokollista P. A. Dušek, archivař P. A. Vetešnik, katechet P. A. Zeman, wšitcy z Litoměřic, hrom. 11,94; Adolf Černý w Prazy 0,52; Wanda Korwin-Sarnecka, Kazimiera Ostrowska, Gabryel Ostrowski z Wařawy po 10; univ. prof. Bolesław Szomek ze 7 kolegami we Lwowje 10,14; gymn. professor Ludwik Małecky w Nowym Sączu, nahrom. 17,03; wuč. Mina Kramattová w Prazy 8,48; wjeřeh Grigorij Gagarin-Sturđa na Podoliji 21,60; G. Supičič na Podoliji 10,80; sobustawaj M. S. kk. professoraj Konst. Grot a Wlad. Francew we Wařawje k jubileju nahromadžištaj 109,80 (k tomu skladowachu: Nikolski 2 r., Krasowicki 5 r., K. K. Grot w Pětrohrodže a prof. K. J. Grot we Wařawje po 10 r., K. Grot w Pětrohrodže, prof. U. A. Kulakowski, T. J. Jezbera we Wařawje po 5 r., J. N. Sozonowič 3 r., njemjenowany w Pětrohrodže 2 r., A. J. S. z Wařawy 1 r. a 10 młodych knjezow 3 r. 10 k.); dr. med. Pětr Dučman w Budyšinje 10 (jako přeni přinošk na 100); Slepjanske Tow. Serb. Burow (jako dopłaćenje na zakładne 100 přež k. M. Handrika) 50; na Pětrikoje-Suškoje kwasu w Slepom 6; kapłan Jakub Stranc w Lipsku 100; knježna Leňka Jordanoje z Popoje 5; Wjelesław ze swojimi šwěrnymi 3; stud. theol. B. Šwjela jako přeni přinošk „Zwěstka dehnoserbskich studentow“ 5; far. admin. Michał Šewčik z Lubija (jako 2. přin. na 100) 20; při zabawje po zlotým jubileju M. S.: z přesadzowanja trubkow, wonješkow wot dobreje Serbowki, 2 meďallow wot Mišnarja a 12 kowročikow wot wubjerka serb. museja darjenych a druhich wěcow 34,73 — z druhich žortnych přičinow 2,72; Alfons Parczewski přež knježnu Zahrjeńkec (jako zarunanje za dostate wobrazy) 10; knježi wotroček Jan Cawnik w Lutowicu 1; Hajnica w Korzymju 1; Pawoł Pjetaš we Łahowje 0,50; kubleř Jakub Nowak a mandželska w Komorowje 6; W. Z. 0,97; na Zobic kwasu w Żornosykach 4,25; Drježdžanske tow. „Čornobóh“ přež k. E. Henčku 20; kwasni hosćo pola Michałke w Rachlowje 6,85 a pola Donatec w Měrkowje 3; šćipkarjo na hł. zhrom. Mako-Wjelkowskeje nalutowarnje 3 a na hł. zhrom. Budyšskeje Bjesady 1,80; Tungło z „wowčeje hlówy“ 0,35; hosćo na Šewčikec kwasu w Nižej Wsy 25; Serb. kand. tow. k dopomnjeću na swój 50lětny jubilej 20; na Pjechec kwasu w Rachlowje 1,80; na Urbanec kwasu w Droždiju 14,50; knjeni Wirtowa w Budyšinje 0,50; na Kudželic křez-

nach w Budestecach 1,70; na Nutničanskich kwasu w Cyžecach 20; na kwasu wučerja Wrobla we Wósporku 6,50; řečnik Alfons Parczewski z Kališa jako 1. prin. na zakladny dar k čestn. wopomnjeću swojeje njeboheje mačerje 15; Miliduch a Brónmil z „wowčeje“ 1,70; wučer Kejžor we Wósporku 10; Hanuš w Brězowcy 2,50; H. Sprjež z Mulkec 1; H. Kónčan w Rowne 1; stražnik Fryško, Krawc I a III, Kr. Sprjež, wšitcy ze Slepoho, po 1; hosćo na Šweckec kwasu w Hnašecach 9,30; na Wičazec kwasu w Droždžiju 4,40; J. K. z Hodžija 2; jubilejny wubjerk M. S. 4,16; Krawc w Khwaćicach 3,10; T. D. w Rozwodecach 5; předsydstwo a wubjerk M. S. při zbožownym dowujednanju nowotwara 51; Khwaćičanske serbske tow. čisty wunošk Hansa Klepotarja 6; Rakečanske serbske tow. „Lipa“ 11; can. cap. schol. Jurij Łusčanski w Budyšinje 100; P. Bohumil Haki, biskopski wikař w Hořicach 11,04; Wład. Sałecki 0,97; A. T. Timanowskij we Wařawje 21,50; šulski dohladowař Wasilij Markowič Florinskij w Tomsku 21,50; prof. univ. N. A. Rogitič w Tomsku 10,75; rektor univ. prof. A. Sudwič w Tomsku 10,70; prof. Nikolaj Thomič Krasnoselčew w Odessy k jubileju nahrom. 18; 4 Serbja z Polakom w „Bělym Konju“ w Budyšinje 2,44; prof. univ. dr. phil. Josef Kalousek w Prahy 5,07; wučerka Fanny Curs w Khočebuzu 0,90; M. Kónčan w Rowne p. Slepoho 45; 3 kupony 30. IV. 1897 wot kawcije 87,50; dr. E. Muka k dowuranejnu 0,56; z Lejna: M. Smoleř, H. Pawoř, H. Jenkel, T. Jeroš, K. Kobora, H. Smoleř po 2,50, M. Jenkel a H. Smoleř po 1,50, J. Handank 0,50, M. Wóslík 3; ze Škodowa: H. Šimak a M. Wjelk po 0,50, K. Jašk 2,50; M. Wr. na Židowje 1,50; Minakalske Tow. Serbskich Burow 10,40; zběrka při XXIII. hłownej skhadžowancy w Budestecach 31; wowčerjo při skhadžowancy 2,05; na Kocorec kwasu w Bukecach 3,50; M. B. ze Zahorja 1; Klětnjanska wupožěrnia 20; njemjenowani (5) z Turnowa 17,05; prof. T. Řiha w Nižnim Nowgorodže 21,50; wowčerjo na kermuši w Lutyjecach 0,80; A. P. w Čornych Noslicach 1; hosćo na kwasu J. Cařty w Hodžiju 24; wowčerjo na domkhowancy w Hruboćicach 2; Hodžijski seminar 8,38; při domkhowancy bura w Hrodžišću farař Mrózak nahromadži 7; J. K. 2; přečel Serbow z Boršće p. Wolešnicy 1; přež Adolfa Černého skladowachu do hromady 282,04 [a to a] w šesnakach: w Přelouču: Cokorownja akcijneho towařstwa a Obchod v střižněm a železném zbožij akciové společnosti po 5, Ed. A. Špinar 0,50 a knježnje M. Pišova 0,30 a A. Šafránkova 0,20, Občjanská záložna 10, Jan V. Diviš 1, dr. Lad. Quis 1, — w Prahy: spisowačel Fr. S. Procházka, V. Stech, M. A. Šimáček, redaktor „Světozora“, A. Klášterský, J. Borecký, spisowačelej, J. Bittner, hrajeř Narodneho Džiwadla po 1, Wučerški kolegij českeho wučerškeho wustawa 10; — abiturienći w Táborje 15 — Ad. Černý (z wunoška přednoška wo Serbach w Szczawnicy) 20; Felix Wiśniewski, dir. kupjelow w Szczaw-

nicy, 5 — z Warszawy: poeta Juljan Adolf Świeciecki 5, operny spě-
 wař Adolf Myszuga 10; Stanisław Libicki, redaktor „Kurjera Co-
 dziennego“ 2; Ant. Knoll 1; radźiciel Stan. Bierzt 2; dr. Xav. Górski,
 Józef Brzeziński, wobaj z Krakowa po 2; Wład. Żurawski z Koło-
 myja 1,50; Adolf Ciechmiński 2; Jan Nalboreczyk ze Zakopaneho
 1; dr. Stanisław Eljasz-Radzikowski z Lwowa 1; prof. Walery
 Eljasz-Radzikowski z Krakowa 1; z Krakowa: pułkownik W. J.
 Krajnc 2; knjeni M. Wiśniewska 1; prof. dr. J. Rozwadowski 1;
 prof. dr. J. Leciejewski 1; prof. K. Nitsch 0,50; Ferd. Hofman 2;
 dr. phil. Felix Koneczny 1; Tadeusz Jabłoński 1; Hamzáček 0,50;
 Louda 0,20; mechanik Alois Vogl 0,30; V. Funk 0,30; — Josef
 Sallač, prof. w Rychnowje n. K. 2; — b) w rublach: wjefč Jan
 Swiatopelk-Mirski w Kamieńpoli 5, knjeni Marja Bohdanowiczowa
 w Nowikach (Witebska gub.) 5; knježna Józefa Łapińska z Wilna 1;
 — z Witebskeje gubernije: Witold Romer 5; Fr. Krzemieński 3;
 Mich. Szauman 1; Henryk Sycianko z Witebska 1; — G. G. Schnei-
 der, inženjer z Pětrohroda, 10; Jurij Dressler z Brězynki p. Deln.
 Hórki 100; dr. Błažik z Bukec 10; P. Romuałd z klóštra Marijineje
 Hwězdy 2; H. K. 1; redaktor Šwjela w Skjarbošcu 3; na kwasu ku-
 blerja Rychtarja w Bórku 20; na Lindnerec kwasu w Jenkecach
 7,75; L. w J. 4; Handrij Berger w Njezdašecach 3; N. N. z Ži-
 čenja 3; faraf dr. H. Imiš-Hodžijski 25; lutownarja a wupožčernja
 we Wotrowje 25; rěčnik dr. Wesser w Budyšinje 20; kantor H.
 Jordan w Popojcach 15; prof. E. Holan w Nižnim Nowgorodze 12,90;
 dr. Amad. J. Vozárik w Geesthacht p. Hamburga 80; kmóřta J. A. K.
 w Hornjej Hórey 1,60; kantor em. J. Bartko w Budyšinje 1; sobu-
 stawy wokrjesneho wubjerka ze Chlumca n. C. přez kn. V. Vacka
 10,14; biskop dr. Josip Marčelić z Dubrovnika 8,42; duchowny
 Michał Annenkov w Drježdžanach 38; kubleř Dmit. W. Christo-
 phorow z Loškorewka 12; serb. hospoza z Freiberga 0,50; dwórski
 kaplan F. Rězak z Drježdžan (1. počojca na zakł. dar) 50; dr. med.
 Szablewski w Drježdžanach (1. poč. na zakł. dar) 50; towarńik Ko-
 mendziński w Drježdžanach 100; dr. med. Jurij Wjela w Drježdža-
 nach (1. přinošk na 100) 25; zastojnik Wjelimir Crepajac z Wienu
 10,13; Jan Česla z Now. Koperc 1; zběrka fararja Kubicy w Bje-
 nadźic domje w Čornowje 7; kantor em. J. Bartko jako palmowu
 hałužku na row njeboh fararja dra. Imiša 5; na Ackermannec kwasu
 w Poršicach 5; knjeni farafka Domaškowa z Nowosalca po woli
 swojeho njeboh mandželskeho 50; H. Króna w Bukecach 2; serbske
 towarstwo w Bukecach 5. — Přez redakciju „Katholskeho
 Póšća“: do hrom. 1451,19, k tomu dachu: Klóštr Marijny Doł
 p. Žitawy 200; kk. překupc Jak. Heša w Ronšperku 2; wučef Jurij
 Wjacławk (jako přeni lětny přinošk) 10; mw. 0,50; na Žurec-Han-
 drikec kwasu w Ralbicach nahromadžene 12,04; Šunowski dwór 3;
 J. Š. z K. 3; K. K. 3; B. R. z Ł. 0,50; P. H. z K. 0,50; Kulowska

3. př. 1; Jurij Mokry 0,50; R. město wěnce na row Edvarda Jelinka 15; daloki professor 1; can. faraf Jakub Herrmann we Wotrowje 300; kanclist Mikl. Holka w klóštrje Marijinej Hwězdze 10; Jakub Lebza w Nuknicy (1. přin. na 100) 25; Gudzić swójba w Hornjej Kinje 100; džowka serb. Delan 50; N. N. 0,25; murjejski mištr Jan Wolman z Njeswačidla 3; Towafstwo Serbowka w Prazy 61,50; serbski kaplan z daloka 50; H. P. z Konjec 3,21; Madl. Kokertowa z Łazka 3; Mikl. Šolta z Šunowa 1; Hana Wjacławec ze Šunowa 3; K. K. 1; Michał Wjerab z Budyšina 1,50; H. P. S. 1,50; khudej wowcy 6; rataf z Bačonja 1; Mikl. Hajna z Konjec 2; Michał Čornak z Konjec 2; Ralbičanska lutownja z čisteho zbytku 48,03; z Ralbičanskeho swobodneho zjednoćenstwa za škitowanje skotu 5; Emha 6; Emha (jako přeni přinošk na 100) 10; M. H. z K. 2; M. R. 0,85; H. Č. Š. 1; susodźic mać 2,35; M. R. K. 1,50; J. K. z K. 1; J. M. za nawěstk w „S. N.“ 1; w „hornim dworje“ hornja jstwa (Rybnik lišku dodać ma) 11,05; J. R. 0,13; ščh. 2; H. M. Š. 0,30; Wlada, serbske towařstwo na katholskim seminaru w Budyšinje, 25; H. K. Š. 0,20; přez dra. phil. Josefa Čihulu w Młodej Boleslawi skladowachu: kk. Jos. Sýkora, JUDr. Laufberger po 2 zł., Václav Rebs 50 kr., Ph. Mag. B. Matoušek, překupa Karel Domalíp, prakt. lékar MUDr. Ed. Bičík, zubowy lékar MUDr. Cerha, měščanski lékar MUDr. Jos. Pacner po 1 zł., kaplan P. Josef Fukárek 50 kr., njemjen. 1 zł., dekan P. Václav Čtyroký 1 zł. 50 kr., kanclista Karel Čapek 2 zł. 50 kr., towařstwo w hosćencu k. Teinila, Mnichovo Hradiště 1 zł. 50 kr. — do hrom. 27,77; na swjedenju 25lětneho jubileja „Jednoty“ w Khrósćicach 28,75; hospoza Marja Rabec w Šunowje 0,50; tachantski pohonč Mikl. Ledźbor 3; „Palacký“, česke tow. w Budyšinje, 10; kanonikus z B. S. 1; Madl. W. ze Šunowa 0,50, Marja L. z Konjec 0,50; ze zawostajenstwa † M. R. 20; cyrkw. wučer Karl Wjenka z Róžanta 15 (4. kwotu); Marja Knopec ze Šunowa 0,50; M. Rjebišowa z Bačonja 2; kubler J. Wawrij w Njebjelčicach 3; Hanža Wawrijowa 5; Čornacek Jurij w Konjecach 3; Pětr a Mikławš 1; susodźic nan 5; dr. Ladislav Čelakovský, prof. w Prazy, 8,50; Fr. Petura, kooperator ze Světlé p. Ještědem 5; Khata Wińcarjowa ze Šunowa 2; M. W. z K. 0,50; K. K. ze Š. 1; Katholska Bjesada za Ralbičansku wosadu 22,80; njemjenowani 8; přez Mikl. Andrickeho: za nowu dra. Mukowu „rozprawu“ (32 exx.) 36,50, za jeho „Zapiski“ (1 ex.) 4, za brošuru prof. Wl. Francewa (3 exx.) 5; Rachelic holcy w Šunowje 4; M. Lebza a Marja Lebzowa po 1,50; W. Czarnecki z Gogolewa p. Nieparta 20; zwud. Póžerjowa w Budyšinje (2. počojcu na 100) 50; sobustawy kraja. rataf. šule w Dublanach přez sekret. Wielczyńskeho 23,90; direktor tach. šule Jakub Nowak w Budyšinje (dalši dar na 100) 20; Jan Polleřík z Hodlerja 0,50; Marja Hernaštowa z Rachlowa 1; Delanska patentna kommissija 60,62; Radwofska plátowa

kommissija 6,07; tach. předař J. Šewčik za dra. Mukowe „rjane-pohladničička“ 6; skatowarjo do hrom. 9,75; wowčerjo do hrom. 26,14; družy hračcy do hrom. 3,40; małke dary při wšelakich swjēdžeńskich a druhich składnosćach do hrom. 22,23.

Zližbowanje M. S. w 50. lěće (1896).

A. Dokhody.

I. Zbytk w pokladnicy.	
Z lěta 1895 . . . hriwnow	116. 56.
II. Domoj wzate kapitale.	
Vacat.	
III. Dań z wupožčenych pjenjez.	
Z krajnostawskeje naluto-	
warujnje kn. č. 54600 . . .	44. 29.
Z statnje sakskeje papjery	10. 50.
Z wotkazanki kn. kublerja	
Łahody w Bozankecach . . .	20. —
Z legata Tyburowskeho . . .	40. —
	<u>114. 79.</u>

IV. Přinoški sobustawow.	
Wot 50 sobustawow . . .	200. —
V. Předplaćenje sobustawow.	
Wot 12 sobustawow . . .	48. —
VI. Doplaćenja sobustawow.	
Z cyła	312. —
VII. Z předawanja knihow.	
Z cyła (w tym 1096 hr. za	
protyku)	1724. 53.

VIII. Dobrowólne dary.	
Farar Halabala z Rajhrada . . .	3. 10.
Tajrych z Hradca Hendr.	— 03.
dr. med. Česla w Njewjeklowje . . .	1. 06.
Dr. Havliček	— 48.
Alex. Petrów	— 28.
Prof. Morfill w Oxfordže	— 03.
Nowak	— 20.
	<u>5. 18.</u>

IX. Wšelčizny.

Dr. Muka za zemjep. słownišk	
(pitr. zližbowanje z l. 1895)	
wróće plaćit	30. —

Wospjetowanje.

Staw I.	116. 56.
” III.	114. 79.
” IV.	200. —
” V.	48. —
” VI.	312. —
” VII.	1724. 53.
” VIII.	5. 18.
” IX.	30. —
Do hromady	<u>2551. 06.</u>

B. Wudawki.

I. Zaplaćenje łońšeho wułożka.	
Vacat.	
II. Wupožčene pjenjezy.	
Vacat.	
III. Čestne myto.	
Kn. wyšši wučer em. Wjela	
za „Zabawki“	30. —
IV. Čišć knihow.	
Časopis č. 92	254. —
” č. 93	230. —
” č. 94	258. —
Zabawki	210. 50.
	<u>982. 50.</u>

V. Wudawki za protyku.	
Čišć (6000 ex.)	252. —
Papjera	179. 20.
Wobrazy	77. —
Wjazanje	88. 41.
Spisanje kalendara	12. —
	<u>608. 61.</u>

VI. Wjazanje knihow.

Zabawki (1000 ex.)	50. —
Čitanka I (300 ex.)	39. —
Čitanka I a II (800 ex.)	144. —
Časopisy č. 93 a 94	25. —
Bibliške stawizny (400 ex.)	100. —
2 lětnikaj „Pomhaj Bóh“	2. 50.
	<u>360. 50.</u>

VII. Wšelčizny.

Wokolniki	9. —
Čišć rozpóstlansk. adressow	8. 25.
Nawěstki	14. 50.
Wotnajeće za knihowuju	90. —
Rozeslanje Časopisa a druhe	
porty	39. 83.
Zawěšćenje wohnjowe	17. 60.
Dokhodny dawc	8. 80.
1000 tit. za „Spěwnu radosć“	9. —
Wšelake diplomy	114. 25.
	<u>310. 43.</u>

Wospjetowanje.

Staw III.	30. —
„ IV.	982. 50.
„ V.	608. 61.
„ VI.	360. 50.
„ VII.	310. 43.
Do hromady	2292. 04.

W Budyšinje, 10. měrca 1897.

Přirunanje.

Wšitke dokhody	2551. 06.
Wšitke wudawki	2292. 04.
Zbytk	<u>259. 02.</u>

Zamóženje knižneje pokładnicy.

W krajnostawskej lutowarni	
na knižki č. 54600	2953. 50.
Na starym Maćičn. domje	1500. —
Awstriska statna papjera	
č. 384706 k. Halabala	170. —
Sakska statna papjera č.	
129303 k. rěč. Jakuba	303. —
Ruskej kreditnej papjerje č.	
070425 a 070425 ze zawost.	
kn. Wjelana-Slepjanskeho	643. 24.
Zbytk p. pokładnika	<u>259. 02.</u>

Z cyła 5828. 76.

M. Mjefwa.

Zličbowanje domu Maćicy Serbskeje z l. 1896.

A. Dokhody.

I. Zbytk w pokładnicy.
Vacat.

II. Wunošk přenajeća.

Wot Smolerja 750 hr., Valtena 600, Barthela 480, Grofy 160,
Hulča 30, za knihowuju 90 w hromadže 2110. —

B. Wudawki.

I. Dań hypotekarneho dołha.

Farskemu lennistwje w Hrodzišću za 12000 hr. po 4% wot	
1. okt. 1895 do 30. junija 1896 (hypotheka je so wuplaćila)	360. —
Towaristwu Pomocy za 5300 hr. po 4% na l. 1896	212. —
Twarskemu fondej M. S. za 4000 hr. po 3 $\frac{3}{4}$ % na l. 1896	150. —
Wićazowej w Janecach za 1500 hr. po 3 $\frac{1}{2}$ % na l. 1896	52. 50.
Kapłanej Jenčej w Kamjencu za 1000 hr. po 4% na přenje	
štwórcłěta 1896 (hypotheka je so wuplaćila)	10. —
Fondej Kraszewskeho za 2000 hr. po 3% na l. 1896	60. —
Łahodowemu fondej za 500 hr. po 4% na l. 1896	20. —
Tyburowskeho fondej za 1000 hr. po 4% na l. 1896	40. —
	<u>904. 50.</u>

II. Dawki a bjernje.

Ležownostny dawc	6. 78.
Wotpaleńska pokładnica	24. 34.
Wodowy dawc	8. 01.
Městski dawc a bjernja	56. 54.
Wuhnjerjej	6. —
Wuprozdujenje jamy	3. 60.
	<u>105. 27.</u>

III. Twarske porjedženja.		
Kowarjej Weinholdej		4. 45.
Murjerjej Weinholdej		13. —
Za wotwoženje sněha		14. 50.
Za porjedženje wuhnja		21. —
Za porjedženje w hródžach		45. —
Třěchikryjerjej		109. 25.
Za blacharniske džěło		100. —
		<u>307. 20.</u>
IV. Čisćenje wulicy.		
Džělačerjej Karichej za mjećenje		48. 27.
V. Sudniske dawki.		
Za wumaznjenje Hrodzišćanskeje hypotekei		18. 05.
„ „ Jenčec „ „		4. —
		<u>22. 05.</u>
VI. Zarjadnistwo.		
Zarjadnikej		30. —
VII. Wurjadne wudawki.		
Za wobłuk ke Kocorowemu wobrazej		23. 60.
Wospjetowanje.		
Staw I.		904. 50.
„ II.		105. 27.
„ III.		307. 20.
„ IV.		48. 27.
„ V.		22. 05.
„ VI.		30. —
„ VII.		23. 60.
		<u>1440. 89.</u>
	Hromadže:	1440. 89.
Přirunanje.		
Wšě dokhody		2110. —
Wšě wudawki		1440. 89.
		<u>669. 11.</u>
	Čisty dobytk	669. 11.

W Budyšinje, 10. měrca 1897.

Jan Bartko,
zarjadnik domu M. S.

Zličbowanje dokhodow a wudawkow twarskeje pokładnicy Maćicy Serbskeje z lěta 1896.

A. Dokhody.

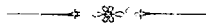
Wostatk z l. 1895, při Mało-Wjelkowskej lutownarni zapołożeny	13120. 47.
Čisty wunošk stareho Maćičneho domu z lěta 1896	669. 11.
Dobrowólne dary z l. 1896	7595. 27.
Daň z Mało-Wjelkowskeje lutownarnje	340. —
Daň z počónki na starym Maćičnym domje	150. —
	<u>21874. 85.</u>
Do hromady	21874. 85.

B. Wudawki.

Wupłaćena hypotheka Hrodzišćanskeho farskeho lennistwa	12000. —
„ „ Jenčec zawostajenych	1000. —
Do Mało-Wjelkowskeje lutowarnje zdawaue	8874. —
	<hr/>
	21874. —
Přirunanje.	
Wšitke dokhody	21874. 85.
Wšitke wudawki	21874. —
	<hr/>
Zbytk pola zarjadnika	— 85.

W Budyšinje, 10. měrca 1897.

Jan Bartko,
zarjadnik domu M. S.

Dodawk k dżesatemu zwjazkej Časopisa,
pjeć lětnikow 1893—97 wobsahowacemu.

A. Mjena spisowarjow X. zwjazka.

- Černý Adolf, professor paedagogia w Praze:
 Mythiske bytosće lužiskich Serbow. Lětnik XLVI, 51. XLVII,
 76. XLVIII, 8 & 122. IXL, 3. L, 3 & 81.
 Třeći rjad dodawkow k textam ludowych pěsni. XLVI, 81.
 Třeća zběrka narodnych hłosow lužiskoserbskich pěsni. XLVI, 129.
 Drobnostka za delnjoserbsku bibliografiju. XLVII, 48.
 Přehlad spisow Michała Hórnika. XLVIII, 51.
- Fiedler Karl August, sem. wyšši wučer w Budyšinje:
 Nekrolog Karla Augusta Jenča. IXL, 62.
- Handrik Matej, faraŕ w Slepom:
 Wo nastaću twórbow „što“, „kotryž“ a „čeho“. IXL, 34.
 Rukopisy Hansa Nepile Rowniskeho. IXL, 73.
- Hórnik Michał, kapitulár w Budyšinje:
 Rukopisaj Handrija Zejlerja. XLVI, 19.
 Přítomnosć a minylosć serbskeho słowjesa. XLVI, 33.
 Dr. J. Pětr Jordan a jeho słowa z l. 1842. XLVI, 67.
 Nekrologaj E. Mütterleina a M. Rostoka. XLVII, 57.
 Cyła biblija serbska a jeje nowy wudawk. XLVII, 61.
 Wučahi z protokollow, přeložki zličbowanjow, wozjewjenja. XLVI.
- Imiš Hendrich, dr. theol., faraŕ w Hodźiju:
 Wopomnjeŕska řeč po Michału Hórniku. XLVII, 70.
 Synonymika a składba serbskich wjazawkow. XLVIII, 81.
 Přistawk k synonymicy. XLVIII, 145.
 Wučahi z protokollow rěčespytneho wotrjada. IXL, 70.

- Jenč Karl August, farař w Palowje:
Nekrolog Juliusa Eduarda Wjelana. XLVII, 52.
- Kalich Karl, dr. phil., farař w Budyšinje:
Wozjewjenje wo wumrjeću předsydy Mich. Hórnik. XLVII, 64.
- Karásek Josef, dr. phil., redaktor w Praze:
Pohrabki z rukopisa dr. Antona w Zhorjelcu. XLVII, 23.
- Muka Ernst, dr. phil., wyšši wučer na gymnasiu w Freibergu:
Nowe dodawki k textam ludowych pěsni. XLVII, 3.
Zběrka ludowych pěsničkow J. Bjara. XLVII, 17.
Předšlowo redaktora. XLVII, 65.
Staroserbske słowa we lačanskej lisćinje z l. 1241. XLVII, 127.
Serbski zemjepisny słowničk. XLVII, 131. XLVIII, 33.
Dodawki k statisticy a ethnografiji lužiskich Serbow. IXL, 36.
Přinoški k staršim serbskim cyrkwiskim a narodopisnym stawiznam. IXL, 112. L, 45 & 128.
Z lista čestneho sobustawa Mačicy Serbskeje. IXL, 142.
Nekrolog Michała Hórnik. XLVIII, 145.
Wučahi z protokollow M. S. a z protokollow twarskeho wubjerka M. S. Zapis přinoškow a darow M. S., zličbowanja M. S. a domu M. S. Rozprawy wo domje M. S. Wozjewjenja. Wot 1894—97.
- Pilk Jurij, dr. phil., měšć. wučer w Drježdžanach:
Burske mjena Hornjołužiskich Serbow ze 14.—16. lětstotka. XLVIII, 3 & 88.
- Rězak Filip, dwórski kaplan w Drježdžanach:
Serbski rychłopis po Gabelsbergerowym zestajenju. XLVIII, 92.
Z přiložu: Lithografiske taflički k serbskemu rychłopisu.
- Skala Jakub, kanonik a farař w Budyšinje:
Nekrolog praelata Jakuba Buka. L, 68.
- Šwjela Bogumił, štud. theol. ze Skjarbošca:
Kak pišomy změkńeńe samozukow a palatalne „r“ w delnoserbšćinje? IXL, 29.
- Tajrych František, prof. w Pardubicach:
Serbscy studenci w Jindrichowym Hradcu w Čechach z lět 1600—1617 (z pomocu redaktora). IXL, 13.
- Wjela Jan (Radyserb), wyšši wučer em. w Budyšinje:
Dodawki k serbskemu słownikej. XLVI, 3. XLVII, 26. XLVIII, 103. IXL, 19 & 89. L, 57 & 119.
Naša ptačina. XLVI, 22.
Dodawk hornjoserbskich swójbnych mjen. XLVI, 47.
Dalši dodawk serbskich swójbnych mjen. XLVII, 50.
Słowne dwojički z prajimow a přisłowow. XLVII, 72.
Naše rostlinske mjena z přimjenami (z ludoweho erta). IXL, 133.

B. Pokazowaŕ po hłownym wopřićeju.

1. *Basniske abo lud'bene džela a ludowe pčnje.*

Třeći rjad dodawkow k textam ludowych pčsnj. Wot A. Černeho. XLVI, 81.

Třeća zběrka narodnych hłosow lužiskoserbskich pčsnj. Wot A. Černeho. XLVI, 129.

Nowe dodawki k textam ludowych pčsnj. Wot dr. Muki. XLVII, 3.

Zběrka ludowych pčsnjčkow J. Bjara. Wot dr. Muki. XLVII, 17.

2. *Rěčespytne nastawki, přistowa a słowniske zběrki.*

Dodawki k serbskemu słownikej. Wot J. Wjele. XLVI, 3. XLVII, 26. XLVIII, 103. IXL, 19 & 89. L, 57 & 119.

Naša ptačina. Wot J. Wjele. XLVI, 22.

Přitomnosć a minylosć serbskeho słowjesa. Wot M. Hórnik. XLVI, 33.

Dodawk hornjoserbskich swójbných mjen. Wot J. Wjele. XLVI, 47.

Pohrabki z rukopisa dr. Antona w Zhorjelu. Wot J. Karáska. XLVII, 23.

Dalši dodawk serbskich swójbných mjen. Wot J. Wjele. XLVII, 50.

Słowne dwojički z prajimow a přisłowow. Wot J. Wjele. XLVII, 72.

Staroserbske słowa we lačanskej lišćinje z l. 1241. Wot dr. Muki. XLVII, 127.

Synonymika a składba serb. wjazawkow. Wot H. Imiša. XLVIII, 81.

Přistawka k synonymicy. Wot H. Imiša. XLVIII, 145.

Kak pišomy změkńeńe samozukow a palatalne „r“ w delnoserbšćinje? Wot B. Šwjela. IXL, 29.

Wo nastaću twórbow „štó“, „kotryž“ a „čeho“. Wot M. Handrika. IXL, 34.

Naše rostlinske mjena z přimjenami (z ludoweho erta). Wot Jana Wjele. IXL, 133.

3. *Narodopisne, historiske a literarnohistoriske nastawki.*

Rukopisaj Handrija Zejlerja. Wot M. Hórnik. XLVI, 19.

Mythiske bytosće lužiskich Serbow. Wot A. Černeho. XLVI, 51. XLVII, 76. XLVIII, 8 & 122. IXL, 3. L, 3 & 81.

Dr. J. Pětr Jordan a jeho słowa z lěta 1842. Wot M. Hórnik. XLVI, 67.

Drobnostka za delnjoserbsku bibliografiju. Wot Ad. Černeho. XLVII, 48.

Cyła biblija serbska a jeje nowy wudawk. Wot M. Hórnik. XLVII, 61.

Serbski zemjepisny słowničk. Wot dr. E. Muki. XLVII, 131. XLVIII, 33.

- Burske mjena Hornjołužiskich Serbow ze 14.—16. lětstotka. Wot dr. J. Pilka. XLVIII, 3 & 88.
- Přehlad spisow Michała Hórnik. Wot A. Černeho. XLVIII, 51.
- Serbski rychlopis po Gabelsbergerowym zestajenju. Wot F. Řezaka. XLVIII, 92. Z přilohu: Lithografiske taflički k serbskemu rychlopisu.
- Serbscy studenci w Jindrichowym Hradcu w Čechach z l. 1600—1617 (z pomocu redaktora). Wot F. Tajrycha. IXL, 13.
- Dodawki k statisticy a ethnografiji lužiskich Serbow. Wot dr. E. Muki. IXL, 36.
- Rukopisy Hansa Nepile Rowniskeho. Wot M. Handrika. IXL, 73.
- Přinoški k staršim serbskim cyrkwinskim a narodopisnym stawiznam. Wot dr. E. Muki. IXL, 112. L, 45 & 128.

4. Nekrologi.

- Julius Eduard Wjelan. Wot K. A. Jenča. XLVII, 52.
- E. Mütterlein a M. Rostok. Wot M. Hórnik. XLVII, 57.
- Wozjewjenje wo wumrjeću předsydy Michała Hórnik. Wot K. Kalicha. XLVII, 64.
- Wopomnjeńska rěč po Michału Hórniku. Wot H. Imiša. XLVII, 70.
- Michał Hórnik. Wot dr. E. Muki. XLVIII, 145.
- Karl August Jenč. Wot K. A. Fiedlerja. IXL, 62.
- Praelat Jakub Buk. Wot J. Skale. L, 68.

5. Maćične rozprawy a naležnosće.

- Wučahi z protokollow, přeložki zličbowanjow, wozjewjenja. Wot M. Hórnik. XLVI.
- Předstwo redaktora. Wot dr. E. Muki. XLVII, 65.
- Wučahi z protokollow rěčespytneho wotrjada. Wot H. Imiša. IXL, 70.
- Z lista čestneho sobustawa Maćicy Serbskeje. Wot dr. E. Muki. IXL, 142.
- Wučahi z protokollow M. S. a z protokollow twarskeho wubjerka M. S. Zapis přinoškow a darow M. S., zličbowanja M. S. a domu M. S. Rozprawy wo domje M. S. Wozjewjenja. Wot dr. E. Muki. XLVII—L.

W o b s a h.

Mythiske bytosće lužiskich Serbow. Napisał Adolf Černý (skónčenje)	str. 81.
Dodawki k serbskemu słownikej. Zestajał Jan Radyserb (skónčenje)	„ 119.
Prinoški k staršim serbskim cyrkwiskim a narodopisnym stawiznam. Podawa dr. Ernst Muka (skónčenje)	„ 128.
Prinoški sobustawow M. S. (1897)	„ 147.
Dary za dom M. S. (1897)	„ 150.
Zliěbowanje M. S. w 50. lěće (1896)	„ 156.
Zliěbowanje domu Maćicy Serbskeje z l. 1896	„ 157.
Zliěbowanje dokhodow a wudawkow twarskeje pokładnicy Maćicy Serbskeje z l. 1896	„ 158.
Dodawk k dżesatemu zwjazkej Časopisa	„ 159.

Z tutym wudawa so:

99) Protwyła na l. 1898.

Dale je Maćica Serbska z nowa wudała:

Towařsny Spěwnik za serbski lud (č. 67), zestajany wot K. A. Fiedlerja (2. wudawk), kotryž móža česć. sobustawy M. S. we wudawarni „Serbskich Nowin“ abo přez kn. pokładnika M. Mjefwu w Budyšinje za 1,20 hr. dostać.

☞ Wo zapłaćenje dostateju jubilejskeju spisow „**Za-
piski Maćicy Serbskeje**“ (plać. 2 hr.) a „**Serbske
Zynki**“ (plać. 3 hr.) su te česć. sobustawy, kiž hišće zaplaćili
njejsu, z tutym najnaležnišo prošene.

☞ Wo zapłaćenje lětnych a wosebje tež zastatych přinoškow (kóžd-
lětnje 4 *M.* abo w cuzych pjenjzech po kursu) a wo dary
za dom M. S. najpodwólnišo prosymy. Lěto so bórzy minje!
Pokładnikowa adresa za póst je: Kaufmann M. Mörbe, Bautzen
(Sachsen).

Tež prosymy, zo bychu naše česćene sobustawy svojich znatych
k přistupjenju do našeje Maćicy Serbskeje namołwjeli.

Prinoški kwitujemy w Časopisu a we „Lužicy“, darjene knihi
buchu jenož w „Serbskich Nowinach“ kwitowane.

Časopisa M. S. su tež mnohe stare lětniki hišće na předaň a
móža so direktnje skazać pod adressu: An die Maćica Serbska in
Bautzen (Sachsen).

Njesobustawam předawa so zešiwk Časopisa za 2 hr.
50 np. (2,50 *M.*) a cyły lětnik za 5 hr. (5 *M.*).

Rozeslanje Maćičnych spisow stawa so porjadnje dwójcy za
lěto a to stajnje po jutrach a wokoło hód. Hdy by něchto wo-
zjewjeny spis njedostał, njech sebi žada z lisčikom pod adressu:
Dr. Ernst Muka (Mucke), Freiberg (Sachsen).